Международный информационный научно-методический журнал
Halyqaralyq aqparattyq ǵylymı-ádistemelik jýrnal

USTAZ HAB

"USTAZ HAB" Halyqaralyq aqparattyq ǵylymı-ádistemelik jýrnalynyń
№03(37) (2025 j. Nauryz) shyǵarylymy.
Выпуск №03(37) (Март 2025 г.)
Международного информационного научно-методического журнала «USTAZ HAB».

"USTAZ HAB" Halyqaralyq aqparattyq ǵylymı-ádistemelik jýrnaly Nur-Sultan qalasynda Qazaqstan Respýblıkasynyń Aqparat jáne Qoǵamdyq damý mınıstrliginiń Aqparat komıteti 2023 jylǵy 20 aqpandaǵy Merzimdi baspasóz basylymyn, aqparattyq agenttikti jáne jelilik basylymdy esepke qoıýy týraly kýáligi № KZ40VPY00064978 berilgen.
Taralý aýmaǵy: Halyqaralyq, alys jáne jaqyn shet elder.
"USTAZ HAB" jýrnaly aıyna 1 ret jaryq kóredi.

Международный информационный научно-методический журнал "USTAZ HAB" в городе Нур-Султан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 20 февраля 2023 года № KZ40VPY00064978.
Территория распространения: международные, страны дальнего и ближнего зарубежья.
Журнал "USTAZ HAB" выходит 1 раз в месяц.

Menshik ıesi / собственник: “KEMEŃGER” ЖК
Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Redaktor alqalary / редакторы:
Баянды Ерлан
Тел: + 7 700 970 00 98

Есбергенов Айдын Ардақұлы
Тел: + 7 705 214 23 03

Korrektor / корректор: Бердиярова Асель Жуманкуловна

Jaýapty hatshy / ответственный секретарь: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
+ 7 771 181 23 03

Qarağandy qalasyndaǵy meken-jaıy: Qazybek bı aýdany, Nursultan Nazarbaev dańǵyly 19. Jýrnal "KEMEŃGER" ŻK baspahanasynda basyldy.
Taralymy 1000 dana.
Адрес г. Караганды: Казыбек биский район, пр. Нурсултана Назарбаева 19. Журнал излан в типографии ИП "KEMEŃGER". Тираж 1000 экз.

“KEMEŃGER” баспасы

Mazmuny / Содержание

Байгуатова Ж.М. «Ғарышқа жол – тұңғыш ғарышкер» ... 3
Абдурахманова А.Т. Биохимия в школе: важность и перспективы ... 6
Бойтекенова А.А., Кайдарова М.К. Қазақстан тарихы пәнінен 8-сыныптарға арналған «Тарихи әлем» элективті курсының бағдарламасы ... 8
Кумар А.А. Нейрогимнастиканың балаға пайдасы ... 10
Кенжебекова Ә.Б. Жасанды интеллект платформалары ... 11
Кадрахунова М.Ж. Жасанды интеллект ағылшын тілін үйрету процесіндегі ерекшеліктері ... 13
Бакиева Г.М. Introspection in Storytelling and Writing ... 15
Аманбаева З.Т. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда әртүрлі оқыту әдістерін қолдану тиімділігі ... 16
Нурамбаев Ж.Ж. Ә.Кекілбаевтың көркемдік әлемі ... 18
Биболова А.Б. Применение инновационных технологий в обучении английскому языку студентов колледжа. The use of innovative technologies in teaching english to college students ... 19
Уролбаева Н.К. Абай және Лермонтов шығармаларын оқыту жолдары ... 21
Үмбетова А.А. Мектеп жасына дейінгі балаларды эстетикалық тәрбиелеудің мәні мен міндеттері ... 22
Сыздыков Е.Б. Таэквондо спортының маңызы ... 24
Меирбаева А.А. Ойын мен геймификация арқылы оқытуды дамыту ... 25
Сарсенбаева Г.М. Математика как основа современного образования: Зачем она нужна сегодня? ... 27
Масягина Н.Г. Важность изучения английского языка для успешной карьеры в будущем ... 29
Асанова А.А. Элементы элементарной математики ... 30
Ергешова Г.Б. «Короткая, но дивная пора…» ... 33
Нахипбекова О.И. Тонна. Грамм ... 35
Калымбетова М.Ж. Өнімділік ... 37
Бимурзаева Р.Б. Ата кәсіп. Күріш туралы сыр ... 40
Дүйсен М.Н. Бастауыш сыныптарда білім сапасын арттырудың тиімді жолдары ... 42
Рахимова А.Т. "Ұлттық құндылықтар негізінде мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу және оқыту" ... 43
Сарсенбаева Ш.А. Ахметтану саласын оқытудың маңызы ... 44
Қуанышбай Ж.М. “Жағымсыз эмоциялармен жұмыс істеу алгоритмі” ... 45
Сейтбекова Ж.С. Ұлттық құндылықтар — ұлт қорғаны ... 50
Баймағамбет С.А. Психикалық дамуы тежелген балалардың ақыл-ойын дамыту жұмыстары ... 52
Толендиев С.М. АКТ-ны қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолдану білім сапасын арттырудың маңызды факторы ... 55
Жасузахова Т.З. Музыка пәнін оқытуда түрлі оқыту әдістерін пайдалану тиімділігі ... 57
Султаева А.К. Бастауыш сынып оқушыларының сабақта және сабақтан кейінгі уақытта коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру ... 59
Умиршаева Г.У. Математика сабағында ақыл-ой белсенділігін арттырудың кейбір педагогикалық аспектілері ... 61
Куанышбекова Н.Н. А. Кемелбаева «Шашты» әңгімесіндегі кейіпкерлер бейнесі ... 63
Мырзакулова М.С. География пәнін оқытуда модульдік технологияны пайдаланудың тиімділігі ... 66
Ишанова А.К. Саралап оқыту технологиясының нысандары мен мақсаттары ... 68
Масалім А.Ж. Ағылшын тілінің құзырлылығын қазақ тіліндегі сыныптарда дамытудың әдістері ... 70
Төлеген А.М. Ағылшын тілін білу - үлкен мүмкіндіктердің кілті ... 73
Лекерова Д.Е. 5-сыныпқа арналған лексикалық-грамматикалық минимуммен жұмыс ... 75
Сараева А.К. Reading time ... 77
Бекбосынова Г.А. «Үстел ойындары» ... 80
Рахымов Ж.Т. HTML тілінде web-сайттарын әзірлеу ... 83
Толкымбаева М.Ж. Проблемные ситуации как эффективный метод при изучении английского языка ... 86
Турсынбекова Р.У. Қазақ тілін оқытуда қолданылатын педагогикалық технологиялардың мүмкіндіктері ... 88
Нурлыбаева А.С. Тарих сабақтарында оқушының танымдық-зерттеушілік белсенділігін арттырудағы жаңа технологияның рөлі ... 90
Татаева А.У. Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының білім беру орнындағы негізгі рөлі ... 93
Абдиева А.Т. Қазақ тілі сабақтарында жеке тұлғаны тәрбиелеу процесінде қолданылатын халық педагогикасының элементтері ... 95
Ногайбаева А.Д. Түрлі дидактикалық ойындар арқылы балалардың сөйлеуін дамытудың маңыздылығы ... 98
Қаласбай М.Б., Қорғанбаева Ж.Қ. «Жоғары оқу орындарында негізгі химия пәндерін оқытуда электрондық ресурстарды тиімді пайдалану» ... 100
Тойболова Н.М. «География сабағында оқытудың заманауи әдістері» ... 106
Наурызбаева К.Е. Как использовать метод «Шесть шляп мышления» эдварда де боно на уроках литературного чтения в начальной школе ... 107
Жаркынбаева С.Б. Бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық жазба дағдысын қалыптастыру маңызы ... 110
Бектенова Г.К. Бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін арттыру құралы ретінде иновациялық технологияларды пайдалану ... 112
Рахимжанова М.Д. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқу мақсаттарына бағытталған тиімді әдістер арқылы оқыту ... 114
Саттарова Г.С. Использование интернет-мемов в рамках мультисенсорного подхода в обучении русскому языку ... 117

Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының
«Бөкейордасы колледжі» мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны
Физика және информатика пәнінің оқытушысы
Байгуатова Жанар Мауленовна

«ҒАРЫШҚА ЖОЛ – ТҰҢҒЫШ ҒАРЫШКЕР»

Мақсаты: Ғарыш туралы түсінік беру, тұңғыш ғарышкерлердің еңбегімен таныстыру, ғылымға қызығушылықтарын арттыру. Байқоңыр ғарыш аймағының және ғарышкер мерекесіне орай қазақ еліндегі тұңғыш ғарышкер туралы мәлімет беру студенттердің тарихи, ғылыми танымын кеңейту, білімділігін арттыру.

Жоспары:

I бөлім: Ғарыш әлемі мен ғарыш тарихымен, танымал ғарышкерлерге шолу.

II бөлім: Байқоңыр ғарыш айлағының маңызы.

III бөлім: Баяндама: Тұңғыш ғарышкер – Юрий Гагарин туралы қысқаша ақпарат.

Қазақстандық ғарышкерлер – Тоқтар Әубәкіров, Талғат Мұсабаев, Айдын Айымбетов туралы баяндау.

IY. бөлім: «Ғарыш әлемі» Ғарышкерлер және ұшу туралы сұрақтар.

Y. бөлім «Ғарышкер болғым келеді!» сурет көрмесі – өз қиялындағы ғарыш кемесін, ғарышкерді салып, түсіндіреді.

Марапаттау: Белсенді қатысқандар.

Қорытынды сөз: Ғарыш әлемі мен ғарыш тарихымен, танымал ғарышкерлерге шолу.

Ғарыш әлемі мен ғарыш тарихымен, танымал ғарышкерлерге шолу.

Бүгін – 12 сәуір – Дүниежүзілік авиация және ғарышкерлер күнімен құттықтаймыз!

Дүние жүзі атап өтетін мереке Ғарышкерлер күні.

Адамзаттың Ғарышты игеру жетістіктеріне тоқталатын болсақ, 4 қазанда 1957 жылы жаңа дәуір – ғарышты игеру дәуірі басталды. Бұл күні Жердің жасанды серігі алғашқы ғарышқа аттандырылды.

Байқоңыр ғарыш айлағының маңызы**.**

"Байқоңыр" ғарыш айлағын Қазақстанда тұрғызу туралы шешім қабылдады. 1957 жылдан бері "Байқоңыр" әлемдегі тұңғыш және көлемді айлақ болып келеді. 1957 жылдың 4 қазанында Ресей мемлекеті орбитаға алғашқы жасанды жер серігін ұшырды (Спутник-1). Ол орбитада 1957 жылдың 4 қазаны мен 1958 жылдың 4 қаңтары аралығында, яғни 92 күн болды. Осы аралықта Жерді 1400 рет айналып шығуға үлгерді. Әрбір айналымға 100 минуттай уақыт кетті. Осыдан кейін жер серігі Жер атмосферасында жанып кетті.

Ғарышкер лайка

1. Ғарышқа ұшқан ең алғашқы тіршілік иесі - Лайка атты ит еді. Ит 1957 жылдың 3 қарашасында Мәскеу уақытымен таңғы алты жарымда Кеңес Одағының "Спутник-2" атты кемесімен ғарышқа аттандырылды. Лайканың жасы - 2-де, салмағы - 6 келі болған. Сол кездегі басылымдар оның орбитада бір апта болып, қалыпты түрде тамағын ішіп, ұйықтап, үргенін жазған болатын. Ал шын мәнінде Лайка ұшырылған соң, 5-6 сағаттан соң өліп қалған. Кабинадағы температура біртіндеп көтеріліп, ақырында Лайканың денесі қызып, өртеніп кетті.

2. Мұнан кейін, 1960 жылдың 20 тамызында Белка және Стрелка атты иттер ұшты. Бұл екеуі ғарыштан жер бетіне аман-есен оралған ең алғашқы тіршілік иелері болып есептеледі. Олар жер бетіне оралған соң, аттары аңызға айналып, сапардан ешқандай жамандық көрмей, баяғыша өмір сүре берді.

Тіпті бірнеше айдан кейін Стрелка дүниеге алты дені сау күшіктерді алып келді. Осы бір сәтті сапардан кейін мамандарда нық сенім пайда болып, адамзат баласы ғарышты бағындыруға дайындыққа кірісіп кетті.

Ғарышкерлер: Юрий Гагарин Алексеевич

Тоқтар Әубәкеров Әубәкұлы

Талғат Мұсабаев Амангелдіұлы

Айдын Ақанұлы Айымбетов

Ғарышқа ұшуы - Гагарин Юрий Алексеевич**.** Дәл осы жерден 1961 жылы 12 сәуірде Юрий Гагарин тұңғыш рет ғарыш кеңістігіне жол салды. Ол ұшқан «Васток 1 » 28000 шақырым шамасындағы ғарыш кемесімен алғаш рет ғарышқа ұшты. Бұл тарихи оқиға 108 минутқа созылды. Осы сәттен бастап ол әлемдік деңгейдегі атақты тұлғаға айналды.

Юрий Алексеевич Гагарин

Юрий Алексеевич Гагарин 9 наурыз 1934 жыл, Клушино ауылы, Смоленск облысы, КСРО Ұлты - орыс Ұшқыш-космонавт, әскери ұшқыш. Юрий Гагарин қарапайым шаруа отбасында дүниеге келді. Ол бала кезінен техникаға қызығушылық танытып, мектепте жақсы оқыды. Кейін Саратовтағы индустриалды техникумға оқуға түсіп, сол жерде аэроклубта ұшуды үйренді. 1955ж Оренбургтегі авиация училищесін бітіріп, әскери ұшқыш атанды. Ол МиГ-15 реактивті ұшағында ұшып, шеберлігін көрсетті. 1960 жылы Кеңес Одағы ғарышқа ұшуға кандидаттар іріктеуін бастады, және Юрий Гагарин осы топқа қабылданды. Ғарыштан оралғаннан кейін Гагарин КСРО-ның ұлттық қаһарманы атанды. Ол әлемнің көптеген елдерінде болып, бейбітшілікті насихаттады. 1968 жылы сынақ ұшу кезінде МиГ-15 ұшағы апатқа ұшырап, Гагарин қаза тапты. Юрий Гагарин – адамзат тарихындағы алғашқы ғарышкер ретінде мәңгі есте қалады. Оның құрметіне көптеген қалаларда ескерткіштер қойылған, ал 12 сәуір – Ғарышкерлер күні ретінде атап өтіледі. "Поехали!" – оның ғарышқа ұшар алдында айтқан атақты сөзі. Конец формы

Тоқтар Әубәкеров Әубәкұлы

Тоқтар Әубәкеров Қазақтың тұңғыш ғарышкері, Кеңес Одағының Батыры, Қазақстан Республикасының Халық Қаһарманы, Қазақстан Республикасының ұшқыш-ғарышкері, Кеңес Одағының еңбек сіңірген ұшқыш-сынақшысы, авиация генерал-майоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген спорт шебері, техника ғылымының докторы, профессор Тоқтар Әубәкіров 1946 жылы 27 шілдеде Қарағанды облысының Қарқаралы ауданында туған. Армавир жоғары әскери ұшқыштар училищесін, Мәскеу ұшқыш-сынақшылар мектебін, Мәскеу авиация институтын бітірген ол 1988 жылы Кеңес Одағында тұңғыш рет жанармай құйдыру арқылы солтүстік полюске ұшу сапарын ерлікпен орындаған. 1989 жылы 1-ші болып авиатасушы крейсердің алаңқайшысына «МиГ-29г» реактивті ұшағын шеберлікпен дәл қондырған. Сондай-ақ ол реактивті ұшақтың 50-ден аса жаңа түрін сынақтан өткізген. 1990 жылы ғарышкерлер құрамына алынып, 1991 жылдың 2 сәуірінде Кеңес Одағы Ғарышкерлер даярлау орталығында ғарышқа ұшу дайындығына кірісіп, сол жылы қазанның 2-сінде Байқоңырдан «СоюзТМ-13» кемесімен ұшқан. Ғарышта ол өзге ғарышкерлермен бірге биотехнология, металлургия, медицина салалары және Арал аймағы бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізген. Зерттеу нәтижесінде Арал үстіндегі тұзды шаң борамасының пайда болу процесі, сол зиянды аэрозольдардың Қазақстан мен Ресей аймақтарына таралуының ғарыштық суреттері алынған. Сонымен қатар Қазақстан аумағындағы атмосфераны және жер бетін зерттеу, жұлдызды, аспанды астрофизикалық бақылау жұмыстары да 0, өткен. Ол Қазақстандағы ғарыштық зерттеулердің негізін қалауға, отандық Қарулы Күштердің әскери даярлығын жетілдіруге, әскери партриоттық тәрбие жұмыстарын жолға қоюға белсенеараласқан 1991 жыл Қазақстан үшін, қазақ халқы үшін ерекше құт дарыған жыл болды.. Қазан айының 2-сі күні тұнғыш рет қазақ ғарышкері Тоқтар Әубәкіров Байқонырдан «Союз ТМ-13» кемесімен көк жүзіне көтерілді. 9 оқушы: Тоқтар Әубәкіров 1946 жылы шілденің 27-де Қаарғанды облысы Қарқаралы ауданында, 1 май ұжымшарында дүниге келеген. Техника ғылымдарының докторы, академик авиация генерал-майоры, 1965- 1969 жылдары Армавир әуе қорғанысы ұшқыштарының жоғары әскери оқу орнында оқыған, ұшқыш-инженер.

Талғат Мұсабаев Амангелдіұлы

Талғат Мұсабаев – қазақтың екінші, ал әлемнің 309-шы ғарышкері, техника ғылымдарының докторы, гимнастикадан және ұшақ спортынан КСРО спорт шебері. ҚР Инвестициялар және даму министрлігінің Аэроғарыш комитеті төрағасы. Қазақтың біртуар перзентінің жер планетасы үшін жасаған өлшеусіз еңбегі бағаланып, ол сансыз марапатқа ие болған. Мысалы, Қазақстан Республикасы тарапынан: «Халық қаһарманы», «Қазақстанның ғарышкер-ұшқышы» атағы беріліп, «Отан», «Барыс» 1-ші дәрежелі ордендері мен «Астана» медалі табыс етілсе, Ресей Федерациясы: «Герой Российской Федерации» атағымен, «Дружба народов», «Лётчик-Космонавт РФ», «За заслуги перед Отечеством» 3-ші дәрежелі және «За заслуги перед Отечеством» 2-ші дәрежелі ордендерімен, сол сияқты Австрия Республикасы: «Аустрия Республикасының» орденімен, ал Америка Құрама Штаттары: «Ғарышқа ұшқан үшін» NASA медалімен марапаттаған.

Талғат Мұсабаев «Союз-ТМ» ғарыш кемесімен қатарынан үш рет ғарыш әлеміне барып-қайтты. космоста алғашында 126 тәулік, екінші сапарында 208 тәулік болған. Үшінші сапарында батыр жерлесіміз американдық миллионер Денис Титоны да экпиаж құрамымен бірге алып ұшып, әлемде тұңғыш рет космосқа кәдімгі саяхат жолын ашқан. Талғат Мұсабаев – ашық космоста жұмыс істеген тұңғыш қазақстандық ғарышкер. Ол ғарыш стансасынан тыс ашық ғалам аясында жалпы мерзімі 41 сағат 21 минут болған.

Айдын Ақанұлы Айымбетов

Айдын Айымбетов Алматы облысы Талдықорған қаласы Өтенай ауылында 1972 жылы 27 шілдеде дүние есігін ашқан. Мектепті алтын медальмен тәмамдап, 1993 жылы Ресейдің Краснодар аймағындағы Армавир қаласында жоғарғы әскери авиациялық училищені ұшқыш-сынақшы мамандығы бойынша оқып бітірген. Осы саланың майталман маманы атанып, әйгілі «жұлдызды қалашыққа» жолдама алған ол – ғарышқа ұшқан қазақтың үшінші азаматы! Алайда Айдын Айымбетовтің ғарышқа ұшуы оңайдан оңай бола салмағанын жұртшылық жақсы біледі. Арада қаншама келіссөздер жүргізіліп, оған қоса қаншама жел сөздердің айтылғаны белгілі. Бірақ Айдынның ғарышқа ұшқан екі ағасынан бір ерекшелігі – ол айға Қазақстан азаматы ретінде ұшты. Мәселен, Тоқтар Әубәкіров КСРО азаматы ретінде 1 рет, ал Талғат Мұсабаев Ресей азаматы ретінде 3 мәрте ұшқан болатын. Бұл Айдынды алдыңғы екі арысымыздан ажыратып, бөле-жара қарау емес, әрине. Дегенмен де көңілге қуаныш ұялатпай қоймасы шындық.

Осылайша, 2015 жылдың 2 қыркүйегінде сағат 10.30-да «Байқоңыр» ғарыш айлағынан тарихтағы үшінші қазақ Алаштың жүгін арқалап, аспанға аттанды. Халықаралық ғарыш стансасына аттанған негізгі экипаж құрамында ресейлік ғарышкер Сергей Волков (командир), Еуропа ғарыш агенттігінің астронавты Андреас Могенсен мен Қазғарыш ғарышкері, отандасымыз Айдын Айымбетов болды. Ғарыш кемесі стансамен 4 қыркүйек күні түйісіп, стансада оларды ресейліктер Геннадий Падалка, Михаил Корниенко мен Олег Кононенко, американдық астронавтар Скотт Келли мен Челл Линдгрен, сондай-ақ жапон астронавты Кимия Юи қарсы алған болатын. Кеме командирі Сергей Волков орбитада 188 тәулігін өткізсе, отандасымыз бен даниялық ғарышкер ғарышта 10 күн болып, жерге оралды. Орбитада отандасымыз Айдын Ақанұлы қазақстандық ғылым үшін бірқатар сынақ жүргізіп, соның ішінде радиацияның миға әсерін зерттегенін айта кеткен жөн.

«Ғарыш әлемі»

Ғарышкерлер және ұшу туралы сұрақтар

1.Ғарышқа ұшқан алғашқы әйел кім? (Валентина Терешкова, 1963 жылы)

2. Ғарыштағы алғашқы жануар кім болды? (Лайка атты ит)

3.Талғат Мұсабаев ғарышта неше рет болды? (3 рет)

4. Айға алғаш қадам басқан адам кім? (Нил Армстронг)

5. Жердің жалғыз табиғи серігі қалай аталады? (Ай)

6. Ғарышкерлер үшін ең қауіпті жағдайлардың бірі не? (Метеориттер мен радиация)

7.Халықаралық ғарыш станциясы (ХҒС) қай жылы құрылған? (1998 жылы)

8.Ғарышқа алғаш ұшқан адам кім? (Юрий Гагарин)

9.Ғарышта су қандай күйде болады? (Шар тәріздес қалқып жүреді)

10.Ғарышта неге салмақсыздық болады? (Жердің тартылыс күші әлсірейді)

11.Қазақстандық екінші ғарышкер кім? (Талғат Мұсабаев)

12.Байқоңыр ғарыш айлағы қай жерде орналасқан? (Қазақстан, Қызылорда облысы)

13.Қазақстандық үшінші ғарышкер кім? (Айдын Айымбетов)

14.Ғарышкерлердің салмақсыздық жағдайында ұйықтауы үшін не қажет? (Арнайы белдіктермен байланған ұйықтау қапшығы)

15.Қазақстаннан ғарышқа ұшқан алғашқы шетелдік ғарышкер кім? (Викторенко (ресейлік ғарышкер) бірге Тоқтар Әубәкіров ұшты)

16.Ғарышкерлер ғарышта қандай тамақ ішеді? (Арнайы вакуумды қаптамадағы тағамдар)

17.«Восток-1» кемесі қанша уақыт ғарышта болды? (108 минут)

18.Ғарышкерлер ғарышта уақытты қалай анықтайды? (Арнайы сағат пен Жер уақыты бойынша)

19.Ғарышта адамның бойы ұзара ма, қысқара ма? (Ұзарады, себебі салмақсыздықта омыртқа кеңейеді)

20.Ғарышта дыбыс тарай ма? (Жоқ, өйткені ғарышта ауа жоқ)

21.Ғарышқа шыққан алғашқы американдық кім? (Алан Шепард)

22. Ғарышкерлер ғарышта қалқып кетпес үшін не істейді? (Арнайы белбеумен бекітіледі)

23.Ғарышта оттегі қайдан келеді? (Кеме ішіндегі арнайы жүйе арқылы)

24.Ғарышкерлер тамақты қалай ішеді? (Арнайы түтікшелер арқылы)

25.Неліктен Жерден ғарышқа қарағанда жұлдыздар көбірек көрінеді? (Ғарышта ауа қабаты жоқ, ол жарықты шашыратпайды)

26.Ғарыш кемесіндегі ең маңызды құрылғы не? (Оттегі генераторы және байланыс жүйесі)

27.Ғарышта ұйықтау қалай жүреді? (Белбеумен бекітілген арнайы қапшықтарда)

28.Алғаш жердің жасанды серігі қай жерден ұшырылды? (Байқоңыр ғарыш айлағынан)

Мұнда сұрақ түрінде өткізіп, дұрыс жауап бергендерді марапаттауға болады.

Ү. бөлім «Ғарышкер болғым келеді!» сурет көрмесі – өз қиялындағы ғарыш кемесін, ғарышкерді салып, түсіндіреді.

Қорытындылау. «Ғарыштың сырын ашқан ғалымдар мен батырларымызды

г.Алматы, Медеуский район
КГУ «Общеобразовательная школа №77»
Учитель биологии, педагог-эксперт
Абдурахманова Арзыгуль Турсунжановна

БИОХИМИЯ В ШКОЛЕ: ВАЖНОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Статья посвящена роли биохимии в школьном образовательном процессе, анализирует её значение как междисциплинарной науки, интегрирующей биологию, химию и физику. Рассматриваются актуальные вопросы включения биохимии в школьную программу, её влияние на развитие научного мировоззрения учащихся и подготовку к будущей профессиональной деятельности в сфере медицины, фармацевтики и биотехнологий. Особое внимание уделено методическим подходам к преподаванию биохимии в школе, а также современным образовательным технологиям, которые могут сделать обучение более эффективным и интересным. Статья подчёркивает перспективы дальнейшего развития биохимического образования в школах, необходимость обновления учебных материалов и повышения квалификации преподавателей для подготовки учащихся к вызовам науки и технологий XXI века.

Биохимия — это наука, изучающая химические процессы, происходящие в живых организмах, а также молекулы и вещества, которые эти процессы поддерживают. В последние десятилетия наблюдается заметное увеличение интереса к биохимии как к отдельной дисциплине, что связано с развитием медицины, биотехнологий, экологии и других сфер науки. Одним из путей популяризации биохимии среди школьников является введение ее в программу элективных курсов, что позволяет углубить знания учеников и подготовить их к дальнейшему обучению в сфере естественных наук.

Элективные курсы — это дополнительное образование, которое предоставляет ученикам возможность выбрать дисциплины, не входящие в стандартный школьный курс. Введение биохимии в программу таких курсов имеет несколько значительных преимуществ:

1. **Расширение кругозора учеников**. Биохимия раскрывает фундаментальные принципы работы живых организмов, что помогает школьникам лучше понимать механизмы жизнедеятельности человека

и других живых существ. Это особенно важно для тех, кто планирует продолжить образование в области медицины, биологии или биотехнологий.

2. **Развитие критического мышления**. Биохимия требует от учеников умения анализировать и обрабатывать большие объемы информации. Она помогает развивать навыки исследования, формировать логическое и системное мышление, что полезно для решения сложных задач.

3. **Подготовка к университетскому обучению**. Для школьников, планирующих поступать на факультеты, связанные с биологическими науками, элективный курс по биохимии будет отличной подготовкой к вузовским курсам, где эти знания будут необходимы.

4. **Популяризация науки**. Биохимия является дисциплиной, которая соединяет в себе элементы химии, биологии и медицины. Введение этого предмета в школьную программу способствует популяризации науки, расширяет круг интересов учеников и мотивирует их к научной деятельности.

Содержание элективного курса по биохимии должно учитывать уровень подготовки школьников и доступность материалов для преподавания. Курс может быть разделен на несколько тематических блоков:

1. **Основы биохимии**. В этом разделе ученики знакомятся с понятием биохимии, с основными макромолекулами, такими как белки, углеводы, липиды, нуклеиновые кислоты. Обсуждаются их химическая структура и функции в живых организмах.

2. **Метаболизм и энергетика клетки**. Это раздел посвящен обмену веществ, процессам, таким как гликолиз, цикл Кребса, дыхание клеток, а также синтезу и распаду АТФ. Эти процессы являются основой энергетической деятельности организма.

3. **Ферменты и их роль**. Ферменты — это биологические катализаторы, которые ускоряют химические реакции в клетке. Школьники учат основы ферментативной активности, изучают влияние температуры, pH и других факторов на работу ферментов.

4. **Генетика и биохимия**. В этом блоке рассматриваются молекулярные механизмы передачи наследственной информации, роль ДНК и РНК в синтезе белков, а также основы молекулярной биологии.

5. **Прикладная биохимия**. Учебный курс может охватывать также вопросы применения биохимии в медицине, биотехнологиях, фармацевтике, экологии. Этот раздел поможет школьникам понять практическое значение изучаемых процессов и их использование в реальной жизни.

Методы и подходы к преподаванию

Для эффективного преподавания биохимии в рамках элективного курса важно использовать разнообразные методы обучения:

1. **Лабораторные работы**. Практические занятия играют ключевую роль в биохимическом обучении. Они позволяют школьникам на практике изучать химические реакции, происходящие в живых организмах, и получать опыт работы с лабораторным оборудованием.

2. **Мультимедийные технологии**. Использование видео, анимаций и интерактивных моделей помогает ученикам лучше понимать сложные биохимические процессы. Например, анимации метаболических путей или процессов синтеза белков делают обучение более наглядным.

3. **Проектная деятельность**. Организация исследовательских проектов позволяет школьникам самостоятельно изучать интересующие их аспекты биохимии, что развивает творческое мышление и исследовательские навыки.

4. **Кейс-метод**. Разбор реальных биохимических проблем, с которыми сталкиваются ученые, способствует развитию аналитического мышления и способности решать практические задачи.

Введение биохимии в школьное образование имеет большие перспективы. С развитием биотехнологий, медицины и экологии возрастает потребность в специалистах, обладающих знаниями в области биохимии. Элективный курс может стать основой для формирования у школьников интереса к науке, а также углубленного изучения этой дисциплины в вузах.

Кроме того, внедрение биохимии в школьную программу способствует созданию научно ориентированного образовательного процесса, который развивает у учащихся не только знания, но и навыки, необходимые для успешной карьеры в науке, медицине, биотехнологиях и других областях.

Таким образом, биохимия на элективных курсах в школе является важным элементом современного школьного образования, который помогает подготовить учащихся к вызовам 21 века.

Алматы облысы, Талғар қаласы
С.Сейфуллин атындағы №2 жалпы білім беретін орта мектебінің
Тарих пәні мұғалімдері, педагог-зерттеушілер
Бойтекенова Ардак Абдулдабековна
Кайдарова Маржан Камшигеровна

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІНЕН 8-СЫНЫПТАРҒА АРНАЛҒАН «ТАРИХИ ӘЛЕМ» ЭЛЕКТИВТІ КУРСЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ

Аннотация. Мақалада Қазақстан тарихы пәнінен 8-сыныптарға арналған «Тарихи әлем» элективті курсының бағдарламасы қарастырылады. Бағдарлама оқушылардың тарихи білімдерін кеңейтуге, олардың тарихи санасын қалыптастыруға және сыни ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған. Оқыту процесінде тарихи терминологияны меңгеру, дереккөздермен жұмыс жасау және зерттеушілік қабілеттерді жетілдіру басты назарға алынған. Сонымен қатар мақалада элективті курс аясында оқушылардың қызығушылықтарын арттыруға және мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсетуге арналған практикалық ұсыныстар беріледі. Курстың мазмұны оқушылардың тарихи білімін тереңдетуге, олардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Кілт сөздер: Қазақстан тарихы, элективті курс, «Тарихи әлем» бағдарламасы, тарихи сана, сыни ойлау, тарихи білім, әдістемелік құрал, зерттеу әдістері, тарихи терминология, оқыту әдістемесі.

Мектеп тарихындағы білім беру жүйесі қазіргі уақытта дамудың жаңа кезеңі мен күрделі реформалау процесін бастан кешіруде. Үлкен өзгерістер орын алып, оқыту парадигмасы өзгеруде, жаңа басымдықтар іздестіріліп, мазмұндық компоненттің концентрлік құрылымы әдістемеде заңдастырылып, кеңінен қолданылып келеді, сондай-ақ материалды ұсынудың тарихи курстарының, формалары мен эвристикасының вариативтілігі кеңею үстінде. Білім алушылардың жеке қызығушылығынсыз үлкен көлемді алуан түрлі ақпаратты талдау және өңдеу, теория мен практика мәселелерін шығармашылықпен шешу мүмкін емес. Сандар мен даталардың көптігі, орасан зор концептуалды аппарат, тарихи тұлғалар тізбегі, ұрыс алаңдары, сәулет ескерткіштері, ең бастысы, оқушылардың мұндай көлемді материалды есте сақтау қажеттігін және оның хронологиялық заңдылығын дұрыс түсінбеулері тарихқа деген қызығушылықтың төмендеуіне, оқушылардың ішкі мотивациясының әлсіреуіне әкеліп соқтырады. Мектептегі білім беру тәжірибесінде және оны мектептен кейінгі дамытуда «Қазақстан тарихы» пәнін оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді одан әрі жетілдіру және жаңарту кезек күттірмейтін қажеттілік саналады. Қазақстан тарихын оқыту 5-сыныптан басталады. Курс ежелгі Қазақстаннан бастап бүгінгі күннің оқиғаларына дейінгі бүкіл патриоттық тарихпен танысуға арналған. Курсты аяқтағаннан кейін білім алушылар мектеп тарихындағы білім берудің үш мазмұндық желісі бойынша негіздерді алуы керек деп болжанады:

• тарихи уақыт – оқиғалардың хронологиясын білу, олардың уақыт бойынша дамуын қадағалай білу, тарихтың циклдік сипаты, тарихи қозғалыстың синхрондылығы мен асинхрондылығы.

• тарихи кеңістік – картада оқиғаны локализациялау, адам дамуының динамикасын қадағалау, оның болашағын бағалау мүмкіндігі.

• тарихи қозғалыс – адамның еңбек қызметінің эволюциясын, мәдениетін, тұрмыс жағдайы мен тұрмысын, қоғамның әлеуметтік, демографиялық ерекшеліктерін, оқиғаның, тұлғаның, процестің сипатын анықтайтын аса маңызды статистикалық мәліметтерді талдай білу.

Бұл инсталляцияны оқушылардың ынтасы жоғары болған жағдайда ғана орындауға болады, оны қалыптастыру біздің ойымызша 8-сыныпта тарих пәні мұғалімінің басты міндеті болып табылады.

«Тарихи әлем» элективті курсы 8-сынып оқушыларына арналып жасалған, себебі бұл кезеңде оқушылардың тарихи танымы кеңейіп, сыни ойлау дағдылары қалыптаса бастайды. Қазақстан тарихы пәнінің құрылымдық жүйесіне сәйкес, 8-сыныпта оқушылар XVIII–XIX ғасырлардағы ел тарихын оқиды. Бұл кезең Қазақстанның саяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуы тұрғысынан ерекше маңызға ие. Осы себепті қосымша элективті курс арқылы оқушылардың тарихи білімін тереңдету маңызды. Оқушылардың жас ерекшеліктері де осы бағдарламаның дәл осы сыныпқа бағытталуының негізгі себептерінің бірі болып табылады. 13-14 жас аралығындағы оқушылардың абстрактілі ойлау қабілеттері дамып, олар тарихи оқиғалар арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды түсіне бастайды. Сонымен қатар олардың дербес зерттеу жүргізуге деген қызығушылықтары артады, бұл тарихи деректерді талдауға, оларды салыстыруға және қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сондықтан «Тарихи әлем» бағдарламасы оқушылардың тарихи ойлау қабілеттерін жетілдіруге және олардың танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған. Қазақстан тарихы пәнін оқыту үдерісінде оқушылардың тарихи санасын қалыптастыру, олардың тарихи танымын кеңейту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. 8-сыныптарға арналған «Тарихи әлем» элективті курсы осы мақсаттарды жүзеге асыруға бағытталған. Бағдарламаның негізіне Қазақстан тарихындағы маңызды оқиғалар мен кезеңдер алынған. Оқу процесінде тарихи фактілерді, құжаттарды және зерттеулерді талдау әдістері қолданылады. Оқушыларға өткен оқиғалардың бүгінгі күнге тигізетін ықпалын түсіндіру арқылы олардың қоғамдық-саяси сауаттылығын арттыру көзделеді. Курстың басты ерекшелігі – тарихи оқиғаларды жан-жақты қарастырып, оларды түрлі көзқарастар тұрғысынан талдау болып табылады. Бұл тәсіл тарихи материалды тек ақпарат ретінде қабылдаудан гөрі, оны саналы түрде ұғынуға мүмкіндік береді.

Элективті курс бағдарламасында тарихи терминологияны, ғылыми-теориялық ұғымдарды ажырату және оларды қолдану дағдыларын қалыптастыруға ерекше мән беріледі. Тарихи терминдермен жұмыс жасау оқушыларға тарихи құбылыстарды нақты түсіндіруге және тарихи үрдістер арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар бағдарлама тарихи тұлғалар мен олардың қызметін зерттеуге бағытталған, бұл оқушылардың тарихи дереккөздермен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

Курстың мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес құрастырылып, қолжетімді және қызықты әдістермен ұсынылады. Бағдарлама құрылымында тарихи-танымдық тапсырмалар, практикалық жұмыстар, шығармашылық жобалар және зерттеу жұмыстары қарастырылған. Тарихи деректерді өз бетінше зерттеу, оларды интерпретациялау, тарихи гипотезалар ұсыну оқушылардың аналитикалық қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар курс аясында тарихи ойындар, рөлдік қойылымдар, пікірталастар өткізу арқылы оқушылардың тарихи құбылыстарды тереңірек түсінуіне мүмкіндік беріледі.

«Тарихи әлем» бағдарламасы тарихи білім берудің тиімділігін арттыру мақсатында инновациялық педагогикалық технологияларды қолдануды көздейді. Оқытудың интерактивті әдістерін пайдалану арқылы мұғалімдер оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыра алады. Сонымен қатар бағдарлама тарих пәнінің мұғалімдеріне әдістемелік көмек көрсетуге бағытталған. Мұғалімдер үшін ұсынылатын әдістемелік нұсқаулар оқыту процесін оңтайландыруға, сабақ барысында жаңа тәсілдерді енгізуге мүмкіндік береді. Бұл элективті курс тарих пәні мұғалімдеріне оқытудың жаңашыл идеяларын таратуға және өз тәжірибелерін жетілдіруге септігін тигізеді.

Бағдарлама мазмұнында тарихтың түрлі аспектілерін қарастыруға ерекше көңіл бөлінген. Тарихи оқиғаларды әлеуметтік, экономикалық және мәдени тұрғыдан талдау арқылы оқушылардың кең ауқымды көзқарастарын қалыптастыруға жағдай жасалады. Сонымен қатар, курс барысында оқушылардың тарихи сауаттылығын арттыруға бағытталған тапсырмалар мен тесттік сұрақтар ұсынылады. Бұл оқушылардың тарихи білім деңгейін бағалауға және олардың жетістіктерін анықтауға мүмкіндік береді.

«Тарихи әлем» бағдарламасы оқушылардың тарихи білімдерін тереңдетіп қана қоймай, олардың зерттеушілік және ізденушілік қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды. Оқушыларға тарихи деректерді жан-жақты зерттеу, оларды талдау және бағалау мүмкіндігі беріледі. Бұл олардың тарихи танымдық қабілеттерін арттырып, өзіндік көзқарастарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытындылай келе, «Тарихи әлем» элективті курсы – Қазақстан тарихы пәнін оқытудағы тиімді әдістемелік құрал. Бағдарлама тарихи білімді кеңейтуге, оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға және олардың тарихи санасын қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар, бұл курс мұғалімдерге оқыту үдерісін жаңғыртуға және оқушылардың тарихи білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Курс барысында қолданылатын әдістемелік тәсілдер оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оларды шығармашылық және зерттеушілік жұмыстарға ынталандырады.

Шымкент қаласы, Абай ауданы
№26 "Самұрық" бөбекжай-бақшасы МКҚК
Тәрбиеші
Кумар Арайлым Айнабекқызы

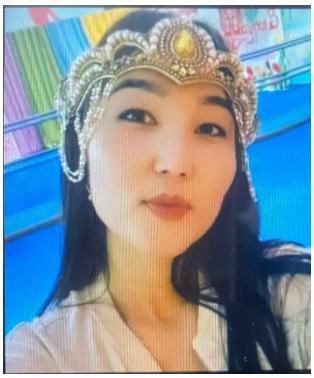

НЕЙРОГИМНАСТИКАНЫҢ БАЛАҒА ПАЙДАСЫ

Балаларға арналған Нейрогимнастика-бұл ми орталықтарын дамытуға, оның жарты шарларының теңдестірілген өзара әрекеттесуіне бағытталған жаттығулар жиынтығы. Орталық және периферияльық жүйке жүйесін оқытудың бұл әдісі алаңдаушылық белгілері бар, зейінін шоғырландыру, жазу мен оқуды игеру проблемалары бар балаға қажет болуы мүмкін. Кеңістіктегі нашар бағдарлау және қозғалысты үйлестірудің бұзылуын нейрогимнастика арқылы да түзетуге болады. Мидың жұмысын жақсарту үшін оң нәтижеге қол жеткізу тек даму жаттығуларын үнемі орындаған жағдайда ғана мүмкін болады.

Нейрогимнастикалық жаттығулардың бүкіл кешенінің жалпы ұзақтығы 5-тен 7 минутқа дейін болуы керек, өйткені бала шаршауы мүмкін. Балалардың білім беру іс-шараларына қызығушылығын сақтау үшін оларды әртүрлі жерлерде орындау керек.

Нейрогимнастикалық жаттығуларды үнемі орындау балаға пайдалы: ұзақ мерзімді жад функцияларын жақсартады; қоршаған әлемнен келетін ақпаратты жылдам қабылдауды және өңдеуді қамтамасыз етеді; физикалық және психикалық өнімділікті арттырады: оқу күнінің соңында пайда болатын шаршауды азайтады; когнитивті функцияларды жүзеге асыруға жауап беретін ми орталықтарының ойлау белсенділігін белсендіреді; қолдың белсенді қозғалғыштығына ықпал етеді; жасырын таланттарды ашуға мүмкіндік беру арқылы баланың шығармашылық қабілетін дамытады; жоғарғы аяқтың саусақтарының ұсақ және үлкен моторикасының дамуын ынталандырады; асимметриялық және симметриялық қозғалыстарды орындау үшін физиологиялық қабілеттердің даму процесін жеделдетеді; жүйке кернеуі мен бұлшықет жүйесінің шаршауын жеңілдетеді;

Әр жас санаты үшін мидың дамуына арналған өзіндік сабақтар жиынтығы бар.

4-5 жастағы балалар үшін. 4 жастан 5 жасқа дейінгі балалар үшін қарапайым нейрогимнастикалық жүктемені қамтамасыз ету қажет. "Жұдырық, алақан, қабырға" жаттығуы "Жұдырық, алақан, қабырға" жаттығуы есте сақтау қабілетін дамытуға, жоғарғы аяқтардың синхронды жұмысына және шоғырлануға бағытталған. Миға арналған жаттығудың бұл түрі келесідей: 1. Мұғалімнің (ата-ананың) бұйрығымен бала қолын жұдырыққа қысады. 2. Содан кейін бала қолын қолына бұрып, алақанын жоғары қаратып жұдырығын ашады. 3. Осыдан кейін, бала алақанды қабырғаға қойып, жоғарғы қолды тағы бір рет қолына бұрады.

Нейрогимнастикалық жаттығулар келесі жағдайларда жасалуы мүмкін үйде, балалар психологының кабинетінде, бақшада, саябақта немесе ойын алаңында. Ең бастысы, бала мейірімді және қолайлы жағдайда болуы керек.

Алматы қаласы, Алмалы ауданы
№124 жалпы білім беретін мектеп
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Кенжебекова Әйгерім Бекболатқызы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЛАТФОРМАЛАРЫ

Кіріспе

Жасанды интеллект (ЖИ) – бұл адамның интеллектуалдық қабілеттерін имитациялайтын, яғни деректерді өңдеу, үйрену және шешім қабылдау қабілетіне ие жүйелерді жасауды мақсат тұтатын ғылым саласы. Жасанды интеллект платформалары қазіргі уақытта көптеген салаларда қолданылып, өндірістен бастап денсаулық сақтау, білім беру, көлік және қауіпсіздік салаларында да кеңінен пайдаланылады. Бұл мақалада жасанды интеллект платформаларының мүмкіндіктері, түрлері және қолдану салалары туралы толығырақ баяндалады. Жасанды интеллект (ЖИ) платформалары - бұл компьютерлік жүйелер мен бағдарламалар, олар адам сияқты ойлау және әрекет ету қабілетіне ие болуға тырысады. Бұл платформалар әртүрлі салаларда қолданылып, бизнес, медицина, білім беру, өндіріс және т.б. салаларда жаңа мүмкіндіктер мен инновациялық шешімдер ұсынады. ЖИ платформаларының негізінде машиналық оқыту (МО), терең оқыту (ТО) және табиғи тілде өңдеу (ТТО) сияқты негізгі технологиялар жатыр. Мақалада біз ЖИ платформаларының түрлері, олардың қолданылу салалары және болашағы туралы қарастырамыз.

Жасанды интеллект платформаларының түрлері

ЖИ платформалары кең ауқымда әртүрлі қолдану салаларында қолданылатын бірнеше негізгі түрге бөлінеді:

- **Машиналық оқыту платформалары**: Бұл платформалар машиналарға деректерді талдау арқылы өздігінен шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Мұнда алгоритмдер деректерді өңдеп, модельдер құрып, болжамдар жасау үшін пайдаланылады. Мысалы, *TensorFlow*, *PyTorch*, *Scikit-learn* секілді платформалар осындай машиналық оқыту жүйелерін құруға арналған.
- **Терең оқыту платформалары**: Терең оқыту нейрондық желілердің көп қабатты құрылымдарын пайдалануға негізделген технология. Бұл технология өте үлкен деректермен жұмыс істегенде, нақты шешімдер мен нәтижелер алуға мүмкіндік береді. Оған мысал ретінде *Keras*, *Caffe*, *TensorFlow* сияқты платформаларды атауға болады.
- **Табиғи тілде өңдеу платформалары**: Бұл платформалар адам тілін түсіну және оны өңдеу үшін жасалған. Олар мәтіндермен жұмыс істеп, сұрақ-жауап жүйелерін, аударма және мәтіндерден түсінік шығару қызметтерін ұсынады. *Google Cloud Natural Language API*, *IBM Watson* және *Microsoft Azure Cognitive Services* осы категорияға жатады.
- **Жасанды интеллект негізіндегі бизнес платформалары**: Бұл платформалар кәсіпорындардың автоматтандыруға арналған құралдар мен шешімдерді ұсынады. Олар маркетинг, сатылымдар, қаржы саласында талдаулар жасап, шешімдер қабылдауды жеңілдетеді. *Salesforce Einstein*, *Zoho AI* және *HubSpot* осы салада жұмыс істейтін платформаларға мысал болып табылады.
- **Машиналық оқыту платформалары (Machine Learning Platforms)** Машиналық оқыту – бұл деректерден үйренуге негізделген жасанды интеллекттің бір бағыты. Машиналық оқыту платформалары алгоритмдер мен модельдерді құру, оқыту және тестілеу үшін қолданылады. Бұл платформалар үлкен көлемдегі деректерді өңдеу және олардан пайдалы ақпарат алу үшін жиі қолданылады. Машиналық оқыту платформаларының мысалы ретінде Google Cloud AI, Amazon SageMaker және Microsoft Azure Machine Learning ұсынылуы мүмкін.

- **Табиғи тілде өңдеу (NLP) платформалары** Табиғи тілде өңдеу – адамның тілін түсіну және өңдеуге арналған жасанды интеллекттің бағыты. NLP платформалары мәтінді өңдеу, сұрақ-жауап жүйелерін құру, мәтіндерді аудару және т.б. мақсаттар үшін пайдаланылады. Бұл платформа әртүрлі мәтіндер мен сөйлемдерді дұрыс түсіну және интерпретациялау қабілетіне ие. Мысалы, IBM Watson, Google Cloud Natural Language және Microsoft Azure Cognitive Services сияқты платформалар бар.
- **Көзбен көру (Computer Vision) платформалары** Көзбен көру – бұл компьютерлердің бейнелер мен видеоларды талдау қабілетін дамытуға бағытталған жасанды интеллект бағыты. Көзбен көру платформалары суреттерді тану, бейнелерді өңдеу және анықтамалық деректерді табу үшін пайдаланылады. Осы саланың платформаларына мысал ретінде OpenCV, Google Cloud Vision және Amazon Rekognition атауға болады.
- **Робототехникалық платформалар** Жасанды интеллекттің робототехника саласындағы қолданылуы өте кең. Роботтар әртүрлі тапсырмаларды орындау үшін жасанды интеллектті қолданады, олар өндіріс, медицина, логистика және басқа да көптеген салаларда қолданылады. Робототехникалық платформалар бағдарламалық жасақтама мен аппараттық құралдарды біріктіреді. Мысалы, ROS (Robot Operating System) және VEX Robotics жүйелері осы категорияға жатады.
- **Жасанды интеллектті интеграциялау платформалары** Бұл платформалар нақты бизнес немесе ұйым қажеттіліктеріне сәйкес әртүрлі ЖИ технологияларын біріктіреді. Олар ақпараттық жүйелермен, бизнес процестермен және басқа да құралдармен интеграциялануы мүмкін. Мысалы, Salesforce Einstein және SAP Leonardo осындай платформаларға жатады.

2. Жасанды интеллект платформаларының қолданылу салалары

ЖИ платформалары түрлі салаларда кеңінен қолданылып, жұмыс процесін автоматтандыруға, қызмет көрсету сапасын жақсартуға, жаңа өнімдер мен қызметтерді әзірлеуге көмектеседі.

- **Медицина**: ЖИ платформалары ауруларды диагностикалаудан бастап, емдеу жоспарларын жасауға дейін әртүрлі медициналық қызметтерде қолданылуда. Мысалы, *IBM Watson Health* платформасы медициналық деректерді талдай отырып, дәрігерлерге диагноз қоюда көмек көрсетеді. *Google Health* және *DeepMind* компаниялары да медициналық бейнелерді өңдеу және ауруларды ерте кезеңде анықтау үшін жасанды интеллектті пайдаланады.
- **Қаржы саласы**: Қаржы саласында ЖИ платформаларының көмегімен автоматты түрде сауда жасау, тәуекелдерді бағалау, алаяқтық әрекеттерді анықтау сияқты қызметтер көрсетіледі. *Kensho*, *DataRobot*, *AlphaSense* сияқты платформалар қаржы аналитикасын және болжамды модельдерді жасайды.
- **Автономды көлік жүйелері**: ЖИ платформалары автономды көлік жүргізуді дамытуда үлкен рөл атқарады. *Tesla* және *Waymo* сияқты компаниялар өздерінің жүргізушісіз көлік жүйелерін дамыту үшін ЖИ қолданады.
- **Білім беру**: ЖИ платформалары білім беру жүйесінде оқытушылар мен студенттерге көмек көрсету үшін қолданылады. *Duolingo* сияқты тіл үйрену платформалары, сондай-ақ *Coursera*, *edX* сияқты онлайн білім беру платформалары ЖИ негізінде оқыту сапасын арттыруға көмектеседі.
- **Өндіріс**: ЖИ өндіріс саласында да кеңінен қолданылады, мысалы, машина жасау, робототехника, өндіріс процестерін оңтайландыру үшін. *Siemens*, *General Electric* сияқты компаниялар өздерінің өндірістік процестерінде ЖИ құралдарын қолданады.

3. Жасанды интеллект платформаларының болашағы

Жасанды интеллект платформа-ларының болашағы зор. Технологиялардың дамуы мен жаңа инновациялық шешімдер жасау арқылы бұл платформалар күнделікті өмірдің көптеген салаларында жаңа мүмкіндіктер ашуға көмектеседі.

- **Әлеуметтік өмірде интеграция**: ЖИ платформалары адамдардың күнделікті өмірінде үлкен роль атқарады, мысалы, ақылды үйлер, көлік жүйелері, денсаулық сақтау және білім беру салаларында. Болашақта бұл платформалар адамдармен өзара әрекеттесуді оңтайландырып, өздігінен үйреніп, жаңа дағдыларды меңгере алатын болады.
- **Жетілдірілген деректерді талдау**: ЖИ платформаларының көмегімен өте үлкен деректер жиынтықтарын өңдеуге және талдауға мүмкіндік бар. Бұл болашақта ғылым, экономика және әлеуметтік салаларда жаңаша көзқарастар мен шешімдер жасауға ықпал етеді.
- **Адамдар мен ЖИ арасындағы серіктестік**: ЖИ мен адам арасындағы серіктестік жақсарып, жаңа шешімдер мен инновациялар жасауға мүмкіндік береді. Бұл платформалар адамдардың өмірін жеңілдету үшін қажетті құралдармен қамтамасыз етеді.

Жасанды интеллект платформаларының мүмкіндіктері мен артықшылықтары

1. **Деректерді өңдеу және талдау**. Жасанды интеллект платформалары үлкен деректермен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Олар деректерді талдау арқылы пайдалы ақпаратты шығарып, болашақ тенденцияларды болжауға көмектеседі. Осылайша, бизнес шешімдер қабылдауда маңызды рөл атқарады.
2. **Автоматизациялау.** Жасанды интеллект жүйелері адамдардың орнында жұмыс істей алады, бұл көптеген қолмен жасалатын процестерді автоматтандыруға мүмкіндік береді. Мысалы, құжаттарды талдау, клиенттерге қызмет көрсету және өндірістік процестерді басқару сияқты міндеттер автоматтандырылуы мүмкін.
3. **Машиналық оқытудың көмегімен болашақты болжау**. Машиналық оқыту алгоритмдері деректер негізінде болашақ оқиғаларды болжау үшін қолданылады. Бұл бизнеске сұраныс деңгейін болжау, ресурстарды тиімді басқару және нарықтағы өзгерістерге тез жауап беру мүмкіндігін береді.
4. **Жоғары өнімділік**. Жасанды интеллект платформаларының арқасында компаниялар өзінің өнімділігін айтарлықтай арттыра алады. Мысалы, чат-боттар мен виртуалды көмекшілер клиенттермен жұмыс істеп, жұмыс процестерін жеңілдетеді.

Қорытынды. Жасанды интеллект платформалары қазіргі уақытта көптеген салаларда маңызды рөл атқарып, кәсіпорындардың тиімділігін арттыруға, жаңа мүмкіндіктер ашуға және болашақтағы қиындықтарды шешуге бағытталған жаңа технологиялар ұсынып отыр. Бұл платформалар дамып, жетіле түсуі арқасында алдағы уақытта әлемнің әртүрлі секторларында өзгерістер мен инновациялар енгізілуі мүмкін. Жасанды интеллект платформалары әлемде көптеген салада революциялық өзгерістер жасауда. Олар өнімдер мен қызметтерді жақсартып, жаңа мүмкіндіктер ашып, қоғамның дамуында маңызды рөл атқарады. Болашақта бұл платформалар тек кәсіби салаларда ғана емес, сондай-ақ күнделікті өмірде де кеңінен қолданылып, адамзаттың өмір сапасын арттыруда үлкен жетістіктерге жетуі мүмкін.

Алматы қаласы, Алмалы ауданы
№124 жалпы білім беретін мектеп
Ағылшын тілі пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Кадрахунова Макпал Жапархановна

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ АҒЫЛШЫН ТІЛІН ҮЙРЕТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Жасанды интеллект (ЖИ) соңғы бірнеше жылда білім беру саласына зор өзгерістер әкеліп отыр, әсіресе тіл үйрету процесінде. Ағылшын тілі – халықаралық қатынас, бизнес, ғылым және технология салаларында маңызды тіл ретінде кеңінен қолданылады. Бұл тілдің үйретілуі барысында жасанды интеллекттің ықпалы мен оның тиімділігі ерекше. ЖИ технологиялары арқылы ағылшын тілін үйрену процесінің бірнеше маңызды ерекшеліктерін қарастырып көрейік.

1. Персонализацияланған оқыту тәжірибесі

Жасанды интеллект ағылшын тілін үйрету барысында әрбір оқушының жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктеріне бейімделген оқыту әдістемелерін ұсынады. Мысалы, көптеген тіл үйрену қосымшалары (Duolingo, Babbel, Memrise және т.б.) пайдаланушылардың тілдік деңгейіне қарай тапсырмаларды реттеп, үйренушінің мүмкіндіктеріне сәйкес жаттығулар ұсынады. ЖИ алгоритмдері пайдаланушының әлсіз тұстарын анықтап, оған сәйкес тапсырмаларды жиі қайталатып, оқу процесін оңтайландырады.

2. Жасанды интеллект арқылы автоматтандырылған кері байланыс

Жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін тіл үйрету құралдары автоматты түрде кері байланыс бере алады. Мысалы, қолданушының жазбаша немесе ауызша жауаптарын жүйе талдап, грамматикалық қателіктерді немесе сөз тіркестерінің дұрыс қолданылуын тексереді. Бұл әдіс оқушыларға өз қатесін тезірек түсініп, оны түзетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ жүйесі дыбыстарды тану арқылы сөздер мен фразалардың дұрыс айтылуын тексеріп, ауызша дағдыларды жақсартуға көмектеседі.

3. Интерактивті оқыту

Жасанды интеллекттің тағы бір ерекшелігі – оқушы мен компьютер арасында тікелей интерактивті байланыс орнатуы. Мұндай құралдар оқушыларға ойындар, симуляциялар немесе рөлдік ойындар арқылы тіл үйренуге мүмкіндік береді. Мысалы, виртуалды ассистенттер немесе чат-боттар ағылшын тіліндегі сөйлесу дағдыларын дамытуға арналған сұхбаттар ұйымдастыра алады. Бұл әдіс үйренушілерді қорқыныш пен ұялудан арылтып, тілді белсенді түрде қолдануға мүмкіндік береді.

4. Ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту

Жасанды интеллект негізінде жұмыс істейтін ағылшын тілін үйрету жүйелері, әсіресе ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Дауысты тану жүйелері (Speech Recognition) арқылы оқушылардың айтқан сөздерін жүйе тыңдап, олардың дұрыс айтылуын тексеріп, түзетулер ұсынады. Бұл үйренушілердің фонетикалық дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Сонымен қатар, оқушы мен жасанды интеллект арасындағы әңгіме ағылшын тілінде жүріп, тілдік ортада толыққанды сөйлеуге мүмкіндік береді.

5. Қателіктерді түзету және мотивация

Жасанды интеллект оқушының қателіктерін түсінікті түрде түзетуге және түсіндіруге қабілетті. Мысалы, жүйе қате жауап бергенде оның нақты себебін көрсетуі мүмкін: «Мұндағы етістік формасы дұрыс емес» немесе «Мұнда артикль қолданылмайды» деген сияқты. Бұл оқушылардың түсінбеушілігін жоюға және нақты бір мәселеге көңіл аударуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ жүйелері мотивацияны арттыру үшін түрлі жетістіктер мен марапат жүйелерін енгізеді. Оқушы тапсырмаларды орындаған сайын жүйе оны мадақтап, нәтижесін көрсетеді, бұл тіл үйренушілердің мотивациясын көтереді.

6. Тіл үйрену үшін қолданылатын деректердің байлығы

Жасанды интеллект түрлі мәліметтерді өңдей алады, яғни әлем бойынша тіл үйренушілерінің әрекеттері мен нәтижелері туралы ақпараттарды талдай отырып, ең тиімді әдістерді ұсынады. Бұл деректердің негізінде әртүрлі әдістемелік тәсілдер, тапсырмалар мен жаттығулар жаңартылып отырады. Тіл үйренушілерінің тәжірибесі мен қажеттіліктеріне қарай оңтайлы контентті ұсынып, әрбір оқушыға ең тиімді оқыту жоспарын жасау мүмкіндігі пайда болады.

7. Жасанды интеллект пен адам мұғалімінің үйлесімді жұмысы

Жасанды интеллекттің тіл үйретудегі басты артықшылықтарының бірі – ол мұғалімдермен бірге үйлесімді жұмыс істей алады. ЖИ оқушының жұмысын бақылап, жеке қажеттіліктерін анықтап, мұғалімге оны қалай дұрыс бағыттау керектігін айтып бере алады. Мұғалімдер бұл деректерді пайдаланып, оқушылармен жеке жұмыс жүргізіп, қосымша көмек көрсету мүмкіндігіне ие болады. ЖИ мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді, өйткені ол негізгі тапсырмаларды автоматтандырады, ал мұғалім оқушының жеке қажеттіліктеріне назар аударады.

8. Жаңа мүмкіндіктер мен инновациялар

Жасанды интеллект тіл үйренуді тек тиімді әрі қызықты етіп қана қоймай, жаңа мүмкіндіктер ашады. Мысалы, ЖИ арқылы виртуалды шындық (VR) немесе кеңейтілген шындық (AR) технологияларын қолдану арқылы шынайы өмір жағдайларына ұқсас тілдік тәжірибені ұсынуға болады. Бұл әдіс оқушыларға ағылшын тілін түрлі мәдени контексттерде қолдануды үйретеді және олардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырады.

Қорытынды

Жасанды интеллекттің ағылшын тілін үйрету процесінде алатын орны күннен-күнге маңызды бола түсуде. Оның көмегімен оқушыларға жеке, тиімді әрі қызықты оқыту мүмкіндіктері ұсынылады. Персонализацияланған оқыту, автоматтандырылған кері байланыс, интерактивті әдістер мен ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту сияқты мүмкіндіктер жасанды интеллектті ағылшын тілін үйренудің маңызды құралына айналдырды. Технология мен адам мұғалімінің үйлесімді жұмысы білім беру сапасын арттырып, тіл үйренудің болашағын жарқын етеді.

Алматы облысы, Талғар ауданы, Қарабұлақ ауылы
№22 жалпы білім беретін орта мектептің
Ағылышын тілі пәні мұғалімі
Бакиева Гульвира Маратовна

INTROSPECTION IN STORYTELLING AND WRITING

Introduction

Introspection plays a crucial role in storytelling and writing, allowing authors to explore characters' inner worlds, motivations, and emotional depth. By delving into self-reflection, writers create compelling narratives that resonate with readers on a profound level. This report examines how introspection influences storytelling, enhances character development, and deepens thematic exploration.

1. Understanding Introspection in Writing ntrospection refers to the process of self-examination and inner reflection. In literature, it manifests through a character's thoughts, internal conflicts, and personal growth. Writers use introspection to provide insight into emotions, moral dilemmas, and psychological struggles, making stories more immersive and authentic.

Techniques of Introspection in Writing

Internal Monologue – Direct access to a character's thoughts.

Stream of Consciousness – A continuous flow of inner experiences.

First-Person Narration – A personal and subjective viewpoint.

Reflective Narration – Looking back on past events with newfound wisdom.

uthentic.

Techniques of Introspection in Writing

Internal Monologue – Direct access to a character's thoughts.

Stream of Consciousness – A continuous flow of inner experiences.

First-Person Narration – A personal and subjective viewpoint.

Reflective Narration – Looking back on past events with newfound wisdom.

2. The Role of Introspection in Storytelling

Introspection enhances storytelling in multiple ways:

Character Development

Helps create multi-dimensional characters.

Reveals personal fears, desires, and contradictions.

Shows transformation through internal conflicts and self-discovery.

Emotional Depth and Connection

Allows readers to relate to characters on a psychological level.

Builds empathy and investment in the protagonist's journey.

Adds realism by portraying genuine human struggles.

Thematic Depth

Explores complex themes such as identity, morality, and existential questions.

Encourages readers to reflect on their own experiences.

Strengthens the philosophical or psychological layers of a narrative.

3. Examples of Introspection in Literature

Fyodor Dostoevsky – "Crime and Punishment": The protagonist Raskolnikov's inner turmoil drives the novel's moral and psychological tension.

Virginia Woolf – "Mrs. Dalloway": Uses stream of consciousness to explore the protagonist's thoughts and memories.

Marcel Proust – "In Search of Lost Time": Deep introspection about memory and the passage of time.

4. The Balance Between Introspection and Action

While introspection enriches a story, excessive inner reflection can slow the narrative. Writers must strike a balance between internal thoughts and external events to maintain engagement.

Strategies for Balance

Alternating between introspection and action.

Using dialogue to externalize thoughts.

Employing vivid imagery to show rather than tell.

Conclusion

Introspection is a powerful storytelling tool that adds emotional and thematic depth to writing. By carefully incorporating self-reflection into their narratives, writers create compelling characters, thought-provoking themes, and immersive experiences for readers. When balanced effectively with action and dialogue, introspection transforms storytelling into a profound exploration of the human condition.

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетісай қаласы
"Абай атындағы №4 жалпы білім беретін мектеп мектеп - гимназиясы" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педогог-сарапшы
Аманбаева Зина Тасыбековна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ӘРТҮРЛІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Мектеп өміріне еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан–жақты дамыту. Соның ішінде мүмкіндігі шектеулі оқушылардың дамуына да жаңа технология элементтерін пайдалану өз әсерін тигізуде. Бастауыш мектеп оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы баспалдағы, қиын да жауапты іс. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс тәжірибесі зерттеліп,мектеп өміріне енуде. Қазіргі заманның талабына сай болу және жаңа формация мектебінде жұмыс істеп жүрген педагогтардың алдында тұрған проблемаларды шешу негізгі мақсат болып табылады, олар: баланы оқи білуге үйрету; баланы ойлауға үйрету; баланың өзін-өзі тұлға ретінде дамуына жағдай жасау.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы:

- Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.
- Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің (стратегияларының) көптігімен.
- Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан ерекшеліктері:

- Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы (қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс).
- Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.
- Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, іс-әрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сабақта оқытудың ойын формалары - мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін тиімді ұйымдастыру, оларды оқытудың нәтижелі формасы бәсекелестік, шынайы қызығушылық

элементтерімен байланысты. Оқушылар өздерінің үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді үйренеді, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, дағдылар мен қиялдарды дамытады. Тіпті ең пассивті оқушылар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді. Сабаққа дидактикалық ойындар мен ойын сәттерін қосу Оқу процесін қызықты әрі көңілді етеді, оқушылардың бойында көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуге жол бермейді.

Проблемалық оқыту - сабақ тақырыбын, сабақ мақсаттарын және оқушылардың өзіндік жұмысын хабарлау кезеңдерінде қолданылады. Сонымен, балаларды оқыта отырып, сіз проблемалық диалогты енгізе аласыз.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар сабақтарда, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылады. Көптеген сабақтар компьютерлік презентацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, әсіресе материалды көрнекі түрде ұсынуды қажет ететіндер. Қоршаған әлем - "Қала бойынша саяхат", "Ботаникалық бақта", "Әріптерді үйрену", "Ойын-сауық алфавиті". Дауысты және дауыссыз дыбыстар туралы білімді бекіту кезінде "Дыбысты табыңыз", "Дыбыстық схема жасаңыз", "Сөз жасаңыз" жаттығулары;" т.б. компьютерлік презентациялар қолданылады. Оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану сабақтағы оқу іс-әрекетін саралауға мүмкіндік береді, оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіреді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, зерттеу жұмыстарын ынталандырады. Бастауыш мектептен бастап білім алушылар сабақтарға дайындық кезінде компьютерді қолдануға бағытталған: баяндамалар, презентациялар, эсселер орындайды.

Жобалық оқыту технологиясы жұмыста тікелей немесе жанама оқытудың басқа түрлеріне қосымша ретінде қолданылады. Ол дәстүрлі жүйені алмастырмайды, бірақ оны түрде толықтырады және кеңейтеді. Пәндік жобалар қоршаған әлем сабақтарында кең таралды: "Қыстағы өсімдіктер", "Біздің сыныптағы өсімдіктер", "Гүлзарда не өседі", математикада: "Сандар әлемінде" және басқалары. Жобалық жұмыс аясында оқушылар "Үй жануарлары", "Біздің су айдындарының балықтары", " Ауыл табиғаты", "Менің үйім" және т.б. жобалар ұжымдық және жеке орындалады. Әрбір жаңа жобаны орындау үшін бірнеше қызықты, пайдалы және өмірге қатысты тапсырмаларды шешу қажет. Жоба құнды, өйткені оны орындау барысында оқушылар өз бетінше білім алуға үйренеді, танымдық және оқу іс-әрекетінде тәжірибе алады. Бұл әдіс оқушылардың көркемөнерпаздығын, өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады, қоршаған әлемге белсенді көзқарасты, эмпатияны және оған қатысуды қалыптастырады.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру - қазіргі заманғы адамның табысының қажетті шарты. Бастауыш мектепте денсаулық сақтау технологиялары ерекше орын алады, олар сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да қолданылады. Денсаулық сақтау тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде байқалады, өйткені ол әр түрлі іс-шаралардың нақты ауысуын қамтамасыз етеді. Сабақтарда дене шынықтыру минуттары, сөйлеу жаттығулары, релаксация жаттығулары өткізіледі.

Қандай технологияны пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі, мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылдығы, көңілкүйінің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі.

Қорыта келгенде, қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған жаңа технологиялар ойлауды дамыту, қабілетті қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Оқушыларымның сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтерің сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреев О. Ролевая игра: как ее спланировать, организовать и подвести итоги /О. Андреева// Школьное планирование. — 2010. — № 2. — С.107–114
2. Апатова Н. В. Информационные технологии в школьном образовании. — М.: Школа-Пресс, 2002.
3. Ягодко Л. И. Использование технологии проблемного обучения в начальной школе /Л. И. Ягодко// Начальная школа плюс до и после. — 2010. — № 1. — С.36–38.
4. Заболотная, С. М. Использование современных технологий обучения в начальной школе в процессе реализации ФГОС / Молодой ученый. — 2017. — № 15 (149). — С. 571-573. — URL:

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Рахат ауылдық округі
"Әлихан Бөкейхан атындағы қазақ орта мектебі" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Нурамбаев Жанат Жумашевич

Ә.КЕКІЛБАЕВТЫҢ КӨРКЕМДІК ӘЛЕМІ

«Әбіш Кекілбаев-заманымыздың бір заңғар тұлғасы. Кекілбаев туралы сөз айту кімге болса да оңайға түсе қоймас» {8.16-29}, - деп Қуаныш Сұлтанов «Кекілбаев кеңістігі» атты мақаласында айтып өткендей, Әбіш жайында сөз қозғау, оның шығармашылығын зерттеу, оған үңілу көп еңбек пен ізденісті талап ететін дүние.

Ә.Кекілбаев – адам жанының шындығын танудың алуан түрлі тәсілдерін шеберлікпен игерген жазушы. Ә.Кекілбаев кейіпкерлері қарапайым адамдар болғанымен, олардың өзіне тән өмірі, тағдыры, мінез-құлық бар. Жазушы олардың жандүниесінің тереңіне барады. Кейіпкерінің жеке басындағы түрлі сезім иірімдерін сипаттай отырып, олардың іс-әрекетіне баға береді. Жазушы кейіпкерінің ішкі толғанысын, жан күйзелісін, жүрек тебіренісін қара сөз құдіретін арқылы терең толғап жеткізеді.

Ә.Кекілбаев – түрлі тақырыптарға қалам тербеген жазушы. Өмір шандығын көркем жинақтауда қаламгер адам өмірінің әлеуметтік сыр-сипаттарына терең үңілген. Кейіпкер тағдыры мен ол өмір сүріп отырған орта арасындағы байланысты философиялық тұрғыда терең көрсетіп, адамның ішкі әлемінің психологиясына бойлай білген. Шынайы өнер – шексіз рухани көркемдік әлем. Ә.Кекілбаев шығармалары өзінің көркемдігімен, стильдік ерекшелігімен дараланды. Жазушы стилін оның тілінен, сөз қолданысынан байқауымызға болады. Қаламгер қолданған сөздер мен сөз тіркестерінің поэтикалық қуаты зор, жазушы қолданған көркемдік әдіс – тәсілдер алуан түрлі.

Кітап оқығанды, теледидардағы атыс – шабыс пен төбелеске құрылған құрғақ оқиғаны қызықтағандай, жай уақыт өлтіру деп ұғатын түйсіздіктер болмаса, көзқарасты жұрттың елеулі бөлігі детектив шеберлері: Конан Дойл мен Жорж Сименон немесе Агата Кристилердің өзінен сырттап, заманымыздың әлемдік деңгейдегі сарабдал суреткерлері дат Кнут, Гамсун мен швед Август Стринбергті, жапон Рюнескэ Акутавага мен колумбиялық Габриель Гарсиа Маркесті, американдық Джон Джойс пен Артур Хейлиді, француздар Марсель Пруст пен Альбер Камюді талғап, екшеп оқитын дәрежеге жетті. Олардың жай оқып қоймай, сол кітаптардан өмірлік сабақ –терең пәлсап (философия) іздейтін болды. Сізге өмірлік пәлсапа қажет пе, дәлірегі, қазақ даласының пәлсапасы қажет пе, онда Сіз жоғарыдағы шет жұрт жазушыларының атағына жығылып, бірыңғай құлай бермей, олардың тереңдік әлемі, бай болмаса, еш олқы соқпайтын өз суреткеріңіз, өз ойшылыңыз Әбіштің шығармаларын да бір мезгіл оқып, ойға батып, бойға сіңіріп көріңізші!.....

Оның «Аңыздың ақыры», «Үркер», «Елең-алаң» тарихи романдары тек тарихи шежіре емес, бүгінгі қоғам үрдісімен, ұлт мүддесімен астасып, бостандық рухы мен өркениеттің өшпес құндылықтарына ұмтылатын қуатты шығармалары. Әбіш Кекілбаевтың қай қасиетін сөз етсек те ең алдымен қазақ санасында оның әдебиет сыншысы, шебер, көркем шығарма жазушылығыалғы алғы кезекке шығады. Әдебиетке бала кезінен мол дайындықпен келгені оның терең шығармаларынан айқын көрінеді. Әдеттегідей жасқана, имене әдебиеттің есігін ашқан жас өскін емес, білімі толық, кемелі келісті, қаламы төселіп, дауысы орнықкан дарын иесі екендігі шүбәсіз. Ол өзінің көркем сөз зергерлігімен біздің рухани өміріміздің байытты, көзімізді ашты, көкірегімізге ұлттық сенім, сана ұялатты. Тарихи өткен дәуір көріністері суреттелетін бұл хикаяттары мен романында Ә.Кекілбаев аңыз желісін арқау етудегі қазақ әдебиетінде бар үлгіні жаңғырта, өзгеше пайымен қолданады. Жоғарыда айтып өткеніміздей шығармада

аңыз желісін көркем туындыда пайдалану негізінен поэмаларда болатын. Әсіресе, шығарманы тұтас аңызға құру осы поэмаларға тән құбылыс еді. Прозалық шығармаларда, оның ішінде хикаят, романдарда белгілі эпизодтарда ғана аңыз желісі баян етіліп, оқиғаға кірістірілетін рас. Ал Әбіш Кекілбаев өзінің роман, хикаяттарында аңыз желісін негізге ала отырып, тарихи дәуірдің шындығын айтудың басқаларға ұқсамайтын өзгеше жолын іздейді. Әбіш Кекілбаев үшін көркем шығарма арқылы көрінетін негізгі мәселе ондағы оқиғалар тізбегі емес, сол оқиғалар нәтижесінде пайда болған түрлі тағдырлар туралы ой түйіні, тарих сабағы. Кезінде «Әбіш алғашқы кезде көне тақырыпқа қалам тарқанда, біздің ұғымызда қалыптасқан үйреншікті үлгі бойынша белгілі бір тарихи тұлғаны кейіпкер етіп алып, соның ғұмыр кешкен дәуірі мен ортасын суреттеп жатпайды. Әбіш шығармаларының негізгі фабуласы – халық тағдыры, оның жүздеген жылдар ішіндегі басынан өткерген алуан түрлі тауқыметі, сенімі, түсінігі, намысы, сезімі, елдігі, ерлігі, жақсылығы, ездігі- рухани өмірі. Біз айтып отырған «тұтас бір дәуір» жүз жылды былай қойып, мың жылға дейін созылуы мүмкін» ,- деген М.Ысқақбай пікірі соған саяды.

Міне, тұлға бойы телегей-теңіз дарын мен талантқа толы интеллектуалдық құбылысты қыр-сырына терең үңілместен-ақ, оның жазғандарын оқып, толғамдарына тоқталып, сәті түссе дидарласқан адамның сезінетіні. Яғни, қазақ тарихының кесек бітімінің бірі Әбіш Кекілбаев еңбегінің әр саласы тарау-тарау зерттеулер мен құлаш-құлаш мақалаларға арқау боларлық.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. *Кекілбаев Ә.*Қаламгер, қайраткер, саясаткер.- Алматы, 2009.
2. *Ысқақбаев М.*Кемел тұлға.-Алматы, 2009.
3. *Кеңесбай Н.*Әбіш Кекілбаев шығармашылығы:тарихи шындық пен көркемдік ізденістер. Рефера.- Астана 2013.

Алматинская область, город Талгар
Учреждение “Колледж Кунаева”
Преподаватель английского языка
Биболова Альбина Бирликовна

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА. THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING ENGLISH TO COLLEGE STUDENTS

Введение | Introduction

Современный мир требует от специалистов знания английского языка, и традиционные методы обучения уже не всегда эффективны. Инновационные технологии делают процесс изучения языка более увлекательным и продуктивным. Использование цифровых инструментов, мобильных приложений, виртуальной реальности и искусственного интеллекта помогает студентам колледжей быстрее овладеть языковыми навыками.

The modern world requires specialists to have knowledge of the English language, and traditional teaching methods are not always effective. Innovative technologies make the language learning process more engaging

and productive. The use of digital tools, mobile applications, virtual reality, and artificial intelligence helps college students acquire language skills more quickly.

Основные инновационные технологии | Key Innovative Technologies

Мобильные приложения и онлайн-платформы | Mobile Applications and Online Platforms

Мобильные технологии позволяют студентам учиться в удобное время и в любом месте. Популярные приложения, такие как Duolingo, Memrise, Quizlet, помогают расширять словарный запас, совершенствовать грамматику и тренировать произношение. Онлайн-платформы, например Coursera, Udemy, BBC Learning English, предлагают интерактивные курсы и общение с преподавателями.

Mobile technologies allow students to learn at a convenient time and place. Popular applications such as Duolingo, Memrise, Quizlet help expand vocabulary, improve grammar, and practice pronunciation. Online platforms such as Coursera, Udemy, BBC Learning English offer interactive courses and communication with teachers.

Геймификация процесса обучения | Gamification of the Learning Process

Геймификация – это использование игровых элементов в обучении. Квесты, викторины и соревнования делают обучение более интересным и мотивируют студентов. Например, платформа Kahoot! позволяет проводить викторины, а Classcraft превращает учебный процесс в ролевую игру.

Gamification is the use of game elements in education. Quizzes, quests, and competitions make learning more engaging and motivate students. For example, the Kahoot! platform allows teachers to conduct quizzes, while Classcraft turns the learning process into a role-playing game.

Искусственный интеллект и чат-боты | Artificial Intelligence and Chatbots

Технологии искусственного интеллекта адаптируют обучение под индивидуальные потребности студентов. Чат-боты и виртуальные помощники, такие как Elsa Speak и Speakly, помогают практиковать разговорную речь, исправлять ошибки и получать мгновенную обратную связь.

Artificial intelligence technologies adapt learning to the individual needs of students. Chatbots and virtual assistants, such as Elsa Speak and Speakly, help practice speaking, correct mistakes, and provide instant feedback.

Виртуальная и дополненная реальность | Virtual and Augmented Reality (VR/AR)

Технологии VR и AR создают эффект полного погружения в языковую среду. Например, платформа Mondly VR предлагает студентам участвовать в виртуальных диалогах с носителями языка. Приложения AR, такие как Google Lens, помогают изучать слова, сканируя окружающие предметы.

VR and AR technologies create a full immersion effect in the language environment. For example, the Mondly VR platform allows students to participate in virtual dialogues with native speakers. AR applications, such as Google Lens, help learn new words by scanning surrounding objects.

Коллаборативное обучение и проектная деятельность | Collaborative Learning and Project-Based Approach

Интерактивные технологии позволяют студентам работать в группах над проектами на английском языке. Инструменты, такие как Google Docs, Padlet, Trello, помогают создавать тексты, обсуждать идеи и выполнять задания.

Interactive technologies enable students to work in groups on English-language projects. Tools such as Google Docs, Padlet, Trello help create texts, discuss ideas, and complete assignments.

Заключение | Conclusion

Инновационные технологии расширяют возможности изучения английского языка в колледжах. Они делают обучение более интерактивным, персонализированным и мотивирующим. Использование современных методик позволяет студентам быстрее овладеть языком и применять его в реальных ситуациях.

Innovative technologies expand opportunities for learning English in colleges. They make education more interactive, personalized, and motivating. The use of modern methods allows students to master the language more quickly and apply it in real-life situations.

Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қаласы
Ә.Бөкейханұлы атындағы қазақ орта мектебі
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Уролбаева Насиба Кодирбоевна

АБАЙ ЖӘНЕ ЛЕРМОНТОВ ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ ЖОЛДАРЫ

Михаил Юрьевич Лермонтовтың лирикалық поэзияны дамытудағы еңбегі қандай зор болса, көркем прозаны дамытудағы еңбегі соншалық зор. Ол дастанның қандай тамаша үлгілерін туғызған десек, драмалық шығармалары жайында да осыны айта аламыз. Бұдан Лермонтов талантының өзгеше қыры айқын танылады және сол дәуірдегі орыс әдебиетінің ерекшелігі аңғарылады. Лермонтов өз заманындағы әлеуметтік өмірдің түбегейлі, өзекті мәселелерін қозғап, шығармаларын халық мүддесімен, арман-тілегімен терең қабыстырды.Абай Лермонтовты тек оқып, өлеңдерін аударумен ғана шектелген жоқ. Абайдың Лермонтов поэзиясына деген ықыласы ерекше еді. Ол орыс ақынын жанындай жақын көрді, сырлас, мұңдасын тапқандай болды. Орыс поэзиясына бейімделе бастаған Абайдың ең көп үндестік тапқан ақыны, өзіне туыстас сезінген адамы Лермонтов еді. Абай ұлы ақынның , тіпті сол кездегі орыс қауымының тілек- талабын, мұңын ұға алды. Ол мұңын ұққан халықтың жырын да ұқты. Лермонтовтың ыза- кегі, наразылығы орыс халқының, езілген қауымның кегін, наразылығын танытатын, оның қайғы-мұңы, қалуынан ел мұңы, халық мұңы көрінетінін сезінді.

“ Соқтықпалы, соқпақсыз жерде өскен “, “ мыңмен жалғыз алысқан “ ақын өзі де ашу- кекті, ызаны “ жалын мен оттан жаралған”жырларына нәр еткендей еді. Лермонтов ол “ерекше ызаның ақыны махаббаты ашумен уланған ақын” деп, өте-мөте іш тартып, жақын көрдіАбайдың Лермонтовтан дәлме-дәл, өте жақын аударған өлеңдерінен орыс ақынының ой-пікірлері оған да бөтен еместігі айқын сезіледі. Абай аударып, қазақ арасына кең таратқан Лермонтов шығармалары қатарында “ Ой “, “Қанжар “, “ Жартас “, “ Жалау “ , “ Теректің сыйы “, “ Күнді уақыт итеріп “ , “ Өзіңе сенбе, жас ойшыл “, “ Асау той, тентек жиын опыр- топыр, “, “ Тұтқындағы батыр “ сияқты бірнеше өлең бар. Абай орыс ақынның өлең-жырларын ғана аударып қойған жоқ, сонымен бірге дастандарын, прозалық шығармаларын аударуға да баса көңіл бөлді. Лермонтов шығармаларын игеру нәтижесінде Абай поэзиясының тынысы кеңейіп, жаңа дәстүр тауып, молықты.

М. Ю. Лермонтов шығармашылығы — қазақ мәдениетінің де қымбат мұрасы болып табылады. Абай аударған жиырма шақты өлеңі Абайдың төл шығармалары қатарында ел аузына ілініп, халықтың рухани азығы болғанын өз алдына қойғанда, Лермонтовтың игі ықпалының жемісін Абайдың өз творчествосынан да көп ұшыратамыз. Абай орыс әдебиетін 1882 жылдан бастап аударғаны белгілі. Ең бірінші аудармасы – орыстың ақыны М. Ю. Лермонтовтың “ Бородино “ атты патриоттық өлеңінен үзінді. Ең соңғысы – Лермонтовтың “Вадим “ атты ұзақ әңгімесінің желісін, оқиғасын алып, қысқартып жазған поэма. Абай аудармаларының тарихи-әлеуметтік мәні үлкен. Өйткені, ең алдымен, қазақ жұртшылығы Пушкин, Лермонтов, Толстой, Салтыков-Щедрин тәрізді дүниежүзілік әдебиетінің ірі тұлғаларымен бірінші рет Абай арқылы танысты. Екінші, өзінің зор талант, асқан шеберлігінің арқасында, ұлы ақындардың ұлы еңбектеріндегі үлкен идея, сұқтанар сұлулықты қазақ оқушыларының ой-сезіміне жеткізе аудара біліп, оларға жалпы қазақ халқының жүрегінен жылы орын алып берді. Оларды қазаққа өз ақындарындай сүйгізді. Абайдан бергі, әдебиетті сүйетін қазақтардан, хат білсін, білмесін “ Татьянаның хаты “, “ Қанжар “, “Жалғыз жалау жалтылдап…” өлеңдерін білмейтін қазақ аз шығар. Сөйтіп, Абайдың аудармалары алдағы халықтың мәдениеті, үлкен идея ұлы ақындар мен қазақ халқының жұртшылығы аралығындағы дәнекер болды. Абай оларды тек қана досы көріп қойған жоқ, әрі өзінің ұстазы тұтты…Орыс тілі мен әдебиеті сабағында ірі классик ақындардың шығармаларын салыстырып, өлең

құрылысының ерекшеліктерін ажыратамыз. Түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы тақырыптарды өмірмен байланыстырамыз. Сабақ барысында, сыныптан тыс уақытта әдебиет талқылаулары, жазушының шығармашылығына арналған дебаттар, поэзия мен прозадан шығармашылық тапсырмаларды орындау сияқты іс-шаралар ұйымдастырылады. Өлеңдер жазу, эссе байқауларына қатысу, шығармаларды сахналау сияқты жұмыстар оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіріп, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сондай-ақ, әдебиетке деген қызығушылығын арттыру мақсатында оқушылар үшін әдебиет әлеміне саяхат жасау, орыс классиктерінің шығармаларын тереңірек зерттеу үшін арнайы семинарлар мен жобалардың да маңызы зор. Бұл оқушылардың тіл байлығын ғана емес, сонымен бірге аналитикалық ойлау қабілетін де дамытуға мүмкіндік береді. Қазақстанның көпұлтты қоғамында осы пәндер жастарды біртұтас рухани және мәдени құндылықтармен таныстырып, ұлттық ұстанымдарды нығайтуда ерекше рөл атқарады.

Пайдаланған әдебиеттер:

- Абай энциклопедиясы – Атамұра баспасы.
- Абай “Екі томдық шығармалар жинағы, аудармалар мен қара сөздер” – “Жазушы” баспасы. Алматы
- М. Ю. Лермонтов “Шығармалар” – Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы. Алматы – 2015.
- М. Ю. Лермонтов “Стихотворение, поэмы” – “Художественная литература”. Москва – 2000.

Атырау қаласы
№21 "Алтын кілт" бөбекжай-бақшасы
Әдіскер
Үмбетова Айгерім Аманқосқызы

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МӘНІ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мектепке дейінгі жас - бұл тұлғаны дамыту мен тәрбиелеудің маңызды кезеңі. Осы кезеңде баланың қоршаған ортаға қосылуы, оның әлеуметтенуі, ойлауы белсендіріліп, танымдық қызығушылығы дамиды. Тәрбиешілер мен психологтар оны тәуелсіз өмір жолын бастайтын ерекше кезең ретінде қарастырады.

Қазіргі уақытта мектепке дейінгі тәрбие жүйесін белсенді реформалау жүріп жатыр: баламалы мектепке дейінгі ұйымдар дамуда, мектепке дейінгі тәрбиенің жаңа бағдарламалары пайда болуда, өзіндік әдістемелік материалдар әзірленуде. Осы өзгерістердің аясында баланың эмоционалды саласының дамуына оның интеллектуалды дамуынан айырмашылығы әрдайым жеткілікті көңіл бөлінбейді. Л. С. Выготский мұны интеллектуалды білімге, эмоцияларға емес, интеллектуалды дамуға, рухани салаға бағыттау деп атады. Бұл құбылыс қазіргі кезде де өзекті, өйткені ата-аналар балалардың біліміне, олардың интеллектуалды саладағы дамуына көп көңіл бөледі және баланың эмоционалды саласы, оның тілектері, қабілеттері туралы аз ойлайды. Егер эмоционалды - эстетикалық даму процесі дұрыс емес, қабілетсіз ұйымдастырылса, онда балалардың танымдық белсенділігінің төмендеуі байқалады, олардың мүдделерінің тарылуы байқалады, бұл өз кезегінде ерікті көріністердің әлсіреуіне әкеледі. Бұл эстетикалық эмоцияларды дамытуды қажет етеді.

Эстетикалық тәрбие-педагогика ғылымының бөлігі, ал оның теориялық бөлігі-эстетика. Педагогика "Эстетикалық тәрбиені өнерде және өмірде сұлулықты қабылдау, түсіну, сезіну қабілетін дамыту, сұлулық заңдары бойынша қоршаған әлемді өзгертуге қатысуға деген ұмтылысты тәрбиелеу, көркемдік

іс-әрекетке кіріспе және шығармашылық қабілеттерін дамыту ретінде" анықтайды. Эстетикалық тәрбие - бұл адамды қоршаған өмірдегі, өнердегі, табиғаттағы барлық әдемі нәрселермен таныстыру процесі. Бұл процесс адамда жоғары сезімдерді, мінез-құлықты қалыптастырады.

Баланың толыққанды эстетикалық дамуының негізгі шарттарының бірі – оның көркемдік қабілеттерін қалыптастыру, балалардың шығармашылық қызметіне назар аудару. Егер тәрбие процесін дұрыс ұйымдастырса, тәрбиеші баланың дүниетанымына әсер етіп, оның әлемді көркемдік және эстетикалық қабылдауын қамтамасыз ете алады: эмоционалды ортаның қолайлы ортасын құру, баланың өмірін қызықты сәттер мен әқиғалармен толтыру.

Эстетикалық тәрбиені дамытудың негізгі міндеттері баланың қоршаған ортадағы әсемдікті, оның көркемдік және шығармашылық қабілеттерін жүйелі түрде қабылдауы болып табылады. Сыртқы әлеммен бетпе-бет келген бала әртүрлі сезімдерді бастан кешіруі мүмкін: белгілі бір жағдайларға басқаша әрекет етеді - ол таңдана алады, қуаныш, сүйіспеншілік сезімін сезіне алады; ұнату және ұнатпау сезімі; жек көру сезімі. Тәрбиеші балалардың бойында табиғатқа, өнерге деген сезімталдықты қалыптастыру керек. Ол балаға қоршаған ортаға қатысты өз сезімдері мен эмоцияларын дұрыс және дәл жеткізуге мүмкіндік беруі керек.

Мектеп жасына дейінгі баланың эстетикалық талғамының негіздерін қалыптастыру - әрбір тәрбиешінің алдына қоюы керек тағы бір маңызды міндет. Бала бүкіл оқу-тәрбие үрдісінде өзін қоршаған заттардың сұлулығын тауып, бағалай білуге үйренуі керек. Эстетикалық талғамды қалыптастыру қиын. Сол себепті де тәрбиешінің міндеті балаларға қоршаған әлемге өзінің сұлулық туралы қабылдауын дәл жеткізуге ынталандыру.

Эстетикалық тәрбиенің тағы бір мақсаты- адамның сұлулықты қорғау жөніндегі белсенді әрекеттерін қамтитын шындыққа деген көркем көзқарасты қалыптастыру. Балабақша тәрбиеленушілері эстетикалық мінез-құлықтың негізгі ережелерін білуі керек. Эстетикалық пәндер (музыка, хореография, сурет) арқылы мектеп жасына дейінгі балаларда әдемі сезімді тәрбиелеу қажет. Олар әр балаға шығармашылық арқылы өзінің дүниетанымын сезінуге және білдіруге көмектеседі. Бала өмірінің алғашқы күндерінен бастап ертегілерді, музыканы, өлеңдерді тыңдайды және қабылдайды, суреттерге қарайды. Шындықпен бір мезгілде өнер бала үшін жағымды эмоциялар мен әсерлердің көзіне айналады. Эстетикалық тәрбие процесінде ол барлық жарқын және әдемі нәрсеге бейсаналық жауап беруден, шындықтағы сұлулықты саналы қабылдауға ауысады.

Тәрбиеші баланы сұлулыққа эмоционалды жауап беруден оны түсінуге және ол туралы түсінік қалыптастыруға жетелеуі керек. Бұл жұмыс өте күрделі және қиын. Ол тәрбиешіден бала өмірін жүйелі, байқалмай сұлулыққа қанықтыра білуді, оны қоршаған ортаны жан-жақты көркейтуді талап етеді.

Мектеп жасына дейінгі балаларға көркем іс-әрекеттің барлық дерлік түрлері бар: әңгімелер жазу, өлең жазу, пластилиннен, саздан модельдеу; ән айту, сурет салу. Қазірдің өзінде осы кезеңде балалардың көркемдік және шығармашылық қабілеттері дамып келеді, бұл балаларда жаңа идеялар мен ойлардың пайда болуымен көрінеді. Олар балалардың іс-әрекетінде, өз сезімдері мен ойларын шығармашылықпен білдіру кезінде өз білімдері мен әсерлерін шынайылықпен біріктіре білуінде бейнеленген.

Баланы өмірдің сұлулығын сезінуге және түсінуге үйрету-бұл ересектер жасауы керек өте қиын жұмыс. Бала кезінен бастап баламен бірге болатын барлық ойыншықтар, туған қабырғалар, заттар мектеп жасына дейінгі балаға үлкен әсер етеді. Балаға арнайы таңдалған ыңғайлы киім, түс схемасының үйлесімі, балалардың тіршілік ету ортасын (топтарын) жобалау – мұның бәрі көру арқылы қабылданады және баланың жадында, санасында көрінеді. Балабақша өмірінің эстетикасы тәрбиеленуші үшін қарапайымдылық пен жайлылықта көрінеді. Балабақшадағы баланы қоршап тұрған барлық нәрсе-бұл әр бала үшін қарапайым және түсінікті заттар, олар баланың дүниетанымына өз үлесін қосады және оның санасында сақталады.

Балаға сұлулық сезімін ояту үшін тәрбиеші өзінің тәрбиеленушілерімен өткізген әр күніне мұқият дайындалуы керек. Бұл экскурсия күні болуы мүмкін. Шынында да, экскурсия барысында балалар да белгілі бір білім алады және олардың жасына қажетті тәжірибені жинақтайды. Дұрыс дайындықпен экскурсиялар баланың шығармашылық қиялы мен қабілеттерін дамытуға негіз болады.

Эстетикалық тәрбиені жүзеге асырудағы басты рөл балабақшаға тиесілі. Бірақ отбасы да балаға айтарлықтай әсер етеді. Балабақша мен отбасының әсерінің бірлігі болған жағдайда ғана эстетикалық тәрбие міндеттерін толыққанды жүзеге асыруға болады. Балалардың әрқайсысы керемет музыкант немесе суретші бола бермейді, бірақ әр бала өнерге деген сүйіспеншілік пен қызығушылықты оята алады, қажет эстетикалық талғамды дамытады және сұлулықты көруді, аялауды үйренеді.

Алматы қаласы, Алатау ауданы
И.Қ. Мандоки атындағы №154 жалпы білім беретін мектеп
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Сыздыков Еркебулан Болатович

ТАЭКВОНДО СПОРТЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Таэквондо – әлемдегі ең танымал және кең таралған спорт түрлерінің бірі. Бұл спорт тек дене тәрбиесін ғана емес, сонымен қатар адамгершілік, тәртіп, шыдамдылық және рухани даму сияқты қасиеттерді де қалыптастырады.

Таэквондо сөзіне тоқталатын болсам, Taekwon-Do («тхэ» -аяқ, «квон» -қол, «до»-өнер) - аяқ және қолдың мүмкіндіктерін пайдалана отырып, спортшылар бір-бірімен қарсы күресетін олимпиадалық спорт түрі. Бұл спорттың отаны Корея мемлекеті болып табылады. Басқа корей жекпе-жек өнерінен айырмашылығы, таэквондода тек қана адамның қол-аяғы қолданылады. Таэквондо спортына ерлер мен әйелдер қатыса береді.

Корей спортының тарихы 2000 жыл бұрын басталған. Корей түбегінің аумағында үш патшалық билік еткен. Олар: Когуре, Силла және Пэкче. Әр патшалық өзінің жауынгерлік өнерлерін дамытты. Жауынгерлік өнер сыртқы жауларға қарсы тұру үшін керек болды. XX ғасырдың басында Корея мемлекетін Жапония елі басып алған еді. Ал таэквондо спортын шеберлер жасырын түрде дамытқан. 1945 жылы жапон оккупациясынан кейін жауынгерлік өнер мемлекеттік спортқа айналды. Бұл кезеңде жауынгерлік өнердің техникалары сақталып, рухани және философиялық дәстүрі жоғалды.

Кейбір деректерге сүйенсек, бұл спорт түрі корей елінің ежелгі Корё тайпасында пайда болған деседі. Оны Чхве Хон Хи атты әскер басшысы ойлап тапқан. Бұл спорттың ол кездегі мақсаты атты әскерлерді теуіп құлату және де 2-3 жауынгермен еркін соғысу болып көзделген екен. Ал қазіргі кезде Таэквондо спорт түрі болып танылады. Біздің Қазақ жеріне бұл спорт түрін Мұстафа Өзтүрік алып келген болатын. Соның арқасында Таэквондо шеберлері көптеп шығып жатыр.

Тәуелсіздік алғаннан кейін көптеген тхэквонда жауынгерлік өнерін үйрететін спорт үйірмелері ашылды. 1950-1953 жылдарда үйірмелердің саны біршама көбейді. Спорт үйірмелерінің аттары әр түрлі болып аталды. Олар тхесудо, субак, субак-до, квонбоп, тэген, тансудо, тэквонбоп және т.б.

60-жылдардың басына дейін мемлекет спортқа араласпады. Осы мәселе бойынша мемлекеттік саясаттың маңызды кезеңі Президент Пак Чон Хидің билікке келгеннен кейін өзгерді. Бұл кезеңде спортқа байланысты бірыңғай жүйе құрылды. 1955 жылы тхэквондо бүкіл әлемдік деңгейде дами бастады. Бүгінгі күні бұл спорт түрімен 40 миллионнан астам адам айналысады.

Ережесіне тоқталатын болсам, жекпе-жек үш раундтан тұрады. Әр раунд үш минутқа созылады. Жасөспірім балалар үшін (14 жасқа дейінгі балалар үшін) 2 минуттық уақытқа созылып, 30 секундтық үзіліспен өтеді. Спаррингке кем дегенде үш ай бойы дайындалған спортшылар қатыса алады. Жарыс кезінде спортшылар жас, салмақ санаттарына, сондай-ақ жынысқа байланысты бөлінеді.

Спортшының денесіне белгілі бір соққылар қабылданса, онда төреші спортшыға белгілі бір ұпай береді. Кез келген денеге соққы тисе 1 ұпай, егер басқа тисе 3 ұпай беріледі. Спортшы арнайы қауіпсіздік жастықшасымен жабдықталады. Ереже бойынша спортшылар тек қауіпсіздік жастығымен жабдықталған жерлерге соққы жасай алады. Тхэквондо бойынша омыртқа, желке жүйелеріне соққы жасауға болмайды. Егерде ереже бұзылатын болса, спортшыларға айыппұл санкциялары беріледі. Төрт айыппұл алатын болса, дисквалификацияланады.

Елімізде таэквондомен 200 мыңнан астам адам айналысады. Оның ішінде 116 мыңы -жас спортшылар. 500 мыңнан астам халқы бар әр қалада әдетте 8-ден 30-ға жуық түрлі таеквондо секциялары өз жұмысына жүргізуде. Қазақстандық таэквондо федерациясы 30 жылдан астам уақыт бойы қарқынды дамып келеді, Қазақстанда және әлемдік спорт аренасында жаңа шыңдарды тұрақты түрде бағындырып келеді. Қазақстан Таеквондо федерациясының құрамына 20 өңірлік Федерация кіреді, жыл сайын ел аумағында өңірлік, ұлттық және халықаралық деңгейдегі 100-ден астам жарыс өткізіледі.

Өзім осы саланың маманы ретінде таэквондо спортының бала үшін маңыздылығына тоқталсам:

Ең бірінші, Таэквондо адам денсаулығын нығайтуда үлкен рөл атқарады. Жаттығулар кезінде барлық бұлшықеттер жұмыс істейді, дененің икемділігі, күші және жылдамдығы артады. Сонымен қатар,

тұрақты жаттығулар жүрек-қан тамырлары жүйесін жақсартады, иммунитетті күшейтеді және салмақты қалыпты деңгейде ұстауға көмектеседі.

Екіншіден, таэквондо – қатаң тәртіпке негізделген спорт түрі. Әрбір спортшы жаттығу кезінде тәртіптілікке, ұстамдылыққа және өзін-өзі бақылауға үйренеді. Бұл қасиеттер күнделікті өмірде де маңызды рөл атқарады.

Үшіншіден, таэквондо тек қана күрес өнері емес, ол адамның рухани әлемін де дамытады. Спортшылар өз эмоцияларын басқаруға, сабырлы болуға және қиын жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға үйренеді.

Төртіншіден, таэквондоның негізгі мақсаты – өзін-өзі қорғау. Бұл спорт адамды қауіпті жағдайларда өз өмірін қорғауға үйретеді. Әр түрлі шабуылдардан қорғану әдістерін меңгеру арқылы спортшылар өздеріне деген сенімділігін арттырады.

Бесіншіден, таэквондо – олимпиадалық спорт түрі. Бұл спорт көптеген елдерде кең таралған және халықаралық жарыстар жиі өткізіледі. Қазақстанда да таэквондо қарқынды дамып, көптеген спортшылар әлемдік ареналарда жоғары жетістіктерге жетіп жүр.

Қорытындылай келе, таэквондо – денсаулықты нығайтатын, тәртіпке үйрететін және рухани дамуға көмектесетін спорт түрі. Бұл спортпен шұғылдану арқылы адам өзіне сенімді болуды, қиындықтарды жеңуді және өз мақсатына жетуді үйренеді. Таэквондо – физикалық және рухани дамудың үйлесімді үйлесімі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:
1. Республикалық «Спорт» газеті, 2024 ж.
2. Республикалық «Дружна яребята» газеті, №3 (6413), 21.01.2025 ж., 7-бет

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Тарбағатай ауданы бойынша білім бөлімінің «Жетіарал мектеп-балабақшасы» кешені» КММ
Информатика пәнінің мұғалімі
Меирбаева Айнаш Айткалиевна

ОЙЫН МЕН ГЕЙМИФИКАЦИЯ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫ ДАМЫТУ

Информатика пәнін оқыту процесінде ойын және геймификация элементтерін қолданудың оқу тиімділігіне әсерін зерттеуге бағытталған. Геймификация – бұл ойын элементтерін ойын емес контексттерде қолдануға негізделген тәсіл. Зерттеу жұмысында геймификацияны енгізудің әртүрлі аспектілеріне байланысты қолдануға арналған сервистік бағдарламалар, соның ішінде «Joyteka», «Umiagra», «Slides Mania» бағдарламасында квесттерді қолдануға болады.

Білім беруді цифрландыру жағдайында информатика пәнін оқытуда геймификация элементтерін қолдану және оның оқыту тиімділігіне әсерін бағалау. Осы мақсатқа жету үшін ойын технологиясы мен геймификацияны қолдануға қатысты теориялық әдебиеттерге талдау жасалды және деректерді жинаудың әртүрлі әдістері қолданылды.

Қазіргі кезде ойын тәсілдемесін қолдану арқылы оқыту кеңінен дамуда. Күнделікті өмірде кездесетін мәселелердің көбейіп, үлкен ақпарат ағынын қолдану және өңдеу жағдайында ойын түсінікті, шабыттандырушы және қарапайым оқыту әдісіне айнала бастады. Қазіргі кезде оқу үдерісінде пікірталас, квест, ғылыми шоу және рөлдік ойын сияқты интерактивті білім беру практикасы кеңінен қолданылады.

Егер *геймификация* ойын элементтері арқылы оқуды қызықты етсе, *«ойын ойнау»* оқуды модель түріндегі ойын төңірегінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Ойын барысында адамдар нақты өмірлік процестерді қарастырып, әртүрлі әлеуметтік жағдайларда қалай әрекет жасау керегіне тәжірибе жасайды.

Lego Foundation сияқты көптеген ұйымдар оқытудың ойын аспектісін белсенді дамытуда. Ойын арқылы оқыту әдістерінің тиімділігін зерттеу ойын баланың шығармашылық әлеуетін, қиялын және басқа да жақсы тұлғалық қасиеттерін дамытатын табиғи және сенімді тәсіл екенін көрсетеді. Сонымен қатар, ойын арқылы оқыту барысында оқу ортасының оқушыларға қоршаған әлеммен байланысты

болып, шынайы қарым- қатынас жасауына мүмкіндік беруі маңызды.

Іске асыру механизмдері:

Ойын арқылы оқу (Game-Based learning)

Геймификация (Gamification)

Ойын элементтері арқылы қызықтырып оқыту (Edutainment)

Ойын арқылы оқу (Game-Based learning)

Ойын білім алуға қызығушылық тудырады және қиындықтарды жеңіп, шешім қабылдауға үйретеді. Ойын оқытудың көптеген маңызды аспектілерін жүзеге асырады, мысалы ойын оқушылардың өзара әрекеттесу дағдыларын дамытуды, тәуекел дәрежесін бағалауды және шешім қабылдауды, әрекет жасау барысында оған өзгеріс енгізуді, қиындықтарды жеңу және барлық күш-жігерін жұмылдыруды, "белгілі бір уақытта" және "сұраныс бойынша" ақпаратты іздеуді және оны тиісті контексте қолдануды қарастырады.

Ойын арқылы оқыту оқу процесіне ойынды кіріктіруді білдіреді. Білім беру тұрғысынан ойынның екі түрін қарастыруға болады:

- тек ойын-сауық сипатындағы ойындар;
- ойын-сауыққа ғана емес, сонымен қатар оқуға бағытталған оқу мақсаты мен білім беру міндеттеріне сәйкес жасалған ойындар.

Сабақта екі топтағы кез келген ойынды ұтымды қолданауға және кез келген ойынды кең ауқымда пайдалануға болады.

Сабақта ойын-сауық ойындарын (компьютерлік және табиғи жағдайдағы) ұтымды қолдануға болады. Мысалы, белгілі карта ойындары математиканы оқытуда пайдалы болуы мүмкін (мысалы, покер — ықтималдық теориясын түсіндіруде) және көптеген танымал компьютерлік ойындарды география, тарих немесе физика сабақтарында қолдануға болады.

Ойынды білім беруде қолданудың негізгі мақсаты – оқушылардың оқуға қызығушылығы мен ынтасын арттыру, бірақ ойын мұғалімдер мен оқушылардың барлық проблемеларын шеше алмайды. Ойын білім беру тізбегіндегі бір ғана буынды құрайды және басқа әдістермен қатар қолданылуы тиіс.

👍 *Артықшылығы*

- Ақпаратты қызықты түрде беру мүмкіндігі.
- Ойнау мен білім алу енді антоним түрінде болмайды.

Қиындықтар ⚠️

- Ойында пайдаланылған фактілер мен деректерді тексеру мүмкіндігінің болмауы.
- Белгілі бір тақырыпқа сәйкес ойынды іздеумен байланысты қиындықтар

Геймификация (Gamification)

Білім беруде гемификацияны қолдану білім алушыларды оқу процесіне ынталандыру мен тартудың қуатты құралы болып табылады.

Геймификация оқу мақсатына жету үшін ойын элементтері мен ойын механикасын ойын емес жағдайда қолдануды білдіреді.

Балаларға позитивті жағдайда оқу ыңғайлы және мұнда олар оқу процесіне толығымен қатыса алады. Гемификациядағы саналы бәсекелестік оқушыларға оқу мақсатына жетуге және командалық рухты дамытуға көмектеседі. Мұғалімдердің сабақта әртүрлі геймификация сервистерін қолдануы оқушылардың АКТ құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді және балаларды оқуда жақсы нәтижеге жетуге ынталандырады.

Гемификация баланың қасиеттерін (мінезін) қалыптастыру үшін ойынға тән әдістерді, динамиканы, құрылымды және механизмдерді қолданады.

Білім берудегі геймификация үш салаға қатысты элементтерден құралады:

Бірінші сала – динамика, яғни не болып жатқан жағдайды ойын

ретінде қабылдау.

Бұған сюжет, баяндау стилі, масштаб, мақсат пен міндет сияқты элементтер кіреді.

Екінші сала – ойындағы оқиғаларға қатысты ойын ережелері.

Үшінші сала – ойыншыларды марапаттау жүйесі, яғни рейтинг, ұпай, деңгейлер, медаль, виртуалды кейіпкерлер, қосымша виртуалды тауарларды тағайындау шарттары, т.б.

Геймификацияның негіздері белгілі бір мақсаттарға жету үшін әртүрлі контексттерде ойын дизайнының принциптері мен элементтерін қолдануға негізделген. Оның негізінде бірнеше негізгі ұғымдар жатыр:

Ойын дизайны: геймификация қатысуға құрылым мен мотивация жасау үшін ережелер, мақсаттар, қиындықтар мен марапаттар сияқты ойын дизайнының элементтерін пайдаланады.

Ойын механикасы: бұл ойыншының ойын ортасымен өзара әрекеттесуін анықтайтын ережелер мен жүйелер. Механиктердің мысалдарына нүктелер, деңгейлер, жетістіктер, рейтингтер және прогресс жатады.

Баяндау: Геймификация эмоционалды байланыс орнату және қатысушыларды қызықтыру үшін оқиға немесе баяндау элементтерін пайдалана алады.

Қатысу: геймификация қатысушыларға қызықты және қиын тапсырмаларды ұсына отырып, белсенді қатысуға ұмтылады.

Әлеуметтік элементтер: көптеген геймификацияланған жүйелер бәсекелестік, кооперативті өзара әрекеттесу және тәжірибе алмасу сияқты әлеуметтік функцияларды қамтиды.

Кері байланыс және бағалау: геймификацияның маңызды аспектісі-қатысушыларға олардың жетістіктері немесе сәтсіздіктері, сондай-ақ бағалау және прогресс жүйелері туралы Кері байланыс беру.

Информатика сабақтарында геймификацияның артықшылықтары материалды тиімдірек және қызықты игеруге ықпал ететін оқытудың көптеген аспектілерін қамтиды.

Актюбинская область, Мугалжарский район
КГУ «Кандыагашская городская общеобразовательная средняя школа №2»
Учитель математики
Сарсенбаева Гульнар Муратовна

МАТЕМАТИКА КАК ОСНОВА СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЗАЧЕМ ОНА НУЖНА СЕГОДНЯ?

Математика — это один из самых фундаментальных предметов в системе образования. Многие воспринимают её как сложную и абстрактную дисциплину, предназначенную лишь для специалистов в области точных наук. Однако в действительности математика играет гораздо более важную роль в развитии личности и формировании ключевых навыков для жизни в современном мире. В условиях стремительных изменений в науке, технологии и обществе, значение математического образования становится всё более очевидным. В этой статье рассмотрим, почему математика так важна в современном образовании и какие возможности она открывает для будущих поколений.

1. Развитие логического и критического мышления. Математика — это не просто набор формул и теорем, а целая система, в которой каждый шаг основан на логике и доказательствах. Изучение математики помогает учащимся развить критическое мышление, научиться анализировать, выстраивать последовательность действий и принимать обоснованные решения. В отличие от многих других дисциплин, в математике не бывает неопределённых или «почти правильных» ответов. Всё должно быть чётко и однозначно, что развивает у учащихся внимание к деталям и способность к тщательной проработке проблемы.

Логические задачи, теоремы и доказательства учат подходить к решению проблем системно и не останавливаться на полпути. Это критически важный навык в условиях постоянно меняющегося мира, где нужно быстро адаптироваться к новым ситуациям и искать оптимальные решения.

2. Фундамент для других наук и технологий. Математика — это основа, на которой строятся многие другие науки. Физика, химия, экономика, биология, информатика и инженерия — все эти области

требуют хороших математических знаний. Математические методы используются для моделирования процессов, создания алгоритмов, расчётов и анализа данных.

Для того чтобы стать инженером, программистом, экономистом или учёным, необходимо освоить основы математики. Более того, современный мир всё больше ориентирован на технологии, и многие профессии в будущем будут непосредственно связаны с математическими знаниями, включая области искусственного интеллекта, машинного обучения и анализа больших данных.

Современные технологии, такие как интернет, мобильные приложения, банковские системы и облачные вычисления, также построены на математических алгоритмах. Для разработки и оптимизации этих технологий необходимы специалисты, обладающие глубокими знаниями в области математики. Следовательно, математическое образование становится не только важным, но и необходимым для успеха в высокотехнологичном будущем.

3. Развитие навыков решения проблем. Одним из главных преимуществ математики является то, что она обучает решению проблем. Математика, как дисциплина, направлена на нахождение решений сложных задач, при этом существуют различные подходы к решению одной и той же проблемы. Этот опыт помогает учащимся развивать гибкость мышления и учит их преодолевать препятствия на пути к достижению целей.

Решение математических задач требует терпения и настойчивости. Учащиеся, которые привыкли справляться с трудными задачами, не теряются в сложных ситуациях, а подходят к проблемам с осознанием, что каждый шаг — это шаг вперёд, даже если решение не приходит сразу.

4. Важность математики в повседневной жизни. В повседневной жизни мы часто сталкиваемся с задачами, требующими математических знаний: расчёт бюджета, покупка товаров со скидками, планирование времени и ресурсов, измерения и расчёты. Математика помогает эффективно управлять деньгами, временем и другими ограниченными ресурсами.

Помимо этого, в условиях глобализации и технологических изменений знание математики становится необходимым для понимания информации, которую мы ежедневно получаем. Это касается как взаимодействия с цифровыми технологиями, так и более осознанного подхода к финансовым решениям, таким как налоги, кредиты и инвестиции.

5. Подготовка к инновациям и будущим профессиям. Математика является основой для многих перспективных и высокооплачиваемых профессий. Такие области, как искусственный интеллект, робототехника, биотехнологии и аналитика больших данных, уже активно развиваются и требуют специалистов с углублёнными знаниями математики. Развитие новых технологий невозможно без математических алгоритмов, которые лежат в основе таких инноваций, как автономные автомобили, квантовые вычисления или персонализированная медицина.

Математика позволяет не только понять уже существующие технологии, но и предсказать и создать новые. В будущем профессии, связанные с обработкой данных, машинным обучением и разработкой программного обеспечения, будут играть ведущую роль в экономике и обществе, а без крепкой математической базы карьерный рост в этих областях будет затруднён.

6. Математика и развитие личных качеств. Математика формирует в человеке такие качества, как усидчивость, внимание к деталям, дисциплинированность и способность работать с абстракциями. Эти качества важны не только для профессиональной деятельности, но и для личной жизни. Математика учит быть терпеливым и настойчивым, искать решения даже в самых сложных ситуациях, а также способствует развитию ответственности и самоконтроля.

Кроме того, математическое образование развивает способность работать с неясной или недостающей информацией, что является важным навыком в эпоху изобилия информации. Умение выделить главное и систематизировать данные является ключевым в решении как научных, так и практических задач.

Заключение Математика — это не просто предмет, который учат в школе. Это инструмент, который помогает развивать умственные способности, готовит к будущей профессии, развивает личностные качества и помогает решать повседневные задачи. В условиях стремительных изменений в технологиях и обществе математическое образование становится основой для понимания окружающего мира, для создания инноваций и для успешной профессиональной карьеры. Математика — это ключ к будущему, и её значение будет только возрастать.

г. Алматы
Алматинский экономический колледж
Преподаватель иностранного языка
Масягина Наталия Геннадиевна

ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ УСПЕШНОЙ КАРЬЕРЫ В БУДУЩЕМ

В современном мире английский язык стал не просто средством общения, а важным инструментом для построения успешной карьеры. Глобализация, развитие международного бизнеса и технологий делают владение английским языком необходимостью для специалистов в различных сферах. В этой статье рассмотрим, почему знание английского языка играет ключевую роль в профессиональном росте.

1. Английский – язык международного общения

Английский язык является официальным в более чем 50 странах и широко используется в международных организациях, таких как ООН, ЕС, НАТО и Всемирный банк. Владея английским, специалисты могут легко взаимодействовать с коллегами, партнерами и клиентами из разных стран, что открывает новые возможности для карьерного роста.

2. Доступ к лучшему образованию и профессиональному развитию

Большинство ведущих университетов мира, таких как Гарвард, Оксфорд и MIT, предлагают образовательные программы на английском языке. Кроме того, огромное количество научных исследований, профессиональной литературы и онлайн-курсов представлено именно на английском. Это дает студентам и профессионалам возможность получать самые актуальные знания и повышать свою квалификацию.

3. Карьерные перспективы и высокая заработная плата

Работодатели ценят сотрудников, которые могут свободно общаться на английском, так как это облегчает работу с международными партнерами и расширяет рынок компании. Многие крупные компании, такие как Google, Apple, Microsoft и Amazon, требуют от сотрудников владения английским. Исследования показывают, что люди, владеющие английским языком, зарабатывают на 30-50% больше, чем их коллеги без таких навыков.

4. Возможность работать за границей

Знание английского значительно увеличивает шансы найти работу за границей. В таких странах, как США, Великобритания, Канада, Австралия и Новая Зеландия, хорошее владение английским является обязательным требованием для большинства вакансий. Кроме того, даже в странах, где английский не является официальным языком, многие международные компании предпочитают нанимать сотрудников с хорошим уровнем английского.

5. Доступ к цифровым технологиям и инновациям

Большая часть программного обеспечения, технической документации и онлайн-ресурсов создается на английском языке. Владение английским дает возможность пользоваться новейшими технологиями, изучать программирование, работать с актуальными данными и быстро адаптироваться к изменениям в цифровом мире.

6. Расширение профессиональных и деловых связей

Английский язык помогает строить международные деловые отношения, участвовать в конференциях, обмениваться опытом с коллегами из других стран и привлекать новых клиентов.

Социальные сети, такие как LinkedIn, позволяют устанавливать контакты с профессионалами со всего мира, что может стать ключом к успешной карьере.

Заключение

Владение английским языком – это не просто дополнительный навык, а важное условие для успешной карьеры в XXI веке. Оно открывает доступ к престижному образованию, высокооплачиваемой работе, международному сотрудничеству и новым технологиям. Поэтому изучение английского – это инвестиция в будущее, которая поможет достичь профессиональных высот и реализовать свой потенциал.

г.Алматы, Медеуский район
Общеобразовательная школа №77
Учитель математики, педагог-исследователь
Асанова Айман Айтыбаевна

ЭЛЕМЕНТЫ ЭЛЕМЕНТАРНОЙ МАТЕМАТИКИ

Аңдатпа

Мақалада қарапайым математика есептерін шешу әдістері мен теориялық мәліметтер келтірілген.Негізгі әдістер мысалдармен суреттелген, қалыптастыруға бағытталған тапсырмалар жүйесі туралы жазылған.

Аннотация

В статье представлены методы и теоретические сведения решения простейших математических задач. Основные методы проиллюстрированы примерами, написаны о системе задач, направленных на формирование.

Ключевые слова: элементы элементарной математики,задача, решение.

Элементарная математика – это раздел математики, изучающий основные понятия и методы, которые используются в повседневной жизни и в различных науках. Она включает арифметику, алгебру, геометрию и основы математического анализа. Эти разделы составляют базу, на которой строится более сложная математика.

Элементы элементарной математики охватывают числовые операции, уравнения, геометрические фигуры и их свойства, а также основы математической логики. Они необходимы не только для обучения в школе и вузе, но и для развития логического мышления и аналитических навыков.

Сегодняшняя реформа школы, вызванная информатизацией общества, направлена на гуманизацию образования, она ставит перед школой основную задачу - подготовить школьника к повседневной жизни в современном информационном обществе. Особо важную роль играет осуществление индивидуального подхода за счёт предоставления каждому учащемуся, определенного объема знаний. Ведь умение мыслить последовательно, рассуждать доказательно, строить гипотезы, опровергать неправильные выводы не приходит само по себе - это умение развивает наука комбинаторика и логика.

Организация деятельности учащихся на занятиях должна несколько отличаться от урочной: ученику необходимо давать время на размышление, учить рассуждать, выдвигать гипотезы. Наряду с традиционными формами занятий предполагается использование таких форм как: урок-лекция, учебная конференция, защита проектов, деловая и ролевая игра, учебная дискуссия. В курсе заложена возможность дифференцированного и индивидуального обучения. Решение заданий для самостоятельной работы в форме индивидуальной, групповой работы с последующим обсуждением; самостоятельное выполнение отдельных заданий, включение учащихся в поисковую и творческую деятельность, предоставляя возможность осмыслить свойства и их доказательства, что даёт возможность развивать интуицию, без которой немыслимо творчество. "Интуиция гения более надежна, чем дедуктивное доказательство посредственности" (Клайн).

В результате изучения элементы элементарной математики учащиеся должны овладеть следующими знаниями, умениями и навыками:

- Иметь представление о простейшей трехмерной математической логике.
- Уметь строить логические высказывания с помощью логических операций.

- Применять законы равносильных высказываний, методы от противного, контрапозиции и исключения.
- Использовать понятия области истинности предиката, тождественно ложных и тождественно истинных высказываний.
- Уметь решать задачи с применением Бинома Ньютона. Уметь решать квадратные уравнения сотрицательным дискриминантом.
- Уметь изображать комплексные числа.
- Изображать комплексные числа на координатной прямой как точку или как вектор.
- Обращать десятичные периодические дроби в обыкновенные.
- Уметь раскрывать модуль от комплексного числа , выполнять действия над ними .
- Решать задачи на доказательства.
- Уметь использовать теоретический материал для решения практических задач.

Множество чисел, употребляемых при счете, называется множеством натуральных чисел: N={1,2,3,4,…}.

Множество N является бесконечным, имеет наименьший элемент 1 и не имеет наибольшего элемента. Множество натуральных чисел является упорядоченным множеством, т.е. для каждого натурального числа можно указать следующее за ним число.

На множестве натуральных чисел определены операции сложения и умножения, т.е. если даны два натуральных числа a и b, то результатом операции сложения или умножения над этими числами будет также некоторое натуральное число.

Разделить натуральное число a на натуральное число b-значит найти натуральное число q такое, что a=qb.

Справедливы утверждения:

а) если каждое слагаемое делится на некоторое число, то и сумма их делится на это число;

б) если один из сомножителей делится на какое-либо число, то и произведение их делится на это число.

Признак делимости на 2: Чтобы число делилось на 2, необходимо и достаточно, чтобы его последняя цифра была четной.

Признак делимости на 3: Чтобы данное число делилось на 3, необходимо и достаточно, чтобы сумма его цифр делилась на 3.

Признак делимости на 4: Число делится на 4, если две последние его цифры нули или образуют число, делящееся на 4.

Признак делимости на 5: Чтобы число делилось на 5, необходимо и достаточно, чтобы его последняя цифра была либо 0, либо 5.

Признак делимости на 9: Чтобы данное число делилось на 9 , необходимо и достаточно, чтобы сумма его цифр делилась на 9.

Признак делимости на 10: Числа, оканчивающиеся на 0, делятся на 10.

Признак делимости на 25: Число делится 25, если две последние его цифры нули или образуют число, делящееся на 25.

Определение. Натуральное число называется простым, если оно не имеет делителей, кроме единицы и самого себя. Натуральное число, имеющее более, чем два делителя называется составным. Натуральное число 1 принято не относить ни к простым, ни к составным числам

Любое составное число можно разложить на простые множители, причем единственным образом. Это можно сделать следующим образом: пользуясь признаками делимости подбирать наименьшее простое число, на которое делится данное число, записывать его справа от черты, а результат деления под самим числом, и т.д.

Пример.78540□22□3□5□7□11□17

Определение. Наибольшим общим делителем (НОД) двух натуральных чисел называется наибольший из общих делителей этих чисел.

Пример.

1) Найти НОД (24, 60). Сначала находим все делители этих чисел: 24:{1,2,3,4,6,8,12,24}, 60: {1,2,3,4,5,6,10,12,15,20,30,60}. Выделим общие делители чисел 24 и 60: {1,2,3,4,6,12}. Наибольший из этих элементов является наибольшим общим делителем данных чисел, т.е. НОД(24,60) = 12.

2) Найти НОД (234, 1080, 8100).

8100□23□34□52, 1080□23□33□5 , 234=2·32·13, НОД (234,1080,8100)=2·32= 18. Определение. Наименьшим общим кратным (НОК) двух натуральных чисел

называется наименьшее число из их общих кратных. Пример.

1) Найти НОК (12, 18). Составим множества чисел, кратных этим числам: 12:{12,24,36,60,…}, 18:{18,36,54,72,…}. Выделим числа, являющиеся общими кратными 12 и 18:{36,72,108,…}. Наименьший элемент этого множества является наименьшим общим кратным чисел 12 и 18, т.е. НОК (12, 18) = 36.

2) Найти НОК (234, 1080, 8100).

8100□ 23□34□52, 1080□23□33□5 , 234=2·32·13, НОК (234, 1080, 8100) = 23 ·34 ·52 ·13 = 210600.

Замечание: НОД и НОК чисел А и В удовлетворяют равенству: НОД(А,В)·НОК(А,В)=А·В.

Определение. Числа А и В называются взаимно простыми, если они не имеют общих делителей, отличных от единицы. Например, 3 и 14; 16 и 25.

Основные элементы элементарной математики

1. Арифметика и числовые операции

Арифметика – это основа всей математики. Она изучает числа и действия над ними: сложение, вычитание, умножение и деление. Также сюда входят понятия о дробях, процентах, степенях и корнях.Числа в математике делятся на различные группы: натуральные, целые, рациональные, иррациональные и действительные. Каждая из этих групп имеет свои свойства и применение.

2. Алгебра и уравнения

Алгебра изучает структуры, переменные и математические операции с неизвестными. Важным элементом является решение уравнений.Также в алгебре рассматриваются квадратные уравнения, системы уравнений и неравенства. Они широко применяются в физике, экономике и программировании.

3. Геометрия и ее элементы

Геометрия изучает фигуры, их свойства и взаимосвязи. Основные элементы геометрии: точки, линии, углы, треугольники, окружности, многоугольники и объемные тела.Геометрия применяется в архитектуре, дизайне, инженерии и компьютерной графике.

4. Элементы математической логики

Математическая логика изучает правила рассуждений и доказательств. Она помогает строить строгие математические доказательства и анализировать истинность высказываний.Логика активно используется в программировании, криптографии и искусственном интеллекте.

Элементы элементарной математики являются фундаментом всех математических дисциплин. Арифметика, алгебра, геометрия и логика находят применение во многих сферах науки и техники. Изучение этих основ развивает аналитическое мышление, помогает решать повседневные задачи и формирует научное мировоззрение. Таким образом, элементарная математика – это не просто набор правил и формул, а важный инструмент для понимания окружающего мира.

Список использованной литературы:

1.|«Алгебра»: учебник для учащихся общеобразовательной школы / Г . Н .
Солтан,А.Е.Солтан,а.Ж. Жумадилова.-Кокшетау : Келешек -2030, 2019,-320 с:ил .
2.Берник, В . И . Элементы комбинаторики и бином Ньютона : пособие для учителей учреждений общегосреднего образования / В . И . Берник, О. Н . Пирютко. — Мозырь : Белый Ветер, 2016. — 69, [3] с. ISBN 978-985-574-632-Пособие содержит материалы для изучения курса комбинаторики и теории вероятности.
3. В.Н.Студенецкая « Решение задач по статистике , комбинаторике и теории вероятности », Издательство «Наука» Москва 2017 г .
4.С.И .Гельфанд и др. « Задачи по элементарной математике. Последовательности. Комбинаторика. Пределы. Издательство «Наука» Москва 2015 г.

Түркістан облысы, Арыс қаласы
С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебінің
Орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Ергешова Гулбахар Балабаевна

«КОРОТКАЯ, НО ДИВНАЯ ПОРА…»

ФИО педагога: Ергешова Гулбахар Балабаевна	**Школа:С.Сейфуллин**
Дата:	
Класс:	**Количество присутствующих:**
Тема урока:	**§ 31 «Короткая, но дивная пора…»**
Цели обучения в соответствии с учебной программой	6.2.1.1 – владеть словарным запасом, включающим олицетворение 6.2.2.1 – пересказывать подробно, выборочно содержание текста; 6.3.1.1 – понимать основную информацию, определяя тему, цель или назначение текста;
Цели урока	Определить основную и новую информацию выделять ключевые слова, раскрывающие тему; понимать произведение, могут его проанализировать: смогут описать раннюю осень.

Ход урока

Этап урока/ время	**Действия педагога**	**Действия учеников**	**Ресурсы**	**Оценивание**
Начало урока	**I. Организационный момент**. Приветствие на трех языках Формирование в группы,используя картинки. 1группа-Листопад 2группа-Урожай **II. Актуализация знаний** **Опрос домашнего задания. Игра в мяч** Что такое сложное предложение с изьяснительным придаточным, и как оно строится? Чем изьяснительное придаточное отличается от главного предложения? Кто является автором рассказа «Пчелки на разведках»? Какое время года описано в тексте? Почему пчелы вылетели из улья? Какие цветы посетили в поисках нектара? Какие чувства вызывает у вас пчелы и их трудолюбие? **Побуждение.** Давайте послушаем отрывок музыкального произведения Ф.Шопена Звучит аудиозапись-Ф.Шопен «Красивая осень». -Вам понравилось? <u>-Как вы думаете, какому времени года посвещена это музыка?-А почему именно осени?</u> <u>Как вы почувствовали?</u> Правильно,ребята, мы сегодня поговорим об осени.	Приветствие учеников Обьединяются в группы,выбирая картинки Отвечают на вопросы Учащиеся слушают музыку, отвечают на вопросы, Прогнозируют тему урока.	**картинки**	ФО.Словесная похвала:Молодцы, отлично

<table>
<tr>
<td></td>
<td>Для начало урока нам надо составить кластер на тему «Осень».
- Осеняя природа.Какая она? Опишите ее.
А теперь ребята запишите в тетрадях новые слова
Словарная работа.
<table>
<tr><td>на русском</td><td>синонимы</td><td>на казахском</td></tr>
<tr><td>Лучезарный</td><td>Светлый,
ясный</td><td>сәулелі,
ашық</td></tr>
<tr><td>Серп</td><td>Дугообразный нож</td><td>қол орақ</td></tr>
<tr><td>Борозда</td><td>полоса</td><td>соқа жыртқан жол</td></tr>
<tr><td>Праздная</td><td>пустая</td><td>бос,егін егілмеген</td></tr>
<tr><td>Колосок</td><td>злак</td><td>масақ</td></tr>
</table>
</td>
<td>Составляют кластер на тему «Осень».

Работают с новыми словами.
При необходимости пользуются словарем.</td>
<td>Аудиозапись Ф.Шопена

Слайд</td>
<td>ФО.Большой палец</td>
</tr>
<tr>
<td>Середина урока</td>
<td>III. Изучение нового материала
1.Ознакомление с творчеством русского поэта Ф.И.Тютчева.
Чтение стихотворения Ф.Тютчева «Есть в осени первоначальной…».
Упр. 2. Послушайте на сайте http: //novteh.online/?mp3-pesnia стихотворение «Есть в осени первоначальной…». Теперь попробуйте выразительно его прочитать.
Есть в осени первоначальной
Короткая, но дивная пора –
Весь день стоит как бы хрустальный,
И лучезарны вечера …
Где бодрый серп гулял и падал колос,
Теперь уж пусто всё – простор везде, -
Лишь паутины тонкий волос
Блести на праздной борозде.
Пустеет воздух, птиц не слышно боле,
Но далеко ещё до первых бурь –
И льётся чистая и тёплая лазурь
На отдыхающее поле…

Теперь нужно выполнить задания.
У вас три вида заданий по сложности.
Баллы записываются в листы оценивания.
Удачи!

IV. Закрепление изученного материала.
Упражнение 3
Работа в группах.
Анализ стихотворения по схеме.
1. Содержание шестистишие
2. Ключевые слова.
3. Слова в переносном значении.
4. Вывод.
1-я группа анализирует первое шестистишие.
2- я группа – второе шестистишие
Упражнение 4 Выпишите из стихотворения слова в переносном значении, распределяя их в две группы:
1-я группа находят прилагательные в переносном значении
2-я группа находят глаголы в переносном значении и определяют, к какому художественному приему они относятся:олицетворению или эпитету.</td>
<td>Смотрят и слушают видеоролик

Читают стихотворение.

Учащиеся выполняют задания, по схеме заполняют«Круг Эйлера»

Учащиеся выполняют задания и записывают в тетрадь.</td>
<td>Видеоролик

Оценочный лист

Учебник «Круг Эйлера»</td>
<td>ФО.Словесная похвала:Молодцы, Отлично

Лист оценивания

Оценивает капитан команды

Засчитывает баллы</td>
</tr>
<tr>
<td>Конец урока</td>
<td>Домашнее задание.
Выучить найзусть стихотворение Ф.И. Тютчева
Упражнение 2 стр63
Рефлексия
Прием «Оцени себя»</td>
<td>Записывают домашнее задание в дневниках</td>
<td>Индивидуальная карточка</td>
<td>Оценивают сами себя</td>
</tr>
</table>

Түркістан облысы, Арыс қаласы
С. Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог – зерттеуші
Нахипбекова Озипа Ильясовна

ТОННА. ГРАММ

Бөлім:	Сәулет 2 В.Аудан. Шамалар	
Педагогтің тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда)	Нахипбекова Озипа Ильясовна	
Күні:		
Сынып: 3 А	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	**№62 Тонна. Грамм**	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	3.1.3.3 Шамалар мәндерін (мм,см,дм,м,гр,кг, ц, т, см2,дм2, м2) салыстыру және амалдар орындау	
Сабақтың мақсаты	Массаның өлшем бірліктерін олардың арақатынасына сүйеніп түрлендіре алады	

Сабақтың кезеңі/ уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы 1 мин	Ұйымдастыру кезеңі Психологиялық ахуалды жақсарту 	Хормен айтады. Көңілді күймен сабақты бастайық	Ауызша мадақтау әдісі	Оқулық Дәптер
3 мин	**Өткенді пысықтау** Ұзындық өлшем бірліктерін қайталау 	Ұзындық өлшем бірліктерін қайталайды	Жарайсыңдар! Тамаша!	Суреттер
2 мин	Үй жұмысын тексеру **«Орнымды тап» ойынын ойнайық.** Ойынның шарты ұзындық өлшем бірліктерін кему ретімен орналастырсақ бүгінгі сабағымыздың тақырыбы шығады. м, дм, км, см, мм О, Н, Т, Н, А ЖАУАБЫ км, м, дм, см, мм Т, О, Н, Н, А	Ойынның шарттын орындай отырып , жаңа тақырыпты ашамыз	Жарайсыңдар!	

3 мин	Өткен сабақты жаңа сабақпен байланыстыру **Жаңа тақырыпты ашу** «Миға шабуыл» әдісі Қандай өлшем бірліктерді пайдаландық? Сабақтың мақсаты мен тақырыбын жариялаймын.	Қандай өлшем бірліктерді пайдаланамыз	Керемет!	Суреттер
Ортасы 3 мин	**Жаңа сабақ 1 - тапсырма** **Оқулықпен жұмыс** **«Сен білесің бе?»** 1. Астанадағы Бәйтеректің биіктігі 97 м, ал басындағы шарымен қоса есептегенде 105 матр. Шардың диаметрі 22 м, массасы – 300 тонна. Ғимаратты салу барысында 999 тоннаға жуық металл құрастырылымы қолданылған. Жаңа танысқан масса өлшем бірлігін жаз. Масса өлшем бірліктерімен танысу 	Масса өлшем бірліктерімен танысады Өсу ретімен орналастырады Есепті шығарады	Жарайсыңдар!	Тақта Оқулық дәптер
7 мин	**Тақтамен жұмыс** **2 - тапсырма** **а)Өсу ретімен орналастыр:** 200г, 8кг, 20кг, 800кг,2ц, 2т. **5-тапсырма** Есепті шығар. Құрылғы-5ц55кг Жабынды-?, 100кг жеңіл ?кг Ш Ж:	Таразының көмегімен заттардың өлшеп,мәнін жазады. Заттардың массасын салыстырады	Керемет!	Таратпа қағаздар Таратпа қағаздар
5 мин	**Топтық жұмыс** Таразының көмегімен заттардың өлшеп,мәнін жаз.		Жарайсыңдар!	
5 мин	**Жұптық жұмыс** Заттардың массасын салыстыр			
5 мин	**Сергіту сәті** 	Жаттығу жасайды	Керемет! Жұмыс	Таратпа қағаздар
1 мин	Саралау тапсырмасы **Массаның өлшем бірліктеріне өрнекте.** 2т = ☐ кг 7000г = ☐ кг 5кг = ☐ г 1.Бос орынды толтыр.	Тапсырманы орындайды		

10 мин	903г+97г=1кг 9ц+1ц=1т 5ц5кг+495=1т 2..Есепте 1кг-650г=350г 568г+432г=1000г 6ц8кг-48кг=20кг 1т-695г=305г 85мм+12см=205мм 19см+15мм=205мм Үй тапсырмасы 6-мысал 53 бет	Үй тапсырмасын алады	10 балдық жүйемен бағаланамыз	
Соңы 5 мин	Рефлекция: Бүгін қандай тақырыппен таныстық? Сабақ қызықты болды ма? Бүгінгі сабақта не білдік? Қай тапсырма қиын болды? Кері байланыс:«Басбармақ» әдісі	Жауаптарын айтады Кері байланыс жасайды	Жарайсың! Тамаша! Жақсы! Талпын!	Кері байланыс жасайды

Түркістан облысы, Арыс қаласы
С. Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Калымбетова Мадина Жумабековна

ӨНІМДІЛІК

Білім беру ұйымының атауы	С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп
Пәні:	Математика
Бөлім:	**Мамандықтар әлемі. Есеп шығару**
Педагогтің аты-жөні:	Калымбетова Мадина
Күні:	
Сынып: 4 «А»	
Сабақтың тақырыбы:	**№63 сабақ. Өнімділік**
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	4.5.1.2 есептерді шығаруда жұмысқа жіберілген уақыт, атқарылған жұмыс, өнімділік/ егіннің түсімділігі, ауданы мен массасы/ жылдамдық, арақашықтық, уақыт/ биіктік, ені, ұзындық, көлемі шамаларының өзара тәуелділігін пайдалану
Сабақтың мақсаты	Өнімділікке берілген есептерді шығаруды үйренеді. Атқарылған жұмыс, өнімділік/ егіннің түсімділігі, ауданы мен массасы/ жылдамдық, арақашықтық, уақыт/ биіктік, ені, ұзындық, көлемі шамаларының өзара тәуелділігін пайдаланады
Құндылықтар және оның мақсаты:	Сабақ құндылығы: ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ Білімнің жаратылыстану және гуманитарлық салаларындағы тәжірибені бақылаудың, жүйелеудің және түсінудің қарапайым дағдыларының болуы. Апта дәйексөзі: **Бірлігі күшті ел озады**

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Өткен білімді еске түсіру 10 мин	Психологиялық дайындық Топқа санау арқылы біріктіру. Үй тапсырмасын сұрау Жаңа тақырыпты «Жұмыртқа ашу» әдісі арқылы ашу. Жұмыртқаның ішіндегі тапсырмаларды 1 минутта орындау. «Бейнесабақ» тыңдау. Оқулықпен жұмыс. 1 тапсырма	Топқа бірігеді. Үй тапсырмасын айтады.	Жарайсыңдар! Тамаша!	Дәптерлер
Сабақтың ортасы 25 мин	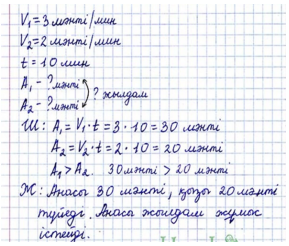 $V_1=3$ минут/мин $V_2=2$ минут/мин $t=10$ мин A_1 - ? минут A_2 - ? минут } ? жолдам Ш: $A_1=V_1\cdot t=3\cdot 10=30$ минут $A_2=V_2\cdot t=2\cdot 10=20$ минут $A_1>A_2$. 30 минут > 20 минут Ж: Анасы 30 минут, қызы 20 минут түйеді. Анасы жылдам жұмыс істейді. 2 тапсырма Сағаттың көмегімен 1 минут ішінде қанша мысал есептейтініңді тексер. Топтық жұмыс. Жауаптары:640,400,200,880,800,320,240. Өсу ретімен: 200,240,320,400,640,800,880. Ф О Р М У Л А Жұптық жұмыс №2 Ә. Оқулықтағы ережемен жұмыс жасату. A=v*t v=A:t t=A:v 3 тапсырма	Сұрақтарға жауап береді Топта бірлесе жұмыс жасайды. Жұптасып орындайды.	«Үш шапалақ» әдісі арқылы бағалау Жарайсыңдар!	Ана мен қызы туралы суреттер

t	2	4	6	7	9	t
A	4	8	12	14	18	2t

	V	**t**	**A**
Тәжірибелі шебер	**24 бөлш\ сағ**	**4сағ.**	**96 бөлш.**
Жас жұмысшы	**18 бөлш.\сағ**	**4 сағ.**	**74 бөлш.**
Шебер шәкір-ті	**13 бөлш.\сағ**	**2 сағ**	**26 бөлш.**

Сергіту сәті Сол қолмен сурет салу 5 тапсырма	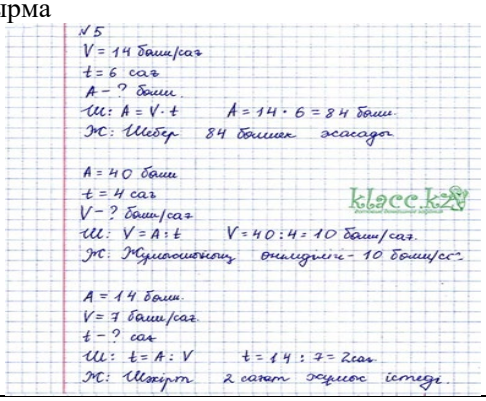 №5 V = 14 бөлш/сағ t = 6 сағ A - ? бөлш. Ш: A = V · t A = 14 · 6 = 84 бөлш. Ж: Шебер 84 бөлшек жасады A = 40 бөлш t = 4 сағ V - ? бөлш/сағ Ш: V = A : t V = 40 : 4 = 10 бөлш/сағ Ж: Жұмысшының өнімділігі - 10 бөлш/сағ A = 14 бөлш. V = 7 бөлш/сағ t - ? сағ Ш: t = A : V t = 14 : 7 = 2сағ Ж: Шәкірт 2 сағат жұмыс істеді.	Жеке жұмысты орындайды Кестеге берілген есептің шешуін жазады. Сергіту сәтін орындайды	Керемет жауап! Жарайсыңдар! «Үш шапалақ» әдісі арқылы бағалау 	Құмсағат Ереже жазылған плакат Кесте Тапсырма-ны орындауға арналған кесте

Сабақтың соңы

7 мин

Кері байланыс
3 мин

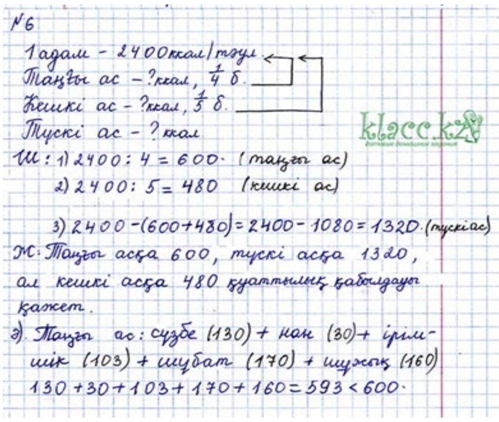

№6
1 адам – 2400ккал/тәул.
Таңғы ас – ?ккал, $\frac{1}{4}$ б.
Кешкі ас – ?ккал, $\frac{1}{5}$ б.
Түскі ас – ?ккал
Ш: 1) 2400 : 4 = 600 (таңғы ас)
2) 2400 : 5 = 480 (кешкі ас)
3) 2400 – (600+480) = 2400 – 1080 = 1320 (түскі ас)
Ж: Таңғы асқа 600, түскі асқа 1320, ал кешкі асқа 480 қуаттылық қабылдауы қажет.
ә) Таңғы ас: сүзбе (130) + нан (30) + ірімшік (103) + шұбат (170) + шұжық (160)
130 + 30 + 103 + 170 + 160 = 593 < 600.

Топтық жұмыс
1-топ
Есепті шығар
Бағбан 1 сағатта 15 гүлзарды суарады.
Бағбан 4 сағатта қанша гүлзарды суарады?
2-топ
Шешуі бойынша есептер құрастыр.

Тауардың аты	бағасы	саны	құны
Тәтті нан	160т	25 дана	4000т
шырын	1200	10	120(1 қорап)

3-топ.
Жауаптарымен сәйкестендір.
Есепті шығар.
Егер бала 8 минут ішінде 960 сөз оқыса,
1 минутта неше сөз оқиды?
Егер құрылысшылар бригадасы 3 күнде 360 метрлік қоршау жасаса, олардың жұмыс өнімділігі қандай?
Экологтар 5 күнде 600 ағаш отырғызса, олар қандай өнімділікпен жұмыс істейді?
Жауаптары: 120 а\к, 120 м\к, 120 с\мин
4-топ
Кестені толықтыр.

	v	t	A
Шебер	15б\сағ	? сағ	60 б
Шәкірті	? б\сағ	2 сағ	16 б
Жұмысшы	10 б\сағ	4 сағ	? б

«Wordwall» платформасындағы тапсырманы орындау арқылы сабақты бекіту
Үй тапсырмасы: №10.84 бет
Оқушыларды бағалау.

Кері есепті шығарады.

Есепті ауызша орындайды

Есепті шығарады.

Кестені толтырады

Жауаптары-мен сәйкестенді-реді.

Кестені толтырады

Сұрақтарға жауап береді.

Үй тапсырмасын алады.

Кері байланыс жазады.

Жарайсыңдар!

Керемет!

Жарайсыңдар!

Жарайсыңдар!

«Үш шапалақ» әдісі арқылы бағалау

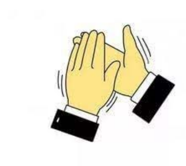

Жарайсыңдар!

Жарайсыңдар!

Жарайсыңдар!

Суреттер

Шеберлер туралы суреттер

Тағамдар туралы суреттер

Кесте

Суреттер

Кері байланыс парағы

Түркістан облысы, Арыс қаласы
С. Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Бимурзаева Райхан Бейшеновна

АТА КӘСІП. КҮРІШ ТУРАЛЫ СЫР

Білім беру ұйымының атауы	С.Сейфуллин .
Пәні:	Әдебиеттік оқу
Бөлім:	**Мамандықтар әлемі**
Педагогтің аты-жөні:	Бимурзаева Р . Б .
Күні:	
Сынып:	4 Ә
Сабақтың тақырыбы:	**№39 сабақ. Ата кәсіп. Күріш туралы сыр.**
Оқу мақсаты:	4.2.6.1 кейіпкердің, кейіпкерлердің іс-әрекеті, мінезқұлқының өзгеру себептерін мәтіннен тауып, салыстырып бағалау
Сабақтың мақсаты	Кейіпкерлердің іс-әрекетін бағалауды, таныстырылым жасауды меңгереді

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Ұйымдастыру Өзін-өзі тексеру	1. Ұйымдастыру кезеңі сабаққа дайындық топқа біріктіру . 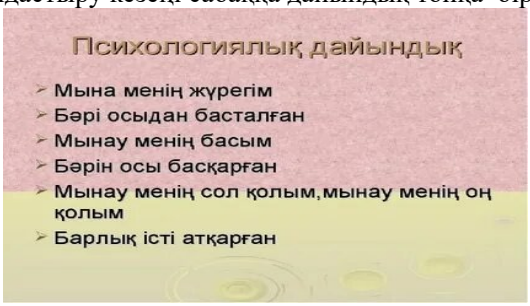 	Сабаққа дайындық жасайды	ҚБ: Жарайсың Тамаша Керемет	Суреттер
Өткен білімді еске түсіру	2. Үй тапсырмасын сұрау . Үйшік әдісі	Үй тапсырмасын айтады	Өзін –өзі бағалау	Оқулық
Жаңа білім	3.Жаңа материалды меңгерту бөлімі Жұмбақтың мағынасын ашу Аласа терек, Алпыс бұтақ. Бұтақ сайын ұя, Ұя сайын жұмыртқа. Ол не? (Күріш) Ортақ түйін шығару, ойларын ортаға салу 4.Жасанды интелект .Мәтін авторымен таныстыру . Базарбай Исаев 1941 жылы 5 қазанда Қызылорда облысы Жаңақорған ауданындағы қазіргі Манап ауылында дүниеге келген . Шығармалары ,Отызыншы көктем ,Ақ жауын ,Көктем шерткен күй , Бақыт құсы ,Қауышу мен қоштасу .Сезім селі , Мөлдір , Арайна атты шығармалары бар . 4.Оқулықпен жұмыс.	Жұмбақтың шешуін табады	Дескриптор. Жұмбақтың шешуін табады-1б	Күріш Ыбырай Жақаев туралы суреттер

	Тізбектеп оқу әдісі Оқушылар әңгімені өз беттерінше түсініп оқиды, түсініксіз сөздерді белгілеп отырады. Атакәсіп –үйреншікті шаруа ,бұрынан білетін іс Ырысты өлке –астықтан мол өнім беретін өлке Агроном – ауылшаруашылық маманы	Тізбектеп оқиды	Дескриптор: Мәтінді тізбектеп оқиды-1Б Мәтін мазмұнын айта алады-1Б	
	5. Бейнеролик . Ыбырай Жақаев . 5. сұрақтар- жауап -Әңгіме не туралы? - Әңгімедегі Ыбырай кім? Ол не істеді? Мақсұт не естіді? -Әңгімеден қандай ой түйдің? 6. Дәптермен жұмыс Ақ күріштің атасы туралы ақпаратты жаз. 7. Топтық жұмыс Мәтінді топтарға бөліктерге бөліп , ат қою және әңгіме мазмұнына сай суреттер салу кілт сөздерді табу . 8. Сергіту сәті . Адай күйі . 9. Өзіме – саған әдісі. Жұптық жұмыс Етістіктерге кім ? дегенсұрақтарға жауап беретін сөзді тіркестіріп айту Кім ? .....қартайды, Кім? .....назаланды, Кім ? .....көз жұмды Кім ?.....күйзелді, Кім ? ..... бармағын тістеді, Кім ? ..... өкінді, Кім ? ..... аттанды Кім ? ..... табыс етпек болды, Кім ? .....кейіді, **10.Шығармашылық жұмыс.«Таныстырылым» әдісі** Таныстырылым жасау Әр топ таңдаған бір дәнді дақылға таныстырылым жасау Мысалы:Күріш , Бидай , Жүгері- дәнді дақыл. Ол өте дәмді. Жүгері піскен кезде оны суға қайнатып жейді. Бойында дәрумендер өте көп. Жүгерінің шашағы адам денсаулығына өте пайдалы . Жүгеріні малға жем ретінде де пайдаланады. 11.Қорытындылау Сұрақ – Жауап . 12.Үйге тапсырма Күріш туралы сыр мәтінін түсініп оқу. 13. Бағалау. 14. Кері байланыс. Күнделік 	Қимыл – қозғалыс жасау Топтық жұмыс тапсырмаларды орындайды Суреттер салады Тапсырмаларды орындайды Таныстырылым жасайды Үй тапсырмасын алады Кері байланыс жасайды	Дескриптор: Ақ күріштің атасы туралы мәліметтер жазады-1Б Дескриптор: Күріш туралы суреттер салады-2Б Күріш дақылы туралы ойларын айта алады-1Б Дескриптор: Дәнді дақылдарға таныстырылым жасай алады-1Б Өз ойларын жеткізе алады-1Б Өз ойларын жазады	Суреттер Дәптер Тақта Күріш Дәнді дақылдардың суреттері Суреттер Кері байланыс парағы
Бекіту Кері байланыс				

Түркістан облысы, Арыс қаласы
«С. Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп»
Директордың оқу жұмысы жөніндегі орынбасары
Дүйсен Маржан Нұрланқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың сапалы білім алуын қамтамасыз ету. Әсіресе, бастауыш сыныптарда оқыту сапасы баланың әрі қарайғы академиялық жетістіктерінің негізін қалайды. Осыған байланысты, білім сапасын арттыру үшін кешенді шаралар қажет. Бұл мақалада бастауыш сыныптарда білім сапасын жақсарту жолдары қарастырылады.

1. Оқыту үдерісінде заманауи технологияларды қолдану

Қазіргі таңда цифрлық технологияларды білім беру үдерісіне енгізу өте маңызды. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, ақпаратты жақсы қабылдауына көмектеседі.

Интерактивті тақталар, планшеттер және цифрлық білім беру платформаларын қолдану оқытуды тиімді етеді. Білім беру ойындары, анимациялар мен видео сабақтар баланың зейінін шоғырландыруға ықпал етеді.

Электронды күнделіктер мен онлайн платформалар мұғалімдер мен ата-аналардың бірлескен жұмысын жеңілдетеді.

2. Мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыру

Мұғалім – білім сапасын анықтайтын басты тұлға. Сондықтан педагогтардың біліктілігін үнемі жетілдіру маңызды.

Заманауи оқыту әдістерін меңгеру үшін түрлі семинарлар мен курстарға қатысу қажет.

Тәжірибе алмасу мақсатында үздік педагогтардан мастер-класстар ұйымдастыру.

Сабақта белсенді оқыту әдістерін (ойын, жобалық жұмыс, топтық жұмыс) қолдану.

3. Оқушылардың оқу мотивациясын көтеру

Мотивациясы жоғары оқушы оқу материалын тез меңгереді және өзін-өзі дамытуға ұмтылады.

Оқушылардың жетістіктерін мадақтау (мадақтау сөздері, мақтау қағаздары, сынып ішінде көрнекі бағалау).

Сабақты қызықты әрі интерактивті ету үшін жаңа әдістерді қолдану.

Оқушылардың қызығушылығын ескере отырып, шығармашылық тапсырмалар беру.

4. Ата-аналармен тығыз байланыс орнату

Ата-ана – баланың басты тәрбиешісі және білім беру процесінің маңызды қатысушысы.

Ата-аналарға арналған жиналыстар мен тренингтер өткізу.

Балалардың оқу жетістіктері туралы кері байланыс беру.

Ата-аналарды мектептегі іс-шараларға тарту.

5. Үлгерімі төмен оқушылармен жеке жұмыс жүргізу

Әр сыныпта оқу үлгерімі төмен оқушылар кездеседі, сондықтан олармен жеке жұмыс ұйымдастыру маңызды.

Қосымша сабақтар өткізу.

Жеке оқыту бағдарламасын әзірлеу.

Психологиялық қолдау көрсету арқылы өзіне деген сенімділігін арттыру.

Қорытынды

Бастауыш сыныптарда білім сапасын арттыру үшін мұғалімдер, ата-аналар және оқушылар бірлесіп жұмыс істеуі керек. Заманауи технологияларды пайдалану, мұғалімнің біліктілігін арттыру, оқушылардың оқу мотивациясын көтеру және ата-аналармен байланыс орнату – сапалы білім берудің негізгі тетіктері. Осы әдістерді тиімді қолдану арқылы оқушылардың білім деңгейін жақсартып, болашақта бәсекеге қабілетті тұлғаларды тәрбиелеуге болады.

Қарағанды облысы, Балқаш қаласы
“Балдырған” бөбекжайы КМҚК
Тәрбиеші, педагог-модератор
Рахимова Айнагуль Тендыковна

"ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ"

«Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген халық даналығы ұрпақ тәрбиесінің ұлттық ерекшеліктерін сақтауға үндейді. Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқыту барысында ұлттық құндылықтарды негізге алу – олардың жан-жақты дамып, рухани бай тұлға болып қалыптасуына жол ашады. Бала – болашақтың айнасы, сондықтан оны ұлттық рухта тәрбиелеу – қоғамның басты міндеті.

«Ата көрген оқ жонар, ана көрген тон пішер» демекші, баланың бойына ізгі қасиеттерді сіңіруде ата-ана мен тәрбиеші маңызды рөл атқарады. Баланы ұлттық құндылықтарға баулу – оны өз елінің шынайы патриоты етіп тәрбиелеудің басты жолы. Ұлттық тәрбие арқылы бала бойында адамгершілік, имандылық, отансүйгіштік, үлкенге құрмет, кішіге ізет сияқты қасиеттер қалыптасады.

Бала тәрбиесінде қазақ халқының ғасырлар бойы қалыптасқан салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын тиімді пайдалану қажет. «Тәрбие басы – тал бесік» деп, ұлтымыз баланы бесікте жатқан кезінен бастап тәрбиелеген. Бесік жыры арқылы сәби санасына жылы сөздер мен ана махаббатының шуағы сіңірілсе, ержеткенде «Әдепті бала – арлы бала, әдепсіз бала – сорлы бала» деген нақылдарды естіп, тәлім алады. Қазақтың батырлар жырын, аңыз-ертегілерін тыңдап өскен бала ұлттық рухпен сусындап, Отанға деген сүйіспеншілігі артады.

Қазақ халқының ұлттық ойындары баланың физикалық және ақыл-ой қабілеттерін дамытады. Мысалы, «Тоғызқұмалақ» – математикалық ойлау жүйесін жетілдірсе, «Асық» ойыны ептілік пен мергендікке баулиды. Ал «Арқан тартыс», «Алтыбақан» сияқты ойындар достық пен ұйымшылдыққа үйретеді. Сонымен қатар, балаларды ұлттық өнерге баулудың да маңызы зор. Ою-өрнек салу, домбыра шерту, киіз басу, кесте тігу сияқты өнер түрлері баланың шығармашылық қабілетін дамытып қана қоймай, қазақ халқының мәдени мұрасын меңгеруге ықпал етеді.

Ұлттық құндылықтарды бала тәрбиесіне енгізудің бір жолы – оның ата-тегін білуге үйрету. «Жеті атасын білмеген – жетесіз» дегендей, балаға жеті атасын үйрету арқылы оның отбасы мен ата-баба тарихына деген құрметін қалыптастыруға болады. Бұл ұрпақ сабақтастығы мен ұлттық бірегейлікті сақтау жолында маңызды рөл атқарады.

Бүгінгі бүлдіршін – ертеңгі ел тұтқасын ұстайтын азамат. Сондықтан ұлттық тәрбиені мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде жүйелі түрде жүргізу – заман талабы. Ұлттық тәрбие арқылы мықты мемлекет, кемел ұрпақ қалыптастыра аламыз.

Түркістан облысы, Арыс қаласы
С. Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебінің
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Сарсенбаева Шынар Аманбаевна

АХМЕТТАНУ САЛАСЫН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Байға мал, оқыған шен мақсұт боп,
Ойлайтын жұрттың қамын адам аздан.

Қазақ жастарының рухын оятқан асқар тау тұлға – Ахмет Байтұрсынұлы 1872 жылдың, қыркүйек айының 5 – жұлдызында, Қостанай облысы, Жангелді ауданында дүниеге келген. Қазақтың ұлы ақыны, әдебиет зерттеуші ғалымы, публицист, педагог, аудармашы ХХ ғасыр басындағы ұлт азаттық қозғалыс жетекшілерінің бірі де бірегейі, мемлекет және қоғам қайраткері. Қазақ тіл білімі мен әдебиетінің негізін салушы. Ақын бала кезінен оқу мен білімге құштар болады. Жастайынан хат танып, медресседе білім алады. Бірнеше шығыс әдебиеті ақындарының еңбегімен танысып, әдебиет әлемінің төрінен орын ала біледі. Оның шығармалары ұлт санасына сақталып, ұрпақ ұранына бекігелі қашан?!

Ахмет Байтұрсынұлы отты туындылардың авторы. Шығармасының әр қатар, әр сөзінде қазаққа деген ұлы үндеу жатыр. Оқып отырған ойлы оқырманға да берері мол екеніне сенімдіміз. Оның бірнеше топ өлеңдері философиялық сарында жазылған. Сонымен қатар, психологиялық ойды да қозғай білетін туындылары аз емес. Өнер, білім, адалдық турасындағы өлеңдері де халық көңілінде. Ақын – өзі сүрген өмір шындығын отты өлеңдері арқылы баяндай білген. Міне, осыдан келіп, Ахмет Байтұрсынұлын зерттеушілер сол заманның бейнесін ашық ақын өлеңдеріне сүйене келе, бүгінгі халыққа талдап беріп отырады. Мәселен, «Қазақ қалпы» өлеңінде:

Қаз едік, қатар ұшып қаңқылдаған,
Сахара көлге қонып салқындаған
Бір өртке қаудан шыққан душар болып,
Не қалды тәнімізде шарпылмаған?!, - деп сол заман шындығын, қазақ халқының берекелі де мерекелі күндерінің дәурені өткенін, қанша қиындық азап көргенін ашына жазады да, одан әрі өз туындысын:

Алаштың адамының бәрі мәлім,
Кім қалды таразыға тартылмаған?!,- деп «Алаш» деп ұрандатқан ұлы ғалымдардың қазақ қалпының шындығы үшін қыршыннан қиылғанын дөп басып айтады.

Тіл білімі мен әдебиеттану саласы үшін Ахметтану ғылымының сағасы бөлек, мәні тереңде. Оның шығармашылығын оқыту – бүгінгі ұрпаққа анық, айқын жеткізу, таныстыру едәуір құнды болып табылады. Өйткені, өткені мен тарихын қастерлейтін ұрпақ өз болашағына да сенімді қадамдар жасай алады деп білеміз. Көзі тірісінде бірнеше азапты көргенімен ақын туындылары бүгінде әдебиет төрінде алтын әріптермен таңбаланып жүр. Тіпті, 1989-2009 жылдар аралығында ғалымның отты өлеңдері мен шығармалары, мағыналы мұрасы бірнеше дүркін қайта басылымдарда жарық көрді. Зерттеушілер ақын шығармашылығының осылайша, өзінің жоғарғы сұранысқа ие екендігін жеткізеді. Әз қоғамнан өз орнын тапқан ұлы туындалыр қатарына ақынның шығармаларының 1, 2, 3, 4, 5, 6 – томдары, «Әдебиет танытқышы», «Маса», аудармалары мен, мысалдарын еркін жатқызуымызға болады. Ал оқушыларға осы аталған туындылардың ішінен олардың жас ерекшеліктерін ескере отырып оқыту керек. Ақын

шығармашылығынан хабардар ету, Ахметтану саласының басты негізі болып табылады. Баланың жас ерекшелігін ескеру де басты тұрған талаптың бірі. Осы орайда, ақын шығармашылығының тек ересектерге ғана емес, жас балаларға тіпті, дүйім қазаққа арналғандығын баса айтуымыз қажет. Себебі, ғұлама шығармаларының маңызы мен тақырыптың тереңдігі ойға ауыр болғанымен отты сөздері тілге жеңіл болып келеді. Әрине, бұл заңдылықтарды ескере келе, қазақ халқының көне сөздіктерімен де жұмыс жасап, ұлт санасына ұлылықты сіңіруімізге әбден болады. Міне, осыдан келіп Ахметтану саласын мектеп қабырғаларында оқытудың маңызы зор деуімізге себеп көп. Оның берері мол өте құнды екеніне де сенімізі кәміл. Ақынның «Қазақ қалпы» мен «Қазақ салты» өлеңдерінің өзі де қоғам үшін аса жоғарғы орын мен бағаға ие.

Қорытындылай келе, орта мектептерде Ахметтану ілімін оқытудың мәні жоғары. Ұрпақ санасын оятып, ақын аңсаған ұлт болу үшін де оның еңбектерімен жіті танысу аталған мақсаттың айқын көрінісінің алдында тұрған жоғары міндет болып табылады.

Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Жалаңтөс батыр ауылы
Қ.Пірімов атындағы №103 орта мектеп
Педагог-психолог
Қуанышбай Жанар Мәлікқызы

“ЖАҒЫМСЫЗ ЭМОЦИЯЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ АЛГОРИТМІ”

Мақсаты: Мұғалімдердің өзін-өзі тануына және өз әлемінде өмір сүруіне демеу беру және жағымсыз эмоциялардан арылту. Қатысушылардың көңіл-күйлерін көтеру.

Барысы:

1.Көңіл-күйін анықтау

Смайлик арқылы көрсету .Смайлик түсіне қарап топқа бөлу

2.«Таныс болайық!» жаттығуы/топты таныстыру/

«Бір зат бол!»идеясы

Топқа 3 сұрақ беріледі.

1. Өзіңді бұл заттың рөлінде қалай сезініп жатырсың?
2. Қандай ойлар сені мазалап жатыр?
3. Не жасай аласың немесе қандай пайдаң бар?

3. Әдістеме: «Менің мінезім»

Мақсаты: Өзіне деген сенімділігін, өзін тануға деген қабілеттерін анықтау.

Әрбір қатысушы білезіктей шеңбер сызып, оны төртке бөледі.

Әр бөлікке төмендегі жануар,аң, құс аттарын жазып шығады.

Түйе, Жылқы, Сиыр, Қой, Ешкі, Ит, Мысық, Тауық, Қаз, Аққу, Қарлығаш, Үйрек, Бұлбұл, Арыстан, Қасқыр, Түлкі, Маймыл, Қоян, Тауешкі, Тасбақа, Жылан, Балық.

Соңында 1. Үйде, 2. Жұмыста, 3. Жолдастарының арасында, 4. Өзіндік баға деп бөлінген бөліктерге жазылған жануарлар, құстар адамның сол бөлікке қатысты мінездемелермен танысады.

«Менің мінезім» әдістемесі

Түйе, Жылқы, Сиыр, Қой, Ешкі, Ит, Мысық, Тауық, Қаз, Аққу, Қарлығаш,
Үйрек, Бұлбұл, Арыстан, Қасқыр, Түлкі, Маймыл, Қоян, Тауешкі, Тасбақа,
Жылан, Балық.

Жауабы:
1. Түйе- шыдамды
2. Жылқы- тектілік
3. Сиыр- өкпелегіш
4. Қой- жайдарлылық
5. Ешкі- ұйымдастырушылық
6. Ит- адалдық
7. Мысық- биөрісі басым адамдар
8. Тауық- шығармашыл
9. Қаз- тазалық
10. Аққу- сезімтал
11. Қарлығаш- бауырмал
12. Үйрек- ұқыптылық
13. Бұлбұл- әнді жақсы көретін
14. Арыстан- қайратты
15. Қасқыр- жігерлі
16. Түлкі- бейімделгіш
17. Маймыл- әртістік қабілеті бар
18. Қоян- елгезек
19. Тауешкі- талғамы жоғары
20. Тасбақа- мейірімді
21. Жылан- салқынқанды
22. Балық- еркіндікті қалайды

Талдау: жаттығудан алған әсеріңіз? Өзіңізді теңеу қиын болды ма?

I. Теория. «Изотерапия» деген не?

Изотерапия - бейнелеу өнерінің: сурет салу, мүсіндеу, жабыстыру т.б түрлері арқылы емдеу.

Сонымен қатар баланы немесе клиентті сурет салуға үйрету емес, сурет салдыру арқылы шектен тыс жағымсыз эмоцияларды тудыратын проблемаларды жеңуге, шығармашылық энергияның шығуына көмектесетін, бала немесе клиент бойындағы эмоциялық күштенуді жеңілдететін, қолайлы әрі ұнамды тәсілді меңгертетін арт-терапияның түрі.**Изотерапия техникалары:**

- Үрлеу
- Шимайлау
- Умаждау
- Акватипия/әйнекпен сурет салу
- Акватушь
- Фуантализм/нүктелер арқылы сурет салу
- Граттаж/ тырнап сурет салу
- Тұзбен сурет салу
- Жіппен сурет салу
- Саусақпен сурет салу
- Әйнекке сурет салу
- Түрлі заттармен сурет салу

Изотерапияны қолдану тиімділігі:

- Адамдардың өзіне деген сенімділігі нығаяды
- Қорқыныш пен үрейді сейілтуге көмектеседі. Ашушаңдықтан арылуға, ренішті босатуға септігін тигізеді
- Ішкі бақылау сезімін дамытады. Түйсіну мен көру сезімі арқылы эксперимент жасауға жағдай жасайды
- Кеңістікте түйсік пен бейімделуге жауап беретін бас ми жарты шарларының дамуына ықпал етеді.
- Қоршаған ортаны , өзін-өзі түсінуге, ішкі жан-дүниесіндегі өзгерістермен жұмыс жасауға қадам басуды үйренеді.

II. Практика. «Шимайлау»,«Нейрон» жаттығулары және «Дәнді дақылдармен сурет салу».

«Шимайлау» техникасы

Мақсаты: Адам бойындағы ашу, ыза, реніштен арылту, эмоциясын ретке келтіруге көмектесу.

Қажетті құрал-жабдықтар:

- ✓ А4 форматтағы ақ парақ;
- ✓ Түрлі түсті қарындаштар;
- ✓ Майлы борлар;
- ✓ Қайшы.

Нұсқау: Ақ параққа өзің ренжіген немесе ашуыңды келтірген жағдайды ойыңа алып, қағаз бетіне шимай арқылы түсір. Көзді жұмып орындауға да болады. Шимайға зер сала қарап, ішінен бір жағымды бейне көруге тырыс. Сол бейненің суретін қалаған түстеріңмен салып шық. Салған бейнеңді махаббатпен әрле. Сонан соң салған суретіңді қиып ал.

Кері байланыс: Сұрақтар қою арқылы сөйлету.

«Дәнді дақылдармен сурет салу»

Мақсаты: Қатысушылардың өзіне деген сенімділігін нығайту, эмоциясын ретке келтіруге көмектесу.

Өзінің ренжіген не ашуланған сәтін еске түсіріп қағазды умаждайды.Умаждалған қағазды тегістеп дәнді дақылдармен сурет салады.

Қажетті құрал-жабдықтар:

- ✓ А4 форматтағы ақ парақ;
- ✓ Түрлі түсті қарындаштар;
- ✓ Майлы борлар;
- ✓ Кепкен жапырақтар, дәнді дақылдар;

Кері байланыс: Сұрақтар қою арқылы сөйлету.

«Нейрон» жаттығуы

Мақсаты: Бала бойындағы жағымсыз эмоциясын ретке келтіруге және мәселелерін шешуге көмектесу.

Қажетті құрал-жабдықтар:

- ✓ А4 форматтағы ақ парақ;
- ✓ Түрлі түсті қарындаштар;
- ✓ Маркерлер.

Нұсқау: Ақ парақтың ортасына үлкен дөңгелек салыңдар. Бұл жерге мәселелерің қандай бағытта екенін жазып қой. Бұрыштарына дөңгелекшелер салыңдар. Бұл дөңгелектердің астына ортаңғы дөңгелекке жазған мәселеге не кедергі болады, соны жазып қойыңдар. Енді нейрон талшықтары секілді ирек сызықтар жүргізіңдер. Сызықтардан пайда болған бөліктердің бұрыштарын дөңгелектеңдер. Кедергілерді жою үшін барынша бұрыштар қалмауы керек. Дөңгелектерді түрлі түсті бояумен бояңдар.

Кері байланыс: Сұрақтар қою арқылы сөйлету.

Әрбір жаттығудан соң қойылатын сұрақтар:

- Жаңа туындыңда нені бейнеледің? Сурет салу барысында қандай әсерде болдың?
- Жағымсыз эмоциялармен ұштасқан туындыңа ат қой. Мұны жасауда қандай қиындық туындады?
- Жаңа бейнең сенмен біртұтас па, әлде олар сенен ашақ па? Жағымсыз эмоциялардың бар екенін қаншалықты сезінесің?

Изотерапияны қолдану нәтижесінде:

- Қатысушылардың өзіне деген сенімділігі арта бастады.
- Қорқыныш пен үрейді сейілтуге көмектесті. Ашушаңдықтан арылуға, ренішті босатуға септігін тигізді
- Жағымсыз эмоциялардан пайда болатын проблемаларды шешуді, эмоцияларын реттеуді үйренді.
- Қоршаған ортаны , өзін-өзі түсінуге, ішкі жан-дүниесіндегі өзгерістермен жұмыс жасауды үйренді.

«Зейінді бол!» ойыны

Әр сөздің түсін атаңыз! Сөздің өзін емес,түсін атап оқу қажет.

Қызыл көк жасыл көк көк сары қара көк жасыл қызыл сары сары қызыл сары жасыл қара көк көк сары қызыл сары сары жасыл сары көк қызыл қара қара сары көк қызыл жасыл көк жасыл сары жасыл қара көк сары сары қызыл көк

Түйін:

Баланың қателесуге құқығы бар.Ал мұғалімнің балаға білім беру мен тәрбилеуде қателесуге болмайды.

Қорытынды:

Жаттығу:Шеңбер болып қарындашты ұстап әр түрлі қимыл жасау.Музыка әуенімен.

... Бір дана келе жатса, алдынан тас тиелген ауыр арбаны итеріп келе жатқан адамды кездестіреді. «Сен не істеп келе жатырсың?» - деп сұрайды дана одан. Ол: «Көрмей тұрсың ба, мына қарғыс атқыр арбаны сүйреп келемін» - деп жауап береді. Алдынан екінші арба сүйреген кісі шығады. Сондай сұраққа ол: «Не істейін, ойнап жүрген жоқпын, ақша табудың амалын жасап жүрмін» - дейді. Тап сондай арбамен үшінші адам келеді. «Ал сен не істеп келесің?» деген сауалға ол: «Мен ана тұрған қасиетті мешітті салып жатырмын» - деп қуана жауап беріпті. Барлығының да салып жатқандары мешіттің құрылысы екен. Бәрінің орындап жүрген жұмысы бірдей, бірақ сол еңбекке қатынасы, көзқарасы әр түрлі...

Міне, жақсы мұғалім мен нашар мұғалім, жақсы маман мен жаман маман деген бағаға неліктен, не себепті ие болатынымызға жауап тапқандаймыз. Ол сенің өз қызметіне, алдыңдағы ісіне, яғни балаға деген қатынасына, сеніміне байланысты екен... Өз мамандығыңды сүйсең, сен қайткен күнде де сол жұмысты сапалы, шығармашылықпен нәтижелі орындап, білмеген сауалдарға өзің ізденіп жауап табуға талпынасың

“Мұғалімнің бақыты ?”деген сауалдың жауабы “Бақыт деген таңертең жұмысқа, кешкісін үйге асығу”. Расында да, сүйікті жұмысымызға, қызметтестерімізге ақ көңілімізбен асығып жетсек, жұмыстан соң жылы ұямыздың шуағына кенелу үшін асыққаныңыз, көңіліміздің тыныштығын білдірмей ме?

Сіздерге жүректің жылулығын, жанның сұлулығын тілеймін!

«Қуаныш күнтізбесі» әдістемесі

Бұл әдістеме баланың, жасөспірімнің ересек адамдардың эмоциялық жағдайын көтеруге бағытталған универсалды түзете-дамыту әдісі болып табылады. Бұл әдіс күнделік әдісі болып табылады, топтық жұмыста және жеке қолдануға болады.

Нұсқау (жазбаша түрде беріледі)

Қымбатты дос!

Өмірде күнделікті тамаша және бақытты минуттар болып тұрады, мейірімді адамдар кездесіп, игі істер жасалып тұрады.

Осыны бәрін сезген адам өзіне сенімді және байсалды. Ол адамның жолы болғыш келеді. Оны барлығы жақсы көреді. Бірақ әдетте біз керісінше жасаймыз, көбіне біз көңілсіз, күйбің тірлікті байқап, жаман сезімдерге беріліп мейірімді сезімдерді басып тастаймыз, осының нәтижесінде көңіл-күйіміз бұзылып сәтсіздіктер мен кикілжіндер туады. Бақытты болу үшін өз жақынның жақсы жақтарын көріп, өмірдің үйлесімдігін сезіну керек.

Ол үшін сізге «Қуаныш күнтізбесі» көмектеседі.

Сіз әр күні барлық таң қалдырған, қуантқан жағдайды еске түсіре отырып, бұл күнделікті кешке толтыруыңыз керек. Ол сені толғандырған жаңа ой немесе сөз, сен немесе басқа жақын немесе саған бейтаныс адам жасаған игі іс болуы мүмкін. Музыка немесе арман болуы мүмкін.

Бүгінгі күні өзіңде болған жақсы, ашық, көңілді жағдайлардың бәрін осы күнделікке жазып қой.

Алғашқы кезде саған еш өзгеріссіз болмағандай болып көрінуі мүмкін. Бірақ жазғаныңды мұқият оқып шықсаң бақыттың ең болмағанда бір сәтін байқайсың. Күн сайын қуанышты жағдайлар сенің өмірді толықтырып отыратынын байқайсың.

Ізгі ниетпен **Психолог Жанар**

Күнтізбе 3-4 апта бойы толтырылады. Қажет болған жағдайда бұл әдісті ұзартуға немесе белгілі бір үзілістен кейін жаңғыртуға болады.бұл әдісті жылына 3-4 рет қолданған тиімді. «Қуаныш күнтізбесі» әдістемесі-адамның ойын көбінесе қуанышты және жағымды оқиғаны есте сақтауға жаттықтыратын әдістің бірі болып табылады. Бұл әдіс сонымен қатар жағымсыз ойлар және оқиғалармен күресуге көмектеседі.

«Қорқыныш» жаттығуы

Мақсаты: Бала бойындағы үрей мен қорқыныштан арылту, эмоциясын ретке келтіруге көмектесу.

Қажетті құрал-жабдықтар:

- ✓ А4 форматтағы ақ парақ;
- ✓ Түрлі түсті қарындаштар;
- ✓ Майлы борлар;
- ✓ Қара түсті қарындаш немесе маркер.

Нұсқау: Ақ параққа қара түспен бойыңдағы үрейдің немесе қорқыныштың суретін сал. Мысалы, қорқынышыңның бір көзі болуы мүмкін, т.б. Салған қорқынышты суретіңді түрлі түсті бояуларды пайдалана отырып көңілді суретке айналдыр.

Кері байланыс: Сұрақтар қою арқылы баланы сөйлету.

«Дәнді дақылдармен және фольгамен сурет салу»

Мақсаты: Оқушылардың өзіне деген сенімділігін нығайту, эмоциясын ретке келтіруге көмектесу.

Қажетті құрал-жабдықтар:

- ✓ А4 форматтағы ақ парақ;
- ✓ Түрлі түсті қарындаштар;
- ✓ Майлы борлар;
- ✓ Кепкен жапырақтар, дәнді дақылдар;
- ✓ Фольга, скоч, клей.

Кері байланыс: Сұрақтар қою арқылы баланы сөйлету.

Изотерапия техникаларында қолданылатын құрал-жабдықтар:

- ✓ Түрлі форматтағы ақ парақтар.
- ✓ Бояу түрлері: гуашь, акварельді бояу, түрлі түсті қарындаш, майлы борлар, қылқалам.
- ✓ Тушь, үрлеу таяқшасы, Түрлі көлемдегі әйнектер.
- ✓ Тұз, желім, Жіп.
- ✓ Май шам(свеча), таяқша.
- ✓ Фольга, дәнді дақылдар, жарма.
- ✓ Кепкен жапырақтар, Мақталы таяқшалар, Пластелин, балшық т.б.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
«Бақытты шақ» балабақшасы
Тәрбиеші
Сейтбекова Жанерке Сейтбекқызы

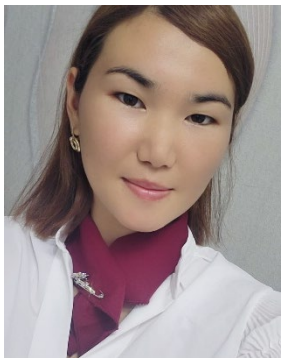

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР—ҰЛТ ҚОРҒАНЫ

Этномәдени білімді дамыту, жеке тұлғаның шығармашылық дамуы, өскелең ұрпақтың азаматтық дамуының мәселелері қоғамымыздың болашақ бағдарларын, еліміздің ұлттық қауіпсіздігін айқындайтындықтан ерекше назар аударуға тұрарлық. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде этномәдени білім беруді дамыту соңғы жылдары Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің, білім беру органдарының, барлық оқу орындарының қызметінің басым бағыттарының біріне айналды.

Этномәдени білім – жеке тұлғаны ана тілі мен мәдениетімен таныстыру арқылы, сонымен бірге әлемдік мәдениет құндылықтарын меңгере отырып, этномәдени болмысын сақтауға бағытталған білім. Этномәдени білім беру идеясын қабылдау білім беруді техникалық және ақпараттық жабдықтаудың әлемдік деңгейін дәстүрлі мәдени құндылықтармен үйлестіре отырып, мәдени-тілдік плюрализм идеясына негізделген білім мен тәрбиенің ұлттық жүйесін құруды білдіреді.

Өскелең ұрпақтың этномәдени тәрбиесінің дамуы қоғамымызда болып жатқан қоғамдық-саяси және рухани өзгерістермен айқындалып, халықтық салт-дәстүрлерге, ойындар мен мәдениетке қызығушылық тудырады. Өз Отанын білетін және сүйетін азаматты, патриотты тәрбиелеу қазіргі қазақстандық қоғамның кезек күттірмес міндеті болып табылады және оны өз халқының рухани байлығын терең білмейінше, мәдениетін меңгермейінше ойдағыдай шешу мүмкін емес.

Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде өзінің және басқа халықтардың ұлттық мәдениетін білу және құрметтеу жеке тұлғаның заманауи көпмәдениетті қоғамда сәтті бейімделуінің шарттарының бірі ретінде әрекет етеді. Мектеп жасындағы балаларды ұлттық мәдениетпен таныстырудың тиімді, қызықты және қолжетімді құралдарының бірі – ұлттық ойындар.

Ұлттық ойындар – дәстүр байлығын ұрпақтан ұрпаққа жеткізудің ең маңызды жолы. Ол айналадағы шындықты түсінуге, өз халқының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін меңгеруге, сонымен қатар өмірге қажетті дағдылар мен қабілеттерді меңгеруге бағытталған. Балаларға арналған дәстүрлі ойындар тәрбиенің әмбебап құралы болып табылады, өйткені олар баланың ақыл-ойын тәрбиелеп қана қоймайды, сонымен қатар оны моральдық және физикалық тұрғыдан шыңдап, денсаулығын нығайтады. Оларда халық өнерінің барлық саласы көрініс тапқан.

Қазақ халқының мәдениетінің маңызды элементтерінің бірі – тарихи мұра ретінде, ғасырлар бойғы тәжірибесі мен көптеген адамдардың өмірімен бекітілген ұлттық ойындар. Ы.Алтынсарин өзінің ұстаздық іс-әрекетінде ертегілерді, мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді, жұмбақтарды, ойындарды жиі пайдаланған. Автордың пікірінше, оқу-тәрбие үрдісінде халық өнерін пайдалану балалардың ата-баба дәстүрі мен әдет-ғұрпын құрметтеуге көмектеседі.

Қазақтың көптеген халық ойындарын жүйелеп, олардың тәрбиелік-дамытушылық мәнін жоғары бағалап, педагогикалық құнды ойларын алғаш айтқан этнограф Ә.А.Диваев болды. Ол танымдық процестің басында балалардың сезімін қоршаған шындық туралы жарқын әсерлермен қамтамасыз ететін ойындардың ынталандырушы рөлі туралы жазды. Халық ойындарының тәрбиелік мүмкіндіктері қазақ жазушылары І.Жансүгіров, М.Әуезов, С.Мұқанов т.б шығармаларында да қамтылды. М.Әуезовтің айтуынша, қазақ халқының сан ғасырлық тарихында көңілді, танымдық ойындар көп болған.

Қазір республикамыз егемендікке қол жеткізіп, ежелгі мәдениет тұрақты түрде жаңғырып, өнер мен әдебиеттегі ұлттық дәстүрлер, оның ішінде қазақтың ұлттық ойындарын қамтитын аса бай мұралар дамып келеді.

Қазақтың ұлттық ойындарына тән қасиет – баланың тапқырлығын, ойлау ұшқырлығын, қиялын байытып, шығармашылықпен өзін-өзі танытуға мүмкіндіктердің болуы.

Ойын әрекеті балалардың табиғи бейімділігі мен қабілеттерін тікелей көрсетеді, баланың болашақта қандай болатыны туралы түсінік бере алады. Бұл әрқайсысының қабілетіне қатысты белгілі бір болжам жасап, соған сәйкес бала тәрбиесін дұрыс жолға бағыттауға, табиғи бейімділікпен қатар ашылмаған қабілеттерін дамытуға көмектесетін өзіндік нұсқау болды.

Қазақтың ұлттық ойынын мектеп жасындағы балалардың ақыл-ойын дамыту құралы ретінде қарастыруға болады. Қазақ халқының ұлттық ойындарының мазмұнында баланың дүние, ел, туған халқы туралы ой-өрісін айшықтайтын, ой-өрісін жеткілікті түрде кеңейтетін танымдық материал қамтылған.

Қазақтың ұлттық ойындарындағы негізгі тақырып - ұлы адамдар мен батырлар өмірінен кейбір эпизодтар, баланы қоршаған құбылыстар, табиғат ерекшеліктері, үй және жабайы жануарлардың мінез-құлықтары мен әрекеттері.

Мәселен, «Көкпар» ойынының атауы «көк бөрі» деген сөзден шыққан. Көшпелі малшылардың бірінші жауы қасқыр болғандықтан, ертеде қасқырға шыққан. Аңшылықтан сәтті оралған соң, өлген малды кім бірінші болып ауылға әкелетінін білу үшін бәйге жарыстары ұйымдастырылды. Кейіннен бұл жарыс ұлттық ойын «Көкпарға» айналды. Ойынның мақсаты – балалардың ат жарысында, атқа мінуде, шабудың басқа түрлерінде ептілігін, батылдығын, зейінділігін, күш-қуатын дамыту.

Қазақ халқының халық педагогикасында қазақтың кейбір ұлттық ойындарын қамтитын ауызша тапсырмалар мен қанатты сөздерде сандық ұғымдар қолданылған. Оларды қолдану тәжірибесі көрсеткендей, егер сандық ұғымдар нақты үлгілерде айтылса, балалар бұл ұғымдарды тезірек және мағыналы түрде есте сақтайды.

Балабақша тәрбиешілерінің жұмыс тәжірибесінде 4-6 жастағы балалардың жалпы сандық ұғымдарды санасына қазақтың ұлттық ойындары арқылы түсінікті түрде жеткізуге болады. Мысал ретінде сандарды зерттегенде сандар туралы бастапқы түсініктерді берік меңгеруге алғышарттар жасап, күрделі ұғымдарды түсінуге негіз қалайтын «Санамақ» ойынын келтіруге болады. Балалардың қызығушылығын оятады, олардың ойлауын, есте сақтауын, зейінін белсендіреді. Сондай-ақ мұндай ойындарға «Жануарлар», «Қуыр-қуыр, қуырмаш», «Санап ал» және тағы басқа ойындарды жатқызуға болады.

Ойын процесінде баланың психикалық дамуы тәрбиенің басқа жақтарымен байланысты жүзеге асады. Қазақтың ұлттық ойындары арқылы тәрбие беру процесінің өзі бірқатар заңдылықтардың әрекетімен (әлеуметтік, биологиялық, психологиялық және педагогикалық) байланысты.

Қазақтың әдемі, дұрыс, үнді сөйлеуінің нағыз мектебі – сөздік ойындар, ойын барысында қатысушы нақтылау сұрақтарын қойып, ойынға басқа қатысушының ойын аяқтап, өз ойын жеткізе алады. Бұл сөйлейтін ойыншыға өз ойын анық жеткізуге, ойынның мәніне, оны жүргізу талаптарына өз көзқарасын білдіруіне және барлық ойнаушы балаларға түсінікті болуын жеңілдетеді. Ойынға қатысушылар диалогты жүргізе отырып, бір-біріне ым-ишарамен, мимикамен, дауыс тембрімен, интонациясымен көмектесе отырып түсіндіреді. Айтылғандар жағынан ең көзге түсетіні қазақтың ұлттық ойындары: «Айгөлек», «Ақ терек», «Айтыс», «Қаламақ», «Тез айту», т.б.

Осылайша, кішкентай балаға пайдасы мол қазақтың ұлттық ойындарының халық педагогикасында өте көп екенін байқаймыз және мектеп жасындағы балалардың ақыл-ойын дамыту құралы ретінде олардың барлығы да айтарлықтай қызығушылық тудырады. Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектеп ордаларын құру қажет деген қорытындыға келдім.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

Шымкент қаласы
М.Мәметова атындағы №35 жалпы орта білім беретін мектебі
Арнайы педагог-дефектолог, логопед, педагог-модератор
Баймағамбет Салтанат Асқарқызы

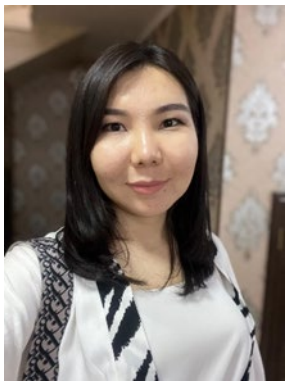

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫН ДАМЫТУ ЖҰМЫСТАРЫ

Қазіргі уақытта ортамызда болып жатқан әлеуметтік мәселелері: отбасылық, экологиялық, экономикалық дағдарыстар жүйке жүйелері бұзылған, психикалық аурулары бар әр түрлі жастағы балалардың көбеюіне әкеліп соқтырып, жылдан-жылға көбеюде. Мектепте де, үйде де ондай балалар жеке ықпал жасауды қажет етеді. Л.С.Выготский: «Бала бойындағы кемістікті оларға үнемі қамқорлық көрсетіп, оқыту мен тәрбиелеу істерін жүйелі жүргізу арқылы әлеуметтік жолмен толықтыруға болады» деп айтқан болатын. Мемлекетіміз мүмкіндігі шектеулі жандарға айрықша назар аударып, қамқорлық көрсетуде. Соның бір көрінісі - жалпы білім беретін мектептерде арнайы сыныптардың ашылуы. Біздің міндетіміз - даму мүмкіндігі шектеулі балаларға, ата-аналарға түзеу жұмыстарын ұйымдастыру.

Балалардың ақыл-ой дамуының тежелуі туралы айтатын болсақ, оның білімді меңгеру дағдысы толықтай сақталып, деңгейлері өз құрдастарынан 2-4 жылға артта қалып отырады. Баланың психикалық дамуының тежелуінің негізгі себептері түрлі болуы мүмкін. Олар басынан өткерген аурулар, негізгі әлеуметті жағдайы, нашар көруі, құлақ ауруы, тағы басқа себептерден болуы мүмкін. Психиатр, невропатологтың зерттеулері бойынша психикалық дамуының тежелуі балада малярия, тұмау, сары ауру, іштегі улану сияқты аурулардан кейін пайда болады. Психикалық дамуының тежелуінің негізгі бұзылыстары – интеллектуалды деңгейі, көбіне таным процестері. Зейіні, логикалық есте сақтауы, ойлауы, кеңістікті бағдарлауы төмен болып келеді.

Психикалық дамуының тежелуі бар балалардың оқу үлгірімі төмен болады. Бұл балалардың оқуға үлгермеушілігі 1-сыныптан бастап көріне бастайды. Бірақ, анық белгілері 2-3 сыныптарда белгілі болады. Олардың оқу дағдыларындағы кездесетін кемшіліктері:

- сабақ процесіне жай қосылады;
- оқу материалын баяу қабылдайды немесе мүлдем қабылдамайды;
- берілген тапсырманы мұғалімнің көмегінсіз орындай алмайды;
- оқуы мен жазуы жай;
- оқыған мәтінін түсінбейді және түсінгенін айтып бере алмайды;
- есептер шығарған кезде қателер жібереді;
- тез шаршағыш;
- сыныптстарымен аз араласады;
- өз ойын анық айта алмайды.

Психикалық дамуының тежелуі бар балалар көбіне олигофрения балаларға ұқсайды, Бірақ, егер де оқу процесі, әдістемелік нұсқаулары дұрыс ұйымдастырылған болса, 1-3 жылда өз құрдастарының білім дағдысын қуып жетуге болады. Бұл туралы Л.С.Выготскийдің: «Кемтар бала қалыпты баланың деңгейіне жету үшін қазіргі ерекше құралдарды қолданған жөн» деген сөзі бар.

Неміс педагог-дефектологы П.Шуман «Баланың психикалық немесе дене дамуы неғұрлым төмен болса, ұстаздың білімділігі мен біліктілігі соғұрлым жоғары болуы қажет» - деп айтқанындай .

Түзету жұмыстары психикалық дамуы тежелген және ақыл-ой кемтарлығына шалдыққан оқушылардың зейіні мен еске сақтауын, кеңістіктік елестетуін, қисынды ойлауын дамытуға жағдай жасайды.

Сондықтан барлық танымдық психикалық үрдістер (қабылдау, ойлау, есте сақтау және т.б.) «таза» күйінде болмайтындығын, өзінше тұтас бір жүйені білдіретіндігін, соның негізінде кешенді түрде дамитындығын есте сақтаған абзал. Мысалы, «графикалық сынақхат» жаттығуын кеңістіктік-бағдарлық тапсырмаларға жатқызуға болды, сонымен қатар ол зейіннің, есте сақтаудың, өзін-өзі бақылаудың, қолдың ұсақ моторикасы қызметінің дамуына ықпал етеді.

Оқушылардың ойлауын төмендегідей тапсырмалар беріп дамытуға болады.

«Анаграмманы шеш!» жаттығуы

Сөздегі әріптердің орны ауыстырылады. Жеңілінен бастауға болады. Арнайы ТДО сыныбы оқушыларына тапсырма жеңілдетіп беріледі. Мысалы, жемістер, көкөністер т.б. тақырыппен беріледі.

«Сөз ойла, тез ойла!» жаттығуы.

Бес дыбыстан құралатын, үшінші әрпі «Л» болатын, Не? Қандай? деген сұраққа жауап беретін сөздерді ойлауға тапсырма беріледі. Ортасындағы әріптерді өзгерте беруге болады.

Мысалы торкөздерді мынадай сөздермен толтырады: талап, құлан, шалап, жолақ, халат, далап, құлын, келін, жалын, тулақ, салақ, рулон, кулон, балақ, талақ, сылақ, салық, талма, жұлын, галош, салым, қалам, ғалам, ғалым, ғылым, қалқа, қалта, салат, долма, малта, шелек, сулық, белок, тұлып, желім, залым т.б. Оқушылар сөздерді ойламаған жағдайда жоғарыдағыдай сөздер құрауға болатыны айтылып, әр сөздің мағынас ы түсіндіріледі.

«Шетелдік» жаттығуы.

Баларға бірнеше сөздер қатары беріледі.

Нұсқау: Шетелден қонақ келді. Қазақша онша жақсы түсінбейді. Ол сенен төмендегідей сөздерді түсіндіріп беруін, оның не екенін, қайда қолдануға болатынын, қандай материалдан жасауға болатынын түсіндіріп беруді өтінеді. Сен қалай жауап бересің?

Берілетін сөздер: сыпырғыш, блокнот, зергер, шекпен,

қалшылдау түйіндеу, үшкіру, дем беру, қаусыру.

Бағалау:

0 балл – сөздің мағынасын түсінбейді.

1 балл – сөздің мағынасын біліп тұр, бірақ сөзбен түсіндіріп бере алмайды.

1,5 балл – сөзбен түсіндіріп айтып береді.

2 балл - ғылыми анықтамаға жақындатып айтып береді.

«**Оқиғаның бірізділігін құр!»** жаттығуы.

Оқушыларға мазмұнды суреттер сериясы бар суреттер беріледі. Олар оқиғаның басы, ортасы, аяғы қайсы екенін тауып, әңгіме құрастырады. Мысалы: «Аяз ата», «Бағбан», «Портрет» т.б. суреттер топтамалары беріледі. Бұл жаттығу ойлауы мен байланыстырып сөйлеуін дамытады. Жаттығуды мәтін арқылы беруге де болады. Мәтіндегі орны ауыстырылған сөйлемдерді мазмұны бойынша қойып шығу тапсырылады.

«Белгісін тап» жаттығуы.

Оқушыларға үш-төрт сөз беріледі. Мысалы: АЛМА, СИЫР, ТҮН. Осы сөздердің бір белгісін табуға тапсырма беріледі. (Алма - тәтті, сиыр – сүтті, түн – қараңғы). Оқушылар жаттыққан соң екі, үш белгісін таптыруға болады.

«Қарама-қарсы мағынасын тап!» әдісі.

1.Жуан –

2.Биік –

3.Тар –

4.Кішкентай –

5.Салқын –

6.Ұзын –

7. Ақ –

8. Ашық –
9. Қою –
10. Өткір -
11. Ашық –
12. Жоғары -

Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту үшін мынадай тапсырмалар беруге болады.

«Ассоциация құру» әдісі.

Көреді: ағаш, аяқ, терезе, бұлт, көйлек, қасық, кітап т .б.

Естиді: шұлық, аспан, ілгек, тәрелке, гүл, кітапхана шкаф, т .б.

Бірінші бағандағы психологтың нұсқауымен іштей оқиды. Психолог 2-бағандағы сөздерді оқиды. Оқушылар сөздердің арасына ассоциациялық байланыс құра отырып, жұптайды.

«Артығын шығар!» жаттығуы.

Суреттерді көре отырып, мағынасына қарай, топтап, артығын шығарады. Бұл жаттығуды сөздер арқылы беруге болады.

«Ортақ белгісін тап!» жаттығуы.

Оқушыларға бірдей қызметі бар, пішіндері бөлек, пішіндері бірдей, ерекшеліктері басқа түрлі суреттер көрсетіледі. Мысалы: ұшақ – көбелек, сиыр-жылқы, т.б.

Бұл жаттығуды екі ұғымды есту арқылы ұқсастығы мен айырмашылығын таптыруға болады. Мысалы: күн-түн, жас адам – кәрі адам т.б.

«Ұғымдар байланысын тап» жаттығуы

Екі қатарда сөздер тізбегі берілген:

1. Көктем	а. уақыт
2. Аспан	ә. төл
3. Сағат	б. сахна
4. Жол	в. білім
5. Еңбек	г. амал
6. Мектеп	ғ. көлік
7. Ел	д. нан
8. Өнер	е. бәйшешек
9. Таңба	ё. рәміз
10. Мал	ж. ғаламшар

Өзара логикалық байланысы бар сөздерді табу тапсырылады. Мысалы: аспан мен ғаламшар деген сөз бір-бірімен байланысты, сондықтан оны «1.Ж» деп белгілейді.

«Үш сөзден сөйлем құра!» жаттығуы

Мысалы, «көбелек», «аю», «өзен» деген сөздер беріледі. Осы үшеуін қатыстырып, сөйлем құрау тапсырылады. «Аю өзеннен су ішіп жатып, гүлге қонған көбелекке қарады».

«Мағынасын ашатын сөз» жаттығуы

Мысалы «Өзен» деген сөз беріледі. Астында жаға, су, балық, балдыр, бұлақ деген сөздер беріледі. Осы сөздердің ішінен өзен сөзіне мағынасы жақсын сөзді таңдап алу тапсырылады.

Осындай жұмыстарға балалар қызығушылықтары артты, ойлауы сәл де болса артқаны байқалады. Сөзімді қорыта келе мүмкіндігі шектелгендер деп қарамай, жеке тұлға ретінде жан-жақты дамытып, өмірден өз орындарын тауып кетуі үшін бар күш-жігерімізді аямай жұмыстана берейік дегім келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Аверин В.А. Психология развития детей дошкольного возраста. СПб:. — 2000.
2. Выготский Л.С. Проблемы возрастной периодизации детского развития //Вопросы психологии. — 1972.- с.114-123.
3. Ермағамбет Ә. Психологиялық дамуы тежелген балалардың психологиялық-педагогикалық сипаттамасы. Алматы, — 2008.

Шымкент қаласы
М.Мәметова атындағы №35 жалпы орта білім беретін мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Толендиев Серик Мейрбекулы

АКТ-НЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ҚОЛДАНУ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ

Қазіргі қоғамда ақпарат пен ғылыми білім шешуші рөл атқаратын ақпараттық қоғамға қарай эволюцияның бұлтартпас процесі байқалады. XXI ғасырдағы әлемдік қоғамдастықтың дамуын анықтайтын негізгі факторлардың бірі-ақпараттық және коммуникативтік технологиялардың қарқынды дамуы. Осы тұрғыда қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану ажырамас қажеттілікке айналуда.

Ақпараттық технологиялар бізге практикалық дағдыларды жетілдіруге, өз бетінше тиімді жұмыс істеуге және оқу процесін дараландыруға кең мүмкіндіктер береді. Олар сонымен қатар пәндерге деген қызығушылықты арттырады және оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандырады.

Осы таңда біздің міндетіміз-балаларға білім беру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өздерін білімді іздеуге және өз бетінше игеруге үйрету. Бүгінгі таңда ақпаратты өңдеу мүмкіндігі өте құнды байлық болып табылады. АКТ қазақ тілі мұғаліміне осы мақсатқа жетуге қалай көмектесе алады? АКТ дегеніміз не? Біріншіден, бұл әртүрлі көздерден, соның ішінде ғаламтордан ақпаратты іздеуге, өңдеуге және игеруге мүмкіндік беретін технологиялар. Екіншіден, бұл компьютердің өзін, әртүрлі бағдарламаларды пайдалану.

Ақпараттық технологиялар әр оқушының қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесін дараландыруды қамтамасыз етеді. Арнайы бағдарламалық жасақтаманы, онлайн ресурстарды және интерактивті тапсырмаларды пайдалану арқылы мұғалім оқушылардың әртүрлі білім деңгейлері мен қызығушылықтарын ескере отырып, оқу материалдары мен тәсілдерін бейімдей алады. Сабақты мұндай жекелендіру қазақ тілі мен әдебиетін оқуға деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді, сондай-ақ оқушылардың танымдық белсенділігін жандандырады.

Ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға да ықпал етеді. Сандық құралдар мен мультимедиялық ресурстардың көмегімен білім алушылар презентациялар, бейнелер, аудиожазбалар және т.б. қоса, өз жобаларын жасай алады. Бұл олардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, оқу процесіне қатысуды күшейтеді.

Сонымен қатар, ақпараттық технологиялар сабақтың сапасын жақсартуға ықпал етеді. Олар зерттелетін тақырыптардың көкжиегі мен тереңдігін кеңейте отырып, желіде қол жетімді әртүрлі оқу ресурстарын пайдалануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, интерактивті форматтарды, соның ішінде веб-квиздерді, ойындарды және білім беру қосымшаларын пайдалану сабақты оқушылар үшін тартымды әрі қызықты етеді.

АКТ оқушы үшін әртүрлі функцияларды орындайды: оқытушы, жұмыс құралы, оқу объектісі, ынтымақтастық ұжымы, ойын ортасы. Мұғалімнің қызметінде компьютер оқу ақпаратының көзі болып табылады (мұғалім мен кітапты ішінара немесе толығымен алмастырады); көрнекі құрал (мультимедиялық және телекоммуникациялық мүмкіндіктері бар сапалы жаңа деңгей); жеке ақпараттық кеңістік; жаттығу аппараттары; диагностика және бақылау құралдары.

Қазақ тілін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану жаңа материалды визуализациялау және интерактивті түрде ұсыну үшін кең мүмкіндіктер ашады. Заманауи компьютерлер мәтіндерді, графиканы,

дыбысты, анимацияны, бейнеклиптерді және жоғары сапалы фотосуреттерді бір бағдарламада біріктіруге мүмкіндік береді, бұл ақпараттың көрнекі және тартымды көрінісін қамтамасыз етеді.

Жаңа материалды ұсыну кезінде білімді визуализациялау үшін ақпараттық технологиялардың әртүрлі құралдарын қолдануға болады. Электрондық сөздіктер, энциклопедиялар және анықтамалықтар сияқты демонстрациялық энциклопедиялық бағдарламалар білім алушыларға әртүрлі тілдік және әдеби ресурстарға жылдам және оңай қол жеткізуге мүмкіндік береді. Олар ақпаратты интерактивті және көрнекі түрде ұсынады, бұл тақырыпты тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді

Тапсырмалардың әртүрлілігі сабақты есте қаларлық, қызықты, динамикалық етуге деген ұмтылыспен түсіндіріледі. Көбінесе сабақтың тақырыбы, тілдік материал, мазмұнға, сондай-ақ қойылған міндеттер мен мақсаттарға барынша жауап беретін форманы іздеуді қажет етеді. Көптеген тапсырмалар суреттермен суреттелген, олардың қосылуы осы жас санатындағы балалардың психологиялық ерекшеліктерімен, сондай-ақ көптеген тапсырмалардың ойын-сауық формасымен негізделген. Көбінесе сурет оқушының алдына қойылған тапсырманы шешуге көмектеседі. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ережелерді үйренуге деген ынтасын арттырады, зейінін, жылдамдығын, командада жұмыс істеу қабілетін дамытады. Оқушының нақты қабілеттерін жеке оқытуға ықпал етеді: зейін, есте сақтау, ойлау.

Оқушыларды мультимедиялық презентациялар арқылы сабақ өткізудің жаңашылдығы қызықтырады. Мұндай сабақтар кезінде сыныпта шынайы қарым-қатынас атмосферасы қалыптасады, онда оқушылар өз ойларын өз сөздерімен жеткізуге тырысады, олар тапсырмаларды ықыласпен орындайды, оқылатын материалға қызығушылық танытады, ал оқушылар қорқыныш сезімін жоғалтады. Оқушылар тақырып бойынша оқу, анықтамалық және басқа әдебиеттермен өз бетінше жұмыс істеуге үйренеді. Олар жоғары нәтиже алуға қызығушылық танытады, қосымша тапсырмаларды орындауға дайын және ынталы болады. Презентацияларды қолдану оқушылардың үлгерімін жақсартады. Практикалық әрекеттерді орындау кезінде өзін-өзі бақылау көрінеді.

Презентация арқылы оқу сабақтарын әсіресе қызықты етуге болады. Жазушылардың портреттері, олар өмір сүрген жерлер, шығармалардан жекелеген эпизодтарды сахналау, жоспар құру, сөздік жұмыстарды қолдану сабақты қызықты етеді.

Интерактивті оқыту – оқушылардың бірлескен іс-әрекеті формасында жүзеге асырылатын таным тәсілі. Оқушылардың бойында берік білім, білік, дағдыларды қалыптастыру – сабақтағы басты міндеттердің бірі. Оны шешуге оқушыларды оқытудың инновациялық және дәстүрлі әдістерін біріктіруге мүмкіндік беретін интерактивті тақтаның мүмкіндіктері ықпал етеді.

Интерактивті тақта – өзінің жаңашылдығымен оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, оятатын қуатты құрал. Мысалы, енді оқушылармен сабақта ғана емес, сонымен қатар үй тапсырмасын дайындау кезінде де жеке жұмыс жасауға болады.

Сол себепті заманауи мектеп тақтасы интерактивті болуы керек – мектептегі білім беру үдерісін ұйымдастыру мен ақпараттық қамтуға үнемі өсіп келе жатқан талаптарға тап болған әрбір адам осындай қорытындыға келеді. Практикада интерактивті тақталар дәстүрлі тақтаға немесе проекторларға қарағанда әлдеқайда тиімді. Материалдың интерактивті режимде берілуіне байланысты оқушылармен коммуникативті қарым-қатынас айтарлықтай жақсарады, бұл оларға ақпаратты тезірек және тиімдірек жеткізуге мүмкіндік береді. Сәйкесінше білім сапасы да артады.

Осылайша, қазіргі оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) білім беру сапасын арттыруға жәрдемдесетін ажырамас бөлікке айналады. Мұғалім оқушының негізгі құқықтарының бірі - сапалы білім алу құқығын қамтамасыз ету үшін жаңа оқу құралдарымен жұмыс істеу дағдыларына ие болуы керек. Бұл ретте ақпараттық-білім беру ресурстары педагогикалық әдістер мен әдістемелерді алмастыруға арналмағанын түсіну маңызды. Олар шығындарды оңтайландыру құралы ретінде қызмет етеді және жеке, шығармашылық жұмыстарға көбірек көңіл бөлуге мүмкіндік береді.

Шымкент қаласы
М.Мәметова атындағы №35 жалпы орта білім беретін мектебі
Музыка пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Жасузахова Тойлыкыз Зиябековна

МУЗЫКА ПӘНІН ОҚЫТУДА ТҮРЛІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ПАЙДАЛАНУ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстандық білім беруде орта білім берудің жаңартылған мазмұнының бағдарламасын енгізу қоғамдық өмірде кең өзгеріс алды, бұл пән мұғалімдеріне де, оқушыларға да, олардың ата-аналарына да тікелей әсер етті. Ал оның басты мақсаты - адами капиталды дамыту, білім сапасын арттыру, жас ұрпақты өзінің таланты мен қабілетін дамытуға үйрету. егер оқыту әлемдік педагогикалық тәжірибенің негізінде алынған жаңа, кейде стандартты емес тәсілдер мен оқыту әдістерін қамтыса, білім беру жүйесінің тиімділігі артады. жаңа педагогикалық технологияларға бет бұру мектеп оқушыларын креативті, креативті ойлауға, сыни тұрғыдан ойлауды, көшбасшылық қасиеттерді дамытып, өзін XXI ғасырдың білімді адамы ретінде көрсетуге үйретеді. Және бұл тұрғыда білім беру жүйесінде жаңартылған мазмұндық бағдарламаны жүзеге асырудың өзектілігі күмән тудырмайды. «Музыка» пәні бойынша типтік оқу жоспарында белгіленген мақсат - «музыкалық мәдениетті, шығармашылық тұлғаны қалыптастыру және әлемнің музыкалық бейнесін дамыту» оқушының бойына кейін өмірде және оқуда оған қажетті құндылықтар мен дағдыларды сіңіру арқылы ашылады.

Ұлтты ұлт ретінде сақтап қалатын ең басты құндылықтардың бірі – музыка. Музыка – тіл, ұлттық салт-дәстүр, әдет-ғұрып, барлығын өз бойына жинаған ұлттың жаны. Ұлттық музыка болашақ ұрпақтың болмысын, санасын қалыптастыратын құрал. Музыка арқылы тәрбиелеуде оқушыларды өнер құндылықтарын жасауға қатыстыра отырып, олардың бойында белгілі адамгершілік-эстетикалық мәдениетті, көркемдік талғамды, шығармашылық қабілетті дамытуда музыка пәнінің орны ерекше. Музыка мұғалімі өз сабақтарында заман талабына сай инновациялық технологияларды кеңінен пайдалана отыра, сабақ өткізудің жаңаша үлгілерін жанжақты қарастыруы керек. Бұл орайда:

- нені оқыту керек;
- қалай оқыту керек;
- не үшін оқыту керек екенін музыка мұғалімі өте жақсы түсінуі қажет.

Біріншіден, оқушыларды кең білім шеңберімен қаруландыру, олардың бойында музыка өнері арқылы адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру. Сондықтан, білім беру мазмұнын мектеп реформасына, жалпы білім беру бағдарламасы талаптарына және жаңашыл музыка мұғалімдері идеяларына сәйкес ғылым негізінде дәлелдеп, іске асыру.

Екіншіден, оқытуда оқытумен тәрбиелеуді заман ағымына сай, әдістерді жаңарта тиімді пайдалану.

Үшіншіден, қоғамдық өмірдің барлық саласына оқушыларды белсенді қатысуға даярлау.

Музыканы қабылдау – музыка сабағында қолданылатын іс-әрекеттердің кезкелген түрінің іргетасы, бастапқы нүктесі ретінде қарастырылады. Кез- келген түрі деп отырғанымыз – музыка тыңдау, хормен ән айту, музыкалық білімділігін арттыру, нота сауаты, ырғақтық-музыкалық қимылдар, балалар аспабында ойнау, музыка сабағындағы балалар шығармашылығы. Музыканы дұрыс қабылдай білуге тәрбиелеу, оның заңдылықтары музыка мұғалімінің басты назарында болуы тиіс. Ойын элементтерін пайдалану оқушылардың музыканы тез ұғып, қабылдауына септігі тиері сөзсіз. Әдіс – алға қойған мақсатқа жетудің жолы десек, тәрбие әдістері - тәрбие міндеттеріне жету үшін жасалған музыка пәні мұғалімі мен тәрбиеленушілер ұжымының өзара байланыс әрекеттерінің жолы.

Ойын – оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады. Ойын

деген аты ғана, ал шынында ол сабақтың, еңбектің жиынтығы. Ойын - педагогикалық жұмысты ойын түрінде ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдерінің жиыны. Ойын материалдары оқушыларға музыкалық тәрбие беру жөніндегі мектеп бағдарламасы, жас ерекшеліктеріне сай талаптарға тығыз байланысты болуы қадағаланады. Мысалы, балалар әні «Баспалдақ» бірінші сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай үйретіледі және соған сәйкес өзіндік мақсат қойылады.

Мақсаты: дыбыстың қай бағытта және дыбыстың биіктігін анықтау.

Көрнекілігі: екі төртбұрышты кәртішке, онда бес басқышты баспалдақ суреттеледі. Бірінші кәртішкеде басқышпен көтеріліп келе жатырған қыз суреті болса, ал екінші кәртішкеде түсіп келе жатырған суреті.

Қолданылу әдісі: «Баспалдақ» әнімен танысып болғаннан кейін, мұғалім фортепиано немесе баян аспабында ойнап, кәртішкідегі суретпен байланыстыра балалардан қыздың баспалдақпен жоғары немесе төмен түсіп келе жатқанын сұрайды. Соған сәйкес суретті көрсетеді. Әрине, қарапайым болғанымен балалардың музыка әуенінің төмен, жоғары көтерілуін естеріне сақтауын, ең бастысы музыкаға деген қызығушылықтарын оятуды мақсат етеді.

«Ырғақты сүйемелдеу» ойынына көңіл бөлсек. Оқушыларды екі топқа бөліп, бірінші топ әнді орындайды, ал, екінші топ ақырын шапалақпен белгілі ырғақты соғады. Мұндай «аккомпонимент» әннің ырғағын тез үйренуге көмегін тигізеді және әуенге жаңа өң береді.

«Оркестр» ойынына қатысу үшін оқушыларға алдын-ала дайындалған музыкалық аспаптар таратылады (тұяқтас, сылдырмақ, ағаш қасықтар және т.б.). Бұл аспаптарды балалар үйлерінен де алып келуге болады. Үнтаспадан музыканы тыңдау арқылы, оқушылар ырғақты соға бастайды және басқа да оркестрде кездесетін аспаптарды қимылмен келтіру арқылы музыканы тыңдайды. Бұл «оркестр» ойынын ойнаған кезде шығарманың көңіл күйін келтіре білгені маңызды. Мысалы, көңілді-мұңды, қатты-ақырын, нәзік- үрейлі. Бұл ойын тыңдаған музыканың көңіл-күйін ажыратуға және әуенді тез жадында сақтауға септігін тигізеді.

«Сурет салу» ойыны. Қандай да бір күйді тыңдатар алдында оқушыларға мынандай тапсырмалар беруге болады. Күйді тыңдап болған соң, осы күйдің желісі бойынша көз алдарыңа елестету арқылы суреттер салуын ұсыну қажет. Бұл ойын баланың қиялын дамытуға үлкен көмегін тигізеді. Бұл жерде аса бір суретші болудың қажеті жоқ, кейде бояулар түстерін музыка әуенінің желісімен орайластыруға болады.

Музыка сабақтарында оқушы қызметін белсенді ұйымдастыру жолдарының бірі ретінде педагогикалық технологиялар түрі - деңгейлік саралау технологиясы элементін қолдануға болады. Жалпы алғанда, деңгейлеп оқыту технологиясының мақсаты: әрбір оқушы өзінің даму деңгейінде оқу материалын меңгергенін қамтамасыз етеді. Бұл технологияны пайдалану: 1) әр оқушыға өз мүмкіндіктерін пайдалана отырып, білім алуына жағдай жасауға мүмкіндік береді. 2) музыкалық қабілеті әртүрлі балалармен саралап жұмыс жасауға мүмкіндік береді. "Оңайдан-қиынға" негізімен жеке тұлғаның даму ерекшеліктеріне қарай тапсырмаларды деңгейлепсаралап оқыту құрылымымен қарапайым түрдегі түсіндіруден, өзіндік талдау-зерттеуге жетелей білімді игеруді күрделендіре түсу қажет. Сабақ мазмұнын ашу, түсіндірудегі әдіс-тәсілдеріне, сабақтың нәтижелігіне музыка мұғалімі аса көңіл бөлуі тиіс. Оқушыларды әртүрлі деңгейлік тапсырмалар беру арқылы өз бетінше жұмыстануға жетелеп, шығармашылық қабілеттерін дамыту. Мысалы, ғалым Ж.Қараевтың деңгейлеп, саралап оқыту әдісін пайдалану оқушылардың өздік жұмысын ұйымдастырып өткізуге көмегін тигізеді. Оқушылар өздік жұмыстарын орындап, білімдерін мониторингтік жүйе арқылы өздері бағалап, диагностикалауға қол жеткізеді. Ж.Қараевтың деңгейлеп, саралап оқыту технологиясы бойынша шығармашылық деңгей-оқушының таза өзіндік шығармашылығын байқатады. Жаңа тақырыпты оқушылар шығармашылық ізденіс үстінде өздігінен меңгереді

Музыкалық тәрбие беру мектепте әртүрлі үйірмелерді құру арқылы да жүзеге асырылады. Мектептердегі хор, оркестр, жеке аспаптар, жеке әншілік және т.б. музыкалық үйірмелерге қатысуға деген оқушылардың музыкалық дарынына қоса ықыласы мен ынтасы болуы керек. Үйірмелерде қазақтың ұлттық музыкалық өнеріне, мәдениетіне деген қызығушылықты дамытуды және музыка сабағында алған білімдерін толықтырып, оларды әрі қарай өнер биігіне жетелеуді қажет етеді. Музыка сабағы және сыныптан тыс шаралардағы әртүрлі әдістер арқылы оқушыларды өз халқының ғасырлар бойы қол жеткізген табыстарына ұмтылуға тәрбиелеу, салт-дәстүрі, әдет-ғұрпын кеңірек насихаттай түсу негізгі мақсаттардың бірі болмақ.

Павлодар облысы, Павлодар ауданы
«Заря жалпы орта білім беру» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Султаева Асемгуль Кудаибергеновна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САБАҚТА ЖӘНЕ САБАҚТАН КЕЙІНГІ УАКЫТТА КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту, коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру мәселесін шешуге принципті көзқарас л.с. Выготскийдің еңбектерінде ұсынылған, ол қарым-қатынасты жеке даму мен балаларды тәрбиелеудің негізгі шарты ретінде қарастырған. Осы тұжырымдамаға сүйене отырып, балалардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мектептің басым міндеттерінің бірі болып табылады деп айтуға болады, өйткені қарым-қатынас процесінің тиімділігі мен сапасы көбінесе қарым-қатынас субъектілерінің коммуникативті дағдыларының деңгейіне байланысты.

Құзыреттілік ұғымының анықтамалары

Құзыреттілік және коммуникативті құзыреттілік сияқты негізгі ұғымдардың көзқарасын нақтылайық. Құзыретілік (лат. Competentis – қабілетті) - оқу процесінде қалыптасатын және жеке тұлғаның әртүрлі мінез-құлық және тиімді-практикалық мәселелерді шешуде дербес іріктеу және жобалау әрекеттеріне қабілеттілігі мен дайындығы ретінде көрінетін білімнің, дағдылардың жиынтық сипаттамасы. Құзыреттіліктерді тұлғаның үнемі дамып келе жатқан қасиеттері, білімді жаңа жағдайда қолдану мүмкіндігі деп атауға болады. Соңғы жылдары ең көп қолданылатын термин "коммуникативті құзыреттілік" болды. Коммуникативті құзыреттілік лингвистикалық құзыреттілікті меңгеруді, тіл туралы мәліметтерді білуді, тілдік құралдарды қарым-қатынастың міндеттері мен шарттарымен байланыстыра білуді, коммуникаторлар арасындағы қатынастарды түсінуді, мінез-құлықтың әлеуметтік нормалары мен коммуникативті орындылығын ескере отырып қарым-қатынасты ұйымдастыра білуді қамтиды.

Басқа түсіндірме бойынша, коммуникативті құзыреттілік:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін және сөйлеу мәдениетін меңгеру;
- оқушылардың қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларында белгілі бір коммуникативті мәселелерді тілдік құралдармен шешу қабілеті;
- қарым-қатынастың әртүрлі жағдайларында шындықты адекватты қабылдау және көрсету үшін вербалды және вербалды емес құралдар саласындағы білім, Дағдылар мен дағдылардың жиынтығы.

Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілік ерекше маңызға ие. Бастауыш мектеп жасында ішкі сөйлеу, монологиялық сөйлеу түпкілікті қалыптасады, жазбаша сөйлеу негіздері қаланады. Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру бастауыш сынып оқушыларын оқытудың сәтті болуының шарты болып табылады.

Коммуникативтік блок әмбебап оқу іс-әрекеттерінің негізгі түрлерінің құрамына кіреді. Коммуникативті құзыреттіліктің бірнеше аспектілері немесе компоненттері бар:

- коммуникативті қабілет;
- коммуникативті білім;
- коммуникативті дағдылар.

Коммуникативті қабілет - бір жағынан адамның қарым-қатынастағы табиғи дарындылығы, екінші жағынан коммуникативті өнімділік.

Коммуникативті білім-бұл қарым-қатынас деген не, оның түрлері, фазалары, даму заңдылықтары туралы білім. Бұл салаға белгілі бір коммуникативті дағдылардың даму дәрежесі және менің орындауымда қандай әдістер тиімді екендігі туралы білім кіреді.

Қазіргі тұлғаның маңызды дағдыларының бірі, менің ойымша, коммуникативті дағдылар. Оларды жоғары деңгейде иелену әртүрлі іс-шаралар кезінде басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Болашақта кезең-кезеңімен даму үшін бастауыш мектеп жасында коммуникативті дағдыларды қалыптастыруды бастау маңызды. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті белсенділігін арттыру оқушыларды жігерлі, мақсатты қарым-қатынасқа шақыру процесін қамтиды. Қарым-қатынас кез-келген сабақтың ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан оқушылардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру оқу процесінің сапасын арттыруға әкеледі.

Қарым-қатынасты жандандырудың басты мақсаты - оқушылардың коммуникативті белсенділігін қалыптастыру, онда коммуникативті мәселелерді шешудің стандартты емес тәсілдерін іздеу, іс-әрекет тәсілдерінің икемділігі мен ұтқырлығы, шығармашылық қызметке көшу байқалады. Коммуникативті даму әр түрлі бағытта жүреді. Бұл сандық жинақтау (сөздік қорының ұлғаюы, айтылу көлемі) және сапалық өзгерістер (айтылу, келісілген сөйлеуді дамыту, кері сөйлеуді түсіну). Алайда, жеке тұлғаның коммуникативті қалыптасуының қарқындылығы мен сәттілігінің негізгі критерийі-табиғаты бойынша әртүрлі коммуникативті міндеттерді түсіну, қою және шешу қабілеті, яғни.басқа адамдармен, ақпарат құралдарымен және өзімен қарым-қатынаста сөйлеу-ойлау қызметін дұрыс және оңтайлы қолдана білу.

Қазіргі мектептегі жағдай оқушыдан жаңа күрделі коммуникативті мәселелерді белсенді шешуді талап етеді: оқушылардың бір-бірімен және мұғаліммен зерттелетін материал туралы іскерлік қарым-қатынасын ұйымдастыру. Сондықтан балада ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынастың жоғары формаларын дамыту өте маңызды, бұл мұғалім мен оқушы арасындағы, сыныптастар арасындағы қарым-қатынастың жаңа түрін қалыптастырудың алғышарты болып табылады. Диалог, жанды қарым-қатынас, тренингтер, тілдік коммуникация-оқушылар өсіп, дамитын іргетас.

Оқытудағы коммуникативті тәсілдің негізгі сипаттамасы - "қарым-қатынасты үйрену". Оқу сабағы барысында қарым-қатынас жасау оқушыға оқу жетістіктерін арттыруға ғана емес, сонымен қатар болашақ кәсіби таңдауына әсер етуге мүмкіндік береді.

Оқу коммуникациясының негізгі нысандары:

- Сөйлеу коммуникациясының монологиялық формалары
- Сөйлеу коммуникациясының диалогтық формалары
- Алдын ала дайындалған сөз сөйлеңіз
- Мұғалім мен оқушының оқу әңгімесі
- Жұпта оқу әңгімесі
- Топтардағы оқу әңгімесі
- Сұрау және сұрақтар қою
- Пікірталас
- Сұрақтарға жауап беру
- Рөлдік ойын
- Блиц турнирі
- Дәлелдеу және жоққа шығару
- Жобаны қорғау

Оқушылардың сөйлеу құзыреттілігін дамыту мұғалімнің сөйлеу қарым-қатынасын оқыту мақсаттарын түсінуін қамтиды. Сөйлеу құзыреттілігі қалыптасады:

- пәннің мазмұнын оқыту арқылы;
- қолданбалы зерттеу дағдыларын дамыту арқылы;
- әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларды дамыту арқылы;
- оқу коммуникациясының тұлғаға бағытталған аспектісі арқылы.

Оқушының коммуникативті мәдениетін дамытуға ықпал ететін сабақтың мүмкіндіктері орасан зор. Оқушылар мектеп сабағында қарым-қатынас жасауды үйренуі үшін оларды мектеп сабағында дәл осылай жасауға үйрету керек. Бұған келесі кезеңдері бар мектеп коммуникациясын дамытудың ойластырылған тұжырымдамасы ықпал ете алады:

1 кезең:

Оқушылардың сабаққа қатысуға дайындығы

Толық жауап бере отырып, сұрақтарға жауап беру

Мәселе немесе тақырып бойынша жұмыстың мазмұнын қадағалап, сұрақтар қойыңыз

Сұрақтар мен жауаптарға түсініктеме беріңіз

Хабарламалар жасау

Логикалық және дәйекті түрде айту

2 кезең:

Сөйлеудің қарапайымдылығы мен айқындылығы

Әр адамға өз сөзін түсінікті ету қабілетін пысықтау

Өз ойыңызды бейнелі, жарқын және қысқаша жеткізе білу

Мәлімдемені растайтын мысалдарды қолдана білу

Риторикалық сұрақтарды қолдана білу
Серіктеспен және әңгімелесушімен байланысу мүмкіндігі
Сөйлеудің көлемін және жылдамдығын реттей білу
3 кезең:
Жұпта, топта әңгіме жүргізу мүмкіндігі
Әңгімені жалғастыра білу
Сындарлы диалог жүргізе білу
Пікірталас құра білу және оны жүргізу
Конференцияларға, ойындарға және турнирлерге қатысу мүмкіндігі.

Оқушыларды қарым-қатынасқа дайындау бойынша жұмыс бірнеше аспектілерді қамтиды: оқушылардың ойлауы мен сөйлеуінің белгілі бір ерекшеліктерін дамыту, олардың белгілі бір әлеуметтік көзқарастары мен коммуникативті дағдыларын қалыптастыру. Егер адам қажетті құралдар жиынтығына ие болса, қарым-қатынас процесіне тиімді қатыса алады.

Қорытындылай келсек, бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіндегі коммуникативті қабілеттерін қалыптастыру көбінесе әлеуметтік мәселелерді шешуді анықтайды, бұл бүгінгі таңда бастауыш сынып мұғалімінің жұмысындағы өте өзекті міндет. Бастауыш сынып оқушысының коммуникативті құзыреттілігін дамыту-бұл үнемі өзгеріп отыратын өмір сүру жағдайларына сәтті бейімделе алатын адамның негізгі компоненттерінің бірі. Коммуникативті тәсіл іс-әрекет субъектілерінің өзара әрекеттесуінің осындай кеңістігін құруды көздейді, онда әрқайсысы шындықты ұжымдық іздеуге белсенді қатысады, өз ойларын айтады, дәлелдейді, диалогтағы өз ұстанымдарын қорғаттейді және өзара қолайлы көзқарасты қалыптастырады. Коммуникативті технологиялар білім алушыларды белсенді қосу арқылы шындықты іздеу процесінде оқу процесінің қарқындылығы мен тиімділігі жоғарылаған кезде оқу процесін ұйымдастыруды көздейді. Коммуникативтік қабілеттерді дамыту ынтымақтастық технологиясы арқылы барынша іске асырылады. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру-жеке тұлғаны дамытудың маңызды сәттерінің бірі.

Шымкент қаласы
М.Мәметова атындағы №35 жалпы орта білім беретін мектебі
Математика пәні мұғалмі, педагог-модератор
Умиршаева Гулжан Уразовна

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА АҚЫЛ-ОЙ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ КЕЙБІР ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру мәселелері қазіргі педагогикалық ғылым мен практиканың ең өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Қазіргі уақытта мектепте білім сапасын арттырудың, оқытудың ең тиімді жолдарын іздеудің маңызы зор. Ақыл-ой әрекетіне сүйенбестен, түсінуге сүйенбестен, оқушылардың білімді толық игеруі мүмкін емес. Тәуелсіз ойлау қабілеті болмаса, баланың интеллектуалды дамуы мүмкін емес. Сондықтан оқушылардың ақыл-ой іс-әрекетін дамыту ерекше өзектілікке ие болады.

Оқыту-жүйелі білім алудың ең маңызды және сенімді тәсілі. Оқыту-бұл мұғалім басқаратын таным процесі. Оқыту білімнің, дағдылардың механикалық берілуін айтады, өйткені оқыту-бұл мұғалімдер мен оқушылар тығыз қарым-қатынас жасайтын екі жақты процесс.

Математика табиғи ғылыми циклдің барлық пәндерін үйренуге негіз болатынына күмән жоқ. Практикалық қолданудың кеңдігі бойынша математикалық білім білімнің басқа түрлерімен салыстыруға келмейді. Тарихи тұрғыдан математиканың мақсатының екі жағы болды: практикалық және рухани. Практикалық – өндірістік әрекеттің сандық түрі, рухани – адамның ойлауын дамыту.

Математика сабақтарында оқушылардың ойлауын белсендіру оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың тиісті мазмұнын, әдістерін, формаларын таңдау арқылы жүзеге асырылады. Мұғалімнің міндеті - оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын ояту, олардың бойында ынта-ықылас, ақыл-ой шиеленісін тудыру, күш-жігерін білімді, іскерлікті және дағдыларды саналы түрде игеруге бағыттау. Тәжірибе көрсеткендей, сабаққа деген қызығушылық оқушының белгілі бір білімге не үшін қажет екенін түсінуіне,

оларды қолдану мүмкіндігін көруіне байланысты. Сондықтан мұғалімнің міндеті - оқушыларды сабақтың мазмұнына қызықтыру, оны практикалық қызметпен байланыстыру. Осы таңда заманауи білім беру технологиялары білім берудің мазмұнын сапалы жаңа етуге мүмкіндік береді.

Оқулық та, сабақ та қызықты болуы керек. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығы оқытудың ең күшті факторларының бірі ретінде қарастырылуы керек. Математиканы есте сақтау керек шындықтар жүйесі ретінде емес, шығармашылық ойлауды қажет ететін ойлау жүйесі ретінде қарастыру керек. Математикаға қызығушылық таныту оңай шаруа емес. Көп нәрсе тіпті айқын сұрақ қоюға және барлық оқушыларды осы жағдайды талқылауға қалай тартуға байланысты. Оқушылардың шығармашылық белсенділігі, сабақтың сәттілігі мұғалім таңдаған әдістемелік әдістерге байланысты.

Математиканы оқыту процесінде оқушылардың ойлауын дамытудың ең көп таралған заманауи формалары мен әдістеріне:

1. Ойын тәсілдерін қолдану. Ойын техникасы математика сабағында қызықты әрі көңілді оқу үдерісін тудыратындықтан, балалардың жұмыс көңіл-күйі, пәнге деген қызығушылығы пайда болады. Ойын балалардың назарын аудара алатыны сонша, олар оқу процесіне белсенді түрде қатысатынын, жаңа нәрсені есте сақтауды, әдеттен тыс жағдайларда бағдарлауды, идеялардың, түсініктердің қорын толықтыруды және қиялын дамытуды қамтитын оқу процесіне белсенді қатысатынын түсінбейді. Ойын тіпті енжар оқушылардың да назарын аударады. Сонымен қатар, ойын кезінде балалар максималды зейінді көрсетеді. Мысалға:

- «Математикалық лото» ойыны. Мұғалім мысалдарды оқиды, ал оқушылар мысалдармен алдын ала дайындалған карточкалардағы сәйкес жауаптарды табады.

- «Эрудит» интеллектуалдық ойыны – шектеулі уақыт пен бәсеке жағдайында өнімді ойлауды қолдануды талап ететін тапсырмаларды жеке немесе ұжымдық орындау. Зияткерлік ойын ойынның да, оқу әрекетінің де ерекшеліктерін біріктіреді – ол теориялық ойлауды дамытады, ұғымдарды тұжырымдауды, негізгі ақыл-ой операцияларын (жіктеу, талдау, синтез және т.б.) орындауды талап етеді.

-«Брейн-ринг», «Не? Қайда? Қашан?». Біріншісі командалардың бетпе – бет жарысын, ал екіншісі турнирді ұсынады, онда команданың міндеті-ең көп ұпай жинау. Ойынның бұл түрі дұрыс шешімді табудың жасырын, бірақ айқын алгоритмі болған кезде дамудың маңызды құралы болып табылады, тапсырма парадокс болып табылады және парадоксалды шешім қабылдауды талап етеді.

Ойын барысында оқушылар әртүрлі жаттығуларды қызығушылықпен орындайды, онда өздері салыстыруға, арифметикалық әрекеттерді орындауға, есептерді ауызша шешуге дағдыландырады.

2. Іздеу сипатындағы тапсырмаларды пайдалану. Тапсырмалардың бұл тобы мәселелік тапсырмаларды қамтиды, олардың шешімі балалардың іздеу әрекеттерін қолдануды қамтиды. Мұндай тапсырмаларды шеше білу-қол жеткізілген танымдық тәуелсіздіктің маңызды критерийі. Іздеу сипатындағы тапсырмалардың маңызды белгілеріне мұғалімнің тікелей қатысуының болмауы және оның тарапынан ішінара анықтаманың болуы, сондай-ақ балалардың аталған тапсырма түрін орындау процесінде жаңа білімді немесе әдістерді ашу процесі жатады.

3.Мәселелік оқыту-оқушының ойлауын белсендірудің ең тиімді құралдарының бірі. Мәселелік оқыту арқылы қол жеткізілетін белсенділіктің мәні-оқушы нақты материалды талдайды және жаңа ақпаратты өз бетінше алу үшін оларға ізденіс жасайды. Басқаша айтқанда, бұл бұрын игерілген білімнің көмегімен білімді кеңейту, тереңдету немесе бұрынғы білімді жаңа қолдану.

Мәселелік оқыту әдістемесі-бұл қызметтің төрт кезеңінен тұратын іс-қимыл жүйесі: мәселені көру, табу (көп күш жұмсауды қажет етеді); мәселені мәселелік сұрақ түрінде тұжырымдау (ол жауап-рефлексияны қажет етеді); шешім нұсқаларын іздеу (кемінде үш); ұтымды синтез (шешімнің оңтайлы нұсқасы).

4. Математикалық диктанттар. Олардың негізін тұрақты байланыстар туралы идеялар құрайды. Мұндай диктанттар үйренген және бекітілген білімді жылдам фронтальды тексеру мақсатында кеңінен қолданылады. Математикалық диктанттарды қолдану нәтижесінде балалар өз іс-әрекетінің нәтижесі мен бағалауына қызығушылық танытады, логикалық ойлау, салыстыру, пайымдау дағдыларын дамытады.

5.Талдауды қолдана отырып есептерді шешу. Талдауды қолдана отырып есептерді шешу әдісі оқушылардың зерттеушілік, демек, ойлау әрекеттерін белсендіруге көмектеседі. Міндеті- оқушылардың ойлауын ынталандырады, олардың оқу қызметін ғылыми ізденіске жақындатады, белгілі бір дәрежеде ғылыми танымның кезеңдерімен, әдістерімен және құралдарымен таныстырады және, әрине, оқушыларды болашақ практикалық қызметіне дайындайды. Белсенді ойлау әрекеті үшін әртүрлі міндеттер өте пайдалы, оларды шешу процесі жоғары психикалық шиеленіспен, тәуелсіз ізденіспен,

дәлелдермен, пайымдаулармен сипатталады. Есептерді шешу талдау және синтездеу, абстракциялау, салыстыру, нақтылау, жалпылау сияқты психикалық операцияларды барынша жұмылдырады және дамытады, оқушыларды осы операцияларды өзінің танымдық іс-әрекетінде дұрыс қолдануға үйретеді. Бұл процесс сабаққа эмоционалды жандандырады, осы пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Математика- оқушылардың ақыл-ой дамуы үшін маңызды пән. Осы пәннің арқасында балаларда интеллектуалды даму процесі сәтті өтеді, ақыл-ой белсенділігі ұйымдастырылады, реттеледі және оңтайландырылады, ақыл-ой қасиеттері барлық ойлаудың қаңқасын қалыптастырады.

Математика сабақтарында оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру білім беру процесін ұйымдастыруға қойылатын маңызды талаптардың бірі және оқыту сапасының көрсеткіші болып табылады. Ақыл – ой әрекетін белсендіру әдістерінің көмегімен оқу материалын тұтас қабылдауға және жүйеде өңдеуге көмектесетін үлкен блоктарға біріктіріледі. Бұл жағдайда білім ұзақ мерзімді жадта берік сақталады. Бірақ оқу процесінде әдістердің өзара байланысы мен өзара тәуелділігі ғана математика сабақтарында оқушылардың ақыл-ой белсенділігін арттыру мәселесін тиімді шешуге мүмкіндік беретінін атап өткен жөн.

Жамбыл облысы, Шу ауданы, Шу қаласы
Төле би атындағы орта мектеп
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Куанышбекова Нагима Нагашбековна

А. КЕМЕЛБАЕВА «ШАШТЫ» ӘҢГІМЕСІНДЕГІ КЕЙІПКЕРЛЕР БЕЙНЕСІ

Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі:	**Парасат пайымы**
Мектеп:	Төле би атындағы орта мектеп
Пәні	қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі
Мұғалімнің аты-жөні	Куанышбекова Нагима Нагашбековна
Күні:	
Сынып: 10	Қатысушылар саны: 24 Қатыспағандар саны:
Сабақ тақырыбы:	А. Кемелбаева «Шашты» әңгімесіндегі кейіпкерлер бейнесі
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	10.1.3.1 – көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін жинақтау және даралау; 10.2.2.1 – автор бейнесінің шығармадағы белгілі бір оқиғадағы көрінісін анықтау;
Сабақ мақсаттары:	Көркем шығармадағы кейіпкерлер жүйесін даралау және жинақтау арқылы талдау жасайды,автор бейнесінің шығармадағы белгілі бір оқиғадағы көрінісін анықтайды
Бағалау критерийлері:	- кейіпкерлеріне жинақтау және даралау арқылы талдау жасайды. - автор бейнесінің шығармадағы белгілі бір оқиғадағы көрінісін анықтайды
Пәнаралық байланыс	Қазақстан тарихы,қазақ тілі
Құндылықтарға баулу	Ұлттық рухты көтеру, туған жерді сүю. Азаттықты қадірлеу.
Алдыңғы оқу	А.Кемелбаеваның өмір жолы. «Шашты» әңгімесі

Сабақ барысы

Уақыт	Мұғалімнің әректеті».	Оқушының әрекеті	Ресурстар
Сабақтың басы 2 минут	Сәлеметсіздер ме, білім алушылар. Бүгінгі сабағымызды бастаймыз. Ынтымақтастық ахуал тудыру.		Слайд .

1-тапсырма «Жебе» әдісі «шын/жалған» сұрақтар арқылы әңгімені пысықтау. 10минут	Оқушыларға сәттілік! Білімізді шыңдайық! *Әдебиеттің түпкі мақсаты- адам жанын тәрбиелеу.* Әдебиет- сөз өнері, тарих айнасы. Тарихта болған оқиғаны сөз өрнегімен бізге жеткізген А.Кемелбаеваның «Шашты» әңгімесін үйде толық оқу, Әңгімеде оқиға қандай жерлерде болған екен?.Дарынды оқушыларға тапсырма: Сыр бойын сипаттау. Түрікмен жерін сипаттау 1-тапсырма «Жебе» әдісі. «шын/жалған»сұрақтар арқылы әңгімені пысықтау. 1.«Шашты» әңгіменің авторы Айгүл.Кемелбаева жазушы, әдебиеттанушы (Шын). 2.)300-ден астам мақала жазған? (Шын) 3 Бұл әңгіменің кейіпкері шашы ұзын қыз бала.(жалған). 4. Ерторының немересін табын-табын жылқымен қоса теке түрікпен олжалап, күнбатыс еліне айдап әкеткенін естігенде,қыпшақ елі ah ұрды. Шын ба, жалған ба? (Шын) 5.Ата-тегін сұраған жат болмайды..Қаңлы десем,көгім қазақ дегенім,қарағым.Бабам азан шақырып қойған есімімді, сүйегімді жариялап айтпай –ақ қояйын.Сен сұрама-деп айтқан жылқышы карт. (шын). 6. Шырағым, сын сағатың туды, ал ,көзіме тік қара, сөзімді бақ!-деп бұйыра сөйледі Түрікмен жау (Жалған) 7.Қарағым,бұл тойда сен тәуекел деп бел буып, еліне қашасың! Сол сәт-менің есіл өткен қайран өмірімнің құны толық ақталғаны! –деді жылқышы карт. Шын ба, жалған ба? (Шын). 8.). Тұтқын шал Кенжебекпен қашты. (Жалған) 9. Мойнында күміспен күптелген тобылғы қамшы енді сенікі.Ата салтымен бала елге аман -есен жетсін деп ырымдап берген жылқышы карт. Шын ба, жалған ба? (Шын) 10.Жолда бейіт кездессе,әулие деп ұқ. Тәңірі жарылқасын! Жеті қараңғыда ,жын-шайтан жүреді, үйірімен пері көшеді.Бөгде кейпіне еніп, құбылып кездесуі мүмкін бастан кешкенмін.Сол кезде күміс қамшымен ку, саспа,дұға оқи бер.Жылқыға жақын ұйықта.Жолда арқан тапсаң,соны шеңберлеп ұйықта,бүйі, жылан шақпайды-деген Жылқышы қарттың сөзі. Шын ба, жалған ба? (Шын) 11. Кимешегінің жиегіне зер жүгірткен үлкен шешесі тегенеге құйып,қайың ожаумен бал қымызды ағаштан ойылған тостағандарға толтыра құяр мезетін көз алдына елестеткені сол , көзінен бір тамшы жас ыршып түсті.Жылқышы қарттың көз жасы. Шын ба, жалған ба? (Жалған12. Әңгіме –қара сөзбен жазылған шағын	Айгүл Кемалбаеваның "Шашты" шығармасы қыпшақ даласына шабуылдап жылқы барымталаған түрікпендер қоса алып кеткен қазақ баласы Шашты(Кенжебек)туралы. Әңгімені «шын/жалған» табады. **Кенжебек -Ақ түс.Себебі**. «Батаменен ел көгерер» дегендей жолы болды. Ақ жол.Тасқұл берген бата қабыл болды. Әулие бабаларға сыйын деп құлағына құйған Тасқұл сөзін бұлжытпай орындады. **Тасқұл- САРЫ түс.**Сағыныш түбі сары алтын. Неге ?Себебі жауда қалған атбегі өнері –алтынмен тең.Кенжебекке қайрат-жігер берді.Намысын оятты.Бауырмалдық жасады. Өлімнен, жазадан қорықпады. Жауға түсіп,еліне қашып келмейді, себебі құлдық сүйекке салған таңба. «Өлімнен ұят күшті» деген мақал да сай келеді. Атажан- қызыл түс.Сақтану белгісі. «Жау жоқ деме жаға астында». «Бір анадан ала да туады,құла да туады»дегендей адал құлға бостандық берді.Ал оның інісі Кенжебек қашып кеткенде қазанды қақ бөліп тастады. Інісіне қарағанда Атажан жақсылықты танушы. **Жарайсыңдар!** **«Ұлттық құндылық» үстеліндегі киіз үдің ішіндегі тапсырманы орындай** Киіз үйдің ішіндегі суретті алып атауын айтып, мақал-мәтелдер берілген , көп нүктенің орнына тиісті сөзді қою **Қиын болды** | **Қызықты болды** | **Құнды болды** 	Қазақ әдебиеті оқулығы. А4 қағаз Қағаз қиындылары арқылы топқа бөлемін. А4 қағазға жабысқан стикердегі сұраққа жауап беру.

2 тапсырма. 10минут «5W» әдісі арқылы кейіпкерлерді талдау Кейіпкерлерді жинақтап, даралайды. 10минут	көркем шығарма. Шын ба, жалған ба? (шын) 13.Әңгіменің құндылығы : Азаттықты қадірлеу. Шын ба, жалған ба? (Шын). Сабақта талдайық деп отырған шығармадағы кейіпкерлерді атайықшы Осы кейіпкерлерді талдаймыз Кенжебек, Тасқұл. Атажан осы кейіпкерлердің іс-әрекетін талдау арқылы жақсы қасиеттерін жинақтау,даралаймыз. Неге кейіпкерлерге осы түс берілді деп ойлайсыңдар? 1-топ: Кенжебек -ақ түс. Ақ жол.Батаменен ел көгерер 2-топ: Тасқұл- сары түс.Сағыныш түбі сары алтын. 3-топ: Атажан- қызыл түс сақтану. Жау жоқ деме жаға астында 1-кейіпкер.1.Басты кейіпкер кім? 2.Қандай бала? 3.Не себепті қарт жылқышының айтқанын жасады ? 4.Кенжебектің ауылы қайда?Торыайғыр. 5.Неге Кенжебек тобы ақ түс берілді деп ойлайсыңдар ?	 	
3-тапсырма «Кім тапқыр? әдісі «Ұлттық құндылықтар» тақтайшасы 5минут	2-кейіпкер.Шын есімін айтпайтын кім ? Тасқұл қандай адам? Не себепті Кенжебекке көмектесті? Балаға көмектескен соң қайда болды? Неге сары түсті топқа берілді? 3. Тұтқындардың қожасы кім? Атажан қандай адам? Атажан жүйрік жылқысынан айырылғанда қайда бет бұрды? Не себепті Тасқұлды жазаламады?		
10минут Сабақтың соңы	Әңгімеде кездесетін ұлттық құндылықтарды атайықшы.Ол үшін киіз үйдің ішіндегі тапсырмаларға жауап беріп, тақтаға жабыстырайық.		
	Оқу сауаттылығына арналған тапсырмалар Мақсаты: 10.2.2.1 – автор бейнесінің шығармадағы белгілі бір оқиғадағы көрінісін анықтау. Мәтінді мұхият оқып, заманауи тұлға ретінде сыни тұрғыдан пікір білдіріңіз.		
Кері байланыс. «ҚҚҚ» әдісі. 7мин	Кері байланыс. «ҚҚҚ» әдісі. Бағалау парағы Қолдарын ұстап көтереді.Сол арқылы кімнің қанша бал алғаны анықталады.		
Бағалау 3минут	Оқушы аты -жөні | 10-9 балл 100%. Ту 8- 7 балл 80%.Жылқы 6-5 балл 50% Қамшы		
Үйге тапсырма	Эссе. Әңгіме туралы айтар болсам,...		

Жамбыл облысы, Шу қаласы
Төле би атындағы орта мектебі
География пәні мұғалімі
Мырзакулова Мереке Сейсеналиевна

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА МОДУЛЬДІК ТЕХНОЛОГИЯНЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру стратегиясының төртінші басымдығында «білім беру реформасы Қазақстанның нақты бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін маңызды құралдардың бірі» деп атап көрсетілген. Қазіргі уақытта оқу нәтижелерін өлшеу белсенділік тәсіліне негізделеді, өйткені білім сапасы оқушының онымен не істей алатынымен анықталады.

Мектептердің оқу жоспарларында оқытылатын пәндер санының көбеюіне және кейбір классикалық мектеп пәндерін оқу уақытының қысқаруына байланысты қиындықтар туындайды. Солардың бірі – география. Осы жағдайлардың барлығы география әдістемесі саласында жаңа теориялық зерттеулерге негіз жасайды, өскелең ұрпаққа білім беруді жаңарту білім беруді ұйымдастырудың әдістерін, құралдары мен формаларын жаңартуды, оқу процесін ұйымдастырудың жаңа тәсілдерін іздестіруді, жаңа педагогикалық технологияларды енгізуді талап етеді. Оқыту тәжірибесінде кең таралған түсіндірмелі-иллюстративті және репродуктивті әдістерге ғана сүйену мүмкін емес.

Көп деңгейлі білім беру жүйесіне көшуге байланысты білім беруді дараландырудың жоғары деңгейін қамтамасыз ететін модульдік оқыту технологиясына қызығушылық артты. География әдістемесінде оқыту технологияларын қолданудың айтарлықтай тәжірибесі жинақталған. Модульдік технология географияны оқытуда да қолданылады.

Модульдік оқыту 1980 жылдардан бері талқыланатын тақырып болды. 1989 жылы П.А.Юцявичененің «Модульдік оқытудың теориясы мен практикасы» атты кітабы жарық көрді. 1990 жылдардың басында жаңашыл мұғалімдер модульдік бағдарламалар мен математика, физика және биология сабақтарын жасады. 1995 жылы Т.И.Шамованың жетекшілігімен гуманитарлық пәндер бойынша модульдік сабақтарды өткізу тәжірибесі дамыды. Бұл технология авторларының пікірінше, ол педагогикалық теория мен практикада жинақталған барлық прогрессивті нәрселерді біріктіреді. Сонымен, бағдарламаланған оқытудан оқушының іс-әрекеті идеясы оның белгілі бір логикадағы нақты іс-әрекеті, өзін-өзі бақылау негізінде оның іс-әрекетін үнемі күшейту және оқу-танымдық әрекетінің дараланған қарқыны арқылы алынады.

Бұл технологияның өзегі модуль болып табылады. Модуль – білім мазмұны мен оны меңгеру технологиясын біріктіретін мақсатты функционалдық бірлік. Оның негізгі идеясы – оқушы өздігінен білім алуы керек, ал мұғалім оның оқу әрекетін басқарады. Модуль мазмұны, оқыту әдістері, дербестік деңгейі, оқу қарқыны және танымдық белсенділігі жағынан дараланған оқыту бағдарламасы ретінде қарастыруға болады. Ол оқыту құралы ретінде әрекет етеді, өйткені ол мыналарды қамтиды: мақсатты іс-әрекет жоспары, ақпарат банкі, дидактикалық мақсаттарға жету үшін әдістемелік нұсқаулық. Мазмұны, оқыту әдістері, дербестік деңгейі, оқушының оқу-танымдық әрекетінің қарқыны бойынша дараланған оқыту бағдарламасы ретінде әрекет ете алатын - модуль. Модульдік оқыту технологиясының айрықша белгілері жүйелілік, құрылымдылық, өнімділігі, жоспарлы тиімділігі болып табылады.

Модульдік оқыту технологиясының негізгі мақсаты – оқушылардың өздігінен білім алу, саналы мақсат қою және өзін-өзі жүзеге асыру дағдыларын дамыту. Модульдік оқыту технологиясында мұғалімнің рөлі оқушылардың саналы оқу әрекетін ұйымдастыруға дейін жетіп, таза ақпараттық

функциялардан босатылып, кейбір басқару функцияларын модульдік бағдарламаға ауыстырады және оқушылардың өз бетінше танымдық, зерттеушілік, шығармашылық әрекеттерін үйлестіруші және ұйымдастырушы ретінде жаңа рөлге ие болады.

Модульдік оқытудың міндеті – оқушылардың оқуға деген ішкі ынтасын қалыптастыру, өз бетінше танымдық іс-әрекет дағдыларын дамыту, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру. Бұл технология педагогика ғылымы мен практикасының дамуындағы сабақтастықты сақтай отырып, педагогика мен әдістеме құралдарын түбегейлі жаңартуға бағытталған.

Модульдік технология мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетінің сан алуан түрлерін қамтамасыз етеді, соның арқасында оқушы іс жүзінде оқудың белсенді субъектісіне айналады. Модульдік технологияны қолдану арқылы оқу үдерісін құру кезінде мұғалім белгілі бір оқу материалын меңгеру мақсатын нақты көрсететін, ақпарат көздерін пайдалану бойынша нақты нұсқаулар беретін және бұл ақпаратты қалай меңгеру керектігін түсіндіретін оқушылардың өзіндік жұмысына арналған арнайы нұсқауларды әзірлейді. Дәл осы нұсқаулықта тест тапсырмаларының үлгілері (көбінесе тест түрінде) берілген. Сонымен бірге модуль сабақ уақыты бойынша сәйкес болуы керек, өйткені бір модульмен жұмыс істеу тиімділігі бірнеше сабақтарға бөлінген жағдайда төмендеуі мүмкін. Модульдік бағдарлама бойынша жүйелі жұмыс пәнді тақырып, сабақ және сағат саны бойынша нақты құрылымдауды қарастырады. Бөлек тақырып аясында модульдік сабақтар автономды және сонымен бірге бір-бірін алмастырады, яғни циклды білдіреді. Сонымен, модульдік технология келесі қасиеттермен ерекшеленеді:

- икемділік (үйренушілердің жеке ерекшеліктеріне бейімделу);
- динамизм (қызмет түрлері мен әдістеріне үйрету);
- ұтқырлық (өзара байланыс, өзара алмасу және жеке тақырып аясында модульдердің мобильділігі);
- оқу-тәрбие процесінің әртүрлі кезеңдерінде (оқу, бекіту, жалпылау) модульдік сабақтарды өткізу мүмкіндігі;
- мұғалімдер мен оқушылар арасындағы қарым-қатынас формаларының өзгеруі.

Кез келген модульдік сабақ білім беру элементтерінен тұрады. Модульдік бағдарламаларды қолданудың табыстылығы көбінесе білім беру элементтерінің – бірінші ретті модульдердің сапалы мазмұнына байланысты.

Модуль нұсқауы мынаны болжауы мүмкін:

- оқушының жеке өзіндік жұмысы;
- жұппен серіктестік жұмыс;
- топпен жұмыс.

Географияны оқытудағы модульдік технология бағдарламаны дараландырумен сипатталатындық - тан, үш форма да маңызды рөл атқарады.

Модульдік технологияны қолдану мыналарды жүзеге асыруға мүмкіндік береді: денсаулықты сақтайтын оқу процесін; оқытуды ұйымдастырудың нысаны мен тәртібі туралы толық ақпарат беру, теориялық материалды, өзін-өзі аттестациялауға арналған материалдарды, оқу жобалау тапсырмаларын ұсыну арқылы жеке пән бойынша жеке тұлғаға бағытталған оқыту; әр түрлі деңгейдегі тапсырмаларды таңдау мүмкіндігіне байланысты оқу үдерісін саралау, табысты оқушылар үшін курстың тақырыптары бойынша өз бетінше үлгеруді ұйымдастыру мүмкіндігі және артта қалған оқушылар үшін назардан тыс қалған материалға қайта оралу; ойлау түрлерінің жеке дамуына байланысты материалды баяндау деңгейі мен түрін таңдау мүмкіндігіне байланысты пәндік саладағы ілгерілеудің жеке траекториясы; өзіндік жұмыс формаларын және басқаларын пайдалану.

Модульдік оқыту технологиясы оқушының интеллектісінің дамуын, дербестігін, ұжымшылдығын, оқу-танымдық іс-әрекетін басқара білуін, эмоционалдық тұрақтылығын, тәжірибелік курстың өтуіне қарай бірте-бірте кәсіби дағдыға айналуын қамтамасыз етеді. Осы қасиеттердің барлығының дамуы бір-бірімен ажырамас байланыста жүзеге асады. Оқыту элементтерінің көрнекі табиғаты әуелден тыңдаушылардың қиялды ойлауын жаттықтырады, бұл сызба-нұсқауларды нақты практикалық әрекеттерге қайта кодтауға мүмкіндік береді. Осылайша, оқушылардың практикалық іс-әрекеттерді жүзеге асыруында модульдік оқытудың көп деңгейлі жүйесі сәйкес құралдарды пайдалана отырып, нақты операцияларды орындау кезінде олардың кәсіби өзін-өзі бақылаудың тұрақты дағдыларының біртіндеп қалыптасуына ықпал етеді. Модульдік технологияны қолдану кезінде педагогикалық процеске қатысушылардың барлығы ішкі бақылау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі реттеу дағдыларын меңгереді, сонымен қатар оқу уақытын қысқартып, тиімділікті арттырады. Модульдік технология уақытты қысқартуға мүмкіндік береді, бұл ретте зерттелетін материалдың көлемі өзгеріссіз қалады.

Түркістан облысы, Келес ауданы, Қошқарата ауылы
№22 З.Рүстемов жалпы білім беретін мектеп
Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог-зерттеуші
Ишанова Айгуль Кайпназаровна

САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ НЫСАНДАРЫ МЕН МАҚСАТТАРЫ

Аннотация. Мақалада саралап оқыту технологиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде қолдану ерекшеліктері қарастырылады. Саралап оқыту әдісінің негізгі нысандары мен мақсаттары ашылып, оның білім алушыларға тигізетін оң әсері сипатталады. Сонымен қатар бұл технологияның деңгейлік тапсырмалар, дифференциациялау, жекелеп оқыту, топтық жұмыстар, шығармашылық жобалар арқылы жүзеге асырылатыны баяндалады.

Кілт сөздер: саралап оқыту, қазақ тілі, әдебиет, оқыту әдістері, дифференциациялау, шығармашылық жобалар, жекелеп оқыту, деңгейлік тапсырмалар, топтық жұмыс

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі үнемі өзгеріс үстінде болып, оқыту әдістері жаңа талаптарға сай бейімделуде. Білімнің мазмұны мен оқыту әдістерін жетілдіру, оқушылардың жеке қабілеттерін ескеру, олардың мүмкіндіктеріне сай білім беру қажеттілігі күннен-күнге артып келеді. Осы орайда, саралап оқыту технологиясы оқушылардың дара ерекшеліктерін, қабілеттерін ескеріп, білім беруді ұйымдастыруда маңызды әдіс ретінде қолданылады. Бұл технология педагогтың шығармашылық қабілетін дамытып, оқыту үдерісін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда саралап оқыту әдісін қолдану арқылы әрбір оқушының білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі, оқу үдерісі тиімді ұйымдастырылып, оқушылардың танымдық белсенділігі артады.

Саралап оқыту – білім алушылардың қажеттіліктеріне қарай оқу материалының мазмұнын, тапсырмаларды, оқыту қарқынын және бағалау әдістерін өзгерту арқылы оқыту тәсілі. Бұл технология оқушыларды жекелеген топтарға бөліп, олардың қабілеттерін ескере отырып, тиімді білім алуға мүмкіндік береді. Саралап оқыту негізінде оқушылардың оқу үлгерімі, қызығушылығы мен қабілет деңгейі анықталып, оларға сәйкес тапсырмалар ұсынылады. Мұндай оқыту әдісі дарынды оқушылардың қабілеттерін шыңдауға, орташа оқушылардың білімін тереңдетуге және үлгерімі төмен оқушылардың өз мүмкіндігінше дамуына жол ашады.

Педагогикалық процеске қойылатын негізгі талаптардың бірі – білім беруді даралау және саралау принципінің ережелерін сақтау. Сабақ процесін ұйымдастыру тек топқа арналған болса, әрбір оқушының оңтайлы жалпы дамуына қол жеткізуге болады ма? Оқушыға әсер етпесе, оның сабақ беру процесін бақыламаса, білім алушының қабілеттерін қалыптастыра аламыз ба? Әрине, олай болмасы анық, сондықтан белгілі бір оқушы типіне, әсіресе сынып ішінде аталған пән бойынша үлгерімі төмен оқушыға немесе оқушылар тобына арналған оқу тапсырмалары қажет. Осыдан келіп қойылатын талаптар, оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалы мен оқыту әдістемесінің күрделілік дәрежесін барынша дұрыс анықтауға ұмтылу, оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін ескеру – оқушылардың қолжетімді қарқынмен жұмыс істеуіне қойылатын және оқу үдерісін басқарудың шарты.

Мысалы, оқушы сын есім түсінігіне анықтама бере алмаса, не екенін білмесе, «Сын есімнің шырайлары» ұғымын меңгере ала ма? Қазақ тілінің бастапқы негізін түсінбей, алға басу мүмкін емес деп ойлаймын, егер мүмкін болған күннің өзінде, онда мұғалімнен негізсіз үлкен күш-жігерді жұмсау арқылы

қол жеткіземіз. Сондықтан деңгейі төмен оқушы осы тақырыптың ең болмаса бір бөлігін меңгеруі үшін қиындық тудырмайтын, жеке ерекшеліктері арқылы шешуге болатын жеке тапсырмаларды дайындау қажет.

Қоғамымыздың әрбір өсіп келе жатқан мүшесінің, оның ішінде өз құрдастарынан кішкене артта келе жатқан балалардың дамуына жағдай жасау – шешуде әлеуметтік, психологиялық, педагогикалық және т.б. талдау аспектілері бір-бірімен тығыз байланыста болатын ең өзекті және өте күрделі міндеттердің бірі.

Көбінесе үлгерімі төмен оқушылардың деңгейі басқалардың үлгерімінен айтарлықтай асып түсетін кездер де жеткілікті түрде жиі байқалады, бұл, әрине, олардың іс-әрекетіне әдетте педагогикалық процесте қарастырылғаннан гөрі егжей-тегжейлі басшылықты қажет ететінін көрсетеді. Осы тұрғыдан алғанда, үлгерімі төмен оқушылар оқыту әдістеріне көбірек тәуелді болады – жақсы оқитын оқушылар көбінесе осы әдістерге қарамастан табысты оқу және даму көрсеткішіне ие. Үлгерімі төмен оқушылардың ілгерілеуіне мұғалімнің арнайы әдістемесі – «жеке талаптар» арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Үлгерімі төмен оқушылардың өз ақыл-ой әрекетін толық түсінбейтіндіктері, оның ұтымды әдістері мен тәсілдерін нашар меңгергендері, жақсы оқитын құрдастарына қарағанда оларды әр түрлі жағдайларда адекватты қолдануға, өз бетінше дайындалуға жиі қабілетсіздіктері байқалады. Олар жағдайлар мен мүмкіндіктерге көбірек байланысты. Мұның бәрі азды-көпті сәтсіздіктерге, талаптар мен жағдайларға төтеп бере алмауға, бұл өз кезегінде білім мен дағдылардың нашарлығына ғана емес, сонымен қатар әртүрлі түрлерге эмоционалды және ұтымды көзқарастың өзгеруіне әкеледі.

Салыстырмалы түрде ұзақ әсер ететін факторлардан туындаған оқу іс-әрекетіндегі кемшіліктер мұнда тек мұғалімдер мен ата-аналар үшін ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өздері үшін де еңсерілмейтін мәселелер мен қиындықтарға әкеледі. Сондықтан мұндай жағдайдың алдын алу, бірақ оқушының артта қалуының алғашқы белгілеріне (психикалық пассивтілік және қалыптаспаған танымдық қызығушылық сияқты) әлдеқайда ертерек әрекет ету секілді педагогикалық міндеттер бекітіледі.

Егер үлгерімі төмен оқушыларды оқытуға деген теріс көзқарасты өзгерту қажет болса, онда бұл оқушылардың бірлескен іс-әрекетін топ ұжымы ішінде шағын топтарда пайдаланудың мәні бар – бұл әсер олардың өзіне, өз күштері мен қабілеттеріне деген сенімділіктерін арттырады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде саралап оқытудың түрлі формалары қолданылады. Олардың ішінде деңгейлік тапсырмалар беру, дифференциациялау, жекелеп оқыту, топтық жұмыстар ұйымдастыру, шығармашылық жобалар арқылы оқыту кең таралған. Деңгейлік тапсырмалар беру әдісі арқылы мұғалім әр оқушының дайындық деңгейіне сәйкес оқу тапсырмаларын анықтайды. Бұл әдіс әсіресе тілдік дағдыларды қалыптастыруда тиімді болып табылады. Мысалы, бір оқушыға мәтіннің негізгі идеясын анықтау тапсырылса, екінші оқушыға осы мәтіннің құрылымдық ерекшеліктерін талдау, ал үшінші оқушыға мәтін бойынша шағын эссе жазу міндеттеледі. Осылайша, оқушылардың ойлау қабілеті мен тілдік білімі сараланып дамиды.

Дифференциациялау әдісі бойынша оқушылардың қабілеттеріне қарай топтарға бөлінуі – олардың оқу материалын жақсы меңгеруіне мүмкіндік береді. Кейбір оқушылар грамматикалық тапсырмалармен жұмыс істеуге бейім болса, енді біреулері шығармашылық бағыттағы жұмыстарды ұнатады. Осы тұрғыдан алғанда, саралап оқыту оқушылардың жеке қызығушылықтарына сүйене отырып, олардың қабілеттерін жан-жақты дамытуға жол ашады. Бұл әсіресе әдебиет пәнін оқытуда айқын байқалады. Көркем шығармаларды талдау барысында кейбір оқушылар образдарды салыстыруды жақсы орындайды, ал басқалары шығарма композициясын зерделеуге бейім болады. Мұндай ерекшеліктерді ескере отырып, мұғалім әрбір оқушының қабілетіне сәйкес тапсырмалар беріп, олардың танымдық белсенділігін арттырады.

Жекелеп оқыту әдісі де саралап оқытудың маңызды бөлігі болып табылады. Бұл әдіс әсіресе оқу қиындықтары бар оқушыларға көмек көрсету мақсатында тиімді қолданылады. Мысалы, кейбір оқушылар грамматикалық ережелерді тез меңгерсе, басқалары үшін қосымша түсіндіруді қажет етеді. Мұндай жағдайда мұғалім жеке кеңес беріп, оқушының білім алуына жағдай жасайды. Сондай-ақ жекелеп оқыту әдісі дарынды оқушылармен жұмыс істеуде де пайдалы. Олар күрделі әдеби талдаулар жүргізіп, шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы өз білімдерін жетілдіре алады.

Топтық жұмыс әдісі – оқушыларды бірлесе жұмыс істеуге баулып, олардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде топтық жұмыс түрлері көптеп қолданылады. Мысалы, бір топ оқушы мәтінді мазмұндаса, екінші топ оны әдеби тұрғыдан талдайды,

үшінші топ көркемдік ерекшеліктерін анықтайды. Осылайша, әр оқушы өз қабілетіне сай тапсырма орындап, өз ойын еркін жеткізуге үйренеді.

Шығармашылық жобалар арқылы оқыту – оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытуға бағытталған әдіс. Бұл әдіс әсіресе әдебиет пәнінде тиімді қолданылады. Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жасап, шығармашылық жұмыстар орындап, өз ойларын дәлелдеуге үйренеді. Мысалы, олар белгілі бір жазушының шығармашылығын зерттеп, оның көркемдік ерекшеліктерін талдауы мүмкін. Осылайша, оқушылар әдебиетті тереңірек түсініп, өзіндік көзқарасын қалыптастырады.

Саралап оқыту технологиясының негізгі мақсаты – әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оның білім алуына жағдай жасау. Бұл әдіс оқушылардың өзіндік ізденісін арттырып, олардың білім сапасын жақсартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар саралап оқыту мұғалімге де үлкен жауапкершілік жүктейді. Мұғалім әрбір оқушының білім деңгейін анықтап, оған сәйкес тапсырмалар әзірлеуі қажет. Бұл үлкен еңбекті талап ететін үрдіс болғанымен, нәтижесінде оқушылардың білім деңгейі артып, олардың оқу материалын игеруі жақсарады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда саралап оқыту әдісін қолдану – заман талабына сай келетін тиімді әдістердің бірі. Бұл технологияның көмегімен мұғалім әрбір оқушының қабілетіне сәйкес білім беріп, оның дамуына жағдай жасайды. Саралап оқыту тек білім беру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өзіндік қабілеттерін ашуға, олардың шығармашылық ойлауын дамытуға ықпал етеді. Сондықтан бұл әдісті білім беру үдерісіне кеңінен енгізу – сапалы білім берудің кепілі болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Дүйсенбекова Ж. Білім берудегі дифференциация принциптері. – Алматы: Оқулық, 2020.
2. Амонашвили Ш.А. Тұлғалық-бағдарлы білім беру технологиялары. – Мәскеу: Педагогика, 1989.
3. Байжанова Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған бағдарлама аясында. – Алматы, 2022.
4. Әдістемелік нұсқаулар. Үлгерімі төмен оқушылармен жұмыс істеу әдістемесі. – Астана: Bilim, 2020.

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы
"Ш.Уалиханов атындағы орта мектеп" КММ
Ағылшын тілі пәннің мұғалімі, педагог-модератор
Масалім Айгерім Жағдақызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ҚҰЗЫРЛЫЛЫҒЫН ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ СЫНЫПТАРДА ДАМЫТУДЫҢ ӘДІСТЕРІ

Қазіргі таңда әлемде көптеген мемлекеттер бар, ал тұрғындар сөйлейтін тілдер одан мың есе көп. Әр елдегі адамдар бір-бірімен қалай сөйлесе алады деген сұрақ туындайды. Міне, осындай жағдайда адамдар ұлтына қарамастан әлемдік тілдердің көмегімен бір-бірін түсініп, ақпарат алмаса алады. Осындай тілдердің ішінде ағылшын тілі бірінші орында тұр. Осыдан аз ғана уақыт бұрын ағылшын тілі кәдімгі шетел тілі болды, бірақ қазіргі уақытта әлемдік деңгейге көтеріліп, әлемдік қарым-қатынастың негізі болып саналады. Барлық адамдар ағылшын тілін меңгеруді армандайды. «Қазақстан бүкіл әлемде үш тілді пайдаланып жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар, қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі – жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі» – деп Тұңғыш Елбасымыз Жолдауда айтып кеткендей, қазіргі заман ағылшын тілін жіті талап етуде. Біз қайда болсақ та әрқашанда ағылшын тілін естиміз. Бұл тіл қазіргі заманғы бүкіл адамзатқа жаһандық болып

табылады. Адамдарға бір-бірін біріктіру үшін ортақ тіл болу маңызды. Әлемде көптеген тілдер бар, бірақ соның ішінде бесеуінде көптеген адамдар сөйлейді: қытай, ағылшын, испан, хинди, орыс тілі. Барлық қолданыстағы тілдердің ішінде ағылшын тілі ең дұрыс нұсқа болып табылады. Ол бизнес, саясат, ғылым және спорт тұрғысынан ең пайдалы тілі болып табылады.

Орта мектепте ағылшын тілін оқытудың тарихы 1947 жылдан басталады. 1947 жылы Министрлер кеңесінің «Орта мектепте шет тілін оқытуды жақсарту туралы» қаулысы шетел тілін оқытудың әрі қарай дамуына ықпал еткен құжаттар болды. Содан кейінгі 1961 жылы шыққан «Шет тілдерін оқытуды жаңарту» туралы қаулы кейінгі он жылдықтағы мақсат - міндеттерді айқындап берді. 1977 жылы «орта мектепте оқытуды, тәрбиелеуді дамыту туралы» қаулыдан кейінгі көптеген өзгерістер болды.

Оқытудың бірінші кезеңі қарым-қатынас ретінде тілдің негізін қалау арқылы анықталады. Тілді қарым - қатынас құралы ретінде қолдануға екі жылдай әзірлік курсы керек. Тілді пайдалану үшін тілді таңдау, сөйлеу, жазу, оқуды білу керек. Бірінші кезең – тілді оқып үйренуде өте маңызды кезең, осы кезеңде оқу қалай қалай басталса, солай жалғасады.

Бастауыш кезеңде бірінші орынға оқып-түсіну және аудару қойылады:

- оқушылар таныс емес сөздерді оқып білуі;
- сөздіксіз мәтінді оқып түсіне білу;
- жазбаша аудара білу, жазбаша оқытуда мынадай талаптар қойылады;
- шет тілін туған тіліне ауызша аудара білу;
- мәтінді көшіріп жаза білу;
- қысқаша сөйлеуді жаза білу.

Ауызша сөйлеуде шет тілінде өз ойын айта алу және ауызша хабарлама жасауға (монолог) және шет тілінде әңгіме жүргізе білуге (диалог) мән берілді. Оқуға қойылатын талап та өзгерді. Аудармаға аз көңіл бөлінді. Тәжірибелік мақсатқа жету үшін бірінші рет магнитофон таспасын, күйтабақты қолдану және үйге оқуға берілетін мәтіндер пайдаланыла бастады.

Қазіргі кезеңде орта мектепте ағылшын тілін оқыту 3 кезеңнен тұрады: Бірінші кезең – оқытудың бірінші жылы, екінші кезең – барлық 10 сыныпқа дейінгі сыныптар, үшінші кезең – 10-11 сыныптар. Оқытудың бірінші кезеңінде ауызша сөйлеудің және оқытудың негізі қаланады, өз атынан қысқаша сөйлемдер айту, берілген материалды қабылдау және дауыстап оқуға үйретіле бастайды. Бағдарлама бойынша бекітілген уақытқа дейін созылатын ауызша кіріспе бөлімнен басталатын бірінші кезеңнің негізі – ауызша сөйлеу болып табылады.

Екінші кезең қабылдау механизімі қалыптасады және өз атынан сөйлем айтуға дағдыланады, күнделікті қарым-қатынас тіліне үйренеді, тыңдап түсіну, дауыстап оқу, оқығаның аудармасыз түсіну іс-әрекеттері дамиды. Бұл кезеңде де ауызша сөйлеу негізгі іс-әрекет болып есептелінгенмен де, оқуға да үлкен ден қойылады.

Үшінші кезеңде ауызша сөйлеу күнделікті қарым-қатынас тілінен бағдарламада көрсетілген қоғамдық саяси тақырыптар бойынша сөйлеу деңгейіне дейін, сонымен қатар көркем әдебиет, ғылыми-ағарту тақырыптары да қамтылады. Бұл үшінші соңғы кезеңде ауызша сөйлеу мен оқу бірдей деңгейде алынады. Әдістер атауы туралы түсінік лингвистика саласында әлдеқайда жаңғыруда. Әдістемелер әртүрлі кезеңдерде оқыту мақсаттарының өзгеруіне байланысты жаңадан аталып отырады: мысалы, логикалық қағидалар бойынша синтетикалық әдіс, аналитикалық әдіс, дедуктивтік әдіс, т.б; тіл салалары бойынша грамматикалық әдіс, лексикалық әдіс, фонетиакалық әдіс, тілдің психологиялық қағидалары бойынша индуктивтік әдіс, тура әдіс; ойлап табушының аты – жөні бойынша Коменский әдісі, Гуэн; Пальмер, Уэст, Фриз, т.б әдістері деп аталады. Ең негізгі әдістерге ғана тоқталсам:

1. Грамматикалық - аудармалық әдіс – әдістеменің ең көне әдісі.
2. Тура әдіс, бұл әдіс 1870 жылдан бастап қолданыла бастады.
3. Қазіргі әдістер.

Грамматикалық - аударма әдістің ерекшеліктері:

1. Грамматикалық талдаудың негізі;
2. Тілді оқытудағы грамматикалық сатылар;

Грамматикалық - аудармалық әдіс бойынша сөйлемді талдаудың ең жақсы әдісі – оны әуелі ана тілінде түсіндіріп, сөйлем мүшелерін, яғни бастауыш пен баяндауышты, толықтауышты анықтау. Әрі қарай талдауды етістіктің шағын, етістікті анықтап жалғастыруға болады. Содан кейін оқушыларға осы сөйлемнің шет тіліндегі аудармасын беру оңайырақ болады. Дыбыстар, морфемалар, сөздер әр тілдің өзіне ғана тән түрінде болады, ал синтаксистік негізгі қағидалары барлық тілдерге тән. Барлық ағылшын

тіліндегі грамматикалық құрылымдармен сәйкес келмейді. Грамматикалық - аудармалық әдіс алғашында XVIII - XIX ғасырдың мектептерінде кеңінен қолданылды. Кейіннен педагогика, психология, лингвистика ғылымдарының дамуы бұл әдіске өзгерістер енгізіп, XIX-XX ғасырдың соңында «екі грамматиканың» ара қатынасы ажыратылды. Қазір де әдістемеге дәстүрлі тұрғыдан қарағанда грамматиаклық - аудармалық әдіс жиі кездеседі. Қарым-қатынас жасауға бағытталған қағидат қазіргі заманға әдістемелік негізгі принцип болып есептеледі. Бұл қағидат бойынша оқушыларға ағылшын тілін үйрету, тыңдап түсіну, сөйлеу іс-әрекеттері арқылы ауызша сөйлеуді арттыру, оқу және жазу арқылы жазбаша қарым-қатынас жасау жүзеге асырылады. Яғни, ағылшын тілінде оқыту бағдарламасы аяқталғанша сөйлесу, әңгімелесу арқылы қарым-қатынас үйреніп жатқан тілде болуы тиіс. Екінші оқыту қағидаты – бөлу және біріктіру арқылы. Сөйлеудің әрбір түріне тән таңдау іс-әрекеті, лексикалық-грамматикалық сипаттамаға сай болады. Сонымен бірге, тіл үйрену кезінде дыбыстауға үйрену, сөзге, грамматикаға, сөйлем жасауға үйренген кезде, барлық сөйлеу іс-әрекеті қоса жүреді. Шет тілге үйренудің алғашқы қезеңінде бөліп оқыту немесе біріктіріп оқыту негізінде іске асады. Үшінші қағидаты – ана тіліне сүйене оқыту принципі. Бұл бойынша барлық грамматикалық, лексикалық, орфографиялық қиындықтар ана тіліндегі баламаларымен салыстырмалы түрде, балалардың ана тіліндегі білімі ескеріле үйретіледі. Жалпы әдістемелік қағидаттардың негізгі принципі – тәрбиелеп оқыту қағидаты. Шет тілін үйретуде оқыту мен қатар тірбиелік мақсат та көзделеді. Яғни, ағылшын тіліне үйрену оқушының эстетикалық еңбек, саяси – идеялық мінез-құлықтарының қалыптасуына әсер етеді. Сондықтан, ағылшын тіліне үйрену процесі оқушыдан жан-жақты жүйелі түрде өзін-өзі жетілдіруді талап етеді. Сана қағидаты. Қазіргі әдістемеде үлкен көңіл бөледі, себебі пән игеруде сана оқушының интеллектуалдық қызығушылығын, білімін, ой қорыту, оны игеру іс-әрекетінің артуына себебін тигізеді. Бұл принцип бойынша оқыту әрекеті бір мақсатты көздейді – қабылдау, ұғу арқылы жүзеге асады. Ағылшын тілін үйрету үшін әрбір оқушының белсенділігін көтеруде бұл принциптің алатын орны зор. Бұл принцип бойынша оқу процесіне әрбір оқушы бар ынтасымен, қызығушылығымен қатысуы тиіс. Көрнекілік қағидатында оқыту көру және қабылдау әдістері арқылы жүзеге асады. Көрнекілік принципі, әсіресе бастауыш сыныпта, оқытудың алғашқы сатысында көбірек қолданылады. Жеңілдету қағидаты: Жаңа тақырып оқушының қабылдауына еш кедергі келтірмейтіндей, оқушылардың білім дәрежелеріне сай жеңіл түрде берілуі тиіс. Кездескен қиындықтарды өз бетімен немесе мұғалімінің көмегімен шеше алатындай тақырыптар беріледі.

Дәйектілік қағидаты: Білім жүйелі түрде өсіп тұруы тиіс. Қолданылған барлық сөздер, өз бірліктері оқушының сақтау керек, тыңдап түсіну, сөйлеу, оқу және жазу кезінде барлық материал дәйекті түрде алынуы керек. Берілген ақпарат оқушының есінде сақталуынан білім берудегі нәтиже анықталады. Жеке ерекшеліктерін ескеру қағидаты бойынша мұғалім оқушының жеке ерекшеліктерін, білім дәрежесін керек, соған байланысты әр оқушыға әртүрлі тапсырмалар беріледі. Әсіресе, үлестірмелі материал берген кезде ескеріледі. Біріздiлік қағидаты бойынша барлық материал бірін-бірі жалғастыратын негізде берілуі керек. Ана тілінде берілген материалдың негізінде беріледі. Жүйелік қағидаты бойынша белгілі бір жүйе бойынша оқыту процесі бір мақсатты негіздейтін іс-әрекет болуы тиіс. Әрбір жаңа алынған тақырып өткен тақырыпты күрделі түрде қайталап, тереңдете жалғастырылуы керек. Ғылымилық қағидаты, яғни теориялық тәжірибемен байланысты. Ағылшын тілін оқытуда алынған білімді тәжірибеде дәлелдеуде үлкен көңіл бөлінеді. Іс-әрекет кезінде ғана оқушының білім және материалды меңгеру дәрежесі анықталады. Берілген материалды игерген оқушы әрі қарай басқа да ғылым салаларын пайдаланғанда, техника, өнер саласында өз білімін пайдалана алады. 2050 жылға дейінгі кезеңге арналған еліміздің даму стратегиясында қазақ тілін өркендету мен шет тілдерді оқыту мәселесіне айрықша мән берілген. Шет тілін білу сән емес, заман талабы екені белгілі. Еліміздің басқа мемлекеттермен қарым-қатынасы артып отырған шақта ағылшын тілін еркін меңгерген, келешекте білімін түрлі саладағы қарым - қатынас жағдайында пайдалана алатын адамды мектеп қабырғасынан оқытып шығару – біздің казіргі кездегі міндетіміз. Ағылшын тілін тереңдетіп, жан-жақты оқытуды қоғам, уақыт қажет етіп отыр.

Қазақстан Республикасының тәуелсіз елге айналып, әлемдік өркениеттің даму жолына түсуі, ағылшын тілін жетік меңгертуді талап етеді. Ағылшын тілін ерте жастан оқытудың мақсаты – оқушылардың ағылшын тілінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін меңгеруі болып табылады. Ағылшын тілін оқыту оқушылардың коммуникативті даму біліктілігін арттырады, оқушылардың қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді, бірден көп тілдерде сөйлеуге мүмкіндік алады. Ал, әлемдік тіл ретінде бейресми түрде орныққан ағылшын тілін меңгеру ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түседі. Ағылшын тілін білу – уақыт талабы.

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы
«Бауыржан Момышұлы атындағы орта мектеп-гимназиясы» КММ
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Төлеген Айжарқын Мұсақызы

АҒЫЛШЫН ТІЛІН БІЛУ - ҮЛКЕН МҮМКІНДІКТЕРДІҢ КІЛТІ

Қазіргі уақытта шет тілдерін үйрену заманауи адам өмірінің маңызды аспектісі болып табылады. Ол бізге өзге елдердің мәдениетімен, дәстүрлерімен танысуға мүмкіндік береді, ойлау, қиял, есте сақтау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Ағылшын тілін білу мемлекеттердің өмірдің көптеген салаларында (ғылым, саясат, мәдениет, өнер және т.б.) бір-бірімен тиімді әрекеттесуі үшін қажет. Қазіргі таңда шет тілін білу – кәсіби құзыреттілік шарттарының бірі.

Халықаралық іскерлік байланыстардың және жаңа шетелдік технологиялардың дамуымен және шетелдік мамандармен кәсіби ынтымақтастықтың кеңеюімен Қазақстанның жекелеген аймақтарының шет тілдерін меңгерген мамандарға қажеттілігі артты.

Шет тілдерін, әсіресе халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде ағылшын тілін білу жақсы жұмыс тапқысы келетін, сыртқы әлеммен байланыс орнатқысы келетін және мәдени білімін жетілдіргісі келетін барлық қазақстандық жастар үшін өзекті.

Ағылшын тілінің қазіргі әлемдегі рөлін түсіну үшін ең алдымен оның қалыптасу тарихын білу қажет. Ең танымал және сұранысқа ие Оксфорд сөздігін жасаушы тілдің қалыптасуына әсер еткен 5 негізгі оқиғаны анықтады.

Жасыратыны жоқ, тілдің қалай қалыптасқанын білу мүмкін емес. Герман басқыншылары біздің заманымыздың V ғасырында Ұлыбританияға келіп қоныстанғаны белгілі. Олар герман тілінде сөйледі. Бұл кезең туралы мамандардың мәліметі аз. Себебі сол кездегі жазба мұрағаттар мен құжаттар табылмады. Диалектілердің қалыптасуы VII-IX ғасырлардағы деректермен расталады. Олардың барлығы IX ғасырда Ұлы Альфред ағылшын тілі деп атаған тілге жатады.

Кейбір сарапшылар ағылшын тілінің дамуына кельттердің ықпалы болды деп есептейді. IX ғасырдың ортасынан бастап Норвег басқыншылары Ұлыбританияға қоныстанды. Ағылшын тілінің дамуына скандинавиялықтардың сөзі күшті әсер етті деп есептеледі.

Норман жаулап алуынан кейін бірнеше ғасырлар ішінде ағылшын тілінде елеулі өзгерістер орын алды. Сол кезеңде қалыптасқан флективті жүйе бүгінгі күнге дейін қолданылып келеді. Оның айтуынша, грамматикаға тән сөздердің жалпы жалғаулары ағылшын тілінде ешқашан қолданылмайды. Өзгерістер сөздік қорына да әсер етті. Басқа тілдерден алынған сөздер белгілі, олар ақырында жазбаша сөйлеуде пайда бола бастады.

Кейінгі ортағасырлық және жаңа кезеңде ағылшын тілін стандарттаудың тұрақты процестері орын алды. Жазбаша және ауызша тіл өзгере берді. Дауысты дыбыстардың үлкен ауысуы деп аталатын құбылыс болды. XVII ғасырдың басынан бастап ағылшын тілінің әсері бүкіл әлемде сезілді. Уақыт өте келе оны әртүрлі елдердің адамдары пайдалана бастады.

Қазіргі әлемде ағылшын тілінің маңыздылығы қазіргі уақытта өте зор. Бүгінде оның жұмыс табуда маңызды рөл атқаратыны ешкімге де жасырын емес. Беделді және жоғары жалақы алатын лауазымды тапқысы келетін адамдар ағылшын тілін жақсы білуі керек. Себебі ірі фирмалар жиі шетелдік серіктестермен ынтымақтасады. Бүгінгі таңда ағылшын тілі - халықаралық тіл. Шетелдік серіктестермен толық келіссөздер жүргізу және мәмілелер жасау үшін олар жеткілікті білікті болуы керек.

Ағылшын тілінде сөйлейтін елдерде саяхаттау тек шетел тілін білсек және түсінсек ғана мүмкін болады. Ағылшын тілін білудің арқасында осы тілде сөйлейтін ел азаматтарымен оңай сөйлесе аламыз. Әлемнің кез келген жерінде халықтың белгілі бір пайызы шетел тілін түсінеді. Сондай-ақ, ағылшын тілін саяхатшылар аудармашыға ақша үнемдеу үшін ғана емес, сонымен қатар әртүрлі күлкілі жағдайларды болдырмау үшін де үйренуі керек. Ағылшын тілін білу- сапардан әлдеқайда көп эмоциялар мен әсер алудың шынайы негізі.

Шетел тілін жетік білу – табысты адамдарды тәрбиелеудің таптырмас құрамдас бөлігі. Ұқсас тармақ қазір барлық дерлік мемлекеттік және коммерциялық мекемелердің кадр бөлімшелерінің түйіндемелерінде ана тілінен басқа кем дегенде бір өзге тілді білетіндер басқаларға жағымды әсер қалдырады. Бүгінгі таңда шетел тілін білу – жұмысқа орналасудың және бәсекелестік артықшылықтың негізгі критерийлерінің бірі. Сондықтан қазақстандықтар соңғы кездері бірнеше шет тілдерін меңгеруге ұмтылуда.

Лайықты білім алғысы келетін оқушылар үшін қазіргі әлемдегі ағылшын тілінің рөлі айқын. Оның білімі кез келген университетте оқуға мүмкіндік береді. Білім туралы алынған құжат барлық елдерде бағаланады, мысалы, Лондон университетінің дипломына ие болған түлек әлемнің кез келген жерінде беделді жұмысқа орналаса алады.

Әрбір дерлік ірі кітапханада ағылшын тілінде кітаптар кездеседі. Детективтерді, романдарды, поэмаларды және басқа да белгілі әлемдік шығармаларды шет тілін біле отырып, түпнұсқада оқудың өзіндік эмоциясы, ерекшелігі бар, тағы бір себебі кітаптардың аудармасы әрқашан дәл және сөзбе-сөз бола бермейді. Ағылшын тілін білудің арқасында, сондай-ақ қызықтыратын техниканы немесе жабдықты тереңірек зерттеп, меңгере аламыз.

Ағылшын тілін үйренудің өзектілігін технологияның қарқынды дамуымен де түсіндіруге болады. Жыл сайын әлемнің түкпір-түкпірінен келген мамандар жаңа өнертабыстар жасайды. Оларға ағылшын тілінде жиі кездесетін атаулар беріледі. Бір ғажабы, бізге таныс қазірде күнделікті қолданысымызда жүрген біршама сөздер ағылшын тілінен енген кірме сөздер саналады.

Интернеттің қарқынды дамуының арқасында әртүрлі ұлт өкілдері интернетте тығыз қарым-қатынас жасай бастады. Бір-бірін түсіну үшін олар ағылшын тілін пайдаланады.

Ағылшын тілі жасөспірімдер мен жастардың өмірінде маңызды рөл атқарады. Ағылшын тіліндегі компьютерлік ойындар ойыншылар арасында өте танымал. Әдетте, жаңа шетелдік ойындардың басында орысша немесе қазақша аудармасы жоқ. Қазіргі уақытта ойыншыларға тек шет тілін білу ғана көмектесе алады. Осының арқасында ол жаңа өнімді ешқандай ыңғайсыздықты сезінбестен сынап көруге мүмкіндік алады. Ағылшын тілінде де пайдалы бағдарламалар бар. Шетел тілін білу тек ойындарды ғана емес, қолданбаларды да оңай пайдалануға мүмкіндік береді.

Жастардың сөйлеуінде ағылшын сөздерінің көп саны бар. Сарапшылар мұны жасөспірімдер қоғамында қалыптасқан стереотиптер мен идеалдарға байланысты деп санайды. Жастар Америкадағы өмір сүру деңгейі бізден әлдеқайда жоғары екеніне сенімді. Осылайша ағылшын тілінен алынған сөздерді өз сөзінде қолдана отырып, олар белгілі бір жолмен өздерінің идеалына жақындайды.

Тағы да бір айт кететін жайт, ағылшын тілінен қазақ немесе орыс тіліне аудармашы - жылдан жылға танымал және сұранысқа ие мамандық. Оны көбіне шет тілін жақсы білетін түлектер таңдайды.

Мамандық ежелгі дәуірде пайда болған. Оның қалыптасуы елдер арасындағы экономикалық қатынастардың пайда болуымен байланысты. КСРО-ның ыдырауы кезінде кәсіп онша танымал болмады, өйткені мұндай жұмысшылардың жұмысы аз ақы төленетін. Бүгінгі таңда ағылшын тілінен өз ана тілімізге аудармашы жоғары және тұрақты табысымен ерекшеленеді. Әдетте, мұндай мамандар ірі және ықпалды компанияларда жұмыс істейді.

Аудармашы мамандар келесідей қасиеттер мен қабілеттерге ие келеді:

- шет тілдеріне бейімділік;
- жақсы есте сақтау;
- жақсы дикция;
- табандылық;
- коммуникативті дағдылар;
- дипломатиялық қасиеттер, сондай-ақ дамыған құлағы бар және еліктеуді біледі.

Ағылшын тілі бүгінде қазақ тілін дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Кірме сөздер – лексикалық құрамды толықтыру көздерінің бірі. Олар әртүрлі тілдік топтардың өкілдері арасындағы

этникалық, әлеуметтік, мәдени және экономикалық байланыстардың фактілерін көрсетеді. Бұл құбылыс бірқатар себептерге байланысты:

- жаңа заттар мен құбылыстарды атау қажеттілігі;
- қазақ тіліндегі баламалардың болмауы;
- ең дәл атаудың болмауы;
- стильдік әсерді қамтамасыз ету.

Қазақ тіліндегі кірме сөздер санының өсуі өткен ғасырдың аяғында байқалды. Бұл КСРО-ның ыдырауы мен қоғамның барлық салаларындағы өзгерістерге байланысты. Көптеген лингвистер англицизмдердің феноменальды кеңеюі келесі салаларда байқалады деп айтады:

- билік және саясат;
- экономика және бизнес;
- ғылым мен технология;
- спорт.

Ағылшын тілінің ең үлкен әсері жарнамаларда байқалады. Жыл сайын көбірек фирмалар, тауарлар мен дүкендер шетелдік сөздермен аталады. Одан бөлек барлық дерлік халықаралық конференциялар, спорттық жарыстар, танымал шоулар ағылшын тілінде өтеді. Барлық ғылыми басылымдардың көпшілігі ағылшын тілінде. Тілді біле отырып, ағылшын тіліндегі газеттер мен журналдар болсын, The Times, The Economist немесе BBC, CNN арналары болсын, кез келген ақпаратқа оңай қол жеткізе аламыз.

Қазіргі әлемде ағылшын тілінің рөлі айқын. Бұл - халықаралық деңгейдегі ең маңызды коммуникациялық құрал. Белгілі бір тілдік білімі жоқ заманауи адам өркениеттің соңғы игілігін пайдалана алмайды. Біздің өміріміздің барлық салалары қандай да бір түрде ағылшын тілін білуді талап етеді. Ағылшын тілін үйрену жылдан жылға танымал болып келеді. Кез келген заманауи адам оны кем дегенде бастапқы деңгейде иеленуі керек.

Бүгінде ағылшын тілі мектепке дейінгі жастан бастап оқытыла бастайды. Барлық дерлік ата-аналар шет тілін білу өте маңызды екенін түсінеді, сондықтан олар бұл жолда баласымен бірге аянбай еңбек етуде. Мектеп оқушысын немесе мектеп жасына дейінгі баланы оқыту үшін олар тәрбиеші жалдайды немесе арнайы курстарға жібереді. Ағылшын тілі біздің өмірімізде маңызды рөл атқарады. Оның білімі барлық жастағы адамдарға қажет. Ағылшын тілі өмірдің барлық салаларымен байланысты. Беделді, нәтижелі білім алғысы келетіндер немесе жақсы жалақы алатын жұмыс тапқысы келетіндер ағылшын тілінсіз оған қол жеткізе алмайды.

Қорыта келгенде, жоғарыда аталған барлық артықшылықтар ағылшын тілінің меңгеру қажеттелігін көрсетеді. «Бір тіл білген – бір адам, екі тіл білген – екі адам» деген халық даналығы да бар. Шетел тілін білу ғана сол елдің мәдениетін толық түсінуге, сол елдің азаматы секілді сияқты ойлауға, сезінуге мүмкіндік береді. Бір ауыз сөзбен айтар болсақ, ағылшын тілін білу – үлкен мүмкіндіктер кілті.

Алматы қаласы, Медеу ауданы
№77 жалпы білім беретін мектеп
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі, педагог-зерттеуші
Лекерова Данагүл Ержұмақызы

5-СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН ЛЕКСИКАЛЫҚ-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУММЕН ЖҰМЫС

Білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, ұлттық және халықаралық тәжірибелердің ең үздік үлгілерін басшылыққа алып жасалған оқытуды саралау және **даралау** үдерісін, білім беру үдерісін ұйымдастыру әрқашан өзекті.

Ұсынылған бағдарламаның мақсаты - 5-сынып білім алушыларының танымдық қызығушылықтарын жеке бейімі мен таңдауына сәйкес қанағаттандыруларына мүмкіндік беру, сонымен қатар «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша білімдерінің кеңейтілуі мен тереңдетілуіне ықпал ету. Оқу бағдарламасында көрсетілгендей 5-сынып аптасына 5 сағаттан, ал әр лексикалық тақырыпқа 12 сағаттан бөлінген. Ол 2,5 аптада оқытылады. Бағдарлама әр аптада 1 сағаттан оқытылуға арналған. 1-ші аптасында лексиканы белсендіру және жаңа ақпарат табу (синоним, антоним, омоним). 2-ші аптасында сөйлемдер жазу. 3-ші аптасында белсенген лексикамен, берілген көркем шығармамен жұмыс жоспарланған. әдеби

шығарма мәтініндегі оқиғаны өз көзқарасымен өзгертіп аяқтау. Бұл байланыс сол тақырыпта қарастырылатын мәселеге, деректерге әртүрлі қырынан келуге мүмкіндік береді. Бағдарлама оқулықпен қосымша, терең жан-жақты жұмысқа негізделіп, дағды қалыптастуруға арналған. Орта мерзімді жоспарда 5-сынып бойынша берілген лексикалық тақырыптарға байланысты сөздік қорды меңгеруге, тың ақпараттармен танысуға, танымын кеңейтуге бағытталған. Сөздік қорлары мен тілдік сауаттылығын дамыту көзделген.

Бағдарламаны меңгерту міндеттері:

- «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәндері кіріктіріп оқытылатынын түсіндіру;

-берілген лексикалық тақырыптар мен тақырыптарға сәйкес оқу мақсаттарын толық қамту;

-негізгі орта білім беру деңгейінің «Қазақ тілі және әдебиеті» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасының 2-қосымшасындағы лексикалық-грамматикалық минимумда әр бөлім бойынша берілген лексикалық минимумді (актив) толық белсендіру;

-сөздерді синоним, антоним, омонимдерімен қосымша ақпараттардан табу арқылы толықтыру.

-әдеби шығармадан алынған көркем, бейнелі сөздерді жаздырту;

- әдеби шығармадағы жаңа сөздерден сөздік құрастыруға дағыдыландыру;

- әдеби шығарма мәтініндегі оқиғаны өз көзқарасымен өзгертіп аяқтауға бағыттау;

- сыныппен өзара әрекеттестік стильдерін өзгертіп отыруға машықтандыру;

- білім алушыларды жеке, жұптық, топтық немесе барлық сыныпты қамтитын жұмыс түрлеріне дағдыландыру.

Бағдарламаның өзектілігіне тоқталатын болсам, негізгі орта білім беру деңгейіндегі «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша оқушылардың білім, білік және дағдыға қойылатын талаптары «Шет тілін меңгерудің жалпы еуропалық құзыреті» деңгейлерін (В1, В2) негізге ала отырып, айқындалған.

Сонымен қатар, шет тілін игеру деңгейін бағалаудың жалпыеуропалық жүйесі бойынша В1, В2 деңгейлеріне жету үшін білім алушылар осы Үлгілік оқу бағдарламасының қосымшасына сәйкес оқу басылымдарында көрсетілген лексикалық-грамматикалық минимумды (ЛГМ) игереді делінген. Мысалы, 5-сынып бойынша 1-кестеде көрсетілген.

1-кесте. 5-сыныпта қазақ тілін меңгерудің лексикалық деңгейі (Т2)

1.	Сынып				5
2.	Қазақ тілін меңгерудің деңгейлері				В1
3.	Бір сабақта меңгерілетін сөз саны				3
4.	Т2 меңгерудің лексикалық деңгейі	Бір аптада			10
		Оқу жылында			318
		Актив сөздер	Тоқсан бойынша	1	80
				2	80
				3	90
				4	80
		Норма	min		318
					330

Өйткені, шетел (АҚШ, Германия, Франция) әдістемесінде тіл оқытуда креативті ойлауды дамытудың келесі әдістері кеңінен тараған: *креативті жазылым; креативті оқылым; креативті тыңдалым; креативті сөйлесім* екенін білеміз.

Жоғарыда айтылғандай креативті ойлауды дамытудағы оқыту әдістері белгілі дидактикалық жүйе түрінде көрсетіліп, бұған сәйкес оқу мақсаты – жүйе құрушы фактор ретінде алынатындықтан, бағдарламада 25 оқу мақсаты қамтылған. Оның *креативті жазылымға* 4 оқу мақсаты қарастырылған және ол осы бағдарлама ішінде 13 рет қайталанған. *Креативті оқылымға* 4 оқу мақсаты қарастырылған және ол осы бағдарлама ішінде 9 рет қайталанған. *Креативті тыңдалымға* 5 оқу мақсаты қарастырылған және ол осы бағдарлама ішінде 17 рет қайталанған. *Креативті сөйлесімге* 4 оқу мақсаты қарастырылған және ол осы бағдарлама ішінде 15 рет қайталанған. Ал қалған 8 оқу мақсаты тілдік бағдарға арналған, 11 рет қайталанған.

Мысалы, жазылым сөйлеу әрекетінің *өнімді түрі* болып есептелетіндіктен, бағдарламада креативті жазылым қарастырылған. *Креативті жазылымның* негізгі мақсаты жазылым әрекеті кезінде оқушының осы жазылым әрекетінен қуаныш пен көтеріңкі көңіл-күйде болуы болып табылады. Өнімді креативті жазылым бағдарламаның алғашқы сабағында-ақ қолданыла беру жоспарланған (визуалды тірек, мысалы: суреттер, фотолар, тұрмыс заттары, аудио тіректер: аудиомәтіндер, әндер,

аспапты музыкалық шығармалар, жазбаша тіректер: өлеңдер, әңгімелер, цитаталар, мақал-мәтелдер). Оқушылардың "Мәңгілік Ел " Қазақстан халқының жалпы ұлттық идеясының жүзеге асуын қамтамасыз ету мақсатындағы құндылықтар: қазақстандық патриотизм мен азаматтық танымын қалыптастыру, топта бірлесе жұмыс жасауға дағдылану.

«Қазақстанның тәуелсіздігі мен Астанасы», «Қоғамымыздағы ұлттық бірлік», «Бейбітшілік пен келісім», «Зайырлы қоғам және жоғары руханият», «Индустрияландыру мен иновацияларға негізделген экономикалық өнім», «Жалпыға Ортақ Еңбек Қоғамы, тарихтың, мәдениет пен тілдің ортақтығы», «Еліміздің ұлттық қауіпсіздігі», «Бүкіләлемдік, өңірлік мәселелерді шешуге жаһандық тұрғыдан қатысуы» атты жеті құндылықты курсты оқыту барысында негізге алу.

Қорытындылай келгенде, күтілетін нәтиже, әр оқушы 5-сыныпқа арналған лексикалық-грамматикалық минимумдегі 324 сөзді белсендіріп, олардың синоним, антоним, омонимдерімен танысады. Жаңартылған бағдарлама бойынша жоспарланған 13 көркем шығармадағы көркемдегіш құралдарды жазба жұмыстарында қолданады. Шығармалар негізінде жаңа сөздік құрастырады, 130 сөз белсендіреді. Сөздіктермен 454 сөйлем жазып, 13 лексикалық тақырып бойынша 975 сөзден тұратын 13 мәтін жазады. Функционалдық-коммуникативтік бағытқа негізделген дағдыларды қалыптастыруға 25 оқу мақсаты қарастырылған және олар қайталанып 65 оқу мақсаты бойынша дағды қалыптастырылады.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1.(https://www.nao.kz /Білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз ету/ Оқу бағдарламалары./Негізгі орта білім беру деңгейінің жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары «Казахский язык» для школ с русским/ узбекским/ уйгурским/ таджикским языком обучени)
2. Негізгі орта білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі және әдебиеті» оқу пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасына 2-қосымша 5-сыныпқа арналған лексикалық-грамматикалық минимум

Атырау облысы, Қызылқоға ауданы, Тасшағыл ауылы
«Тасшағыл орта мектебі» КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Сараева Айжан Койшибаевна

READING TIME

Abstract. This article discusses effective reading strategies aimed at improving text comprehension. It emphasizes the importance of various techniques to fully understand a text, such as getting to know the text, measuring reading speed, finding key information, dividing the text into sections, making summaries, drawing conclusions, and analyzing the text's structure. Additionally, the article covers developing discussion skills, identifying characters, working with dialogues and monologues, and making predictions about the text. These strategies help readers enhance their reading quality and improve their ability to understand and retain information from a text.

Keywords: reading strategies, text comprehension, reading speed, key information, text segmentation, analysis, conclusions, text structure, reading development, discussion skills, theme and idea, text genre, text recall.

Introduction

Reading is not just about understanding words, but also about delving deeper into the text, grasping the author's main message, and analyzing the underlying ideas. In today's world, effective reading skills are essential, as they form the foundation for acquiring knowledge and processing information. To read efficiently, one must apply a variety of strategies and methods. This article explores several key strategies for improving reading comprehension, such as managing reading speed, identifying key information, understanding text structure, developing discussion skills, and making conclusions. By employing these techniques, readers can engage with texts more thoroughly, enhancing their ability to understand and retain the content.

Reading is not only about understanding the words but also about processing information, interpreting the underlying message, and engaging with the text in a meaningful way. Effective reading skills help readers achieve these goals, and by applying various strategies, one can become more adept at extracting key information from

texts. In this article, we will explore several strategies for improving reading comprehension, including identifying main ideas, finding supporting details, and refining reading speed.

Before diving into reading, it's important to familiarize yourself with the text. Skim through headings, subheadings, and any highlighted words to get a general sense of the content. This first glance helps set expectations for the type of text you're about to encounter, whether it's descriptive, narrative, analytical, or argumentative. Measuring your reading speed helps identify how quickly you process text, and it can be adjusted based on your goals. For example, reading for detail or analysis will often require a slower pace compared to reading for general understanding or entertainment. The key is to balance comprehension with speed adjusting your pace as needed based on the complexity of the text. To extract the essence of a text, focus on identifying its main ideas. These are typically found in the introduction and conclusion or within topic sentences in each paragraph. Grasping these ideas allows you to understand the core message and facilitates better retention of the material. Breaking a text into manageable sections or paragraphs helps to focus on smaller chunks of information. This division aids in retaining key points and understanding how the sections relate to each other. It also reduces the cognitive load, making the reading experience more digestible.

Descriptive texts focus on detailed depictions of people, places, or events. When reading such texts, pay close attention to adjectives and imagery used by the author. Visualizing the descriptions enhances comprehension and memory retention. Engaging in discussions about the text fosters a deeper understanding. Discussing the material with others encourages you to think critically, ask questions, and gain new perspectives. This collaborative approach enhances your analytical and interpretive skills. One of the most effective strategies to ensure understanding is summarizing the text. After reading, try to restate the main ideas and supporting details in your own words. This exercise solidifies your grasp on the material and reinforces retention.

Every text has a unique structure whether it's chronological, cause-and-effect, or problem-and-solution. Recognizing the structure helps predict what comes next in the text, making it easier to follow and comprehend. For example, in a chronological text, events are presented in the order in which they happen, which allows you to follow the timeline easily. A cause-and-effect text, on the other hand, explains how one event leads to another, helping you understand the relationship between events. Identifying the structure also aids in organizing information logically in your mind, creating a clearer picture of the material. In narrative or process-oriented texts, understanding the sequence of events is crucial. Pay attention to the order in which events unfold, and take note of transitions that signal shifts in time, place, or perspective. For instance, in a story, the events might unfold in the order they happen, with words like "first," "next," or "finally" signaling the progression. This helps the reader keep track of the plot and follow along with ease.

In stories, characters are often the driving force. Analyzing their actions, motivations, and relation-ships enhances your understanding of the plot. Identifying characters' traits helps to better interpret their behavior and reactions within the story. For example, if a character acts impulsively, understanding their motivation whether it's fear, excitement, or a need for approval can help explain their actions in the context of the plot. A fun and interactive method of deepening comprehension is reading in roles, also known as "role play" reading. This involves reading parts of a text as if you are a character within the story, helping you to understand the emotional context and engage more deeply with the material. When you assume the role of a character, you can gain insight into their thoughts, feelings, and reactions, which makes the story come alive. Many texts also include vivid descriptions or metaphors that support the narrative. Pay attention to how these illustrations create mood and atmosphere, or convey symbolic meanings. For instance, the description of a stormy night may symbolize conflict or emotional turmoil in the story. These descriptive elements add depth to your understanding of the text's themes and enhance the overall reading experience.

When reading, it's important to draw conclusions based on the clues provided in the text. Authors may not always explicitly state everything, so being able to infer or deduce meaning is a critical reading skill. For example, if a character's actions or dialogue suggest a particular emotion without directly stating it, you must use context clues to understand their feelings. Analytical reading involves critically examining the text, considering the author's arguments, evidence, and purpose. It encourages you to question what you read and form your own opinions about the material. This approach helps you engage more deeply with the text and assess the validity of the author's points. Comparing and contrasting elements within the text, such as characters, themes, or events, provides a richer understanding. This approach also highlights differences and similarities that may not be immediately obvious, like the contrasting motivations of two characters or the different ways two themes are explored. Asking questions while reading helps reinforce comprehension. Consider questions like: What is the

author's purpose? What is the main argument? How do the events unfold? These queries guide your focus and deepen your engagement with the material, ensuring a thorough understanding of the text.

Finding direct quotes that support key points is an important skill, especially when writing essays or reviews. Highlighting or taking notes of these quotes allows you to reference and support your arguments later. For instance, when discussing a novel, you can use a character's dialogue or an author's description to reinforce your analysis. To gather supplementary details, reading speed can be adjusted. Skimming or scanning allows you to quickly find additional facts or supporting details without delving into every word. This technique is particularly helpful when you need to gather specific information quickly, such as for re-search or when preparing for a discussion. Recognizing the genre of a text helps set expectations for its content and structure. Is it a fiction story, a scientific article, or an editorial? Each genre has distinct characteristics that guide your reading approach. For example, in a scientific article, you would focus on under-standing data and methodology, while in a fictional story, you'd pay more attention to character development and plot. Many texts include visual elements like graphs, charts, or images that support the content. Analyzing these visuals alongside the written text can provide a fuller understanding of the material, For instance, a chart in a research paper might illustrate a key trend that complements the written findings. In descriptive texts, the focus is on creating a vivid picture through language. Pay attention to sensory de-tails-sight, sound, smell, and touch to create a strong mental image and enhance comprehension. This is especially important when the author is trying to evoke a particular atmosphere, such as describing a scene in nature or a character's emotional state.

After reading, practice recalling the main points and retelling the story or article in your own words. This ensures that you have absorbed the material and are able to summarize it effectively. Retelling what you've read helps reinforce your understanding and also aids in memory retention. Dialogues present direct conversation between characters, while monologues represent a single speaker's thoughts. Understanding tone, context, and speaker intention is essential in interpreting these forms of writing. For example, recognizing the tone in a dialogue can help you understand the character's emotions or intentions, while a monologue may reveal deeper insights into a character's personal reflections. Before diving into the text, make predictions based on the title, cover image, or any introductory material. Predicting the outcome or direction of the text engages your curiosity and enhances focus during reading. Making predictions also keeps you actively involved, as you'll be checking if your guesses align with the actual content, which can deep-en your comprehension and engagement.

Condensing the entire text into a single statement of the main idea helps crystallize the author's intent and message. This is an excellent exercise for quickly grasping the text's core theme. It forces you to focus on the essential point, stripping away unnecessary details. Focus on the smaller details, such as specific facts, examples, or events, that support the main ideas. These details help solidify your understanding and can be useful for recall and discussion. For instance, in a historical text, specific dates or events might sup-port the broader argument the author is making. The theme refers to the underlying message or concept explored in the text, while the idea is more focused on the specific topic or argument presented. Distinguishing between the two is important for a deeper understanding of the material. For example, in a novel, the theme might be about the struggle for identity, while the idea could be the protagonist's journey of self-discovery. Once you have analyzed the text, engaging in a discussion about its themes, characters, and structure enriches your understanding. Sharing insights with others leads to a broader perspective and often uncovers deeper layers of meaning, making the reading experience more insightful and fulfilling.

In conclusion, effective reading involves not just decoding words but actively engaging with the text in multiple ways. By applying strategies like summarizing, questioning, analyzing, and discussing, readers can enhance their comprehension and retain more information. These skills help readers build a deeper connection to the material, allowing them to gain a richer understanding of the text. Additionally, by identifying key themes, making predictions, and reflecting on the structure and characters, readers can develop critical thinking skills that extend beyond reading. These abilities are not only valuable for academic purposes but also help in becoming a more thoughtful, critical reader in everyday life. The more we practice these techniques, the more adept we become at interpreting and analyzing information across different con-texts, whether it's reading a novel, analyzing an article, or engaging in discussions about current events. Ultimately, mastering these reading strategies contributes to personal growth, intellectual development, and effective communication.

References:

1. Kaliuly, S. (2015). Methods for Developing Reading and Writing Skills. Almaty: Kazakh Univer-sity.
2. Omarova, G. T. (2012). New Methods and Technologies in Foreign Language Teaching. Almaty: Rauan.
3. Abdikarimova, Sh. (2018). Language Teaching and Learning Process. Almaty: Mektep.

«Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі» ММ-нің
«Сәкен Сейфуллин атындағы №2 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі, педагог- зерттеуші
Бекбосынова Гульшат Альдибековна

«ҮСТЕЛ ОЙЫНДАРЫ»

Мақсаты: Үстел үсті ойындары туралы ақпараттармен таныстыру.
Міндеттері: Үстел үсті ойындарын біледі
Тапсырмалар
1- тапсырма: МОЗАЙКА

Қандай ойын?
Доминоны қайда ойнайды?
Тағы қандай үстел үсті ойындарын білесіңдер?
2-тапсырма: Ой қозғау. Бұл не зат?

Тағы қандай ойын түрлерін білесіңдер?
Күтілетін нәтиже: Үстел үстін деп не үшін аталатынын түсінеді
№2
Үстел үсті ойындарының шығу тарихы
Мақсаты: Үстел үсті ойындарының шығу тарихымен таныстыру.
Міндеттері: Үстел үсті ойындарының түрлерін біледі
Тапсырмалар

1- тапсырма: Қызығушылығын ояту

2- тапсырма: Тари хымен таныстыру

Үстел үсті ойындары (ағалш. board – ағаш тақтай, ағылш. game – ойын) - үстел үстінде алдын ала дайындалған «ойын алаңын» пайдаланатын ойындар. Бұл ойындардың дәстүрлі түрлері: шахмат, тоғызқұмалақнарды, го, сонет. Бұл ойындарда белгілі қалыппен сызылған дайын ағаш тақтай қолданылады. Білу және түсіну Оқушылар оқулықтағы негізгі тақырыппен танысады. Негізгі тақырыппен танысады. Ойын алаңы пайдаланатын үстел ойындары ежелгі замена белгілі. Солардың бірі б.з.б жилдары Ежелгі Мысырда кең тараған сонет ойыны. Ойын ережесі дойбыға ұқсас болған Ежелгі Мысырда Қытайдың го ойынының ужасы 2500 жилдан астыго Шахматты ең алғаш болып БДД 1000 жил бұрын үндістанда Кейбір директор бойынша, шахмат б д д II-III ғасырда Мысыр, Ирак.Мысыр Ирак Шахматтан ресми әлем чемпионат 1886 жылы өтті. 1886 Тоғызқұмалақ - соңғы директорге қарағанда,оның шығу тарихы 4 мың жилдық кезеңді қамтиды. Бұл ойын қазақ даласында ең көп тараған ойын түрі.Қазақ аңыздарына сонетін болсақ,тоғызқұмалақ ойынын қарапайым қойшылар ойлап тапқан.

3- тапсырма: Сұрақ-жауап

Суреттегі не ойын ?

Күтілетін нәтиже: Үстел үті ойындарының шығу тарихын бледі

№3-4.

Дойбы ойыны

Мақсаты: Дойбы ойынының ережелерімен таныстыру, ойнау дағдыларын дамыту, ойлау қабілеттерін арттыру

Міндеттері:дойбы ойыннының ережелерін біледі. Тапсырмалар

1- тапсырма: Мозайка әдісі

Суретті құрастырады
-дойбы ойыны туралы не білеміз?\
-дойбының қандай эелементтері болады?
-дойбыны кіммен ойнағанды жақсы көресің?
-сабағымыз не туралы болмақ?
2- тапсырма: Ойын ережесімен танысу, ойынды ойнату

Оңтүстік Еуропадағы екі ойыншыға арналған бұл танымал үстел ойыны орта ғасырларда Ойналған, бірақ Таяу Шығыста кең таралған ежелгі ойындардан алынған сияқты.

Әр ойыншы қарсыластың Дойбысын "алуға" (тақтадан алуға және алып тастауға) немесе жүре алмайтындай етіп құлыптауға тырысады.

Тақта.

Дойбы ағаштан, пластиктен немесе картоннан жасалған жағы 37-ден 41 см-ге дейін төртбұрышты тақтада ойнайды. Ол 64 квадратқа бөлінеді, әр

жағынан сегіз.

Ашық квадраттар қара түстермен ауысады (әдетте қара және ақ, кейде қара және қызыл немесе қызыл және ақ). Ойын тек бір түсті квадраттарда ойналады-әдетте қараңғы.

Үстел ойындары - дойбы-бастапқы позиция Дойбы.

Әр ойыншының 12 дойбы жиынтығы бар — диаметрі 3-тен 4 см-ге дейін және қалыңдығы шамамен 1 см болатын ағаш немесе пластмасса дискілер.

Ойынның мақсаты.

Ойыншы қарсыластың барлық дойбыларын алуға немесе қарсылас бір қимыл жасай алмайтындай етіп өз Дойбысын орналастыруға тырысады.

Ойынның басталуы.

Ойыншылар бір-біріне қарама-қарсы отырады және ойын квадраттары бірінші қатардың сол жақ шетінде болатындай етіп тақтаны қояды. Бірінші партияда кімнің қараңғы ойнайтынын анықтау үшін жеребе тартылады. Содан кейін келесі партиялардағы ойыншылар кезек-кезек қараңғы ойнайды.

Ойын басталар алдында әр ойыншы өзінің Дойбысын ойын алаңдарына жақын үш қатарға орналастырады. Партиядағы алғашқы қадам әрқашан қараңғы болады.

Тар.

Әр ойыншы кезекпен бір ғана қадам жасай алады. Ойын тек бір түсті квадраттарда өткізілетіндіктен, барлық қозғалыстар диагональ бойынша

жасалады. Кәдімгі дойбы (а) тек алға жылжи алады; қос дойбы немесе ханымдар, алға және артқа жылжи алады (б). Тексергішті тек бос шаршыға жылжытуға болады.

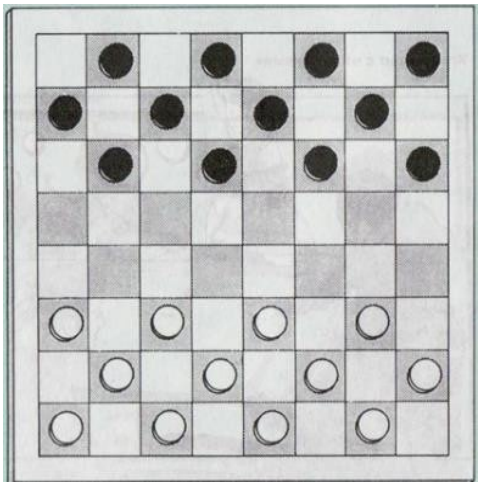

1- тапсырма: Ойын туралы пікірлерінмен бөлісу Ойын ұнады ма?
Бұрын бұл ойынмен ойнағансың ба?
Басқа қандай ойынды ойнағанды ұнатасың?
Бұл ойындар сенің денсаулығыңа пайдалы деп ойлайсың ба? Қай жағынан пайдалы?
Күтілетін нәтиже : ойынды ойнай алады.

"Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімі" ММ-нің
"Сәкен Сейфуллин атындағы №2 жалпы білім беретін орта мектебі" КММ
Информатика пәнінің мұғалімі
Рахымов Жандос Тұрсынұлы

HTML ТІЛІНДЕ WEB-САЙТТАРЫН ӘЗІРЛЕУ

Мақсаты: web-парақшаларды әзірлеуде HTML-тегтерін қолдану

Теориялық ақпарат:

Қолданыстағы web-беттердің басым көпшілігі – бұл жеке тұлғалардың құрған web-беттері.

Web-бет құру алдында онда не орналасатынын анықтап, оның эскизін қағаз бетіне түсіріп алу керек:

1. Ақпаратты бірнеше бөлімдер бойынша топтастырыңыздар.
2. Әрбір бөлімде болатын мәтінді құрып алыңыздар.
3. Графиканы тауып, беттегі орнын анықтаңыздар.
4. Егер мәтінге графика, дыбыс немесе видеоклиптер енгізілген болса, оларға қанша орын қажет болатынын болжап көріңіздер.

Содан кейін web-бетті құра беруге болады. Web-бетті құру үшін HTML тілі пайдаланылады.

HTML-дің негізгі терминдері - элементтер, тегтер және атрибуттар.

Web-бет элементтерден тұрады. Элемент - бұл тегтер мен оның мазмұнының жиынтығы. Элементке қойылған бұрыштық жақшалар < > оның тег екенін білдіреді. Тегтерді жазу барысында үлкен және кіші әріптер бір-бірінен ерекшеленбейді.

Тегтің екі түрі бар - жұп және дара. Тегтер көбіне ашылатын (<tag>) және жабылатын (</tag>) болып жұптасады. Олардың арасында бұл элементке қатысты мазмұны орналасады. Жұп тег мәтінге оны қолданған жерден бастап, ықпалы аяқталатын жерге дейін әсер етеді. Дара тег өзі жалғыз қолданылады, мысалы, <BR>.

Ашылатын тег қосымша ақпаратты қамтуы мүмкін - атрибуттар және атрибуттардың мәндері(Сурет 1). Атрибуттар - элемент туралы қосымша ақпарат беру үшін пайдаланылатын сипаттамалар.

Сурет 1. Оң жақта орналасқан қызыл сызықты сызуға арналған команда мысалы

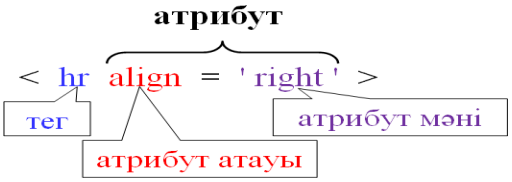

HTML құжатының құрылымы маңызды тегтерден тұрады (Сурет 2): жұптық тег

<html> арасында жалпы HTML құжаты, <head> арасында құжат туралы ақпарат, <title> арасында құжат тақырыбы, <body> арасында құжат денесі, яғни сайтта көрсетілетін ақпарат.

Сурет 2. HTML құжатының құрылымы

Кесте 2

Web-құжаттың сыртқы бейнесін басқару тегтері

Тег	Түсіндірмелер
<HTML></HTML>	Бұл тегтер міндетті түрде бетінде болуы керек. Олар браузерлерге және іздеу жүйелеріне бұл HTML беті екенін айтады
<BODY></BODY>	Осы тегтер арасында парақтың барлық мазмұны көрінеді
<HEAD></HEAD >	Осы тегтердің ішінде барлық тақырып тегтері орналасуы керек
<TITLE></TITLE >	Бұл тегтер арасында браузердің жоғарғы жағында көрсетілетін бет тақырыбы жазылады
<P></P>	«Параграф» тегі бір-бірінен абзацтарды бөледі, абзацтың басында қойылады
 	Жаңа жолға өтуді жүзеге асырады
<HR>	Горизонталь сызықты сызады
<HR SIZE=”…”>	Сызықтың биіктігін (қалыңдығын) орнатады
<HR WIDTH=”…”>	Сызықтың енін орнатады, пайыз немесе пиксельмен көрсетуге болады. Мысалы, <HR WIDTH="50%"> немесе <HR WIDTH="325">
<HR COLOR=”…”>	Сызыққа белгілі бір түс береді
<HR ALIGN=”…”>	Сызық мәніне қарай тураланулы: left (сол жағы бойынша) center (ортасы бойынша) right (оң жағы бойынша)
<H1>…</H1> <H2>…</H2> <H3> … </H3> <H4> … </H4> <H5> … < H5> <H6> … < H6>	Құжаттың тақырыптарып анықтайды. <H1> мәтінді ең үлкен қаріп өлшемімен (ең жоғарғы деңгей) көрсетеді, <H6> - ең кіші (төменгі деңгей). Ескерту: егер тақырып деңгейін көрсетпесеңіздер, браузер оны <H> өлшемімен көрсетеді.
<H1 ALIGN=”…”> <H2 ALIGN=”…”> … <H6 ALIGN=”…”>	Мәтін мәніне қарай тураланулы: left (сол жағы бойынша) center (ортасы бойынша) right (оң жағы бойынша)

HTML файлдарын құрудың(және сақтау) екі жолы бар:

1) HTML тілінде web-бет немесе сайт құру үшін кәдімгі блокнот қосымшасын қолдануға болады. Кодты блокнотта жазамыз да, сақталу орнын көрсетіп, Файл => … ретінде сақтау (Сохранить как) => Файл атауы name*.html, ал Файл типтеріне Барлық файлдарды (Все файлы), кодировка бөлімінен UTF-8 кодтауын таңдап, Сақтау батырмасын басамыз (Сурет 3). Жұмыс нәтижесін браузермен ашып қараймыз.

Сурет 3. Блокнотта (текстовый документ) файлды сақтау

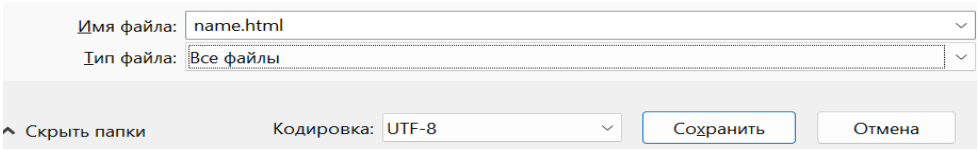

2) HTML файлдарын құруды жеңілдететін көптеген программалар бар. Соның бірі Notepad++ тег

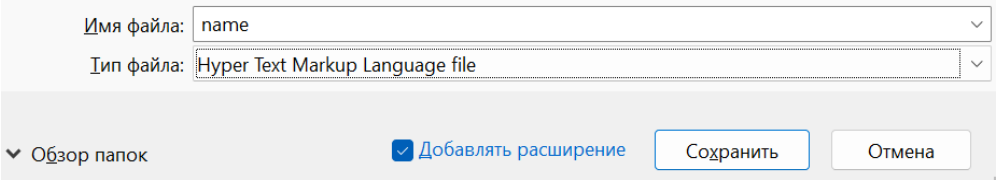

редакторын келесі адрестен жүктеуге болады: https://notepad-plus- plus.org/downloads/v8.4.6/ Мәтіндік

файлды сақтау үшін Файл=>Қалай сақтау … командасын таңдаңыздар. Ашылған диалогтық терезедегі Файл аты жазбасына қарама- қарсы жолында 4-суретте көрсетілгендей name атымен файлды сақтап, файл типіне html таңдау.

Сурет 4. Notepad++ файлды сақтау

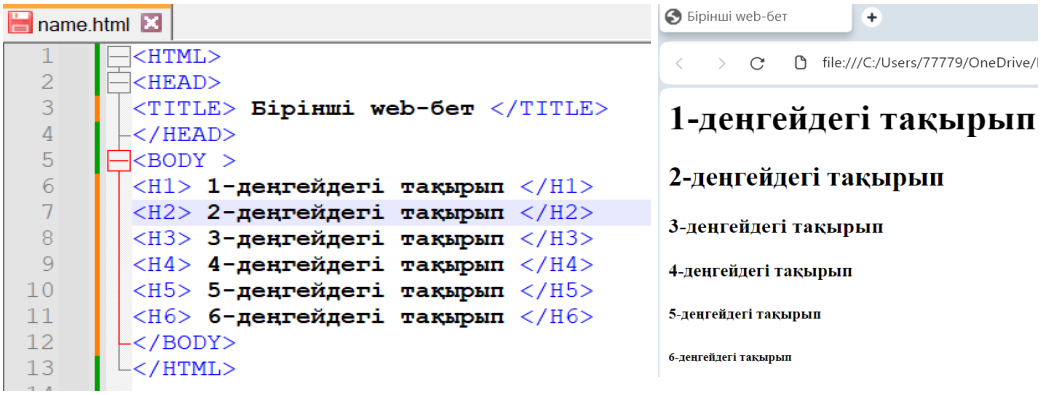

Notepad++-тағы түрі Браузердегі түрі

Сурет 5. HTML құжат тақырыптарына мысал

HTML құжаттың мәтінін форматтауда физикалық және логикалық форматтау қолданылады. Физикалық форматтау тегтері шрифтің қандай қасиетін өзгертуді (мысалы, қою қара), ал логикалық форматтау, мысалы, іздеу жүйесінде қандай мәтін екенін (мысалы, маңызды) көрсетеді.

Кесте 3

Мәтінді форматтау тегтері

Физикалық форматтау тегтері	Физикалық форматтау тегтері
қою қаріпті мәтін	мәтіннің маңызды фрагменті
курсивпен мәтін	ерекшеленген мәтін
<s> сызылып тасталған мәтін</s>	<del> өшірілген, сызылып тасталған мәтін </del>
<u>асты сызылған мәтін </u>	<ins> бұрын асты сызылмаған, қосылған мәтін </ins>

Бақылау сұрақтары мен тапсырмалар:

1. Web-бетте қандай ақпаратты орналастыруға болады?
2. Web-беттердің сыртқы бейнесін басқаратын тегтерін атап шығыңыздар және сипаттаңыздар.
3. Web-бетті құрудың негізгі қадамдарын көрсетіңіздер.
4. Тег, атрибут, атрибуттың аты, атрибуттың мәніне мысал келтіріп, түсіндіріңіз.
5. Notepad++ редакторын жүктеп алыңыздар. Редактордың және Блокнотта «қолмен» енгізудің артықшылықтары мен кемшіліктерін салыстырыңыздар.

Өз бетінше жұмыс істеуге арналған тапсырмалар:

Тапсырма №1. HTML құжат тақырыптарына мысалын(Сурет 5) үлгі ретінде алып, «Отбасы құндылықтары» тақырыбында жоба жасаңыз.

Мысалы: <H1>Отбасы құндылықтары</H1>, <H2>Махаббат</H2>, <H2>Қолдау</H2>, т.б.

Тапсырма №2. HTML құрылымының мысалы (Сурет 6) бойынша HTML құжатын құрып, браузердегі түрін тексеріп, талдау жазаңыздар.

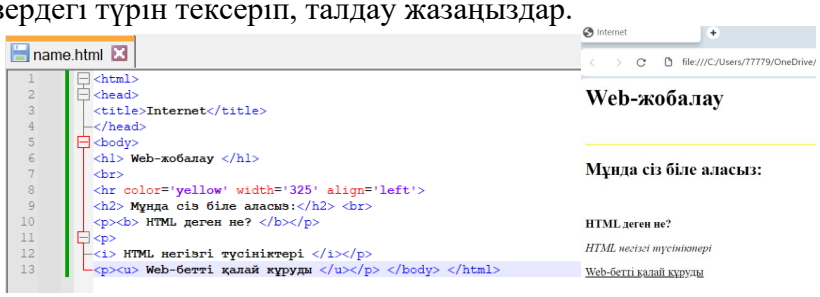

Notepad++-тағы түрі Браузердегі түрі

Сурет 6. HTML құрылымының мысалы

Алматинская область, Енбекшиказахский район, г.Есик
КГУ «Средняя школа имени В .Терешковой»
Учитель английского языка
Толкымбаева Маржан Жолдыбековна

ПРОБЛЕМНЫЕ СИТУАЦИИ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В современной педагогике основное внимание уделяется воспитанию активной и творческой личности, способной находить новые пути решения поставленных задач и проблемных ситуаций. Поэтому одной из актуальных задач школы является подготовка обучающихся к решению задач различного уровня.

Формирование коммуникативных навыков подразумевает овладение языком как средством межкультурной коммуникации и развитие навыков использования языка как средства решения проблем в диалоге культур и цивилизаций в современном мире.

Основной целью современной школы, согласно всем утвержденным стандартам и образовательным планам, является целенаправленное развитие личности, которое возможно только тогда, когда теория образования превращает творчество учителей и учащихся в различные формы конкретных образовательных процессов. Одним из важнейших направлений совершенствования знаний обучающихся является поиск и внедрение в образовательный процесс когнитивных, проблемных технологий.

Методы проблемного обучения обеспечивают многостороннюю связь между учителем и учениками с целью обсуждения проблемных вопросов и поиска решения посредством сотрудничества всех дисциплин. Метод проблемного поиска помогает учащимся открывать новые знания, не используя только то, что они узнали ранее. Этот вывод обеспечивает наиболее важную цель проблемного обучения – самостоятельный поиск знаний.

С точки зрения анализа теоретической и методологической литературы проблемное обучение-это развивающийся учебный процесс. Его основное содержание-проблемные ситуации и задачи, направленные на формирование и развитие критического мышления у обучающихся. С помощью этого метода обучения учащиеся учатся решать сложные задачи, основываясь на своем понимании проблемы, накопленном опыте, а также стратегиях, которые они используют для решения педагогических ситуаций.

Традиционные методы обучения обычно следуют линейному процессу, и учитель решает, что делать: сначала предоставляет информацию и данные, а затем учащиеся используют эту информацию для решения педагогических ситуаций. При проблемно-ориентированном обучении сначала ставится задача, возникает проблемная ситуация, а учащиеся работают в группах для ее решения. Нет сомнений в том, что любую предметную область можно адаптировать к проблемному обучению с творческим потенциалом.

Существует несколько общих характеристик или условий для реализации проблемного обучения:

- проблемные ситуации должны побуждать обучающихся к более глубокому пониманию концепций и идей;
- домашнее задание должно включать ранее полученные знания;
- при использовании многоступенчатых проектов начальный этап должен быть открыт для пробуждения интереса обучающихся и мотивации их к решению педагогических ситуаций.

Проблемное обучение рассматривается как метод обучения, при котором учащиеся учатся через опыт решения проблем. Этот тип обучения позволяет развивать познавательную активность и психологическую активность учащихся, а не сосредотачиваться на проблемах, которые имеют только одно возможное решение. Посредством проблемного обучения учащиеся развивают навыки, необходимые для их будущей жизни. Это усиливает их критический анализ ситуации и способствует непрерывному обучению в командной среде. Проблемные задания являются важной частью проблемного обучения на уроках английского языка. Проблемное задание основано на ориентации учащихся на решение задач, необходимых для выполнения задач, вытекающих из любых речевых действий, связанных с содержанием текста.

Проблемные задания являются одной из сложных технологий обучения в системе упражнений и заданий на уроках английского языка. Целью данных заданий является развитие коммуникативной компетенции английского языка в контексте обучения английскому языку. Основные характеристики проблемных задач:

- отсутствие многократного повторения содержания и языковых средств;
- максимальная близость ситуации и действий к реальности;
- развитие критического, логического мышления;
- синтез всех речевых действий ;
- самостоятельность обучающихся;
- активизация всех универсальных действий, установленных в образовательных целях на английском языке.

Одним из основных преимуществ проблемных заданий является то, что все учащиеся в определенной степени участвуют в работе. Каждый проявляет себя как творческая и активная личность. Сегодня технологии проблемного обучения носят междисциплинарный характер. Технология проблемного обучения берет свои теоретические корни в различных теориях и подходах, среди которых гуманистическая теория, основанная на обучении на опыте, и когнитивный подход к обучению. Эта технология создает "изменения" в традиционном ходе урока, в образовании и дает большие преимущества как ученику, так и учителю.

Во-первых, учащийся получает возможность самостоятельно учиться и решать возникшую проблему, а также сопоставлять свое решение с идеями сверстников. Самое главное, что первоначальная цель обучения меняется. Если ранее на традиционном уроке учитель предлагал ученику готовые знания, то на уроке, используя технологию проблемного обучения, ученик обучается сам, а учитель лишь направляет ход его работы и корректирует его. На уроке перед обучающимися ставится проблемная ситуация, которая может строиться различными способами до тех пор, пока обучающийся не получит какие-либо знания по теме.

Таким образом, можно выделить следующие характеристики технологии проблемного обучения:

- Учащиеся самостоятельно составляют план решения проблемы, составляют алгоритм обучения.
- Проблема-это движущая сила и начало обучения.
- Роль учителя состоит только в том, чтобы направлять и корректировать поведение учащихся в процессе получения знаний и решения проблемных ситуаций.
- Обучающиеся являются активными участниками совместной деятельности, рефлексивно мыслят и учатся в процессе решения проблем. Постоянное сотрудничество и обмен знаниями, идеями помогают учащимся развить уважение и терпимость.

Теория организации проблемного обучения в педагогике английского языка представляет собой базу данных широких концепций, классификаций, методов и методик обучения. Обобщая всю информацию, проблемное обучение является качественным средством активизации всех видов мышления: логического, критического и расходящегося.

Целью проблемного обучения является формирование определенного уровня владения английским языком, поэтому очень важно соблюдать условия для применения этого метода. К ним относятся: сложная задача речевого мышления, акцент на сочетании проблем, не имеющих единого решения, всех умений и способностей с общением с другими видами деятельности. Проблемное обучение-это метод, который формирует творческую личность и побуждает искать и открывать новые знания в разрешении противоречий. При выполнении задач в обучении необходимо учитывать возрастные особенности учащихся.

Таким образом, проблемное обучение на уроках английского языка дополняет традиционное объяснительное обучение школьников. В то же время это способствует разрушению старых стереотипов пассивного обучения, заставляет учащихся думать, искать ответы на сложные жизненные вопросы вместе с учителем.

Использованные литературы:

1. Мельникова, Е.Л. Проблемно-диалогическое обучение: понятие, технология, методика. Монография / Е.Л. Мельникова. – М.: Баласс, 2018. – 272 с;
2. Мельникова, Е.Л. Проблемный урок, или Как открывать знания с учениками: пособие для учителя / Е.Л. Мельникова. – М.: АПКиПРО, 2017. – 168 с;
3. Проблемно-диалогические уроки в основном и старшем звене: DVD-пособие. – М., 2017.

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Шу ауылы
Ж.Қаламбаев атындағы шағын жинақты жалпы орта мектебі
Қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімі
Турсынбекова Раихан Утеулиевна

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

XXI ғасырдағы мұғалімдердің қызметі қазіргі заманғы оқыту әдістерін қолданбай мүмкін емес, өйткені жаһанданған әлем динамикалық түрде өзгеріп отырады және адам үнемі жаңа жағдайларға және уақыттың қиындықтарына бейімделуі керек. Мұндай әлемдегі білім беру жүйесі де мемлекет пен қоғамның сұраныстарына сәйкес өзгеріп, жетілдірілуі керек.

Қазақ тілін оқытуды қазіргі қоғамның шарттары мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін жаңа сапалы деңгейге көтеру үшін мұғалімдер тиісті технологияны, қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың заманауи әдістемесінің әдістерін қарқынды қолданып, ең күрделі тақырыптарды тиімді және қызықты түрде игеруге көмектесетін әртүрлі әдістерді тиімді игеру керек. Сондықтан мектептің міндеті-қазақ тілінің тілдік ерекшеліктерін сақтау, баланы дұрыс сөйлеуге ғана емес, сонымен қатар әртүрлі қарым-қатынас жағдайларында сөйлеу мәдениетін сақтауға үйрету.

Білім мақсат ретінде емес, жеке тұлғаны дамыту тәсілі ретінде әрекет етеді. Қоғамды ақпараттандыруға байланысты болып жатқан процестер ғылыми – техникалық прогресті жеделдетуге, адам қызметінің барлық түрлерін интеллектуализациялауға ғана емес, сонымен қатар жеке тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуды қамтамасыз ететін қоғамның сапалы жаңа ақпараттық ортасын құруға ықпал етеді.

Бұл үшін ең бай мүмкіндіктер заманауи білім беру технологияларын ұсынады.

Заманауитехнологиялар мүмкіндік береді:

- әрбір білім алушыға өзінің оқыту траекториясын қамтамасыз ететін ашық білім беру жүйесін құру;
- білім алушылардың оқу үдерісін ұйымдастыруды түбегейлі өзгерту, оларда жүйелі ойлауды қалыптастыру;
- оқу-тәрбие процесі барысында білім алушылардың танымдық қызметін ұтымды ұйымдастыру;

- оқу процесін даралау мақсатында компьютерлер мен гаджеттерді пайдалану және түбегейлі жаңа танымдық құралдарға жүгіну;

- жоғары сапалы дайындықты қамтамасыз ете отырып, бір мезгілде білім алушылардың едәуір санын оқытумен қамту;

- практикалық қызметте алған білімдері мен дағдыларын игеруіне қарай қолдану;

- білім деңгейін және дағдыларды дәйекті түрде қадағалау.

Осылайша, оқытуда заманауи технологияларды қолдану мыналарды қамтамасыз етеді:

- оқу-тәрбие процесінің барлық деңгейлерін қарқындату, білім алушының көп қырлы дамуы, ақпараттық қоғам жағдайында оқушыларды өмірге дайындау, жаһандық ақпараттандыру процестеріне негізделген әлеуметтік тапсырысты іске асыру.

Қазіргі заманғы мұғалім тек білім көзі ғана емес, сонымен қатар оқушының құзыретті кеңесшісі және көмекшісі, оның дербес белсенді танымдық іс-әрекетін ұйымдастырушысы. Қазақ тілі сабақтарында заманауи технологияларды қолданудың бірінші кезектегі шарты-оқу орнының жоғары техникалық жабдықталуы және мұғалімнің оқу - тәрбие процесінде инновацияларды қолдануға деген ұмтылысы.

Білім алушылар бұрыннан инновацияларға дайын, олардың шындықтары білім беру технология - ларын қолдануға байланысты құбылыстармен қаныққан. Компьютер мен телекоммуникация үйреншікті және оқу үшін де, ойын, демалыс, демалыс үшін де қажет болды. Қазіргі қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімінің қарамағында ақпаратты жинауды, жинақтауды, сақтауды, өңдеуді қамтамасыз ететін және компьютерлік желілердің ақпараттық ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз ететін бағдарламалық, бағдарламалық - аппараттық, техникалық құралдар мен құрылғылар бар. Ең бастысы-оларды қолданудың тиімділігін бақылауға мүмкіндік беретін шынымен жоғары сапалы және қолдануға ыңғайлы ақпараттық өнімдерді ажырату.

Қазір мұғалімнің қолында модельдеу және бақылау сынақтарымен, жаттығуларымен көптеген білім беру бағдарламалары пайда болды. Оқушылар осындай оқу бағдарламалары бар компьютерлерде жұмыс істеуге шынайы және жанды қызығушылық танытады, оны оқу-тәрбие процесінде қолданған жөн. Жаңалық элементін енгізу білім алушыларды оқытудың сыртқы және ішкі мотивациясын күшейтуге ықпал етеді. Білім беруші мен білім алушының оқу өзара іс-қимылының ұйымдастырушылық модельдері де өзгеруде. Ақпараттандыру жағдайында олар келесідей:

- Сыныптық-сабақ моделі.

- Жобалық-топтық модель.

- Жеке іс-әрекет моделі.

Білім берудегі коммуникация-бұл сынып ішіндегі қарым-қатынастың тұлғааралық, тұлғалық, топтық және мәдени тәсілдерін қамтитын дамып келе жатқан зерттеу саласы. Ол вербалды және вербалды емес қарым-қатынас түрлерін зерттейді. Сондай-ақ, оқушылар арасындағы қарым-қатынастың коммуникативті түсіну, есту қабілетінің болмауы және өзін-өзі көрсету мәселелері сияқты қиындықтарына назар аударылады. Жыл сайын өз жұмысында заманауи технологияларды қолданатын мұғалімдер саны артып келеді:

- слайд презентациялары;

- бейнеклиптер;

- әдістемелік материалдар;

- көрнекі құралдар және т. б.

Айта кету керек, мәдениетаралық тілдік өзара әрекеттесудің негізі сәтті қалыптасқан коммуникативті компонент болып табылады:

1. Мәселелік оқытудың дәстүрлі емес әдістері:

- жобалық тапсырмалар;

- миға шабуыл;

- рөлдік ойындар;

- ғаламтор ресурстарын пайдалану;

2. Мультимедиялық жобалар:

- интерактивті тақталарды қолданатын презентациялар;

- бейне сабақтар;

- компьютерлік ойындар.

АКТ-ны қолдана отырып, материалды ұсыну, ауызша баяндаудан айырмашылығы, мұғалімдерге тыңдаушылардың интеллектуалды ресурстарын белсенді пайдалануға, сондай-ақ дағдыларды

тәжірибелік ортаға ауыстыруға мүмкіндік береді. Мультимедиялық материалдарды көрсету кезінде оқушылар тыңдау, сөйлеудің шынайы қыр-сырын тану, ассоциативті қатарды толықтыру дағдыларын жетілдіреді. Дағдыларды практикалық пысықтау, тілдік құзыреттілікті жетілдіру оқушылардың жобалық жұмысы жағдайында жүзеге асырылуы мүмкін. Жеке білім беру өнімін құру жөніндегі жобалық тапсырмада қатысушыларды оларды өндірісте күтетін нақты жағдайға жақындату және пәндік білімді жеке тұлғаға бағдарлау қажет. Жобаны жүзеге асыру барысында оқушылар жинақталған білім мен дағдыларды жинайды және көрсетеді.

Ситуациялық-коммуникативті қарым-қатынаста оқушылар қазақ тілінің лингвоәдістемелік негізін игеру дәрежесін көрсетеді:

- морфемаларды бекіту;
- сөйлем құру алгоритмі;
- синтаксистік, морфологиялық,фонетикалық талдау.

Таңдау жағдайында жауапты шешімді топтық іздеу мәселелік-іздеу ойлауының дамуын ынталандырады. Өндірістік процестердің компьютерлік бағдарламалармен жұмыс лексиканың семантикалық өрісін толықтыру векторын тұрмыстық деңгейден кәсіби деңгейге қайта бағыттайды. Осылайша, қазақ тілін оқытудағы кешенді интегративті тәсіл мүмкіндік береді:

- мұғалімнің қазақ тілі бойынша дайын білімін таратудан оқушылардың күш-жігерімен олардың дербес генерациясына баса назар аудару;
- бейнелі ойлауды өндірістік жағдайдың толық бейнесін құрастыруға бағыттау;
- жаңа дағдыларды игеруді ынталандыру. Айта кету керек, қазақ тілін еркін меңгеру оқушылардың әлеуметтік мәртебесі мен кәсіби беделін арттырады, оларға халықаралық ынтымақтастықтың басым бағыттарында өздерін жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Өз елінің мәдени және ғылыми жетістіктерін серіктес елдермен бөлісуге көмектеседі.

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Ақбастау ауылы
"Ақбастау" жалпы білім беретін мектебі
Тарих пәні мұғалімі
Нурлыбаева Айгуль Серикбаевна

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ-ЗЕРТТЕУШІЛІК БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ

Біз өмір сүріп жатқан әлем күрделі және қайшылықты болып келеді. Әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси жүйелер өзгеріп, ғылым, техника, мәдениет жаңа өлшемдерге ие болуда. Адамзат өркениетіне тән іс-әрекеттің мақсаттарының, құралдары мен жағдайларының күрт күрделене түсуі мәселелерді шешу үшін, өмірлік қызметтің жаңа мәндерін дамыту үшін адамдардың динамикалық құндылық негізін қалыптастыруға күш салуды қажет етеді. Мұндай міндеттерді мақсатқа жетудегі әрекеттің әдістері мен құралдарын еркін және саналы түрде таңдай алатын түсінігі бар адам шеше алады. Білім беруде осы әдістердің бірі – инновациялық технологиялар.

Білім берудегі инновациялық үдеріс ғылыми-зерттеу қызметімен тығыз байланысты. Қазіргі адам үнемі зерттеушілік, ізденіс белсенділігін көрсетуі керек. Сондықтан білім беруде зерттеу және жобалық оқыту әдістеріне деген қызығушылық өте жоғары. Балада жаңа нәрселерді іздеу қажеттілігі мен қабілетін

қалай дамытуға болады? Оны есептерді көруге, гипотеза құруға, сұрақ қоюға, бақылауға, тәжірибе жасауға, қорытынды мен қорытынды жасауға, жіктеуге, ұғымдарды анықтауға қалай үйрету керек? Бұл сұрақтар қазіргі мектеп үшін өте өзекті. Мен өзіндік зерттеу іс-әрекетіне немесе жобалауға қосудың әртүрлі нұсқаларын пайдалана отырып, оқушылардың өзі зерттеушілік ізденіс жүргізуді үйренеді деген пікірмен толықтай келісемін.

Жобалық-зерттеу қызметі білім алушылардың өз мақсаттарына жетуге бағытталған және жалпы білім беру дағдыларының керемет көп санын қалыптастырады, мысалы: іздеу, қарым-қатынас, таныстыру, дұрыс ақпаратты табу, жаңа білім алу, қажетті ақпаратты жинау, гипотеза ұсыну, қорытындылар мен тұжырымдар жасау. Ол ерекше ойлау тәсілін, білімнің беріктігін және оларды тәжірибеде шығармашылықпен қолдануды, еңбек нарығында бағдарлай білуді, сұранысқа ие және өмірде табысты болуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда мұғалімнің басты міндеттерінің бірі – әрбір баланың шығармашылық мүмкіндіктерін ашуға қажетті жағдай жасау. Жобаның әдістемесі өмірмен, практикамен тығыз байланысты жаңа оқыту технологиясы ретінде дәстүрлі сынып-сабақ жүйесін үйлесімді түрде толықтыруға мүмкіндік береді, оқушыларды практикалық іс-шаралар негізінде қоршаған әлемді өз бетінше тануға, өзін-өзі бекітуге және әр түрлі білім беру және білім беру саласында өзін-өзі көрсетуге ынталандырады. Біріктірілген мазмұн негізінде жұмыс істеудің жаңа тәсілдерін меңгеруге көмектеседі. Жобалау әдістері білім берудегі барлық заманауи тенденцияларға сәйкес келеді. Оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіруге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін әдіс-тәсілдерді ұштастыруға негізделген сабақ жобаларын, ғылыми жобаларды, шығармашылық жобаларды сапалы құрастыру еңбегімнің құндылығы деп білемін. Тәжірибелік, зерттеушілік іс-әрекеттің негізінде топтық жұмыс формасы, ауысымдық жұмыс жатыр.

Ғылыми-зерттеу іс-әрекетін ұйымдастырудағы күш-жігер оқушыны ересек өмірге абстрактылы дайындауға емес, ғылыми ой-өрісін қалыптастыруға, қоршаған шындықты өз бетінше білуге шын ықыласпен қарауға бағытталуы керек. Жоба - оқушылардың алдына қойылған мәселені шешуге арналған өзіндік зерттеу әрекеті. Жоба бойынша жұмыс мұғалімнің қолдауымен жүзеге асады, ол оқушының жұмысын бағыттап, түзетеді. Қажетті нәтижеге жету үшін іс-әрекеттердің нақты құрылымы жасалады, ол табысқа жетудің негізі болып табылады. Зерттеу қызметін ұйымдастыруда жобалық технологияны қолданудың тиімділігі сабақта жеке оқыту үлгілерін бір уақытта жүзеге асыруға мүмкіндік беретіндігінде. Бұл тәжірибенің негізгі принциптері: ғылыми сипат, жүйелілігі, ашықтығы, перспектива, практикалық бағыттылықты нығайтуы, оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың дербес шығармашылық белсенділігін қамтамасыз етуі.

Сабақта ғылыми-зерттеу және жобалық әрекеттерді пайдалану оқушылардың оқу іс-әрекетіне қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді, бағдарламалық материалды ұсыну мен игерудің әртүрлі формаларын қарастырады, үлкен тәрбиелік, дамытушылық және тәрбиелік әлеуетті қамтиды. Тарих сабақтарында оқушылардың әртүрлі тарихи дереккөздермен және мәтіндермен жұмыс істеу тәсілдерін меңгеруіне көмектесетін зерттеу жұмыстарын жүйелі түрде қолданамын. Жобалау-зерттеу әрекеті – бұл мәдени құндылықтар берілетін және ғылыми дүниетанымы қалыптасатын белгісіздіктің шешімін табу үшін оқушы пен мұғалімнің бірлескен іс-әрекетінің шығармашылық процесі. Отансүйгіштікке, азаматтыққа тәрбиелеуде өлкетану сабақтары мен кіріктірілген сыныптардың да ықпалы орасан. Ұлттық-аймақтық компонент материалын пайдалана отырып, пәнаралық интеграция ақыл-ой қызметін белсендіреді, туған өлке тарихына үлкен қызығушылықты оятады.

Педагогикалық тәжірибемде мен келесі принциптерге сүйенуге тырысамын: оқу материалының қолжетімділігі мен орындылығы, топтық жұмыс жағдайында жеке көзқарас.

Оқушылар - өз мүдделері, оқу мүмкіндіктері бар оқу үдерісінің серіктесі. Мұғалім тек оқушының өзін-өзі қалыптастыруына және өзін-өзі тәрбиелеуге қажеттілігі мен дайындығы көрінетін жағдай жасайды.

Білім беру жобасы бүгінгі таңда жалпы мақсатқа, келісілген әдістерге, іс-әрекет әдістеріне ие және ортақ нәтижеге жетуге бағытталған оқушылардың бірлескен оқу, танымдық, шығармашылық немесе ойын әрекеті ретінде қарастырылады. Мектептегі барлық пәндерді оқуда жобалық іс-шараларды ұйымдастыруда мол тәжірибе жинақталған. Оқушылардың басым әрекетіне сәйкес жобаның бес түрі бар:

- зерттеу (зерттеу логикасына сәйкес және ғылыми зерттеу құрылымына ие);
- шығармашылық (көркем шығармашылық жанрларындағы нәтижеге бағытталған),
- шытырман оқиға (ойын) (әлеуметтік немесе іскерлік қарым-қатынасқа еліктеу),

- ақпараттық (құбылысты, оның қасиеттерін, функцияларын зерттеуге, ақпаратты талдауға және жалпылауға бағытталған),

- тәжірибеге бағытталған (жобаның әлеуметтік маңызды нәтижелерін дайындауды көздейтін: заң, қала, аудан әкімшілігіне хат, социологиялық сауалнама және т.б.).

Мен әдетте жобадағы жұмыста алты кезеңді ажыратамын:

- дайындау (жобаның тақырыбы мен мақсаттарын тұжырымдау);
- жоспарлау (ақпарат көздерін, есеп беру нысандарын анықтау, топтағы міндеттерді бөлу және т.б.);
- зерттеу (ақпарат жинау, аралық тапсырмаларды шешу);
- нәтижелер мен қорытындыларды тіркеу;
- презентация немесе баяндама;
- нәтижелер мен процесті бағалау.

Соңғы бірнеше жылда жобалық оқыту технологиясын мектебіміздің мұғалімдері белсенді түрде меңгеруде. Тарих сабағында жоба әдісін қолдану тәжірибесін талдай отырып, осы пәнге тән бірқатар ерекшеліктерді атап өтеміз. Негізгі артықшылық Қазақстан тарихына, өлке тарихына және отбасы тарихына беріледі.

Тарих сабағында педагогикалық тәжірибемде шытырман оқиғалы, ақпараттық, ойын, зерттеушілік, шығармашылық сияқты жоба түрлерін жиі қолданамын. Жобаның түрі оқушылардың жасына және тақырыбына байланысты.

Оқушылардың оқу-зерттеу іс-әрекет дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін және аналитикалық ойлауын қалыптастыруға, оларды зерттелетін дәуірге баулуға мүмкіндік беретін тарихи дереккөздермен жұмыс істеуге көп көңіл бөлу керек. Тарихи құжаттарды зерттегенде эмпирикалық әдістер, талдау, синтез, жалпылау қолданылады.

Жоғары сыныптарда тереңдетілген оқытумен сабақ жүргіземін және бұл белгілі бір нәтиже береді: балалар мұғалімнің түсіндірмесін тыңдап қана қоймайды, сонымен қатар тақырыпты талқылауға белсенді қатысады: өз пікірін айтады, өз көзқарасын дәлелдейді. Дәстүрлі формадағы сабақпен қатар сабақ – конференция, сабақ – оқу, сабақ – ізденіс, сабақ – ой қорғау, сабақ – рөлдік ойын т.б. қолданыс табуда.

Сабақта ерекше атмосфераны қабырға карталары мен кестелер арқылы ұсынылған көрнекі құралдар және сабаққа қажетті құрал-жабдықтар: интерактивті тақта, компьютер жасайды. Енді тек бормен және тақтамен жұмыс істеу мүмкін емес. Тарих сабағында тарихи деректі және көркем фильмдердің сюжетін пайдаланамын. Жұмыстың бұл түрі өте өнімді, өйткені ол балалардың көру және есту рецепторларын бір уақытта процеске тартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар деректі фильмдер мен көркем әдебиеттің үзінділері дереккөздерді талдау үшін тамаша негіз және оқу материалына тамаша қосымша болып табылады. Мен сабақтарымда көрнекі құралдарды (презентациялар, иллюстрациялар, фотосуреттер) да пайдаланамын.

Сонымен тарих сабағында жобалау-зерттеу іс-әрекеті әдісін енгізу арқылы оқушылардың сабақтағы шығармашылық белсенділігін арттыруға, логикалық және сыни ойлауын дамытуға, бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға және мектеп оқушыларының ой-өрісін кеңейтуге болады.

Мұғалім үшін ең үлкен мәселе – оқушылардың өз пәніне деген немқұрайлылығы болса керек. Әсіресе, менің пәнім – тарихқа келетін болсақ, тарих тек мектеп пәні емес, оның әлеуметтік мәні бар. Осындай педагогикалық жағдайларды жасауда әрбір оқушыны шығармашылық әрекетке, әлеуметтік маңызы бар мәселелерді шешу жолдарын іздестіру жағдаяттарын жасаудан жол таптым. Бұл мәселені шешудің ең тиімді жолы, менің ойымша, ғылыми жобалар әдісі. Зерттеу әрекеті оқушылардың өткенді және бүгінді тереңірек түсінуіне ықпал етеді, өзіндік бағалауды қалыптастыруға, оқушылардың сыни ойлауын дамытуға жетелейді.

Зерттеудің білім беру әлеуеті кез келген басқа жобалық қызмет сияқты: қосымша білім алуға мотивацияны арттыру; ғылыми танымның әдістерін зерттеу (идеяны алға тарту және негіздеу, жобаның міндетін өз бетінше қою және тұжырымдау, жағдайды талдау әдісін табу); нәтижелерді рефлексия және интерпретациялау. Жоба бойынша жұмыс оқушыларды: маңызды жалпыадамзаттық құндылықтарға (әлеуметтік серіктестік, толеранттылық, диалог), жауапкершілікті сезінуге және әдістемелік жұмыс, өзін-өзі ұйымдастыру қабілетін тәрбиелеуге ықпал етеді.

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Ж.Ералиев елді мекені, С.Сейфуллин ауылы
С.Сейфуллин атындағы №52 жалпы білім беретін мектеп
Оқу ісі жөніндегі орынбасары, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Татаева Айжан Усманқызы

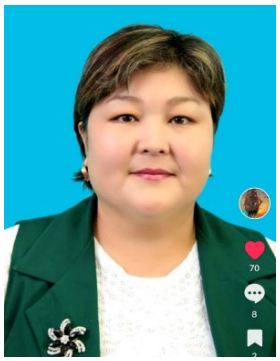

ДИРЕКТОРДЫҢ ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАРЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУ ОРНЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ РӨЛІ

Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары – кез келген оқу орнында маңызды қызмет. Бұл адам академиялық бағдарламаларды қадағалап, оқушылардың сапалы білім алуын қамтамасыз етеді. Директордың орынбасары оқу орнының миссиясы мен көзқарасына сәйкес келетін білім беру саясатын әзірлеу және енгізу үшін директормен тығыз байланыста жұмыс істейді. Оқу ісі жөніндегі директордың негізгі міндеттерінің бірі оқу жоспарын әзірлеу және басқару болып табылады. Бұл оқу бағдарламасының өзектілігін, жаңартылғанын және білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруын қамтамасыз етуді қамтиды. Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары сонымен қатар оқу бағдарламасына сәйкес келетін сабақ жоспарлары мен оқу материалдарын әзірлеу үшін оқытушылар құрамымен жұмыс істейді.

Қазіргі кезеңде мектепке қойылатын әлеуметтік талаптар сапалы түрде өзгерді, сондықтан директордың оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары осы өзгерістерді көрсету үшін өз жұмыстарын қайта құрылымдау керек. Мектепішілік басқару жүйесінде қалыптасқан стереотиптерден бас тарту, басқару жұмысының технологиясын өзгерту ұсынылады. Оқу-тәрбие орынбасарлары басқарудың теориясы мен тәжірибесін неғұрлым жақсы білсе, оның жұмыс істеуі жеңіл, жұмысы да нәтижелі болатыны белгілі.

Осы уақытқа дейін директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының рөлі жайында оның жақсы пән мұғалімі болуы жеткілікті деп есептеліп келді, алайда қазіргі таңда білім беру саласын жаңарту оқыту процесіне ғана емес, түпкілікті барлық басқару сатыларына оң әсер етіп келеді, осылайша оқу завучының кәсіби деңгейін арттыру мақсатында білім менеджменті, экономика, құқық, ақпараттық технологиялар, білім беру жүйесіндегі менеджмент мәселесіне арналған пәндер бойынша біліктілігін арттыру және білімін жетілдіру бойынша жұмыстар жүргізіліп келеді. Көптеген елдерде жалпы білім беру мекемелері үшін оқу ісінің орынбасарларын даярлау мақсатты түрде ұйымдастырылады.

Мектеп – басқарусыз елестетуге болмайтын біртұтас құрылым. Функционалдық міндеттерді нақты анықтау тапсырылған жұмысқа толық жауапкершілікпен қарауға мүмкіндік береді. Директордың оқу ісі орынбасары мектептегі оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруға, оқу жоспарларының орындалуына, оқыту сапасына жауапты, сондай-ақ оқу-тәрбие жұмысының ұйымдастырылуын, оқушылардың үлгерімі мен сабаққа қатысуын қадағалайды, мұғалімдердің оқу жүктемесін реттейді, мектептегі әдістемелік жұмысты, оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастырады.

Оқу орынбасары үшін ұжым жұмысын, біртұтас педагогикалық процесті ұйымдастыра білу – басты қасиеттердің бірі. Педагогикалық ұжымды, ұстаздарды ынтымақтастық пен өзара түсіністікке негізделген өз айналасына пікірлестер ұжымын жинай алатын адам басқарған жөн. Оқу жұмысы бойынша орынбасар оқу процесінің «қозғалтқышы» рөлін атқарады, оның барлық күш-жігері ұжымдағы жұмыс ырғағын сақтауға, жағымды микроклиматты, мектептегі қызметкерлердің продуктивті өзара әрекетін жасауға бағытталған.

Заманауи жағдайда директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары өз саласында кәсіби және сауатты менеджер, басқару мәдениетінің органикалық тасымалдаушысы болуы керек. Г.М. Клочева басқарушылық мәдениетті дамыту шеңберінде басқару дағдыларының үш негізгі түрін белгілейді:

техникалық (шеберлік), тұлғааралық (байланыс, көпшілдік) және концептуалды (процесті ұйымдастыруды тұтас құбылыс ретінде түсіну және көру қабілеті).

Біздің ойымызша, қазіргі қоғам жағдайында нағыз көшбасшы болу үшін ұжым қызметкерлеріне бұйрық берудегі билікке деген ұмтылыс пен эмоционалды талапшылдық жеткіліксіз. Жалпы білім беру ұйымында сирек кездесетін осы нақты жағдайда өзін қызметкерлердің орнына қоя білетін, жоғары білімді, өз ісіне жауапты тұлға болуы керек.

Оқу орынбасарларының негізгі рөлі жас мамандарды педагогикалық қызмет жолына бейімдеуде де көрінеді. Жас мұғалімнің педагогикалық қызметінің басынан бастап директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары әртүрлі бақылау түрлерінің көмегімен оның қабілеттері мен мүмкіндіктерін тексереді: сабақтар мен ашық іс-шараларға қатысуы, жұмыс құжаттамасын жүргізудің дұрыстығын зерделеу, оқушылармен кері байланыс жүргізуі. Егер жас мұғалім интеллектуалдық және шығармашылық әрекетке дайын болса, бақылау кезеңінен әдістемелік қамтамасыз ету процесі белсенді кезеңге өтеді.

Біріншіден, біз кәсіби білім беру және оны үздіксіз жетілдіру сияқты педагогикалық қызметтің негізі туралы айтып отырмыз.

Екіншіден, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары еліміздің жан-жақты дамыған азаматын тәрбиелеуге шақырылған ұстаздың кәсіби миссиясы мен педагог мамандығына жан-жақты көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі. Бұл үшін қызмет жолын жаңадан бастаған мұғалімге өзінің кәсіби қызметінің екі негізгі мақсатын тұжырымдауға үйрету керек (продуктивті білім беру процесін қалай құру керек және сонымен бірге күнделікті жұмысымен жалпы білім берудің тиімділігін тұрақты арттыруға қалай үлес қосу керек?).

Үшіншіден, жаңа оқу жылының басталуы қарсаңында директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары оқу пәндері бойынша оқытушылар жасаған жұмыс бағдарламаларының жалпы білім беру ұйымының жұмыс бағдарламасы туралы ережеге сәйкестігін мұқият тексеруі қажет.

Педагогикалық тәжірибені берудің үздіксіздігіне ерекше назар аудару керек, ол үшін ғылыми-педагогикалық қызметке қабілеті бар ұжым мүшелерін анықтау және олардың жұмысын ынталандыру қажет. Тәжірибенің тиісті деңгейде нақты берілуі тек жоғары оқу орындары мен ғылыми ұйымдардың базасында өткізілетін әртүрлі деңгейдегі конференцияларға оқытушылардың ғылыми және ғылыми-әдістемелік мақалаларымен қатысуы, конференциялардың нәтижесінде шығарылатын жинақтарда материалдардың міндетті түрде жариялануы арқылы қамтамасыз етіледі.

Заманауи жағдайда директордың оқу ісі жөніндегі орынбасарының маңызды функцияларының бірі мұғалімдердің оқушылармен бірлескен жұмысын, дарынды балаларды анықтау және дамытуды қолдау болып табылады. Оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмысында тәжірибе жинақтауымен түрленетін оқу және ғылыми-зерттеу жұмыстары ерекше назар аударуды қажет етеді.

Ақырында, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары бүкіл аттестаттау рәсімі барысында біліктілік санатына мұғалімдерді аттестациялау кезінде әдістемелік қолдау көрсетеді.

Осылайша, директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары білім беру саласындағы көшбасшылар тобының маңызды мүшесі болып табылады. Олардың оқу бағдарламасын әзірлеудегі, мұғалімдерді бақылаудағы, оқушыларды бағалаудағы және оларға қолдау көрсетудегі рөлі мектеп түлектерінің болашақта табысқа жетуіне дайындайтын сапалы білім алуын қамтамасыз ету үшін өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Багирова З.К. Управленческая культура руководителя общеобразовательной школы: структура и содержание // Мир науки, культуры, образования. 2015. №2 (51). С. 40-42.
2. Клочева Г.М. Управленческая культура как детерминанта профессионализации педагога // Новый взгляд. Международный научный вестник. 2014. №4. С. 51-60.

Түркістан облысы, Шардара ауданы
“Жаушықұм” мектеп-лицейі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Абдиева Айнур Тогаевна

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ТӘРБИЕЛЕУ ПРОЦЕСІНДЕ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІ

Әр баланың жеке тұлғасын қалыптастыру, өз елінің лайықты азаматын тәрбиелеу – қазіргі қоғамның басты міндеттерінің бірі. Белсенді өмірлік ұстанымы бар, өз ісі мен іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарай алатын, түрлі өмірлік жағдайларда шешім қабылдауды білетін, белсенді, салауатты өмір салтын ұстанатын адам – қоғам талабына сай заманауи тұлғаның портреті.

Ондаған, жүздеген мамандықтар, кәсіптер, жұмыс орындары кездеседі. Бірақ ең әмбебап - ең күрделі және ең игілікті іс бар, барлығына бірдей және сонымен бірге әр отбасында ерекше және бірегей - бұл бала тәрбиесі. Тәрбие дейтін істің әрбір сәті – болашақты құру, болашаққа көзқарас. Жасыратыны жоқ, бала тәрбиесі ең қиын ғылым.

Ата-ана – алғашқы ұстаздар, баланың жеке басының физикалық және интеллектуалдық дамуының негізін қалаушы да солар. Өз мәдениетіне, ана тіліне деген сүйіспеншілік пен құрмет, ұлттық тамырға немқұрайлы қарау отбасында қалыптасады. Отбасы алғашында адам бойына жанашырлық пен мейірімділік, жауапкершілік пен әдептілік сияқты адамгершілік қасиеттерді тәрбиелейді.

Заманауи отбасын халықтық педагогиканың озық дәстүрлеріне шешуші бетбұрыс жасау арқылы ғана «емдеуге», қалпына келтіруге болады.

Халықтық педагогиканың жас ұрпақты тәрбиелеуде көптеген құралдары, әдістері мен тәсілдері белгілі. Соның ішінде халық ауыз әдебиетінің барлық жанрлары оқу-ағарту ісінде кеңінен пайдаланылды. «Әке – балаға сыншы» дейді халық даналығы.

Ағартушы-демократ, ғалым, ойшыл, қоғам қайраткері Ы. Алтынсарин мектептегі тәрбиенің адамгершілік негіздерін дамытты. Ол халықтың өмірі мен тұрмыс-тіршілігін, ұлтжандылығын, салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын танытатын ауызекі шығармаларды адамгершілік тәрбиесінің аса маңызды көзі деп біледі. Бұған дәлел Ы. Алтынсариннің «Қырғыз хрестоматиясы», ертегілер, дастандар, мақал-мәтелдер, адамгершілік-этикалық тәрбиелік мәні бар өнегелі мақалалар.

А.Құнанбаевтың этикалық көзқарастары оның демократиялық сенімінің көрінісі болып табылады. Бұқара халық арасында гуманизм идеяларын насихаттай отырып, Абай өзін жақсы көретін, құрметтейтін әрбір адам өзгені де сүйіп, құрметтеуге, оны бір адамдай көруі керек екенін атап көрсетті. Абай қарасөздерінде адамгершіліктің бірқатар категорияларын талдап, түсіндіреді.

А.Құнанбаев бұл ұғымдарды адамның бұлжымас, жағымды қасиеттерінің көрінісі деп есептей отырып, жерлестерін адалдыққа, шыншылдыққа үндеп отырады. Ар-намысты, ар-ожданды бағаламау, Абай айтқандай, адам болудан қалу деген сөз. «Ар» және «намыс» категорияларын Абай «ұят» категориясымен барынша жақын және органикалық байланыста қарастырған.

Хәкім Абай осы Ұят мәселесіне «Отыз алтыншы сөзінде» терең талдау жасаған. Ол ұяттың тікелей иманмен байланыстылығын паш етіп: «Пайғамбарымыз салалаһу һалайһи уәселәмнің хадис шарифінде айтыпты: «Мән лә хаяһун уә лә иманун ләһу» деп, яғни кімнің ұяты жоқ болса, оның иманы да жоқ, деген» деп сөзді хадистен бастайды. Яғни, ұят тікелей иманмен қатысты нәрсе екен. Абай сөзін әрі қарай жалғастырып: «Біздің қазақтың өзінің мақалы да бар: «Ұят кімде болса, иман сонда» деген. Енді бұл

сөзден білінді, ұят, өзі иманның бір мүшесі екен» дейді. Абай атамыздың осы хадисі Әбу Дауд пен Нәсәидің хадистерінде айтылған. Яғни «Иман жетпістен астам мүшеден тұрады. Ұят та иманның бір мүшесі» дейді.

Балаларды ата-ананы сүюге, құрметтеуге, ата-бабаны қастерлеуге тәрбиелеу – қазақ халық педагогикасының жетекші идеяларының бірі. Тағы бір ой – адамгершілік қасиеттерді (еңбексүйгіштік, төзімділік, талапшылдық, еңбексүйгіштік, қарапайымдылық, адалдық, т.б.) бойына сіңіре отырып, жастайынан тәрбиелеу.

Халық педагогикасы, ең алдымен, жаңа адамның өмірге келген, алғашқы қадамын басатын, дүниеге қадам басқан жері отбасы, әлеуметтік-мәдени орта педагогикасы. Отбасы – жаңа тұлғаның іргетасы қаланатын орта ғана емес, сонымен бірге ол адамның адамгершілік әлемінің үстемдік етушісі. Отбасы мүшелерінің арасында рухани қарым-қатынас дамып, ата-ананың даусыз беделі болса, ондағы балалар ата-анасының рухани мұрагері болып өссе, отбасы өз міндетін орындайды. Баланың дамуында әрқашан ұстаздың тәлімгеріне үлкен рөл берілген. Әл-Фараби тәлімгердің адам өміріндегі маңызын мемлекет қайраткерінің қызметімен салыстырды.

Отбасы мен мектеп – баланың тәрбиесі мен дамуына жауапты екі негізгі әлеуметтік институт. Жас ұрпақты тәрбиелеудегі осынау маңызды мәселеде олардың әрқайсысының өзіндік орны, өзіндік миссиясы бар. Бірақ олардың да ортақ міндеті – бала бойындағы ең жақсы адами қасиеттер мен қабілеттерді ашуға, дамытуға үлес қосу. Сондықтан мектепте халықтық педагогиканың әдіс-тәсілдерін қолданудың маңызы зор. Қазақтар үшін отбасы қашанда басты орынға ие болған. Қазақ халқы үшін туыстық қатынас олардың отбасылық өміріндегі ерекше құрамдас бөлігі болып табылады. Бірде-бір нағыз қазақ өз өмірін туған-туыстарсыз елестете алмайды. Тұтастай алғанда, туыстық байланыстарға үлкен мән беретін басқа адамдарды табу қиын. Отбасылық дәстүрлер қазақ халқының ғасырлар бойы аман қалуына және біртұтас ұлттық бірлік ретінде сақталуына мүмкіндік берді. Қазақ халқы болашақ жолында, өскелең ұрпақтың аман болуы жолында туысқандардың ұрпақ алдындағы өзара жауапкершілігінің ерекше жүйесін дана етіп жасаған.

Қазақ тілі сабақтарында халық педагогикасы элементтерін қолдану өте кең таралған. Бұл мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар, жаңылтпаштар, санамақтар, ертегілер, қазақтың халық ойындары мен ұлттық әндері.

Тіпті өте кішкентай балаларға да ертегілер оқып, олармен санамақ айтуды және жаңылтпаштар айтып тілдерін жаттықтыруға үйретеді. Бұл сөздік қорын дамытып, баланың сөйлеуін байытады. Әкенің ауызекі халық өнері арқылы ұлттың ғасырлар бойы қалыптасқан этнопсихологиялық өзіндік ерекшелігін, этикалық көзқарастарын сипаттайтын адамдық даналықтар ұрпақ бойына дарыған.

Мақал-мәтелдер, жұмбақтар - қазақ халық поэзиясының көне жанрларының бірі. Тілдің көркемдігі мен ұқыптылығын, мақал-мәтелдерді, оларды ауызекі сөйлеу тіліне тапқырлықпен енгізе білуді қазақ халқы жоғары бағалайды. «Иек көркі – сақал, сөз көркі – мақал» деп қазақ бекер айтпаған.

Кез келген халықтың мақал-мәтелдері моральдық кодекс болып табылады. Олар халықтық адамгершілік нормаларын жалпылайды, адам бойындағы ең алдымен нені бағалайтыны туралы айтады. «Еңбек етсең, емерсің» дегендей, өмір сүруге, бақытты болуға еңбек еткеннің хақысы бар.

Мақал-мәтелдер балалардың бойында Отанына, халқына деген сүйіспеншілікке, кең пейілділік пен жомарттыққа, қарапайымдылық пен ұстамдылыққа, еңбексүйгіштікке, жауапкершілікке, шыншылдыққа, қарапайымдылыққа, өзіне деген қаталдыққа тәрбиелеуге көмектеседі. Әр халықтың мақал-мәтелдері өмірдің адам алдына қойған сұрақтарының барлығына дерлік жауап береді. Мақал-мәтелдерінде оның есебінен пайда тапқан билер мен сұлтандарды айыптайды, хандардың озбырлығын, молдалардың сараңдығын әшкерелейді. Әрбір мақал сөзге айтылады, іске қолданылады.

Қазақ халқы ежелден қонақжайлығымен танымал. Ең дәмді қазақтар әрқашан қонақтарға арналған. «Сыйлап берсе – суын іш» мақалы да орынды айтылған. Сондықтан мұғалім сабақтың әрбір тақырыбына мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді балалардың түсінігіне жететіндей, осы тақырыпқа сай, тәрбиелік мәні зор болатындай етіп таңдап алады.

Жұмбақтарды адам ерте заманда құрастырып, қолдана бастаған. Ол бақылауды дамытты, әлемді қабылдауға үйретті, ойлауды жақсартуға көмектесті. Үй-жайын, жанұясын, малын, құрал-сайманын, т.б «жын-шайтаннан» сақтау үшін жасырын тілдің бір әдісі ретінде өз ойын, ниетін жасыру үшін қолданылған. Кейіннен оның көмегімен олар адамның даналығын, тапқырлығын, білімділігін сынады. Ол үшін жұмбақтар әртүрлі рәсімдерге қосылды: жас жігіттерді жауынгерлікке шақыру, үйлену тойлары. Жұмбақтар айтыс сияқты жарыстық рухты тудырған мерекелерде де жиі естілді.

Қазақ тілі сабағында жұмбақ арқылы оқушылардың білімін, байқағыштығын, ұшқыр ой-өрісін тексеруге болады. Ол балаларды оқытудың дидактикалық құралына айналады. Мысалы: «Сұға батпайды, отқа жанбайды».

Мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтармен қатар санамақтық шумақтарды да қолдануға болады. Санамақ шумақтары ойнақылығымен балаларды баурап алады, халық поэтикасымен үндес, жұмбақтарға ұқсайды. Мысалға:

Бір деген – бөрік
Кисем бойға – көрік,
Екі дегенім етік
Киер сәнді етіп...

Дәл қазақ тілі сабағында балалардың қазақ халқының мәдениеті мен тұрмыс-тіршілігіне, салт-дәстүріне, мерекелеріне, қазақтың халық әндері айтылатын салт-дәстүрлеріне деген қызығушылығын ояту қажет. Дұрыс таңдалған ән дене дертінен айығуға көмектеседі деген сенім бар. Басқа рәсімдер отбасылық өмірмен бірге болды: келін түсіру деп аталатын қалыңдықты қарсы алу рәсімі. Оның негізгі элементі дәстүрлі нұсқау мен тілек әні – «Беташарды» орындау. Үйлену тойындағы әндер отбасына деген халықтық көзқарасты көрсетеді және оларда қалыңдық идеалды қыз және әйел ретінде бейнеленген.

Әндер қазақты туғаннан өлгенше сүйемелдеді. Олар халықтың жан дүниесін бейнеледі. «Бесікке салу» салтымен танысып, оқушылар «Әлди-әлди» бесік жырын үйренеді.Табиғаттың қойнауында бола отырып, балалар оның сұлулығына ертеден мән беріп, сұлулыққа қосылды. Ән жан сұлулығын ашады, адамның рухани өмірі содан басталады. Бесік жырын тыңдай отырып, бала дыбыстардың әдемілігі арқылы музыканы қабылдауға үйренеді. Қазақтың халық әндерінің ерекше бір түрі – термелері бар, оларда өмірлік бақылауларға сүйене отырып, белгілі бір өнегелік нұсқаулар берілген. Әрбір терме жолы терең мағынаға ие болды, есте сақтауға оңай болды және белгілі бір психологиялық жағдайдың түрі ретінде қызмет етті.

Қазақтың халық әндерінің ерекшеліктері, олардың халық өмірімен ажырамас байланысы туралы қолда бар теориялық мәліметтерге тоқтала отырып, оқушылар халық музыкалық аспаптарымен, олардың үнімен танысады. Ал, бұл халық әндері үлкен мағыналық жүкті арқалап, оқушының бойында өзіне аса қажет жеке қасиеттерді – мейірімділікті, жауап беруді, сезімталдықты, әділеттілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Халық музыкасы баланың бойында ұлттық бояумен сусындаған еліне деген сүйіспеншілікті оятып, өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға мүмкіндік беретін патриоттық тәрбиенің негізі болып табылады. Сондықтан ол бірінші сыныптан бастап-ақ оның дамуының адамгершілік және рухани аспектілеріне жауап беретін халық музыкасына деген сүйіспеншілікті ояту керек.

Балаларға қазақ тілін үйрету жүйесінде ойынның алатын орны ерекше. Ойын пәнге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді, оқушының психикалық дамуына көп нәрсе береді, қиялын, елестетуін дамытады, қимылдарды үйлестіруді қалыптастырады. Ойын сабақтың жақсы орындалуын, жеңіл оқуды және біріктіруді қамтамасыз етеді.

Оқушылардың ертегі бойынша жұмыс істеуге деген қызығушылығы жоғары. Ертегілер ғасырлар бойы адаммен бірге болды. Онда сиқыр мен шытырман ғана емес, өмірдің өзі де бар. Расында да, ертегілер - тағылымды сәттердің бірі. Әрбір дерлік ертегі өмірлік сабақ береді және бұл әсіресе бала үшін маңызды.

Оқушылардың ұлттық фольклорға деген қызығушылықтарын дамыту күн сайын артып келеді. Осыған орай қазақ тілі сабағында балалар ертегілермен танысады. Ертегілер мектеп оқушыларының оқуға деген қызығушылығын оятады, сөйлеу тілін дамытады, сөздік қорын толықтырады. Ертегілер тек үйретіп қана қоймайды, армандауға үйретеді, асыл қасиеттерге тәрбиелейді, қиялын дамытады, имандылыққа, жақсылық пен әділеттің жеңісіне сенуге баулиды. Ертегідегі армандардың мәні – адамдардың өз өмірін жақсартуға ұмтылуында.

Қорытындылай келе, өз өмірінде, қоғам өмірінде жақсылық пен сұлулық қағидаларын қабылдай алатын, бағалай алатын, бойына сіңіре алатын мәдениетті, шығармашыл азаматты тәрбиелеп шығаруымыз халық педагогикасының арқасында деп білемін.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Жаңаөзен қаласы бойынша білім бөлімінің «№11«Балдырған» бөбекжайы» МКҚК – ның тәрбиешісі
Ногайбаева Алмакан Джанбирбаевна

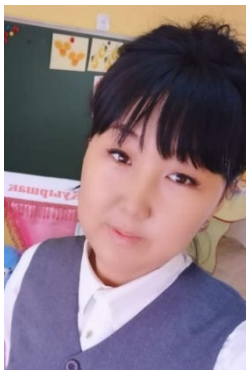

ТҮРЛІ ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ойын – бұл бала үшін рахат пен қуаныш қана емес, оның көмегімен баланың зейінін, есте сақтау қабілетін, ойлауын, қиялын дамытуға болады. Ойнай отырып, бала жаңа білім, дағдылар, қабілеттерді дамыта алады. Ойын арқылы және ойында дидактикалық мәселелерді шеше отырып, мұғалім ойынды – балаларға қызықты, жақын, оларды қуантатын, балалардың қарым-қатынасына, достықтың, жанашырлықтың пайда болуына және нығаюына, "балалар қоғамының" заңдары бойынша өмір сүретін ұжымның қалыптасуына ықпал ететін іс-әрекетті сақтауы керек.

Балалардың сөйлеуін дамыту – балабақшада жүзеге асырылатын негізгі міндеттердің бірі. Материалды жақсы игеру және сауатты сөйлеуді қалыптастыру үшін осы саладағы білімді жақсы игеруге ықпал ететін құралдар мен әдістерді қолдану қажет. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дамуындағы ең жақсы көмекші-дидактикалық ойын. Балабақшаның педагогикалық процесінде Дидактикалық ойындарды қолдану тәрбие мен оқытудың тиімділігін арттырады.

Дидактикалық ойындар - бұл мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытудың бір құралы. Дидактикалық ойындар мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытудың тиімді құралы болып табылады. Дидактикалық ойындарды жүйелі қолдану материалды жақсы игеруге, ақыл – ойын жүйелеу, ойлау қабілеттерін жетілдіру, дәлдікке үйрету, шындыққа тәрбиелеу, логикалық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Дидактикалық ойынды басқару дидактикалық тапсырманы – танымдық мазмұнды дұрыс анықтаудан, ойын тапсырмасын анықтаудан және ол арқылы дидактикалық тапсырмаларды жүзеге асырудан тұрады. Ойынның маңызды міндеттерінің бірі болып табылатын және балалар үшін қызықты ойын әрекеттерін ойластыруда, оларды ойнауға итермелейді. Мұғалімнің ерекше қамқорлығы-ойынның материалдық орталығын құру: ойыншықтарды, суреттерді және ойынға арналған басқа материалдарды таңдау. Ойынды басқару үлкен педагогикалық шеберлік пен әдептілікті қажет етеді, өйткені ойында және ойын арқылы бірқатар мәселелерді шеше отырып, тәрбиеші ойынды балаларға қызықты, жақын, оларды қуантатын әрекет ретінде сақтауы керек.

Дидактикалық ойындарды басқару мыналарды қамтиды:

а) тәрбиешінің бағдарламалық мазмұнды таңдауы мен ойлауы, дидактикалық міндеттерді нақты анықтау, оқыту мен тәрбиелеу жүйесіндегі ойынның орны мен рөлін анықтау, оқытудың басқа түрлерімен өзара байланыс пен өзара әрекеттесуді орнату;

ә) ойынның өзін құру (дәлірек айтқанда, жобалау) және ойын тапсырмасын, ойын әрекеттерін, ойын ережелерін анықтау және ойын нәтижесі;

б) ойын барысын басқару және барлық балалардың белсенділігін қамтамасыз ету, жасқаншақ балаларға көмек көрсету, балалардың өзара достық қарым-қатынасын және ойында көрінетін құбылыстарға, оқиғаларға оң көзқарасты ынталандыру.

Дидактикалық ойын кезінде баланың жеке қасиеттері қалыптасады. Ойын іс-әрекетінде бала айналадағы құбылысты өзінше түсініп, бейнелейді, өзінің күш-жігерін, сезімін білдіруге мүмкіндік тауып, айналадағы қоршаған ортамен қарым-қатынасын нығайтып, адамдардың күнделікті іс-әрекетіне көңіл бөліп, араласа алады. Әрекет – ойынның негізгі бөлігі. Әрекетсіз ойынның мақсатын жүзеге асыру

мүмкін емес. Әрбір дидактикалық ойынның міндеті әрбір баланың мінез – құлқын анықтап, ұйымдастырып, біртұтас ұжымға біріктіретін әрекет арқылы іске асады. Ол балалардың қызығушылығын тудырып, олардың ойынға деген эмоциялық қатынасын анықтайды.

Ойын барысында мектеп жасына дейінгі балаларда:

- сөйлеу мотивациясы артады, қарым-қатынас дағдылары сәтті дамиды;
- балалардың сөздігі байытылады және белсендіріледі;
- сөйлеу тынысы және дұрыс артикуляция, сөйлеу логикасы, үйлесімді және бейнелі сөйлеу дамиды;
- диалогтық сөйлеу, оның сауатты жүйесі жетілдірілуде;
- зейін, есте сақтау, ойлау, қиял дамиды;
- балалар сөйлеу материалының көп мөлшерін есте сақтайды;

Соңғы жылдары сөйлеу қабілеті бұзылған балалар санының артуы байқалды. Қазіргі уақытта балалар компьютерде және телефонда көбірек уақыт өткізеді, ата-аналар балабақшада берілген сөйлеуді дамыту сабақтары жеткілікті деп санайды, бірақ тәжірибеден көрініп тұрғандай, бұл сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін жеткіліксіз. Бұл мәселені шешуде дидактикалық ойын керемет көмекші болып табылады.

Дидактикалық ойын-кез-келген ойын сияқты, әр бала үшін энергия мен өміршеңдіктің таптырмас көзі болып табылады. Дидактикалық ойындар балаларды қызықтырады, оларға үлкен қызығушылық тудырады. Дидактикалық ойындардың арқасында бала қажетті білім мен дағдыларды тыныш алады. Ойын барысында бала қарым-қатынас жасайды, өз ойларын, пайымдауларын білдіреді, дұрыс грамматикалық жүйе қалыптасады, үйлесімді және диалогтық сөйлеу дамиды. Дидактикалық ойындардың арқасында баланың сөйлеуі айқынырақ және түсінікті болады. Осы ойындарды өз жұмысында қолдана отырып, көптеген педагогикалық тапсырмаларды орындауға болады. Айта кету керек, бұл ойындар балаларды түрлі-түсті, жарықтығымен таң қалдырады. Дидактикалық ойындарды импровизацияланған материалдан өз қолыңызбен оңай жасауға болады. Балалардың өздері ойын құруға қатыса алады. Дидактикалық ойын құру сабақтары кез-келген балаға қызықты болады.

Барлық дидактикалық ойындарды үш негізгі түрге бөлуге болады: заттармен ойындар (ойыншықтар, табиғи материалдар), үстел үсті және сөздік ойындар.

Заттармен ойындар. Заттармен ойындар ойыншықтар мен нақты заттарды пайдаланады, олармен ойнайды, балалар заттарды салыстыруды, ұқсастықтар мен айырмашылықтарды орнатуды үйренеді. Осы ойындардың көмегімен балалар заттардың қасиеттерімен және олардың белгілерімен танысады: түсі, мөлшері, пішіні, сапасы. Бұл ойындар сөздікті белсендіруге, есте сақтауды, логикалық ойлауды дамытуға ықпал етеді.

Үстел үсті ойындары. Бұл ойындар балаларға өте ұнайды, олар тек ойын-сауық сипатына ие емес, сонымен қатар балалардың сөйлеу дамуында керемет көмекші болып табылады. Тақта-баспа ойындары үйлесімді сөйлеуді, сөйлеудің грамматикалық құрылымын дамытуға ықпал етеді, сөздік қорын байытады, қиялды, ойлауды, есте сақтауды дамытады.

Ауызша ойындар. Сөздік ойындар ойыншылардың сөздері мен іс-әрекеттеріне негізделген. Бұл ойындар әртүрлі ойлау мәселелерін шешуге ықпал етеді; олардың сипаттамаларын бөліп көрсете отырып, тақырыпты сипаттау; сипаттамадан болжау; ұқсастықтар мен айырмашылықтардың белгілерін табу; заттарды әртүрлі қасиеттерге, белгілерге топтастыру. Бұл ойындар баланың ойлауын дамыту үшін үлкен маңызға ие, өйткені оларда балалар логикалық қателіктерді байқау үшін басқалардың пікіріне сүйенбей, тәуелсіз пікірлер айтуға, қорытынды жасауға және қорытынды жасауға үйренеді. Сөз ойындарының мысалдары: "Бұл қандай құс (аң)?", "Ертегіні ойлап тап", "Тез жауап бер", "Үш затты ата", "Кім көп заттарды атайды?».

Осылайша, дидактикалық ойын үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу белсенділігін дамытуға үлкен мүмкіндік береді деп айтуға болады. Ол қарым-қатынас құралы ретінде сөйлеуді меңгеруге, белсенді сөздікті байытуға, үйлесімді, грамматикалық тұрғыдан дұрыс диалогтық және монологиялық сөйлеуді дамытуға, сөйлеудің дыбыстық және интонациялық мәдениетін, фонематикалық есту қабілетін дамытуға, дыбыстық белсенділікті қалыптастыруға бағытталған. Ойындарды жүйелі түрде өткізу балалардың психикалық даму мәселелерін шешуге көмектеседі, өйткені есте сақтау сияқты құнды есте сақтау сапасы жақсарады, ерікті зейін айтарлықтай жақсарады, ойлау жылдамдығы дамиды. Балалардың сөйлеуі айқынырақ, дұрыс, мәнерлі болады. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін дамытуда дидактикалық ойындарды үнемі қолданудың тиімділігі өте жоғары.

Алматы қаласы
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
7М01510-Химия білім беру бағдарламасының 2 курс магистранты
Қаласбай Манзура Бедербайқызы
Ғылыми жетекшісі: Қорғанбаева Жанар Қожамбердіқызы

«ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА НЕГІЗГІ ХИМИЯ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДА ЭЛЕКТРОНДЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ»

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты химия пәндерін оқыту кезінде электрондық ресурстарды пайдаланудың өзекті жай-күйін қарастыру, сондай-ақ оқыту үшін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдарын орынды таңдаудың жалпы тәсілдерін негіздеу болып табылады. Мақсатқа жету үшін келесі әдістер қолданылды: сауалнама, химия ғылымдарын оқытуда электрондық ресурстарды пайдаланудың нақты жағдайын анықтау үшін сарапшылардың сауалнамасы; олардың тиімділігін бағалау үшін қол жетімді электрондық ресурстарды жіктеу; білім беру процесіне қатысушылардың жеке ерекшеліктерін анықтауға арналған компьютерлік лекцияға арналған бейнежазбалар мен мен жасанды интелектті пайдалана құрастырылған сайттар қарастырылған. Статистикалық талдауға үлгілерді салыстыру, деректердің дұрыстығын тексеру, айырмашылықтардың статистикалық маңыздылығына арналған дисперсиялық сынақтар (ANOVA пакеті) және метрикалық (Пирсон статистикасы) және дәрежелік (в.Кендалл статистикасы) айнымалылар үшін корреляциялық талдау кірді.

Химиялық пәндерді оқытуда электрондық ресурстарды пайдаланудың нақты жағдайы зерттелді. Электрондық ресурстарды жіктеу және одан әрі талдау үшін бірнеше топтарды бөлу үшін әртүрлі параметрлер қолданылды, мысалы, функционалдылық, сарапшының пікіріне сәйкес осы ресурсты пайдалану қажеттілігі және студенттердің таңдаулы оқу стильдерімен корреляция. Сарапшылардың қорытындылары негізінде оқу процесін электрондық ресурстармен қажетті қамтамасыз ету мен проблеманың нақты жай-күйі арасында айтарлықтай сәйкессіздік анықталды. Қарама-қайшылықтардың екі маңызды аспектісі анықталды, атап айтқанда: оқытушылар электронды ресурстардың әртүрлі түрлерін пайдалану қажеттілігін мойындайды, бірақ олардың кейбірін өз тәжірибесінде қолданбайды. Белгілі бір электрондық ресурстарды пайдаланудың орындылығын бағалау студенттер мен оқытушылар тұрғысынан айтарлықтай ерекшеленеді. Бұл электрондық ресурстарды пайдалану тиімділігін төмендету үшін алғышарттар жасайды.

Түйін сөздер: жоғары білім, негізгі химиялық пәндер, оқыту стилі, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар,жасанды интеллект, нейроинтерфейс, электрондық ресурстар.

"ЭФФЕКТИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ОСНОВНЫХ ХИМИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ»

Аннотация

Целью статьи является рассмотрение актуального состояния использования электронных ресурсов при изучении химических дисциплин, а также обоснование общих подходов к разумному выбору средств информационно-коммуникационных технологий для обучения. Для достижения поставленной цели использовались следующие методы: анкетирование, анкетирование экспертов для определения

конкретного случая использования электронных ресурсов в преподавании химических наук; классификация доступных электронных ресурсов для оценки их эффективности; компьютерное тестирование для определения индивидуальных особенностей участников образовательного процесса и статистические методы, использующие программный комплекс SPSS для интерпретации полученных экспериментальных данных. Статистический анализ включал сравнение образцов, проверку достоверности данных, дисперсионные тесты на статистическую значимость различий (пакет ANOVA) и корреляционный анализ метрических (статистика Пирсона) и степенных (статистика У. Кендалла) переменных.

Изучен реальный случай использования электронных ресурсов при изучении химических дисциплин. Для классификации и дальнейшего анализа электронных ресурсов использовались различные параметры для разделения нескольких групп, такие как функциональность, необходимость использования этого ресурса в соответствии с мнением эксперта и корреляция с предпочтительными стилями обучения студентов. На основании заключений экспертов выявлено существенное несоответствие между необходимым обеспечением учебного процесса электронными ресурсами и фактическим состоянием проблемы. Были выявлены два важных аспекта противоречий, а именно: преподаватели признают необходимость использования различных типов электронных ресурсов, но не используют некоторые из них в своей практике. Оценка целесообразности использования тех или иных электронных ресурсов существенно отличается с точки зрения студентов и преподавателей. Это создает предпосылки для снижения эффективности использования электронных ресурсов. Ключевые слова: высшее образование, основные химические дисциплины, стиль обучения, информационно-коммуникационные технологии, электронные ресурсы.

Ключевые слова: высшее образование, основные химические дисциплины, стиль преподавания, информационно-коммуникационные технологии, электронные ресурсы.

"EFFECTIVE USE OF ELECTRONIC RESOURCES IN THE STUDY OF BASIC CHEMICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS"

Abstract

The purpose of the article is to consider the current state of the use of electronic resources in the study of chemical disciplines, as well as to substantiate common approaches to the reasonable choice of information and communication technology tools for teaching. To achieve this goal, the following methods were used: questionnaires, expert questionnaires to determine the specific use of electronic resources in teaching chemical sciences; classification of available electronic resources to assess their effectiveness; computer testing to determine the individual characteristics of participants in the educational process and statistical methods using the SPSS software package to interpret the experimental data obtained. The statistical analysis included sample comparison, data validation, variance tests for the statistical significance of differences (ANOVA package), and correlation analysis of metric (Pearson statistics) and power-law (W. Kendall statistics) variables.

The real case of using electronic resources in the study of chemical disciplines has been studied. To classify and further analyze electronic resources, various parameters were used to separate several groups, such as functionality, the need to use this resource in accordance with the expert's opinion, and correlation with students' preferred learning styles. Based on the expert opinions, a significant discrepancy has been revealed between the necessary provision of the educational process with electronic resources and the actual state of the problem. Two important aspects of the contradictions were identified, namely: teachers recognize the need to use various types of electronic resources, but do not use some of them in their practice. The assessment of the expediency of using certain electronic resources differs significantly from the point of view of students and teachers. This creates prerequisites for reducing the efficiency of using electronic resources. Keywords: higher education, basic chemical disciplines, learning style, information and communication technologies, electronic resources.

Keywords: higher education, basic chemical disciplines, teaching style, information and communication technologies, electronic resources.

Негізгі ережелер. Қазіргі ақпараттық қоғамда білім беру жүйесінде электрондық ресурстардың рөлі аса маңызды. Әсіресе, химия пәндерін оқыту барысында мұндай ресурстардың қолданылуы білім беру сапасын айтарлықтай жақсартады. Электрондық оқыту құралдары мен ресурстары студенттердің белсенділігін арттырып, пәнге деген қызығушылықтарын күшейтеді. Бұл мақалада жоғары оқу орындарындағы химия пәндерін оқытуда электрондық ресурстарды тиімді қолдану жолдары қарастырылады. Қазіргі уақытта білім беру қауымдастығының алдында жоғары білім берудің жоғары

сапасын қамтамасыз ету міндеті тұр. Білім беру қызметінің барлық салаларына ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен қатар, жасанды интеллектті пайдалануды енгізу бұрынғысынша негізгі басымдық болып табылады. Түсіну мен оқуды жеңілдету, ақпаратты визуализациялау, есептеу процестерін автоматтандыру және студенттердің өзіндік жұмысына жағдай жасау сияқты артықшылықтарына қарамастан, жасанды интеллектті қолдана отырып химиялық пәндерді оқудың тиімділігі мәселесі әлі де жақсы түсіндірілмеген. Университеттерде жасанды интеллект арқылы құрастырылған сайттар мен түісірілген бейнежазбаларды оқу процесіне енгізу дидактикалық базаның нашар пысықталуымен де, оларды химияны оқытуда тиімді пайдалану бойынша практикалық ұсыныстардың болмауымен де қиындайды.

Кіріспе. Электрондық ресурстар дегеніміз – оқу үдерісінде пайдаланылатын цифрлық мазмұндағы құралдар мен бағдарламалар. Оларға электрондық оқулықтар, виртуалды зертханалар, мультимедиалық презентациялар, бейнематериалдар, және интерактивті тапсырмалар жатады. Мұндай ресурстарды пайдалану педагогикалық әдістемені жетілдіріп, студенттердің оқу мотивациясын арттырады. Сонымен қатар, электрондық ресурстар студенттердің ақпаратпен өзіндік жұмыс жасау қабілетін қалыптастырады және білім алу үрдісін икемді етеді.

Технологиялық даму қарқыны осындай интелектуалды ақпараттық жүйелерді енгізудің салдарын психологиялық-педагогикалық тұрғыдан түсіну процестерінен озып келеді. Мультимедиялық және қолжетімді интелектуалды ақпараттық жүйелерге негізделген оқытудың дәстүрлі түрлерін қайта құру мұғалімдердің дайындығы мен дағдыларының жетіспеушілігі проблемасына тап болады. Осылайша, жасанды интелект пен нейроинтерфейске негізделген оқу процесінің тиімділігін арттыру мүмкіндігі әлі толық іске асырылған жоқ.

Зерттеушілер химия саласындағы білім сапасын арттыру мәселесіне көп көңіл бөледі. Білім беру процесін ақпараттандырудың рөлін көптеген зерттеушілер өздерінің ғылыми еңбектерінде талқылады [1-5].

Жасанды интелект пен түрлі сайттар негізінде оқытуды ұйымдастыру- ол химияны оқытудағы іргелі компонентті нығайту және химиялық пәндер мазмұнының кәсіби бағытын қамтамасыз ету үшін қажетті алғышарттар жасауға бағытталған. Отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулері студенттердің арқылы химиялық материалдарды түсінуін жақсартудың әртүрлі мүмкіндіктерін қарастырды.

Алайда, көптеген зерттеулер динамикалық бейнелеуді тиімді қолданудың қарама-қайшы аспектілеріне, интерактивтіліктің қосарлы әсеріне және т.б. мысалы, компьютерлік модельдеуді қолдана отырып, күрделі химиялық ұғымдарды түсінудің кеңейтілген мүмкіндіктері мен химияны зерттеу процесінде осы ресурстарды пайдалану мүмкінностьюстігі арасындағы қайшылық анықталды .Осылайша, химиялық пәндерді оқытуда сайттар мен жасанды интелектр және де нейроинтерфэйсті тиімді қолдану мәселесі әлі де шешілмеген.

Мақаланың мақсаты базалық химиялық пәндерді оқыту кезінде электрондық ресурстарды пайдаланудың ағымдағы жай-күйін және әлеуетті орындылығын анықтау, сондай-ақ жоғары оқу орындарында химияны оқыту үшін жасанды интелект құралдарын оңтайлы таңдауға жалпы тәсілді әзірлеу болып табылады[6-14].

Жұмыс мақсаттарына жету үшін келесі әдістер қолданылды: сауалнама; студенттерді химиялық пәндерге оқыту үшін электрондық ресурстарды қолданудың нақты жағдайын анықтау үшін сараптамалық сауалнама; қол жетімді электрондық ресурстарды саралау үшін жіктеу; студенттердің жеке ерекшеліктерін анықтау үшін компьютерлік тестілеу.

Материалдар мен әдістер. Жоғарыда көрсетілген жоғары оқу орындарында қолдануға қажетті сайттар мен жасанды интелект, түрлі мультимедиалық технологиялар мен жеке тәжірибиелік бағалауларға сүйене отырып мен өзімнің диссертациялық тақырыбым бойынша электрондық сайт дайындап шығардым.

Зерттеудің материалдары

Оқу бағдарламасы: Сайт жоғары оқу орындардың жылдық бағдарламалық жоспарына сай дайындалды. Білім алушыларға берілетін «Силлабус» бойынша барлығы жүктелді.

Зертханалық жұмыстар мен практикалық тапсырмалар. Әр жаңа тақырыпты бекіту мақсатында, әр тақырыптан кейін тест тапсырмалары мен бақылау сұрақтары қамтылды.

Әдебиеттер мен ақпараттық ресурстар: Сапалық анализ пәні бойынша оқулықтар, ғылыми мақалалар мен монографиялар, түрлы сайттар мен электрондық оқулықтар қаралды.

Электрондық ресурстар: ғылыми дерекқорлар, цифрлық оқу материалдары. Сапалық анализ пәнінін сипаттайтын графиктер, диаграммалар және кестелер.

Мультимедиялық құралдар: презентациялар, бейнематериалдар, интерактивті тақталар.

Бұл әдістер мен материалдар студенттерге химиялық процестерді тереңірек түсінуге және алған білімдерін тәжірибеде тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Зерттеу жұмысы «Сапалық анализ» пәнінен оқытушылар мен білім алушыларға тиімді әрі қолдануға оңай электрондық сайт жасауға бағытталды.[10,15].

Ол үшін студенттердің жеке ойын және сайттың тиімділігін арттыру мақсатында сауалнама және сайтты пайдала отырып 4 топқа зерттеу жүргізілді.

Сауалнама қорытындысы электронды түрде сақталды:
https://wellemo.com/questionnaire/take/1eff2a37-5a8c-6fd0-b3ae-0d95554cda13/ru/

Зерттеуге 108 студент, жалпы айтқанда 4 топ қатысты. Оның 2 тобы зерттеу тобы болды. Зерттеу топтарына сайт арқылы сабақтар өткізіліп, тапсырмалар берілді. Зерттеу нәтижесінде бақылау тобының қорытынды тест тапсырмаларын тапсырудағы көрсеткіштері біршама жоғары көрсеткішті көрсетті. Бұл сайттың әр студентке тиімді әрі қолдануғада ыңғайлы екендігін көрсетті.

Эксперименттік нәтижелер бақылау тобымен салыстырғанда зерттеу топтарындағы студенттердің когнитивтік қызығушылықтың айтарлықтай жақсарғанын көрсетті. Атап айтқанда,бұл «Сапалық анализ» химиясын үйренуге деген қызығушылықтың, түсінудің және мотивацияның жоғарылағанын көрсетеді.

Нәтижелер.

Алынған эксперименттік нәтижелер «Сапалық анализ» пәнін оқу процесінде студенттердің танымдық қызығушылығы мен оқу жетістіктеріне жаңа сайттың елеулі әсерін көрсетеді.Жүргізілген сауалнама нәтижесінде де студенттердің сайт арқылы қаншалықты тақырыпты дұрыс меңгергенін анықтау мақсатында 4 бақылау тобынан бірдей 20 баллдық шкала бойынша тест тапсырмалары алынды. Күтілетін нәтиже бойынша 2 зерттеу топтары жақсы көрсеткішке жетулері тиіс болатын. Төмендегі диаграммада зерттеу тобының бақылау топтарынан жоғары нәтиже көрсеткендігін байқаймыз.Диаграммада 2 және 4 топтар зерттеу топтары болып саналады.

Кесте 1. Білім алушылардың тест тапсырмасын орындау нәтижелері.

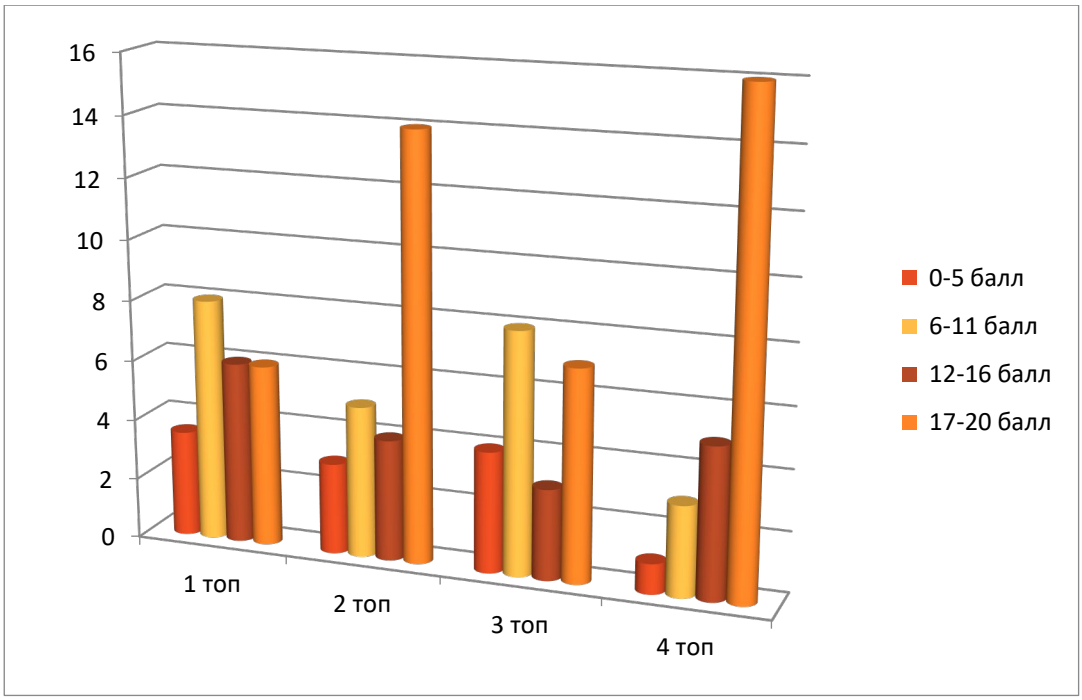

Зерттеу тобындағы студенттердің интеллектуалдық белсенділігі көрсеткіштерінің айтарлықтай өсуі оқытылатын материалды түсіну деңгейіндегі оң нәтижесін көрсетеді. Осындай студенттің құзіреттіліктерін арттыруға арналған сайт қосымшасы арқылы, олардың білім беру сапасын арттырып, «Сапалық ананлиз» пәнін оқытуда жаңа деңгейге жетуге мүмкіндік береді.

Талқылаулар. Сайтта берілген тапсырманы орындау барысында жазбаша және ауызша қарым-қатынас дағдыларын,тапсырмаларды орындау барысында ақпарат алмасу және ғылыми қарым-қатынас дағдыларын дамыту үшін, өзіне жауапкершілікті ала отырып өқзіндік дағдыларын қалыптастырып, олардың сыни ойлауға және ізденуге бағыттайды**.** Әсіресе ғылыми пәндерде, аналитикалық химия, сапалық анализ сияқты пәндерде, студенттерге практикалық тапсырмалар беріліп, оларды өз бетінше орындау ұсынылады. Бұл жұмыс түрі студенттердің зертханалық дағдыларын жетілдіруге және тәжірибе барысында кездескен қиындықтарды шешуге көмектеседі. Ал тақырыпты қаншалықты бекіткені туралы мәліметті тест тапсырмалары арқылы ғана анықтай аламыз, ал алынған тест оң нәтижесін көрсетті. Төменде талқылаулар көрсетілген.

1-кестеге қарасақ, студенттердің балл көрсеткіштері 4-түрлі түстермен көрсетілген. Ал төменде 1-ден 4-ке дейін бақылау топтарының студенттері көрсетілген. Нәтижеге қарасақ 2 және 4 зерттеу топтарының көрсеткіштері әлдеқайда жоғары екендігін байқаймыз. Алынған нәтижелер біздің болжамымызды растайды, өйткені сайтты қолдану кезінде зерттеу топтарының тақырыпты жақсы меңгергендігі айтарлықтай жақсарғанын көрсетті.

Практикалық мәні: Бұл зерттеу сапалық анализ пәнін оқытуда айтарлықтай көмектеседі, өйткені студенттердің өзіндік жұмысы – бұл дидактикалық тапсырмаларды өзінше орындауға, танымдық әрекеттерге қызғушылығының қалыптасуына және нақты бір пән саласында білімінің жинақтауына бағытталған оқу әрекетінің ерекше түрі. Әрі сайтта әр тақырып соңында берілетін ьтапсырмаларды өздік жұмыс ретінде де алуға болады. Білім алушының шығармашылық қабілеті мен біліктерін дамытуда олардың барысында тиімді, әрі өнімді еңбек етуіне мол мүмкіндіктер жасайды. Өздік жұмысты оңтайлы ұйымдастыру елеулі практикалық міндет және маңызды проблема болып табылады.

Өзіндік жұмыстарды пайдалану — білім алушылардың білімдерін тереңдету, сыни ойлау дағдыларын дамыту және шығармашылық қабілеттерін арттыру мақсатында маңызды әдіс болып табылады. Бұл оқу үдерісінің маңызды бөлігі болып табылады және студенттердің білімін тереңдету, өзіндік ойлау қабілетін дамыту, зерттеу дағдыларын қалыптастыру мақсатында ұйымдастырылады. Бұл жұмыстар әртүрлі форматтарда берілуі мүмкін және университеттің академиялық саясатына сәйкес жүзеге асырылады [13].

Бұл нәтижелер оқу бағдарламасына білім алушылардың сыни ойлауды дамытуға бағытталған осындай сайттарға көрсетілген түсіндірмелер мен тапсырмаларды енгізу білім алушылардың оқу нәтижелерін әлдеқайда жақсарта алатынын көрсетеді [14].

Қорытынды. Қорытындылай келе, студенттерге өз бетінше ізденіп дайындалуға арналған электрондық сайттар осы секілді электрондық ресурстар арқылы дайындалған түрлі тапсырмаларды да бере отырып, олардың оқу ресурстарын, жеке сабақтарды дайындау, оқу үлгерімі мен жалпы дайындық деңгейін біршама жақсартуда тиімді әдісі бола алады. Бұл тек теориялық қана емес, сонымен қатар табысты мансапқа қажетті практикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Электрондық ресурстарды жоғарғы оқу орындарында химия пәндерін оқытуда кеңінен пайдалану қажет. Негізі жасанды интелект білім сапасын арттыруда, студенттердің пәнге қызығушылығын оятуда және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Сондықтан болашақта электронды дайындалатын түрлі сайттар мен жасанды интеллект көмегімен дайындалатын қызықты тапсырмалар сапасын арттырып, оқу үдерісіне терең интеграциялау қажет.

Жүргізілген зерттеу жұмысы жоғары оқу орындарында оқыту процесінде сыни ойлауды дамыту жолдарын айқындау қажеттілігін қамтамасыз етеді. Түрлі сайттар мен электрондық ресурстарды пайдалану білім алушылардың ойлау қабілетін, зерттеу дағдыларын және шығармашылықтарын дамыту үшін маңызды құрал болып табылады. Білім алушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту – бұл тек білім беру сапасын арттыру ғана емес, сонымен қатар студенттердің ғылыми және кәсіби құзыреттілігін қалыптастырудың негізгі шарты. Қазіргі ақапарттық құралдар мен интернет жүйесі дамыған заманда білім алушыларға әр пән мен оларға берілетін ақпараттардың да тиімді әрі қолжетімді болуы шарт және оның өзектілігі де алдағы уақытта да өзекті болып қала береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Булгакова н. б. ақпараттық қоғам жағдайындағы оқытушылық қызмет / Н. Б. Булгакова / / НАУ хабаршысы. Серия: Педагогика. Психология. СБ.ғылымдар.пр.-к.: ұлттық басылым. авиац. ун-ту "НАУ-друк". - 2010. - Жоқ.3. - 13-19 ББ.

2. Билак Ю. ю. университеттің оқу процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың техникалық-дидактикалық аспектілері / ю. ю. белок, в. и. Ковал и. М. қалай / / Ғылым және білім – 2014. – №3. 18-23 бет.
3. Деркач т. м. әр түрлі стильдегі студенттердің электронды навигациялық ресурстарды қабылдауы / Т. М. Деркач / / ғылыми жазбалар: СБ. ғылымдар. НПУ мақалалары.М. П. Драгоманова. -К.: НПУ баспасы. М. П. Драгоманова. – 2012. – № 100. - 87-97 ББ.
4. Деркач т. м. курста газ заңдарын зерттеудегі компьютерлік модельдеудің тиімділігі "Бейорганикалық химия" [электрондық ресурс] / Т. М. Деркач / / Халықаралық электрондық журнал "Білім беру технологиялары және қоғам (Education - al Technology & Society)". - 2013. - V. 16, № 2. - 345-361 ББ. - қол жеткізу режимі: http://ifets.ieee.org/russian/periodical / journal.html.
5. Өзюрт, Ө. (2015). Оқыту стиліне негізделген жеке бейімделген электронды оқыту орталары: 2005-2014 жылдар аралығында жарияланған мақалалардың Мазмұнын талдау. Адамның Мінез-құлқындағы компьютерлер, 52, 349-358 [ағылшын тілінде].
6. Труонг, Х.М. (2016). Оқыту стильдері мен электронды оқытудың адаптивті жүйесін интеграциялау: Қазіргі заманғы әзірлемелер, проблемалар мен мүмкіндіктер. Адамның Мінез - құлқындағы компьютерлер-ior, 55, 1185-1193. [ағылшын тілінде].
7. Ән, Ю. - Т. (2016). Мобильді құрылғыларды оқыту мен оқумен интеграциялаудың оқушылардың оқу үлгеріміне әсері: мета-анализ және зерттеу синтезі. Байланыс және Білім бөлімі, 94, 252-275. [ағылшын тілінде].
8. Чен, Дж.А., Тутвилер, М. С., Меткалф, С. Ж., Камарайнен, А., Гротцер, Т., Деде, С. (2016). Студенттердің өзіндік тиімділігі мен ғылымға деген қызығушылығын қолдау үшін көп қолданушыға арналған виртуалды орта: өсудің жасырын моделін талдау. Оқыту және Оқыту, 41, 11-22 [ағылшын тілінде].
9. Цингос, С.Және Босниялық-Античевич, С. Және Смит, Л. (2015). Оқыту стильдері мен тәсілдері: рефлексиялық стратегиялар терең оқытуды ынталандыра ала ма? Фармацияны Оқыту мен Оқытудағы ағымдар, 7, 492-504 [ағылшын тілінде].
10. Потконьяк, В., Гарднер, М., Каллаган, В., П. Маттила (et.al.). ((2016). Ғылым, техника және инженерия саласындағы білім берудің виртуалды зертханалары: шолу. Компьютерлер және Білім, 95, 309-327 [ағылшын тілінде].
11. Комулайнен, Т.М. Және Энемарк-Расмуссен, Р. Және Син, Г., Флетчер, Дж. П. (2012). Химиялық инженерлік білім берудегі динамикалық модельдеу бағдарламалық жасақтамасының тәжірибесі. Химия Инженерлеріне арналған білім, 7, 153-162 [ағылшын тілінде].
12. Деркач, Т.М. (2013). Теориялық та методичный основы пидхотовский майбутник фахивцив химичных арнайы ақпараттық технологиялар саласындағы маман - hii: монор. [Ақпараттық технологиялар арқылы химия мамандықтарының болашақ мамандарын даярлаудың теориялық және әдістемелік негіздері: монография]. Д.: ART-PRESS [украин тілінде].
13. Фелдер, Р.М. (2011). Оқу стильдерінің индексі (ILS). Алынған: http://www4.ncsu.edu/unity/lockers/users/f/felder/public/I LSpage.html [ағылшын тілінде].
14. Труонг, Х.М. (2016). Оқыту стильдері мен электронды оқытудың адаптивті жүйесін интеграциялау: Қазіргі заманғы әзірлемелер, проблемалар мен мүмкіндіктер. Адамның Мінез - құлқындағы компьютерлер-ior, 55, 1185-1193. [ағылшын тілінде].
15. Ән, Ю. - Т. (2016). Мобильді құрылғыларды оқыту мен оқумен интеграциялаудың оқушылардың оқу үлгеріміне әсері: мета-анализ және зерттеу синтезі. Байланыс және Білім бөлімі, 94, 252-275. [ағылшын тілінде].

Жамбыл облысы, Тараз қаласы
№32 орта мектеп
География пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
Тойболова Назгуль Медрасиловна

«ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ»

Бүгінгі таңда менің алдымда тұрған үлкен міндет – оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып, саналы, салауатты, жан – жақты дамыған, рухани бай, заман талабын орындай білетін тұлғаны тәрбиелеп дамыту. Қазіргі заманда білім беру ісінде талап деңгейінен шығу мұғалімнің іздену шеберлігіне тіреледі. Бүгінгі талап оқушыға білім берумен бірге оны білікті түрде қолдана алуына, оны дағдыға жеткізіп қана қоймай баланың ақыл-ойын, қабілетін дамытуға, әрекет нәтижесінде белгілі тұжырым жасай алуға үйретуге негізделеді. Әрине, оқытудың барлық әдістері баланы дамытуға бағытталған. Дегенмен осы кезге дейінгі дәстүрлі оқытуда оқулық пен мұғалімнің пікірін нысана етумен шектелеп келді. Ал бүгінгі оқыту оқушы қабілеті, оны жан-жақты дамыту, даму әрекеттерін ұйымдастырудың қажеттігін дәлелдеп отыр.

Мұғалім шәкіртке білім, білік, дағды беріп қана қоймай, ақыл-ойы мен қабілетінің дамуына көңіл бөліп, «оқи алуға үйрету керек». Мұғалім оқытуға кіріспес бұрын оқушылардың мінездерін зерттеп, білімдерін тексеруі тиіс. «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиялармен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет»-деп елбасымыз өз жолдауында айтып қана қоймай, әр мектепті түрлі ақпаратты техногиялармен қамтамасыз етуде. Яғни, ақпараттық технологиялардың білім беруде маңызы зор. Өйткені ол оқушыларға үлкен ақпараттық білім кеңістігіне жол көрсетеді.Оқушылар жеке, жұптық, топтық жұмыс жасағанда диалогқа түскені жөн. Себебі қабілеті әртүрлі оқушылар, бір-бірімен жұмыс жасағанда, әрқайсысы өз пікірлерін айтады, яғни жауапкершілікті сезінеді. Топтық жұмыста оқушылар өзін-өзі, бірін-бірі бағалау, немесе топаралық бағалау жүзеге асады. Топтық жұмысты ұйымдастыру арқылы оқушылардың белсенділігі, шығармашылығы артады. Топтық жұмысты жүзеге асыру, оқушылардың сыни ойлауын дамытуға,мүмкіндік беретініне сенімдімін. Себебі оқушыға сыни ойлауын жүзеге асыратындай тапсырма бергенде ғана, оқушы ойланады. Сыни тұрғыдан ойлау – бақылаудың, тәжірибенің , ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алған ақпаратты ойлауға, бағалауға , талдауға және синтездеуге, өмірде қолдана білуге бағытталған пәндік шешім.

Сыныпта мұғалім оқушылармен интерактивті тілдесу арқылы тиімді әңгіме үлгісін жасай алатын, оқыту үшін зерттеуге және өзара ынтымақтастыққа ықпал ететін жағдай жасауға міндетті.Оқыту дегеніміз – баланы субъект ретінде оқу ісіне қызықтыратын, соған сай қабілетін арттыратын жағдайлар тудыру болып табылса, қызықтыру, зейініне әсер ету, сезіміне әсер беру мұғалімнің басты мақсаты болуы тиіс. Мұны жүзеге асыру екі кезеңге бөлінеді. Бірінші, оқу үдерісінің жаңа технологиясын қарастыру (қалай оқыту керек), екіншісі, оқушы алдына қойған мақсатты өз бетінше шеше алатын жағдайға жеткенде ғана субъектілік орын алады.

Өз тәжірибеме келетін болсам, сабақтарымда сыни тұрғысынан ойлау, АКТ модульдерін жиі қолданамын. Ал мектепте алған білімді оқушылардың қолдана білуін, өмірмен байланыстыра алуын жүзеге асыру көп жұмыстануды қажет етеді.

Мектептегі сабақ беру кезінде іс-тәжірибеме өзгерістер енгізу арқылы өзімді де, оқушыларымды да өзгерте алдым дей аламын. Өзгеріс дегеніміз – жаңа тәсілдерді енгізу.

Сабақты заманауи түрде оқыту кезінде бағдарламаның 7 модулінің 3 модулін қолданамын.

Бағдарламаның 7 модулі

Оқыту мен оқудағы жаңа технологиялар
Сыни тұрғыдан ойлауға үйрету
Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау
Оқытудағы АКТ-ны қолдану
Оқытуды басқару және көшбасшылық
Жай ерекшелігіне сай оқыту
Талантты және дарынды балаларды оқыту

Топтық жұмыс – оқушылар үшін ең тиімді тәсілдердің бірі. Топтық жұмыс, біріншіден, оқушыларға бірігіп жұмыс істеу мүмкіндігін тудырса, екіншіден, ұйымшылдыққа тәрбиелейді, бірін-бірі оқытуға, бірінен-бірі үйренуге жағдай жасайды және көшбасшыны анықтауға мүмкіндік береді. Сабақтарда жұппен жұмыс, топпен жұмыс және жеке жұмыстар жасалса, сынып бөлмесінде топ ережесі және рефлексия жазатын бұрыштар жасақталып, парталардың орналасуында өзгерістер болды және оқушыларымның өз сөздерін «Менің пікірім былай», «Менің ойымша…» деп бастауларын талап етемін.

География пәнінен 7 модуль негізінде сабақты өткізуді жоспарлаймын. Жоспарлауда оқушылардың жас ерекшеліктерін, қабылдау деңгейлерін, қызуғушылығын ескердім. Іс-әрекеттегі зерттеу жұмысымның тақырыбы: «География сабағында топтық жұмысты ұйымдастыру арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру.»

Зерттеудің негізгі мақсаты: Оқушылардың топта жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру. Топтық жұмысты ұйымдастыра отырып қызығушылығын арттыру арқылы, әлеуметтік ортаға бейімдеу. Зертеудің нысаны –топтық жұмысты ұйымдастыру арқылы оқушының жеке тұлғасын қалыптастыру, шығармашылық ойлауын дамыту, сабаққа деген қызығушылығын арттыру.

Қазіргі білім беру тұжырымдамасының талабында мұғалім мен оқушының қарым-қатынасы жаңа болмыстық мазмұнда өзгеріп, мұғалім – ұйымдастырушы, бағыттаушы, оқушы – ізденуші, белсенді болуы керек. Оқушының өз бетімен білім алуының бір түрі – шығармашылық тапсырмалар орындау арқылы білім алу. География пәнінен оқушыларға өз бетімен жұмыстар орнату арқылы шығармашылықпен білім алуға қол жеткізуге болады. Өзіндік жұмыстарда:

-Оқушының пәнге деген қызығуы артады;
-Оқушының шығармашылық қабілеті дамиды;
-Ізденушілік қабілеті артады;
-Жауапкершілігі жоғарлайды;

География пәнінің мұғалімі - білімді таратушы ғана емес, ғылым әлеміне жолсерік қызметін атқарады. Әрбір ұстаздың міндеті мектеп оқушыларын отансүйгіштікке, ақыл-ойын жан-жақты дамытуға, ұмтылуға тәрбиелеу. «Қыран-түлегіне қайыспас қанат сыйлайды, ұстаз-шәкіртіне талап сыйлайды» деген халқымыздың қанатты сөзі ұстаз арқылы дарыған.

КГУ "Средняя школа Костобе отдела образования Байзакского района управления образования акимата Жамбылской области"
Учитель начальных классов
Наурызбаева Калжана Ержановна

КАК ИСПОЛЬЗОВАТЬ МЕТОД «ШЕСТЬ ШЛЯП МЫШЛЕНИЯ» ЭДВАРДА ДЕ БОНО НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРНОГО ЧТЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье рассматривается применение метода «Шесть шляп мышления» Эдварда де Боно на уроках литературного чтения в начальной школе. Описываются особенности метода, его преимущества для младших школьников, а также приводятся примеры заданий и таблицы для практического использования.

Введение

Современное образование направлено на развитие критического и креативного мышления учащихся. Метод «Шесть шляп мышления», предложенный Эдвардом де Боно, является одним из эффективных инструментов для организации мыслительной деятельности младших школьников.

Особенно ценно его применение на уроках литературного чтения, так как он помогает учащимся глубже анализировать произведения, выражать свое мнение и рассматривать сюжет с разных точек зрения.

Сущность метода «Шесть шляп мышления»

Метод «Шесть шляп мышления» предполагает разделение мыслительного процесса на шесть направлений, представленных в виде шляп разных цветов:

Цвет шляпы	Роль в обсуждении
Белая	Факты и информация
Красная	Эмоции и чувства
Черная	Критика и риски
Желтая	Позитивные стороны
Зеленая	Креативные идеи
Синяя	Управление процессом мышления

Применение метода позволяет ученикам структурировать рассуждения и рассматривать произведения комплексно.

Для использования метода важно выбирать произведения, которые вызывают у детей интерес и позволяют рассмотреть сюжет с разных позиций. Например:

С. Маршак «Кошкин дом»

К. Чуковский «Муха-Цокотуха»

Л. Толстой «Филипок»

Этапы работы с текстом:

1. Чтение текста (учителем или учащимися).
2. Обсуждение по методике «Шести шляп».
3. Рефлексия и выводы.

Пример анализа текста

Рассмотрим применение метода на примере сказки «Кошкин дом» С. Маршака.

Этап обсуждения	Пример вопросов
Белая шляпа	Какие факты известны о героях? Где и когда происходят события?
Красная шляпа	Какие чувства вызывает поведение Кошки? Какой момент сказки кажется самым трогательным?
Черная шляпа	Какие ошибки допустила Кошка? Почему пожар стал для нее проблемой?
Желтая шляпа	Какие положительные стороны можно найти в этой истории? Как изменились герои?
Зеленая шляпа	Как бы вы изменили финал сказки? Как Кошка могла бы избежать проблем?
Синяя шляпа	Какие выводы можно сделать из этой истории? Чему на учит?

Преимущества метода в начальной школе:

Метод «Шесть шляп» помогает:

1.Развивать аналитическое мышление.

2.Формировать умение выражать и аргументировать мнение.

3.Развивать креативность.

4.Повышать интерес к чтению.

Практические рекомендации для учителей

Применение метода «Шесть шляп мышления» требует четкой организации урока и правильного подбора заданий. Ниже приведены рекомендации, которые помогут учителю эффективно интегрировать этот метод в образовательный процесс. Для младших школьников важно знакомить с методом постепенно:

1. На первых уроках учитель объясняет смысл каждой шляпы, используя наглядные материалы (например, цветные карточки или рисунки шляп).

2. Далее учащиеся пробуют применять одну-две шляпы при обсуждении знакомых текстов.

3. Постепенно количество шляп увеличивается, и ученики учатся анализировать произведения комплексно.

Если класс большой, удобно разделить учеников на шесть групп, каждая из которых отвечает за определенную шляпу. После обсуждения в группе ученики представляют свои выводы всему классу. Это способствует развитию командной работы и навыков публичного выступления.

Пример распределения ролей:

Группа	Задача	Пример вопроса
Белая шляпа	Найти и зафиксировать факты	Как зовут главных героев? Где происходит действие?
Красная шляпа	Определить эмоции	Какие чувства вызывают поступки персонажей?
Черная шляпа	Найти недостатки и ошибки	Какие риски возникли из-за действий героя произведения?
Желтая шляпа	Найти положительные стороны	Какие хорошие черты есть у героев произведения?
Зеленая шляпа	Предположить новые идеи	Как можно изменить концовку произведения?
Синяя шляпа	Подвести итоги	Какие выводы можно сделать? Чему учит нас эта история?

Метод «Шесть шляп» можно применять не только в устном обсуждении, но и при написании отзывов на книги. Например, учащиеся могут оформить свою рецензию, используя структуру шляп.

Пример задания:

Напишите рецензию на рассказ Л. Толстого «Филипок», используя шесть шляп:

1.Белая шляпа: Опишите основные события.

2.Красная шляпа: Какие чувства вызвал рассказ?

3.Черная шляпа: Какие трудности пережил Филипок?

4.Желтая шляпа: Что хорошего можно сказать о герое?

5.Зеленая шляпа: Какой альтернативный финал можно предложить

6.Синяя шляпа: Какой вывод можно сделать из рассказа?

Метод «Шесть шляп» можно адаптировать и для дистанционных уроков, проводя обсуждения в онлайн-формате. Например, учащиеся могут записывать свои размышления по каждой шляпе в чате или выполнять интерактивные задания в Google Forms.

Метод хорошо сочетается с:

Методом кейсов – анализ ситуаций из литературных произведений.

Методом проекта – создание иллюстраций, инсценировок, комиксов по мотивам прочитанного.

Игровыми технологиями – использование карточек, ролевых игр, настольных игр.

Заключение

Использование метода «Шесть шляп мышления» на уроках литературного чтения в начальной школе позволяет сделать анализ текста увлекательным и познавательным. Он помогает учащимся глубже понимать произведения, развивать мышление и учиться работать в коллективе.Он делает уроки литературного чтения более интерактивными, способствует активному вовлечению учащихся и формирует навыки осознанного чтения.

Список использованной литературы

1. Де Боно Э. Шесть шляп мышления. — М.: Бизнес-пресса, 2006.
2. Воронова И. В. Развитие критического мышления у младших школьников. — СПб.: Питер, 2019.
3. Савенков А. И. Психология мышления младших школьников. — М.: Академия, 2018.
4. Лебедев О. Е.,2004

Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Үлкен Нарын ауданы бойынша білім бөлімінің "Алтынбел орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі
Жаркынбаева Сайран Болатбековна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ КАЛЛИГРАФИЯЛЫҚ ЖАЗБА ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МАҢЫЗЫ

Жазуды үйрену - сауаттылыққа үйрету әдістемесінің жазуды бастапқы меңгерумен байланысты өте маңызды бөлімі. Оқушылардың каллиграфиялық және графикалық дағдыларын қалыптастыру өзара байланысты, сондықтан каллиграфиялық дағдылар жазудың графикалық дағдысының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Бала анық әрі жеткілікті түрде тез жазуды ғана емес, сауатты жазуды үйренуі керек. Бүгінгі таңда жазуды меңгеруде қиындықтары бар балалардың саны өте көп. Бұл қиындықтардың себептері педагогикалық, медициналық және физиологиялық мәселелер болуы мүмкін. Мұғалім көбінесе жазуда қиындықтардың қашан және қалай басталатынын көрмейді, тек себебін ғана емес, нәтижесін түзетуге тырысады. Жазуға үйретудегі қиындықтардың себептерін түсіну және оқушыға қалай көмектесу керектігін түсіну үшін жазу процесі не екенін, қалыптасуының әртүрлі кезеңдеріндегі жазудың қалыптасқан жазудан қалай ерекшеленетінін, баланың дамуына, оның жас ерекшеліктеріне, жазу дағдысының қалыптасу процесіне, денсаулық жағдайы мен оқыту әдістеріне әсерін анықтау қажет.

Жалпы сөйлеу жүйесі, сондай-ақ жазбаша сөйлеу - көп қырлы құбылыс. Оның маңызды құрамдас бөлігі – графикалық белгілердің көмегімен адамның сөйлеуі мен ойын мазмұнын білдіру қабілеті ретінде жазу. Жазбаша сөйлеуге, графикалық шеберлікке, демек, каллиграфиялық қолжазбаға ие болу адамның сауаттылығының көрсеткіші болып табылады. Жазу процесінің өзі физиологиялық және психологиялық тұрғыдан өте күрделі: жазу кезінде ми қыртысы, көру, есту органдары, дененің көптеген бұлшықеттері үйлесімді әрекетке қатысады. Бұл процесс мектеп табалдырығын аттағалы жатқан 6-7 жастағы балалар үшін өте қиын, өйткені бұл кезде балаларда ұқыпты үйлестірілген қозғалыстарды орындау дағдысы, яғни графикалық дағды, дұрыс жазу дағдысы қалыптасады. Графикалық шеберлік – жазбаша мәтінді оқудың жеңілдігі мен дұрыстығын қамтамасыз ететін, сонымен қатар жазудың ыңғайлылығы мен орынды жылдамдығына ықпал ететін, эстетикалық талаптарға сай келетін графикалық элементтерді жүзеге асырудың қоғамда қалыптасқан нормаларын сақтау. Каллиграфия – әдемі жазу өнері, яғни дұрыс (анық) және тұрақты қолжазбамен жаза білу. Сол себепті мақаланың мақсаты бастауыш сынып оқушыларының каллиграфиялық дағдыларын қалыптастыру бойынша жұмыс жүйесін жетілдіру мәселесіне арналған.

«Дұрыс жазу» және «заманауи жазу» ұғымдары туралы айтқанда, «жазу» ұғымы бірінің үстіне бірі салынғандай үш құрамдас бөліктен: алфавит, графика және орфографиядан құралатынын түсіну керек. Орфографиялық әдістемені әліпбилік жұмыстан, графиканы оқытудан, мектеп оқушыларының графикалық дағдылары мен қабілеттерін қалыптастырудан бөліп қарауға болмайды. Каллиграфиялық дағдыны қалыптастыру да маңызды, өйткені адамның жазуы оның емле дағдыларын меңгеруін жанама түрде бағалай алады. Орфографиялық және каллиграфиялық дағдыларды қалыптастыру адамның сауатты жазуын айғақтайды, бұл жазбаша қарым-қатынаста ойын жеткізудің дәлдігін, адамдардың бір-бірін түсінуін қамтамасыз етеді. Дұрыс жазуды, оның ішінде графикалық дағдыны қалыптастыру мәселесін зерттегенде, графикалық дағды сөйлеу дыбыстарын сәйкес әріптерге ажырату және қайта кодтаудың, оларды қағазға түсірудің және бір мезгілде түсінудің автоматтандырылған тәсілі екенін түсіну керек.

Оқушыны мәнерлі жазуға баулуда оқытудың бастауыш буынының алатын орны ерекше. Соның ішінде оқушылардың жазуына каллиграфиясына тоқталатын болсақ, ол тек мектеп қабырғасында, ал бастауыш сыныптарда сауаттылықтың алғы шарттары әріптерді үйретуден басталады. Әріп элементтерін дұрыс, әрі таза жазу ережелерін сақтағанда ғана оқушыда мәнерлі жазу дағдысы қалыптасады. Сондықтан жазу сабағы 1-сыныптан бастап осы талапқа сай өтуі тиіс. Бастауыш сыныпта сауаттылықты және мәнерлеп жазу машығын жете меңгерген оқушы жоғарғы сыныптарда да сол бағытпен келеді. Сондықтан өзім оқушының сауатты жазуына ерекше көңіл бөліпіп, жазуға үйретуде 3 нәрсені басшылыққа алу керек. Біріншісі- әріптерді мәнерлі жазуға және жеке әріптерді өзара құрастыра білуге үйрету, екіншісі- әріп элементтерін дұрыс жазуға дағдыландыру, үшіншісі- жазу жұмысына өте ұқыпты, мұқият болуға қалыптастыру. Оқушының әдемі жазуы, оның қаламсапты дұрыс ұстап, партада өзі дұрыс отыра білуіне байланысты.

Қазақ бастауыш мектептерде оқыту ісінің негізін қалаған ағартушы ғалымдар (Ы. Алтынсарин, А. Байтұрсынұлы және т.б.) әдістемелік еңбектерінде оқушылардың сауат ашу кезеңінде сөздік қоры мен сөйлеу дағдысын қалыптастыруға баса назар аударды.

Сауат ашу кезеңіндегі оқушылардың ойлау және сөйлеу қабілеттерін дамыту мәселелері Т.Шонанұлының, Ж.Аймауытовтың, М.Жұмабаевтың еңбектерінде қозғалды. Осы еңбектерді негізге ала отырып, әрбір бастауыш сынып мұғалімі көркем жазудың әдістемелік теориясын меңгеруге тиіс. Осы тақырыпты курс жұмысыма арқау етуіс де — осы талаптан туындап отыр.

Көркем жазу пәнінде әріп таңбаларын әдемі, көркем етіп салуға жаттықтыру мақсатында жүргізілетін жұмыстардың оқушы бойында жақсы қасиеттердің қалыптасуына ықпалы болуға тиіс. Мектепке алғашқы келген күнней бастап баланың жазуына жете көңіл бөлмеу көп жағдайда оның өз ісіне салғырт қарауына, жауапкершілікті сезінбеуіне әкеп соғады. Таза, әдемі жазуды талап ету оқушының әсемдік сезімін оятып, мінез-құлқын тәрбиелеп, жауапкершілікке, тыңғылыққа, ұқыптылыққа үйретеді. Бірақ бұл үрдіс баяу қалыптасады. Мұндай мақсатқа жету көптеген талаптарды орындаумен тікелей байланысты. Көркем жазу пәнінің алғашқы сабақтарында оқушылардың жеке басына және мектепке қойылатын гигиеналық талаптар мен сынып жиһаздарының дұрыс орналасуы, тақта мен парта арасындағы қашықтықтың сақталуы, жарықтың дұрыс түсуі, партаның оқушы бойына сәйкес болуы немесе оның жазу кезіндегі ыңғайлылығы, оқушының партаға дұрыс отыра білуі, дәптер мен көру арақашықтығын сақтауы, жазу құралдарын тиімді пайдалануын ескеруі шарт.

Жазуды үйренуде мына принциптерді сақтаған жөн:

1. Көрнекілік принципі: мұғалім тақтаға, дәптерге, кестеге көрнекіліктер арқылы жазып көрсетеді.

2. Сапалылық принципі: мұғалім басына не үшін қиғашынан жазады, әріптерді қалай басқарады, әріптердің биіктігі қандай болу керек екенін түсіндіреді. Қиғашынан жазу - тез әрі ыңғайлы.

3. Қайталау принципі: жаттығу орындау кезінде пайдаланады. Жазылған нәрсеге міндетті түрде анализ беріледі, мұғалім әрдайым баланың жазған жазуын дұрыстығын тексеріп отырады.

4. Генетикалық принципі, алғашында жеңіл әріптер, содан соң салынуы қиын әріптер, мысалы а, о, ш, т, п, н; қолы жаттыққаннан кейін – қ, ж, б, в, т.б.

5. Жеке дара ерекшелігін ескеру принципі; оқушылардың көз нашарлығы, бас ауруы, жүрек ауруы, т.б ескеріп отыруы қажет. Барлық бала бірдей емес, олардың жас ерекшеліктері, ойлау қабілеттері - әртүрлі. Сондықтан да жазу каллиграфиялары да ерекшеленеді. Біреуі өте жақсы, енді біреулері өте нашар жазады. Нашар жазатын оқушылармен жеке жұмыс жасау талап етіледі.

Каллиграфикалық жазуды қалыптастырудың негізгі әдістері:

1. Мұғалім жазу үлгісін өзі тақтаға қайта-қайта жазып көрсетуі тиіс.

2. Ауада жазу. Ұстаз әріпті кеңістікте жазып көрсетеді. Бала қолдың қозғалысынан әріптің дұрыс формасын ұғады. Бұл әдіс оқу процесін жандандырады.

3. Көшірмесін түсіру әдісі. Жазылған әріптің үстінен басу.

4. Дайын үлгіден көшіру әдісі. Оқушы өз жазғанын ұстаздың жазғанымен салыстырады.

5. Әріпке анализ жасау әдісі. Мысалы: а әріпі бір дөңгелектен және бір ілмешектен тұрады.

Қорытындылай келе, бүгінгі күні білім беру әдістемесінің өзекті мәселелерінің бірі бастауыш сынып оқушыларында каллиграфиялық дұрыс жазуды қалыптастыру болып табылады. Бүгінгі күні жас балалар компьютерде, смартфондарда көбірек уақыт өткізеді және жазуға тиісті мән бермейді. Оқушыларды сауатты жазуға үйрету – бастауыш сыныптағы ең күрделі үдерістердің бірі. Оқушының денсаулық жағдайы (дене және психикалық) оқушының дұрыс және әдемі жазу дағдыларын қалай меңгергеніне байланысты болмақ.

Жетісу облысы, Ескелді ауданы, Шымыр ауылы
М.Маметова атындағы орта мектебі
Бастауыш сынып мұғалімі
Бектенова Гульмира Калиевна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ӘРЕКЕТІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ИНОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Бастауыш жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес тәрбие-білім процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселелерін шешудегі басты мәселе-бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін жандандыру мәселесі. Оқу әрекеті ілімнің кез-келген басқа қызметінен ерекшеленеді, өйткені ол тек объективті ғана емес, сонымен бірге оқу мақсаттарын жүзеге асыруға субъективті бағытталған. Басқаша айтқанда, ол тек оқу материалын игеруге ғана емес, сонымен бірге оқушының іс-әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде оқу әрекетін жандандыру деп оны қарқындату және тиімділігін арттыру мақсатында қабылданатын шаралар жиынтығы түсініледі. Г.И. Щукинаның айтуынша, оқу әрекетін жандандыру-бұл мұғалімнің де, оқушының да іс-әрекетін күшейтуге, оны жүзеге асыруға ынталандыруға, оқыту мен оқыту формаларының пассивтілігін, инерттілігі мен стереотипін жеңуге бағытталған процесс. Оқу әрекетін жандандыру туралы осындай түсінікке сүйене отырып, бұл процесте мұғалім тарапынан оқушылардың іс-әрекетін басқаруды және оқушының өз іс-әрекетін жандандыруды бөліп көрсетуге болады.

Қазіргі заманғы әдіс оқу дағдыларын қалыптастырудың үш негізгі кезеңін анықтайды. Әр кезеңді толығырақ қарастырайық:

1) Аналитикалық-оқырман іс-әрекетінің барлық компоненттері оқырманнан әр операция үшін жеке күш-жігерді талап ететіндігімен сипатталады: дауысты әріпті көру және оны буын сөзімен байланыстыру, содан кейін сөзді түсіну үшін ақырын айту және сәйкесінше, оның мағынасын түсіну.

2) Синтетикалық-оқудың барлық компоненттерінің бірігуімен сипатталады, яғни қабылдау, түсіну және айту бір уақытта жүреді. Әдетте, бұл кезеңде бала толық сөзбен оқи бастайды.

3) Автоматтандыру кезеңі-оқу техникасы автоматизмге жеткізілуімен сипатталады: барлық үш компонентті оқырман тіпті түсінбейді. Бұл кезеңде баланың барлық назары оқылған нәрсені түсінуге бағытталған (шығарманың идеясы, кейіпкерлердің іс-әрекеттері, көркемдік құралдарды қолдану және т.б.).

Оқу дағдыларын жетілдіру жұмыстарында қандай жаттығулар қолданылады? Оларға мыналар жатады:

- айтылымның анықтығын дамытуға бағытталған жаттығулар ;
- сөзге және оның бөліктеріне назар аударатын және дұрыс оқудың алғышарты болып табылатын жаттығулар;
- жедел оқу өрісі мен есте сақтауды дамытатын жаттығулар;
- дауыстап оқудың икемділігі мен жылдамдығын дамытатын жаттығулар.

Саналы оқу дағдысына көп көңіл бөлінеді, оның барысында шығарманың әртүрлі жақтарын, соның ішінде ақпараттық, семантикалық және идеялық аспектілерді түсінуге қол жеткізіледі. Егер бала оқығанын түсінбесе, оқу процесінің мәні жоғалады. Мәтінді түсіну бірнеше деңгейде жүзеге асырылады, алдымен олар не туралы айтады, мәтіннің сөздерінің артында жасырылған ойлар, байланыстар,

қатынастар, себептер мен салдарлар, содан кейін шығарманың көңіл-күйін, автордың кейіпкерлер мен оқиғаларға деген көзқарасын, сондай-ақ не және қалай жазылғанына өзіндік көзқарасқа көп мән беріледі.

Теледидар, компьютерлер мен бейне ойындар үстемдік ететін ғылыми-техникалық прогресс дәуірінде балалар оқуға деген қызығушылықтарын жоғалтты. Бұрыннан белгілі: адам оқуды тоқтатқанда, ол ойлауды тоқтатады.Егер балалар дұрыс, еркін, мәнерлеп оқымаса, олар жеткілікті сауатты жазуды игере алмайды, мәселелерді дұрыс шешуді үйренбейді.

Балаларды оқуға үйрету дегеніміз - оларды мәтінімен өз бетінше жұмыс істеуге дайындау, оқуға деген сүйіспеншілікті ояту, балаға айналасындағы әлемді білуге көмектесу. Демек, оқу дағдыларын игеру - бұл құрал және балалардың жалпы дамуының шарттарының бірі.

Бастауыш сынып оқушыларының .оқуға деген қызығушылығын, танымдық белсенділігі мен тәуелсіздігін ғана емес, сонымен қатар олардың дағдыларының сапасын арттыруға ықпал ететін әртүрлі әдістер мен формаларын қолдану маңызды. Осы нәтижеге қол жеткізу әдістерінің бірі-оқушыларды сабақ шеңберінде де, сыныптан тыс іс-шараларда да оқу іс-әрекетіне ынталандыру мақсатында пайдалану болатын инновациялық технологиялар.

Компьютерлік технологиялар негізінде қолданылатын оқыту құралдарының пайда болуымен ақпараттық өзара әрекеттесуге тағы бір интерактивті оқыту құралы қосылды және мұғалім мен оқушының рөлі өзгерді. Бұл жағдайда мұғалім оқу процесінде жетекші, бағдарлаушы орын алады және оқу ақпаратын беруге кететін уақыт сақталады. Аз уақыт ішінде негізгі материалдарды ұсыну, әр оқушының ойларын тыңдау оларды талдауға мүмкіндік береді. Ал оқушы "Тұтынушы" ретінде ақпаратты іздеудің, алудың, өңдеудің және таңдаудың неғұрлым күрделі жолымен жүреді, сондай-ақ оқушылар өз бетінше ақпарат іздеуді, пікір айтуды, бір-бірімен қарым-қатынас жасауды, сұрақтар қоюды, біреудің пікірін тыңдауды және бір-бірін құрметтеуді үйренеді, сондай-ақ компьютерлік оқыту құралдарының көмегімен өзара кері байланыс жүзеге асырылады. Интерактивті әдістерді пікірталастарда, викториналарда, сабақтан тыс сабақтарда мәселелік жағдайларды шешуде қолдануға болады. Тұлғаға бағытталған оқытуда әр оқушының қабілетіне сәйкес әр түрлі деңгейдегі тапсырмалар беріледі Бұл ретте оқушылардың дербестігін, бастамашылығын дамытатын, тапсырмаларды өз бетінше шешуге мүмкіндік беретін дидактикалық материалдарды пайдалану қажет.

Педагогикалық ынтымақтастық оқушылардың оқу іс-әрекетін күшейту және жандандыру негізінде жүзеге асырылады. Оқушылар ұжымдық және жұпта жұмыс істейді. Бұл ретте оқушылар ұжыммен жұмыс істеуде жауапкершілікті, жеке, жұптық ойлау жаттығуларын, алған білімдері мен тәжірибелерін есте сақтауды, өзектендіруді сіңіреді.

Оқытуды саралау және жекелендіру кезінде мұғалім уақытының 75-80% оқушылармен және сыныппен жұмыс істеуге жұмсалады. Сараланған оқыту кезінде: барлық оқушыларға бірдей тапсырма беріледі және оқушыға тапсырманы орындауға шектеулі уақытберіледі; оқушыларға сонымен қатар әлсіз оқушыларға тапсырманы орындауға көмектесетін қосымша материал беріледі. Бұл жағдайда оқушылардың психологиялық ойлауы жақсарады, әр оқушының жеке қабілеттері жақсарады, ойлау қабілеттері қалыптасады.

Бастауыш сыныптарда дидактикалық ойындарды сабақтың барлық кезеңдерінде қолдануға болады. Ойындар арқылы математикалық есептерді шешуге, табиғатты сипаттауға, сөздерді үйренуге болады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды қолдана отырып оқыту қазіргі уақытта өте өзекті. Соңғы уақытта біздің елімізде осы мәселелер бойынша қолайлы жұмыс жүргізілді.

- мектептерді жаңа буын компьютерлерімен қамтамасыз ету;
- оқу процесіне аудиовизуалды құралдарды енгізу;
- интерактивті тақталарды, проекторларды пайдалану;
- электронды оқулықтар жасау;
- оқу процесін дамыту бойынша семинарлар, тренингтер және т.б. өткізу.

Оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану мұғалімге мүмкіндік береді:

- мұғалім сабақты көрнекі түрде ұйымдастырады;
- мұғалім көрнекі құралды дайындауға уақытты үнемдейді және оны сабақтың барлық кезеңдерінде қолдануға мүмкіндік алады;
- оқу материалын түсіндіру үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Бұл жағдайда мұғалім келесі функцияларды орындайды:

- оқу процесін басқарады және оқытуды ұйымдастырады, өзінің және оқытылатын қызметін жоспарлайды, оқу процесінің барысын тексереді;

- оқытуға арналған бағдарламалық құралдарды әзірлейді, жаңғыртады және бейімдейді, мәтіндерді, пішіндерді, кестелерді, сызбаларды, суреттерді таңдайды;
- оқушылардың білімін, іскерлігі мен дағдыларын бағалау процесін автоматтандырады;
- білімді тексеруді автоматтандыру үшін тапсырмалар, сұрақтар мен жаттығулар жасайды;
- оқу бағдарламасы мен оқу бағдарламасындағы өзгерістерді талдайды;
- оқушыларды жеке дамуға бағыттайды.

Осылайша, бастауыш мектепте жаңа технологияларды, атап айтқанда, инновациялық әдістерді жүзеге асыру мәселелерін шешу бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық шеберлігін дамытумен байланысты және оның ұжымдық, топтық, жеке, ұтымды және сезімтал үйлесу қабілетінде көрінеді. Инновациялық технологияларды қолдану оқу дағдыларын қалыптастыруға әкеледі және оқушылар жаңа білім алуға, ақпаратпен жұмыс істеуге, қорытынды жасауға, ынтымақтастыққа, байланыс орнатуға үйренеді.

Қостанай облысы, Жангелдин ауданы
Қаратүбек жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Рахимжанова Мендигуль Дуанбековна

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ОҚУ МАҚСАТТАРЫНА БАҒЫТТАЛҒАН ТИІМДІ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ

«Қазақ әдебиеті тоғыз жолдың торабында тұр. Артында бір жол, алдында мың жол. Мың жолдың ішінде өзен өрлегені де, шөлге улегені де, барса келері де, барса келмесі де бар» [1,1] - деп Әлихан Бөкейхан айтқандай оқушының жүрегіне жол тауып, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту тиімді әдістер арқылы жүзеге асады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында оқушыларға білім беру кезінде — тиімді әдістерді қолдану оқу мақсаттарына негізделеді. Қазақ тілін оқытуда оқушыларға тиянақты, табысты білім беру — мұғалімнің оқыту әдістері мен тәсілдерін шебер меңгеруі арқылы жүзеге асады. Ол мұғалім мен оқушы арасындағы жақсы ұйымдастырылған әдістерден көрінеді.

Түсіндіндіру әдісі — қазақ тілі мен әдебиет сабағында тірек сызбалар арқылы, топтастыру , кластер әдісі арқылы пайдалана отырып, сабақтың мазмұнын түсіндіреді. Түсіндіру барысында оқушылардың назарын аудара отырып, әр түрлі тиімді әдіс-тәсілді пайдаланып, сабақ мақсатына жетеді. Оқу мақсатына бағытталған тиімді әдістер мысалы; *«Терезені аш» әдісі, IT технологиялары, «Миға шабуыл» әдісі, «Ойлан, жұптас, бөліс» әдісі, «Оқы, талда, қолдан» әдісі , «Шыбын ұрғыш» әдісі, «Тұлғалар» әдісі, «Әдебиет лотосы», «Егер мен...» әдісі, «Болжау» әдісі, «Айналым»* әдісі арқылы оқыту әрбір ұстаздың шеберлігіне байланысты. Оқу мақсаттарына бағытталған тиімді әдістер арқылы оқыту болашақта өркениетті дамыған елдер қатарына ену үшін заман талабына сай білімді қажет етеді. Мұғалім шығармашылығы- ұшы-қиыры жоқ ізденіс. Сабақтағы әдісті «менікі» деме, «біздікі» дегендей әдіс-тәсілдер қоржынынан шыққан дүниелер кәдеңізге жарасын. Оқыту тәсілдерінің түрлері өте көп, соның ішінде өзім қолданып жүргендерді ұсынбақпын.

Әл-Фараби "Оқытудың негізгі әдісі - көрнекілік" деп, оның мақсаттарын, тәсілдерін (түсіндіру, әсерлендіру, есте қалдыру) ұсынады. Оқу материалын меңгеру көп жағдайда оқыту процесінде қолданылатын көрнекі құралдарға және техникалық құралдарға байланысты. Оқыту әдістері танымға қызығушылық туғызып, оқушының ақыл-ойын дамытады, ізденуге, жаңа білімді түсінуге ықпал етеді. Оқытуда ең басты нәрсе – оқушылардың танымдық жұмыстары. Оқушылар жұптық, топтық жұмыстар арқылы фактілерді теория мен тәжірибенің арасында көрсете алады. Мысалы, қазақ әдебиеті пәні бойынша 7 - сыныптың оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсатына (***7.1.4.1 көркем шығармадағы кейіпкер бейнесін ашып, үзінділерді жатқа айту***) негізделген тиімді әдісім ***«Оқы, талда, қолдан»*** әдісін ұсынамын. Бұл әдіс арқылы Шортанбай Қанайұлының «Зар заман» толғауын оқиды, шығармадағы кейіпкерлер бейнесін ашады, үзінділерді жатқа айтады, көркемдегіш құралдардан қайталау түрлерін табады. Оқушыларға толғаудан үзінділерді үлестірме қағаздар арқылы тарқатып беремін.

Тапсырмаларды берілген кестеде толтырады.

Үлгі: 2-слайд

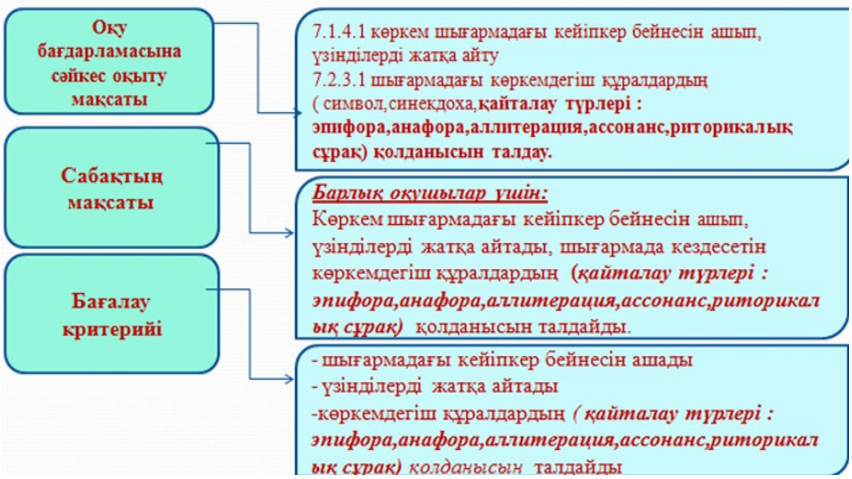

Сабақ мақсатына сай «Тарсия» әдісін қолдансақ, оқушылардың қызығушылығы артады, жаңа сабақты меңгереді, ережелерді жаттап та алады. Жүз рет айтқаннан бір рет көрген артық демекші, тиімді әдістер арқылы оқу мақсатына жетеміз. «Тарсия» әдісі арқылы пирамиданы құрып, әдебиет теориясын меңгереді. 7**.2.3.1 шығармадағы көркемдегіш құралдардың (символ, синекдоха, қайталау түрлері: эпифора, анафора, аллитерация, ассонанс, риторикалық сұрақ) қолданысын талдау.** «Тарсия» әдісінде берілген сұрақтың жауабын сәйкестендіру арқылы құрастырады.

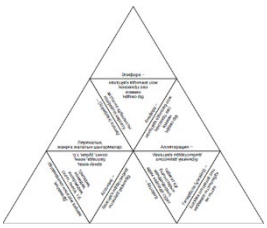

Мысалы; эпифора, анфора дегенге ұшбұрыш қиындыларын дұрыс жауыбын бір-біріне сәйкестендіріп қояды. Оқушылар үшін өте тиімді, пайдалы әдіс. Түрлі түсті қағазға шығарсақ әдемі көрінеді. Басқа да фигураға құрастыруға болады.

Қазақ әдебиеті сабағына «5 сұрақ» әдісі тиімді. Оқыған шығармасын оқиға желісі бойынша «Кім?», «Не?», « Неге?», «Қайда?», «Не үшін?» деген сұрақтарына жауап беру арқылы түсінік береді.

Үлгі 1-кесте

«Кім?»	Батыр Баян
«Не?»	Қалмақ,Жоңғар соғысы
« Неге?»	Абылай Баянсыз қанатын жая алмайды
«Қайда?»	Батыр Баян жаумен шайқаста дүние салады
«Не үшін?»	Елінің намысы үшін , туған елді, жерді қорғау үшін

Бұл әдісте оқушылар кез келген кейіпкерлерді таныстырып, талдап бере алады.Оқушылар шығарманы түгел оқығанын дәлелдей алады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында тиімді әдістің бірі ***«Былғары қолғап»*** әдісі. Оқушыларға қолғаптың бір сыңары ғана беріледі, екінші сыңары тақтаға ілінеді. Мысалы; бірінші қолғапқа зат есім,

сын есім, сан есім деп сөзтаптарын жазып қоямын. Ал екінші сыңарына ереже немесе сөзтаптарына қатысты сөздер жазамыз. Оқушы ережені біледі, сөздерді сұрақ қою арқылы сыңарына апарады. Қолғаптардың түрі бірдей түсте болу керек.

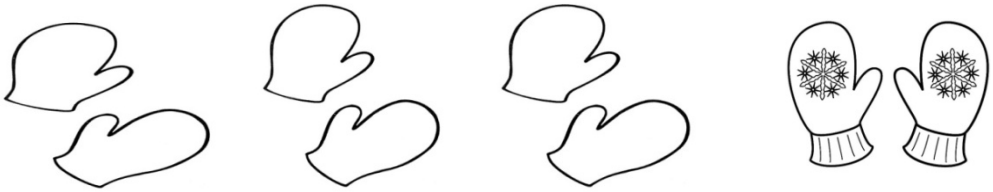

Бұл әдістер арқылы мен неге қол жеткіздім? Ең бірінші өткен сабақты пысықтап алдым, екіншіден оқушының қызығушылығы арқылы ережені үйреттім. «Қазіргі мұғалімге тек қана өз пәнін жақсы білу аздық етеді. Ол оқушы бойында таным белсенділігін оятып, қызығушылығын арттырып, сонан соң ғана үйреткені дұрыс болар еді» [2,15] - деген В.Ф.Шаталов пікірі ақиқат екені дәлел.

Келесі әдіс - тәсілім «**Барабан»** әдісі бойынша 7 сынып, Қазақ әдебиеті. Бөлім атауы: Көне күндерден жеткен жәдігерлер

Тақырыбы: “Қыз Жібек” жыры. Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты **7.2.4.1 шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу .** Оқушылар жеке жұмыс кезінде оқулықтан оқиға желісі бойынша қысқаша түсіндірме беріп, өзіндік көзқарасын дамытып жазуға кіріседі. *(оқу мақсатыма қол жеткізуге тікелей байланысты, себебі оқу мақсатындағы талаптар қойылған)* Тапсырма арқылы оқушының жалпы танымдық дағдылары (пікір білдіру, талқылау, талдау, ақпарат іздеу, салыстыру) дамиды. Нәтижесінде тұлға қоғамға ықпалдасады. «Барабан» әдісінде оқиғалар желісі бойынша жазылған жасырын тақырыпшаларды таңдайды. Мысалы;

1) Жағалбайлы еліндегі оқиғаға өзіндік көзқарасыңызды жазыңыз.

2) Бекежанның Төлегенді мерт қылуына өзіндік көзқарасыңыз.

3) Хорен қалмақтың Қыз Жібекті айттыруына өзіндік көзқарасыңыз деген тақырыпта шығармадағы оқиғалар желісіне сүйеніп, өзіндік көзқарасын дамытып жазады. Бұл тақырыпшаларды «Барабан» әдісі бойынша таңдайды. Берілген түстерді таңдап, түскен тақырып бойынша жазады. Бұл әдісті түрлендіріп, жандандыруға да болады. Оқушыларға тиімді, қызықты болатыны сөзсіз. «Педагогикалық жұмыстағы шешуші нәрсе - ең жақсы оқыту әдістерін таба білуде» - деп Ыбырай Алтынсарин айтқандай осы әдісті заманауи әдіс десем қателеспеймін.

Үлгі 2-кесте

Шығармадағы оқиға желісі	Қыз Жібектің Сансызбайға қосылуы дұрыс па? Өзіндік көзқарасыңызды жазыңыз.
Дескриптор:	- Оқиға жілісін жазады - Өзіндік көзқарасын дамытады

Қорыта келгенде, қазіргі таңда әр ұстаздың алдына қойып отырған басты міндеттерінің бірі – оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру болып табылады. Қазіргі заман талабына сай өсіп келе жатқан жеткіншектер жаңа технологияларды кеңінен пайдалануға бейім екені белгілі. Сондықтан оқушы қызығушылығын, сабақтың тиімділігін арттыру үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолданғанымыз жөн. Оқытудың ең негізгі тиімді әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы оқушының өзін - өзі дамытуына, өз біліміндегі олқылықтарды өзі тауып, өз сұрағына өзі жауап іздеп, жан – жақты білім алуына септігін тигіземіз. Оқушылардың танымдық белсенділігін оятып, пәнге деген қызығушылығын арттырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «Қазақ әдебиеті» газеті №17 (3651) 1-бет, 2019 жыл
2. «Мектеп» журналы №4 (7) 15-бет, 2004 жыл

КГУ "Средняя общеобразовательная школа имени Абая города Аксу"
отдела образования города Аксу, управления образования Павлодарской области
Учитель русского языка и литературы
Саттарова Гульжанат Советовна

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРНЕТ-МЕМОВ В РАМКАХ МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Сложно не заметить быстрый темп развития информативно- коммуникативных технологии и способов их применении. Информативно-коммуникативные технологии заслуженно завоевали свое место практически во всех отраслях жизни современного общества. Внедрение айти технологии в процесс работы становится основной задачей многих компаний и организаций. Сфера образования также не обошла стороной это полезное нововведение. Использование мультимедийных средств стало основой практически всех уроков. Учителя повсеместно используют плоды информационно коммуникационных технологии и улучшают процесс образования. Новые подходы обучения также предлагает учителям не отказываться от информативно коммуникационных технологии и активно осваивать данную сферу. Почти невозможно отрицать полезность информационно коммуникативных технологии в обучении.

Современные учителя всегда должны находиться в поиске новых приемов и методов, и возможностей их внедрения в учебный процесс. Мы так же, как и большинство людей видим будущее в информационно-коммуникативных технологиях.

С развитием информативно коммуникативных технологии, наблюдается колоссальное расширение информационного поля вокруг человека. Интернет дает возможность человеку найти любую информацию за кратчайшие сроки. Люди настолько массово пользуются возможностью делиться информацией, что это приводит к неизбежному засорению информационного поля.

Глобальная сеть, что объединяет большинство жителей нашей голубой планеты, создает некое подпростанство, что существует параллельно нашему реальному миру. Раз уж это явление настолько масштабное, то и в этом пространстве появляются соответствующие параметрам этого мира новые феномены.

Одним из подобных феноменов является «Феномен интернет-мема». Интернет-мем (англ. Internet meme) — информация в той или иной форме (медиаобъект, то есть объект, создаваемый электронными средствами коммуникации, фраза, концепция или занятие), как правило, остроумная и ироническая, спонтанно приобретающая популярность, распространяясь в Интернете разнообразными способами (посредством социальных сетей, форумов, блогов, мессенджеров и пр.). Данное понятие вошло в массовое употребление в середине 2000 годов.

Возможно, из за того, что я являюсь представителем поколения, которое свое отрочество провело именно в расцвет этого феномена, данная тема меня сильно заинтересовала. В нынешнее время данный феномен также остается популярным. Несмотря на изменения в векторах развития интернет сообщества, интернет-мемы все еще не теряют свою актуальность. По большому счету это связано с многогранностью этого феномена. Ведь интернет-мемы это не просто картинки, это креолизация многих интернет явлений и культур.

Данный феномен появился как инструмент для улучшения коммуникации в интернет пространстве. Многие люди, легко замечают различия в коммуникациях, происходящих в интернете и в повседневной жизни. Стоит отметить, что с развитием интернет пространства эти коммуникации подвергаются

слиянию. По большому счету интернет общения имеет все сильное влияние на коммуникацию вне интернет пространства. Это в нынешнее время создает определенные трудности.

Как говорил ранее, развитие интернет пространства имело довольно-таки высокий темп. Резкие изменения, что принесла с собой эта технология не всеми было принята одинаково. Условно, старшее поколение, что увидело в этих технологиях инструмент для упрощения и ускорения передачи данных, и младшее поколение, что создало целое сообщество на этой базе. Подобное разноплановое усвоение интернет пространства повлекло за собой колоссальный разрыв между культурой этих поколений. Безусловно, с течением времени и этот разрыв становится все меньше и меньше. Однако, в данный момент этот разрыв все еще имеет очертания в таких сферах как образование.

Учащиеся, что со скучающим видом смотрят на доску, или вовсе «залипающие» в свои телефоны, нередкое явление, которое мы можем наблюдать в школе. По большому счету это связано с тем, что пространство, в котором они проводят большую часть своего времени (интернет) сильно отличается от того пространства, в котором они получают знания. Да и способы получения информации для них также непривычны.

Поэтому, нами было решено, что использование хорошо знакомых им инструментов коммуникации в процессе обучения станет возможностью для улучшения усваемости материала. Для этой цели мы выбрал такой феномен, как интернет-мем. Особенности, которыми обладают интернет мемы смогут дать большое преимущество в обучении, в частности мы рассмотрим их использование в обучении русскому языку. Интернет-мемы могут быть использованы в целях мотивации, активизации деятельности и т.д. Помимо этого, на их основе можно создавать новые приемы формативного оценивания (например, использование мем-картинок вместо смайликов) и использовать мемы для более простого и практичного объяснения грамматических правил, что нередко вызывали трудности и вопросы.

Интернет-мемы как и другие мультимедийные технологии имеют возможность передавать информацию сразу на несколько информационных каналов получателя. Уже в начале двадцатого века определилось понятие мультисенсорного обучения. Психологи Сэмюэль Ортон и Анна Джинген были теми, кто первым разработал программу обучения, для тех, кто испытывают трудности при чтении. Ими были использованы упражнения для связи между буквами и звуками, что в дальнейшим упрощало освоение фонетики. В современном мире стратегия мультисенсорного подхода основывается на теории Гарднера о множественном интеллекте. Он рассматривал интеллект не как доминирование одной способности, а определил несколько типов интеллекта и составил свою классификацию на основе доминирования определенных типов интеллекта у людей. На основе этой теории появился подход мультисенсорного обучения, что представляет собой процесс гармоничного развития личности.

Также множество других ученых исследовали влияние сенсорных стимулов на процесс получения знания. К примеру, Ричард Майер в своем исследовании определил, что люди, использующие несколько способов получения информации, запоминают информацию гораздо детальнее, в отличие от людей, что получают информацию одним способом (напр. зрительно или на слух). Барри Смит, что руководил Школой перспективных исследований Института философии Лондонского университета утверждал, то органы чувств функционируют сообща, и это и есть проявление мультисенсорности. Другими словами, например, запахи мы чувствуем двумя методами — внешним, в момент, когда вдыхаем запах булочки, и внутренним, когда на выдохе понимаем, имеет ли резон её есть. Иной пример: когда мы слышим звук, мы задействуем не столько уши, как и глаза, автоматически устремляются в сторону звука.

Исходя из вышеперечисленного, мы можем сделать вывод, что подключение нескольких органов чувств в процесс обучения значительно увеличит возможности запоминания материала учащимися, а также даст им возможность развивать воображение и мышление. Данный подход активно используется учителями в преподавании иностранных языков, и этот опыт легко можно перенести и на обучение русскому языку.

При использовании мультисенсорного подхода интернет-мемы могут стать отличным наглядным материалом. Мультимедийные технологии часто используются в реализации вышеотмеченной стратегии. Мемы, как тип мультимедийных технологий, тоже обладают характеристиками, которые соответствуют особенностям инструментов, используемых в обучении с использованием мультисенсорных технологии. По большому счету, использование интернет-мемов на уроках будет опираться на получение информации зрительным и слуховым путем. Но стоит отметить, что концептуальность интернет-мемов позволит на уроках параллельно использовать и развивать критическое мышление и память.

В качестве примера можем взять следующий мем, который нам показывает то, как правильно произносить и писать выражение «дышать на ладан» (рисунок 1).

Рисунок 1

При использовании вышепоказанного мема во время урока, учащиеся будут использовать зрительные и слуховые аппараты органов чувств. Это поможет в большей мере запомнить представленную им информацию. Сам мем представляет собою исправление часто возникающей у говорящих ошибки. Мемы, что указывают, высмеивают и исправляют типичные и часто распространенные ошибки нередко встречаются в интернет пространстве.

Использование подобных мемов для проверки знания и правил будет хорошим подспорьем типичным заданиям, как расставить пропущенные буквы или знаки препинания. Помимо этого, для развития мышления и речи, на уроках можно также использовать задания с применением мелкой моторики рук.

Например, во время урока по теме «фразеологизмы» можно дать учащимся задания перенести фразеологизм в мем. Как можем увидеть из рисунка 1, рисование мемных картинок не требует от художника высоких навыков. Рисование является хорошим способом стимуляции мозговой деятельности. Как известно, во время рисования активизируются части мозга ответственные за мышление, речь, координацию, зрительную и двигательную память. Во время этого процесса задействованы оба полушария и активно возникают межполушарные связи. Особенности мема даст возможность не только улучшить способности к рисованию, но и позволит развивать у учащихся творческое начало и критическое мышление.

Как упоминалось ранее, при помощи мемов можно повторять и закреплять знания грамматических правил. Например, при изучении такой формы глагола, как «деепричастие» можно использовать следующий мем. Данный мем является отрывком из мультсериала «Гриффины». В эпизоде, который использовался для создания интернет-мема отражена выдуманная сцена с Ноева ковчега.

(рисунок 2)

Рассматривая, этот мем учащиеся смогут сделать вывод, что деепричастие – это отглагольное наречие. Как и в большинстве других мемов, в вышепоказанном интернет-меме передача информации происходит не только при помощи текста (речи), а также при помощи других семиотических компонентов. В данном случае, это такие невербальные семиотические компоненты как внешность персонажей и концепт, который мы можем использовать с метафорической стороны.

Используя вышепоказанный интернет-мем на уроке русского языка, учитель создает условие получения информации учениками через визуальный (при помощи представления учащимся интернет-мема) и аудиальный (в процессе формулирования определения деепричастия опираясь на интернет-мем) каналы восприятия.

Таким образом, использование интернет-мемов в рамках мультисенсорного подхода будет творчеством каждого педагога. Сделать из обычного интернет-мема целое упражнение не легкая, но креативная задача. Их использование способствует развитию индивидуальных особенностей учащихся, формированию и развитию мотивации к учебе, повышении мыслительной активности, языковому и речевому развитию, более результативному решению задач, сохранению здоровья.

Список использованных источников

1. Щурина Ю. В. Интернет-мемы как феномен интернет-коммуникации // Научный диалог. 2012. Вып. № 3. Филология.
С. 160-172.
2. Андреева Е.В. Использование технологии мультисенсорного подхода в преподавании английского языка с целью повышения качества обучения // Старт в науке. – 2017. – № 4-1.
3. Рогова Г.В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
4. H. Gardner. Multiple Intelligences: The Theory and Practice. New York: Basic Books, 1993.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь. 5-е изд., испр. М.: Лабиринт, 1999. 352 с